

CALASANZI SZ. JÓZSEF

A KEGYES TANÍTÓREND ALAPÍTÓJA.

IRTA

ERDÉLYI KÁROLY dr.

KEGYESRENDI ÁLDOZÓPAP.

Ára 1 frt.

TEMESVÁR.

NYOMATOTT A CSANÁD-EGYHÁZMEGYEI KÖNYVSZAJTÓN.

1893.

CALASANZI SZ. JÓZSEF

A KEGYES TANITÓREND ALAPÍTÓJA.

IRTA

ERDÉLYI KÁROLY dr.

KEGYESRENDI ÁLDOZÓPAP.

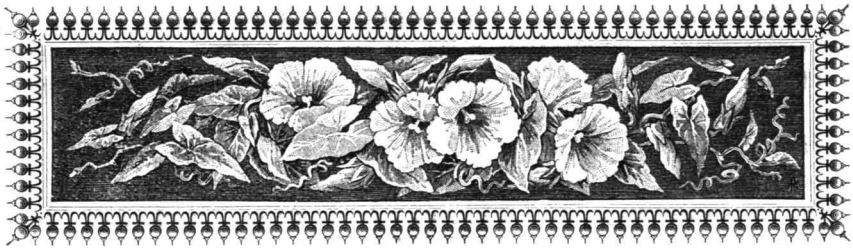

TEMESVÁR.

NYOMATOTT A CSANÁD-EGYHÁZMEGYEI KÖNYVSZAJTÓN.

1893.

BEVEZETÉS.

Meg akarom írni azon nagy embernek életrajzát, kit kortársai a nevelő-tanító csodájának tekintettek, s kinél hívebben, buzgóbban és hivatottabban egy oktató sem ültette az elhagyatott gyermekek szívébe a keresztény jámborság és a hasznos világi tudományok csiráit. A pápák, a felső és az alsó papság figyelme a XVI. században teljesen a reformatio által előidézett nagy eseményekre irányult; küzdöttek mindennemű tévtanok ellen, megvívta sokszoros üldözésekkel és mindenek fölött az egyház fennállásáért harcoltak, melyet annyi hitehagyás gyöngített naponkint. A népre, az alsóbbrendű ifjúságra viszonylag kevés gond fordított; pedig az új tanok ügyes tanítók szavára éppen ezek keblében kezdettek gyökeret verni. Loyolai szent Ignác szerzete is inkább csak az intéző köröknek lett oktató mestere. *Calasanzii szt. József az alsóbbrendű ifjúságnak és az újkori népnevelésnek első apostola.*¹⁾ E szóban nincsen semmi nagyzó dicsekvés. Mert ő előtte senkinek sem támadt azon nagyszerű terve, hogy a szegény gyermeksereget és az ifjúságot egész tömegében keresztény szellemben regenerálja s e végett egy szerzetesrendet alapítson. „Mindent megújítani Krisztusban“, volt a célja;²⁾ „az a győzelem, mely meggyőzi a világot, a mi hitünk“, volt szent meggyőződése;³⁾ és „megújúl ifjúságod, mint a sasé“, volt buzgó és rendíthetetlen reménye.⁴⁾ Addig nem voltak nyilvános és ingyenes elemi iskolák, míg Calasanzii szt. József meg nem nyitotta Rómában a „kegyes iskolákat“, melyekbe azokat a gyermekeket fogadta be, kik különben elhagyatva, vadon, neveletlenül nőttek volna föl. Ki akarta emelni

¹⁾ *Canata-Jofre*: „el primer Apóstol de la juventud . . . ninguno concibió el grandioso plan de regenerar en masa á la niñez, que es la parte más selecta y á la vez más necesitada de la humanidad“, 2—3. l. — ²⁾ Ephes. I. 10. — ³⁾ I. Joann. V. 4. — ⁴⁾ Psalm. C. II. 5.

őket abból a méltatlan lelki tudatlanságból, melyben sínylettek, s mely őket egész életükre megrontotta volna. Ő ismerte a nép valódi lelki szükségleteit s ezek kielégítésére alapította szerzetesrendjét, a Kegyesrendet. Sok, majdnem leküzdhetetlen akadályokkal állott szemben. Megtámadta az előítélet, mely a nemesség kiváltságait féltette; az önzés, mely anyagi hasznát veszélyeztetve látta; az állhatatlanság, a korlátoltság, nagyra-vágyás és rosszlelkűség belső viszályokat támasztottak társulatában, mely ellen kívülről ádáz ellenségek törtek hol simán, mint a kigyók, hol szilaj erőszakkal, mint a fenevadak. A Kegyesrend összedőlt, s egy pillanatra úgy látszott, mintha romjai alá temetné alapítóját. Ámde Kalazanczius rendületlen hittel és megdicsőülten szállott sírjába, és rendje csakhamar phoenixként terjesztette ki szárnyait, áldást víve sok haza fiainak.

A XVI. és XVII. század iszonyú harcok időszaka Európára nézve. Ádáz ellenségek támadnak a katolikus egyház ellen, vallási forradalmat idéznek föl Közép-Európában Luther, Zwingli és Calvin. „Megkevesbedtek az igazságok az emberek fiai között“. ¹⁾ Közép-Európa lángba borult és a kath. egyház végveszélyben látszott forogni. Ámde most is valósult az, mit a közmondás mond: a hol a szükség a legégetőbb, ott jár legközelebb Isten segítsége. Az egyházhoz hű Dél, különösen Olasz- és Spanyolország, a nagy emberek egész sorát támasztotta magából, az északi veszedélem ellen a kiváló szellemi harcosok rajait bocsátotta. E korban élt Spanyolországban a dicső szent Teréz, Alcantarai szt. Péter, a keresztről nevezett szt. János, a Jézsuitarend nagy alapítója Loyolai szt. Ignác, és halhatatlan társai: Xavéri szt. Ferencz, Laynez Jakab, Salmeron, Bobadilla, Lefèvre és Rodriguez Simon: azután szt. Tamás, istenes szt. János. — Olaszország sem maradt hátra, és halhatatlan fiai közé tartoznak: Borroméi szt. Károly, Nerii szt. Fülöp, szt. Kajetán, Emiliani szt. Jeromos, szt. Angela, V. Pius pápa, szt. Kamill. A korszak kezdetén (1530.) alapítja a Barnabítarendet három nemes ember. — Maga Németország, a reformatio főfészke, egy nagy jézsuitát szült ez időben, boldog Canisius Pétert, a ki nagy alkotásaival betöltötte Németországot és áttörhetetlen gátat vetett a reformáló törekvéseknek. — Franciaország egy kevéssé hátra marad; de aztán oly férfiakat hoz létre, minők Szalézi szt. Ferencz, a kit francziának lehet tekinteni; Páli szt. Vincez, szt. Ferencz (Régis). — Ez a kor, melyről igazán el lehet mondani: nagy idők, nagy emberek, szülte Calasanzi szt. Józsefet is, Spanyolország büszkeségét és az egyháznak egyik legnagyobb és leghívebb fiát. Mint hódító, mint térítő is ott van ő az elsők sorában. Nemcsak mint nevelőt látjuk őt tántoríthatatlanul követni azt a fensőbb szózatot, a mely életezeljjét kijelölte és a melynek nyomán a világnak egyik legnagyobb nevelője és jöltevője lett; ott van ő és ott

---

¹⁾ Joannis XI. 2.

vannak fiai mindenütt, a hol lelkeket kell megerősíteni s újra megnyerni az egyháznak. A reformatio rohamos hódításai közben a jó katolikusok is elcsüggedtek, s ellentállásuk gyöngye, szórványos, egyetértés és egyöntetőség nélkül való volt. Kalazanczius és fiai kiváló lelki vezéreknek is bizonyultak, kik Rómában, Ausztriában, Lengyel- és Magyarországon sok-sok megtántorodott lelket szereztek vissza az egyháznak.

Az egyház e jeles előharczosának és páratlan nevelőjének életét elborította a szenvedés. Életrőli *keresztény Jóbnak* szeretik nevezni. Nagy lelkét azonban a legnagyobb szenvedések, csapások és üldözések sem ingathatták meg. „Végtől végig elért erősen, és mindent elrendezett kellemesen“; ¹⁾ „*supergressus humano homo semper in sercno est*“, ²⁾ mondhatni róla élete minden szakában, a szerencse minden változásai közt. Az ő élete egy hatalmas lecke, bizonyosága annak a szomorú és mégis vigasztaló igazságnak, hogy *nagy jót csak a legnagyobb fájdalmak árán lehet tenni*. A míg a közönséges élet tág ösvényein járt, 41 éves koráig, az előkelő születésnek és a nagy vagyonnak minden előnyeit élvezte, és hírneve maga, mely szent-életűnek és tudósnak hirdette, csak emelkedett ezek által. Gazdag egyházi javadalmakkal akarták elhalmozni, magas egyházi hivatalokat szántak neki, a főpapok vetekedtek érte. Mikor aztán mindenről lemond és egy fensőbb szózatnak engedve csak a gyermekek ezreinek él, akkor élte megszakítatlan mártíromság lesz, mely annál fájdalmasabb, mert legkegyetlenebbül azok üldözték, kiknek őt istápolniok kellett volna. Valóban, Kalazanczius életében lépést tartanak a legnagyobb áldozatok és a legsúlyosabb szenvedések. De nincsen-e ez más nagy emberek életében is úgy? „Tekintsd meg a világ kezdetétől fogva minden idők folyását,“ mondja Pázmány; „azokban nemcsak az istentelenek szerencsés állapotját látod, hanem eszedbe veheted, hogy minél szentebb és Isten előtt kedvesebb volt valaki, annál nagyobb nyomorúságok és inségek alá vettetett . . . a Krisztus udvarába nem mehet, valaki maga keresztét hátán nem viseli és úgy nem követi Megváltóját.“ ³⁾ „Láttam a nap alatt az itélet helyén istentelenséget, és az igazság helyén gonosz-ságot“, mondja Böles Salamon. ⁴⁾ A kibén nincsen élő hit, az előtt rejtvény mindez. Kalazanczius ellenben azt mondotta Jóbbal, hogy legnagyobb vigasztalása abban vagyon, hogy Isten őt keserves fájdalmakkal kíméletlenül gyötri; abban a hitben élt és halt meg, hogy az igazak a világi nyomorúságok által tisztítottak meg és készítettnek elő a mennyei tárház számára. ⁵⁾

Kalazanczius szent életet élt, és lankadatlan szeretet nyilvánulása

---

¹⁾ L. Sap. VIII. 1. — ²⁾ S. Bernh. De vita solit. ad Fratr. de Monte Dei. (Idézi Ulderico Tiboni). — ³⁾ Prédik. adv. II. vasárnapjára, I. — ⁴⁾ Ecclesiast. III. 16. — ⁵⁾ V. ö. Pázmány fentidézett prédik.

egész pályája; melyet ha tüzetesen tanulmányozunk, látni fogjuk, hogy e gondviselészerű férfiú valóságos gyakorlatilag alkalmazott evangelium, hogy minden gondolata és érzelme, szava és tette Istentől és Istenért van. A Jézus Krisztus lelke él, beszéll és cselekszik benne.¹⁾

Kalazanczius 92 évre terjedő életének ezek a leginkább szembeeszkő fényoldalai: *nagy nevelő, kiváló hithirdető és a rája zúduló szenvedések között erősen megálló, hívő lélek, szent-életű férfiú.*

Az ilyen arany-tartalmú életnek vannak valóban nagy tanulságai.

Azok kedvéért írtam ezt az életrajzot, *ad majus pietatis incrementum*, a jámborság hathatósabb növelése végett.

Irodalom.

A nagy férfiú életét sokan írták meg és csaknem kivétel nélkül piaristák. Ime egy kis repertorium, mely azonban teljességre nem számít.

A legnagyobb életrajz *Talenti* olasz piarista műve, mely manap felette ritka. Kitűnő *Urbano Tosetti* rövid életrajza, mely az olasz stílusnak remeke, és melyet az olasz piaristák iskoláikban olvasatnak. A spanyol életírók közül kitűnnek *José Jerico* és *Efísio de Solo Real*; az utóbbi az alapítónak kortársa. Az olasz *Atanasio Canata* egy jeles műben a kath. szellemű nevelő tulajdonságait mutatja be Kalazanczius életében; a munkát *José Jofre* lefordította spanyol nyelvre: „El Educador Católico según el espíritu de San José de Calasanz“ ezímen (Valencia, 1886). *Tosetti* remekét *Koch* osztrák piarista fordította németre ilyen cím alatt: „Leben des heiligen Josephs Calasanz“ (Wien, 1768). A legérdekesebb életrajzok egyike azonban: „Vie de Saint Joseph Calasanz, Fondateur des Écoles Pies“ par l'abbé *Timon-David*, Directeur de l'Oeuvre de la Jeunesse de Marseille (Marseille, 1884). E nagy kétkötetes műben, melyet Kalazanczius hú arcképe s vatikáni szobrának, valamint egykori ezellájának képe ékesít, tudomra először állított a Kegyesrenden kívül álló egyházi férfiú a kiváló rendalapítónak nagyobbserű emléket.²⁾ Hogy mily lelkesült tanulmánynyal mélyedt bele a jeles, azóta elhunyt abbé Kalazanczius életébe, az életrajzon kívül megmutatja ilyen című füzet: „Réponse du Chanoine Timon-David à la brochure intitulée: Le père Pietra-Santa. Rectification Historique par un Père de la Compagnie de Jésus.“ (Marseille, 1890).

Mellőzhetetlen segédkönyv: „*Constitutiones Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum*“. (Colocae 1772.) Ezt részben kiegészíti: „*Privilegia seu Constitutiones Apostolicae Religionem Clericorum*

---

¹⁾ Ulderico Tiboni: „No es otra cosa sino un respiro de amor su vida; y si bien la estudiáis, veréis . . . que es el Evangelio en práctica . . . pensamiento y afecto, palabra y acción, todo en el santo es de Dios y por Dios.“ — ²⁾ K. életrajzát megírták: Don Francesco Maria Maggi theatinus és Domenico M. Marchesi dómés is.

Regularium Scholarum Piarum concernentes unà cum collecta breviter de ejusdem Religionis initiis et progressu historia“ etc. per *Aegidium a S. Jos.* (Varsaviae, 1736.)

Becses idevágó czikkek olvashatók a spanyol piaristák *Revista Calasancia* című folyóiratában. Ezek közül kiemelem a következőket: „Plan de educación de San José de Calasanz“, „Cualidades físicas del maestro“, mind a kettő a tudós *Carlos Lasalde* tollából; „Panegirico de San José Calasanz“, *Ulderico Tiboni*-tól, eredetileg latinúl; „de los Maestros“; és sok-sok más.

Kalazanczius magyar életírói: *Tapolcsányi G.*: „Szt. Kalasantius József sommás élete“ (Kalotsa 1772); *Ugróczy Ferencz*: „Kalazantius Szent Józsefnek, az Isten' Anna' Szegényeitől neveztetett Kegyes Iskolák' Szerzete' Fel-állítójának Élete Rövid Sommába foglalva“ (Pest, 1821); és *Váry Gellért*: „Kalazanti Szent József a Kegyes Tanítórend Alapítója. Élet- és jellemrajz“ (Vác, 1883) című művével.

A Kegyesrendet érdeklő egyéb többé-kevésbé fontos művek: „Scriptores Scholarum Piarum, liberaliumque artium magistri“, quorum ingenii monumenta exhibet *Alexius Horányi* . . . (Budae 1808. 2 kötet.) — „Vita et scripta quorundam e Congregatione Cleric. Reg. Schol. Piarum in Provincia Polona professorum“, etc. (Varsoviae, 1812.) E mű *Bielsky* lengyel piaristáé. — „Huszonöt év a magyar Kegyesrend irodalmi életéből“, írta *Váry Gellért*. (Vác, 1876.) — „Historia litteraria y bibliografía de las Escuelas Pias de España“ por el P. *Carlos Lasalde*. (Madrid, 1892-től folyamatban, kitűnő bevezetéssel.¹⁾) — „Révai Miklós élete“, írta *Csaplár Benedek* (Buda-Pest, 1881-től eddig 4 kötet, még befejezetlen); mely mű a hazai közoktatás és irodalom történetének számos üres lapját írta tele a legbecsesebb adatokkal. — „Benyák Bernát és a magyar közoktatásügy“, írta *Takáts Sándor* (Buda-Pest, 1891). — „A piaristák Szegeden 1720—1886. Írta *Pap János*. (Szeged 1886.) — „A Kegyes-tanítórendiek temesvári társházának és a főgymnasiumnak története“, írta *Pfeiffer Antal*. (Temesvár, 1890.) — „A piaristák alsóbb iskoláinak tanmenete és módszere a Ratio Educationis előtt“, írta dr. *Baligó János*. (Mármaros-Szigeti k. r. algymnasium Értesítője 1877, 78 és 81-ben.) — „A magyarországi Kegyes-Tanítórend befolyása XVIII. századi tanügyünk fejlődésére 1750—1800“, írta dr. *Acsay Antal*. (Vác, 1887.) — „A Kegyesrendiek Nyitrán“, írta dr. *Csösz Imre*. (Nyitra, 1876.) — És sok más monographia.

Hogy ezen művek közül melyeket használtam, kitűnik az idézetekből. Nem kockáztattam állítást, mely ne alapúlna hiteles tényeken, és nem beszélttem el tényt, melyről forrásaim aprólékos hűséggel számot ne

¹⁾ Azóta befejeztetett.

adnának. Mintám Timon-David; vonzott a szerzeten kívül álló férfiú őszinte és önzetlen lelkesedése és francziásan átlátszó, olykor bájos, mindenkor vonzó stylusa.

Névmagyarázat.

A Kegyesrend alapítójának neve helyesen így írható: *Calasanz*i (= de Calasanz). *Cala(t)-Sanz* = *Sanctius hegye*. Használatos a név latinositott változata *Calasanctius* is, mely magyar ajkakon *Kalazanczius* lett.

A Kegyesrend neve nálunk magyaroknál sokféleképen alakult és módosult. A *Scholae Piae* eredeti elnevezésnek megfelelően *Jámbor Iskolák*, *Ájtatos Iskolák*, *Kegyes Iskolák*, névvel nevezik magukat a régibb magyar piaristák; előfordúl a *Jámbor Szerzet*, *Kegyes Szerzet* név is. Vége a *Kegyesrend* vagy *Kegyes Tanítórend* név kiszorítja a többieket, és a szerzet tagjai *kegyesrendieknek* nevezik magukat „kegyes iskolabéli pap” sat. helyett. A *piarista* név a „(Scholarum) *Piarum*”-nak Magyar- és Lengyelországban meg Ausztriában divatos korcs továbbképzése.

Az olaszok *Scuole Pie* és *scolopio*, a spanyolok *Escuelas Pias* és *escolapio* neveket használnak és nálok a piarista név nem divik.

KALAZANCZIUS ÉLETE.

I.

Kalazanczius Spanyolországban.

Emberi nemüknek majdnem minden valóságos jóltevői a becsületesszegény néposztályból származnak, tartja Eötvös¹⁾; s a történelem tanuskodik e nézet csaknem egyetemes érvényéről. A kivételek ritkák; s maguk az előkelő házak azon fiai is, kik az emberiség holdgigitói lettek, előbb letettek minden gazdagságukról és a porba szálltak alá. A kunyhónak és a pornak mintegy megszentelő ereje van a magasztos hivatásra. Krisztus urunk mint ember jó családból volt, mondhatta Olier.²⁾ Ősei pátriarchák és királyok, s ő kunyhóban születik.

Calasanz szent József ősrégi nemesi családból származott. A család legrégibb nyomait 716-ban találjuk, a midőn őse a sobrarbai trónon ül.³⁾ Későbbben a család Calasanz várát nyeri birtokul és a XII. század óta er-

¹⁾ Emlékbeszéde K. Csoma Sándor fölött. — ²⁾ Idézi Timon-Dávid, I. 32. —

³⁾ Sobrarba (Sobrarbe), állítólag Navarra régi neve.

ról nevezi magát. A család sok kitünő harezost, de íróit és törvénytudót is mutat föl¹⁾; de a legnagyobb dicsőséget szt. József adta néki. A nagy és szeplőtelen hirnevet ő is alázatos lemondás és hallatlan fáradoalmak és szenvedések árán szerezte.

Calasanz manap körülbelül 1000 lakosú városka. Egy kiemelkedő hegyen fekszik, és szép romano-byzauti stylusban épült temploma van. Régi várából már csak romok vannak fönn. A nagy család, mely róla vette nevét, kihalt; de nevét örökre fentartja a Kegyesrend alapítója.²⁾ A városka Huesca tartományhoz és Lerida püspökséghez tartozik.

Hősünk don Pedro Calasanznak és doña Maria Gastónnak fia. Született 1556. szeptember 11., IV. Pál pápa és II. Fülöp spanyol király idejében. Hat gyermek közül ő volt a legfiatalabb. Szülőhelye Peralta (del sal y del honor) manap kbl. 2000 lakossal bíró városka. A kegyesrendiek benne egy nagy collegiumot alapítottak, a melyben 34 szerzetes lakik. Egy utczácska választja el a collegiumot attól a kastélytól, melyben Kalazanczius született s a melyet templommá alakítottak át 1872-ben. Egy hid köti össze a két épületet.³⁾

Az apa régi szabású, vallásos, buzgó, katonás spanyol nemes volt, ki fiát a katonai pályára akarta nevelni, hogy benne a család harezi dicsősége, melynek főképviselői Jiménez és Bertran voltak, újra felragyogjon.⁴⁾ Anyja jámbor, szeretetre méltó, szelíd, kitünő szívű nő volt, ki mondhatatlan örömmel szemlélte a korán fejlődő Józsefben a jámborságot és az istenfélelmet.⁵⁾

A gyermek tényleg korán adta jelét kiváló jámborságának és átható eszének. Szülői a kor szellemében a legnagyobb tiszteletet oltották beléje a vallási dolgok iránt. Megindító volt jámborsága és ájtatossága, a mely mindenkit elragadott és sokakat utánzásra birt.⁶⁾ Physicuma is hatalmasan fejlődött, s atyja reményei teljesezni látszottak. Azonban a gondviselés másként határozott felőle.

A gyermek József korán kezdett tanulni. Szülői, kik első sorban példájokkal nevelték, csak kipróbált erényű mestereket adtak melléje.⁷⁾ Első olvasmányai a szt. szűznek és az oltári szentségnek officiumai voltak. S tovább haladván olvasmányaiban, ajándékokkal kezdte csalogatni maga köré gyermektársait és azokat az ájtatosság s erény példájára terelni; mi-
ben olvasmányait érvényesítette gyakorlatilag.⁸⁾ Már kis korában feltűnt

¹⁾ Timon-David, I. 51: „Sancio, Louis, Juan, n'avaient-ils pas brillé comme écrivains ou comme légistes?“ — ²⁾ A madridi *de Balazote* nevű grófi család rokonnak tartja magát a Calasanziaakkal; szintűgy több más előkelő család Saragossában és más városokban. — ³⁾ Bővebb leírása a két helynek Timon-Davidnál, I. 36 és 40, 41. — ⁴⁾ Canata-Jofre, 12. — ⁵⁾ Canata-Jofre, 8. Váry nagyon szépen jellemzi e nőt, Eötvs szavait alkalmazva rá, 27. l. — ⁶⁾ Koeh, 8. — ⁷⁾ Timon-David, I. 47. — ⁸⁾ Canata-Jofre, 11.

rajta az erkölcsi lángelme bélyege.¹⁾ Egész lényén előmlött az ártatlanság homlokán ott sugárzott az értelem. Mindenki szerette, sőt bámulta a ritka gyermeket, s nem került ember, ki azt ne jósolta volna, hogy Isten kiválasztott embere lesz belőle.²⁾ Don Pedro házában sem hiányoztak az akkori nemes urak szokásos mulatságai és szórakozásai. A kis József ezekben soha sem találta kedvét; néki több volt az, ha falatját más szegényebb gyermekekkel megoszthatta, ha imádkozhatott és a templomban lehetett.³⁾ Kedvelt könyve, úgyszólván első gyermekségtől fogva, Kempis Tamásnak Krisztus követéséről szóló világhírű műve volt. Ezt a könyvet később is mindig magánál hordotta s annak égi tanításaival táplálta lelkét haláláig.⁴⁾

Szülői csak rövid ideig növeltették otthon; 1565-ben a közellévő estadillai nemesi iskolába adták. Ebben az iskolában ezen korban a grammatikai tanulmányokat és a humaniorákat kitünő sikerrel adták elő.⁵⁾ Kalazanczius új tartózkodása helyén csakhamar közkedveltségnek örvendett, sőt bámulat tárgya lett. Arczának szerénysége, szende társalgása és egész magatartása lelkének ártatlanságát hirdették, úgy hogy a tanítók és a tanulók tekintete csakhamar bámulattal vegyes tisztelettel csüngött a gyermekifjún. A „kis szent“ lón csakhamar az ő neve.⁶⁾ Kiszabadulva a szülői felügyelet alól, életmódja ugyanolyan jámbor és egyszerű maradt, mint előbb volt. El lehetett róla mondani: „noha mindeneknél ifjabb volt, semmit gyermekül nem cselekvék az ő dolgában.“⁷⁾

Kimondhatatlan az a befolyás, a melyet ifjú társaira gyakorolt. E társak ismerték csak igazán az ő erényes voltát, mert ezek tudták, hogy áhitata őszinte és erénye változhatatlan és tántoríthatatlan. Eleinte gúnyolták; majd lassan-lassan elhallgattak a becsmérők, és minden jóra való tanuló-társ ragaszkodó tisztelettel édesedett Kalazancziushoz.⁸⁾ Olyan volt ő társai között, mintha már most is szent tanítói hivatására készült volna. Az erények mellett azonfölül a tudományokban is rendkívüli előhaladást tett. Mesterei bámulták szelleme élnkségét és átható voltát, emlékező tehetsége könnyűségét és hűségét, és mohó, de azért nem mértéktelen tudásvágyát. 15 éves korában elvégezte a legszebb sikerrel rethorikai tanulmányait; egyforma könnyűséggel irt versben és prosában, latinul és spanyolul. Sokáig maradt fenn két költeménye ezen korból, a melyek egyike a szt. Háromságról, másika a megtestülésről szól.⁹⁾ Nem volt dicséret, melyet rá ne halmoztak volna tanítói; s tanuló-társai közül néme-lyik, nálánál jóval idősebb is, jöltező őrző angyalának nevezte.¹⁰⁾

Ennyi erkölcsi és tudományos dicsőséget szerzett volt Kalazanczius,

---

¹⁾ Váry Gellért, 28. — ²⁾ Timon-David, I. 50. — ³⁾ Váry, 29. — ⁴⁾ Canata-Jofre, 10. — ⁵⁾ Timon-David, I. 49. — ⁶⁾ Timon-David, I. 50. — ⁷⁾ Tóbiás I. 4. — ⁸⁾ Koch, 9. — ⁹⁾ Koch, 9. Timon-David I. 53. és II. 452. — ¹⁰⁾ Canata-Jofre, 14.

midőn atyja 1571-ben Peraltába visszahívta. Lelkét, szivét olyan ártatlanul vitte haza, mint a hogyan hazúl elhozta, csakhogy a gyermeket a serdülő ifjútól minden irányú fejlődés különböztette meg. Kortársai egyetértének abban, hogy nem lehetett képzelní nálánál szebb ifjút. Deli termet, fenkölt arczkifejezés, a mozdulatok szépsége tüntették ki és visszasugározták egyúttal lelke legnemesebb tulajdonságait: *az ártatlanságot és az értelmet*. Ezen kívül rettenthetetlen bátorságnak adta jeleit, mint valamennyi őse; úgy, hogy apja örömteli büszkeséggel látta benne, a tökéletes fiatal nemesben, a leendő kitünő katonát.¹⁾

Azonban József más reményeket táplált; ő valódi, erkölcsi dicsőségre áhítozott, a királyok királyának akarta szentelni életét. Nem is mutatott hajlandóságot a fegyverforgatás iránt, és tanító-mesterei szinte kétségbe estek a herkulési termetű és erejű ifjú ebbeli ügyetlensége fölött.²⁾ Kalazanczius úgy gondolkozott, hogy legidősebb fitestvére eleget tehet apja vágyának, s azután ő rája nézve korai is lenne még a hadi pályára lépni. Unszolva kérte apját, hogy engedje valamely egyetemet látogatnia és befejeznie bölcséleti tanulmányait, melyek minden pályára olyannyira szükségesek. S anyyi ékesszólással és oly szüntelenül ostromolta atyját, hogy az végre engedélyt adott neki arra, hogy Leridába mehessen egyetemi tanulmányok végett.³⁾

Lerida városa Catalonia és Aragonia határán fekszik. Ebben az időben híres egyeteme volt. Tanárainak híre Catalonia, Aragonia és Valencia ifjait odacsöditette; s e tanárok nagyszámú hallgatóságuk előtt az összes tudományszakokat adták elő. Az egyetemi hallgatók bizonyos tekintetben apró szabad köztársaságokat képeztek,⁴⁾ melyek olykor vajmi lármások voltak, de azért a főnökök tekintélye előtt meghajolók és egészen hithíven keresztények.

Ily viszonyok közé jutott 1571-ben Kalazanczius. Első gondja volt egy ügyes lelki vezért keresni, azután egy alkalmas bölcsélet-tanárt. Mindkettőnek bővében volt Lerida. Majd lelki vezetőjének helyenhagyásával *lelki életrendet* készített magának, a melyet a legszigorúbb pontossággal tartott meg tanulmányai elvégzétek, tíz éven keresztül. Minden előre ki volt jelölve nála, minden hónapnak, hétnek, napnak, órának a teendője, mert ő azt tartotta, hogy egy kereszténynek, tanulónak és nemes embernek nem szabad soha elveszítenie egy pillanatot sem, hogy hármasköteletségének eleget tegyen.⁵⁾ De mindenek előtt azt tartotta mindig szem előtt: az úr félelme a bölcsesség kezdete.⁶⁾ Ő meg volt győződve arról, hogy a bölcsesség csak a jó lelkekbe száll, s nem lakozik, csak a

1) Timon-David, I. 53. — 2) „C'était sa seule ruse“, mondja Timon-David. I. 54. —

3) Koch 10, Timon-David I. 54. — 4) Az egyetemi életet kitünően irták le Cervantes és Lesage. — 5) Timon-David, I. 58. — 6) Psalm. CXIX. 21.

büntől tiszta testben.¹⁾ S csodálatos, hogy a túlterhelésig menő munkásságban soha ki nem fáradt, soha el nem lankadt. Az idő az ő kezei között mintegy megfoghatatlanul rugalmas lön.²⁾ Igaz ugyan, hogy hatalmas értelmi ereje és rendkívüli emlékező tehetsége megkönnyítette rája nézve a tanulmányokat. De az a kimért pontosság, a melyhez itt hozzászokott és a melyet késő vénségében is megőrzött, nem engedte életének legkisebb részét sem haszontalanul elveszni. Ügyszólván soha sem élt a felüdülés szabadságával, a munkásság tárgyának változtatása elég lévén neki szórakoztatására. E mellett rendkívül mértékletes volt az étkezésben, igen keveset aludt, s ájtatossági gyakorlatainak megvoltak a maguk meghatározott nappali és éjszakai órái. Tanáraival és tanuló-társaival a kiszabott időben értekezett, s az utóbbiak között az aragoniak lelki jósága, kellemes, sőt igéző modora és a tanulmányokban való hatalmas sikerei által rábíratra, őt *princepsnek* választották, a mint ez szokás volt a spanyol egyetemeken. Kalazanczius ezt a méltóságot úgy tekintette, mint igazi kötelezettséget arra, hogy tanuló-társai szellemi és lelki előmenetelén fáradozzék. Mint princeps naponkint több órán keresztül tautotta a tudatlanokat a keresztény tanokban, szegény és beteg társait segélyezte és meg-meglátogatta a kórházban. De gondosan titkolta mindig jótetteit; azomban hiába. Oly gyakran tett jót, hogy az nem maradhatott titokban. Valóban el lehetett róla mondani: gyermekségemtől velem nőtt a könnyörülés.³⁾ Soha a leridai egyetemen nem volt olyan erkölcsös az ifjúság, mint midőn Kalazanczius volt a princeps és zelatora. Valamennyi ifjú tűzbe ment volna érte, mintha hűséget és szeretetet esküdtek volna néki; mind az egyetem első tehetőségének vallotta s mind azt jósolta, hogy idővel az ifjúság nagy reformatora válik belőle. Először csak jó barátjoknak, később valóságos szellemi és lelki atyjoknak nézték őt az ifjak.⁴⁾

A philosophiai tanulmányokban való előmenetele oly rohamos, oly rendkívüli volt, hogy tanárai bámuló büszkeséggel tekintettek tanítványukra. Ennek híre elhatott Peraltába is don Pedróhoz, és ez apai büszkeségében nemcsak hogy félbe nem szakította vele tanulmányait, hanem utasította fiát, hogy a polgári és a kánonjogot is tanulja. Józsefet elragadta atyjának határozata; hiszen ő pap akart lenni, és ehhez a pályához okvetetlenül szükséges a kánonjog ismerete. A nélkül, hogy eddigi kötelezettségein túladdott volna, neki látott új tanulmányainak és csakhamar bámulatos eredményeket ért el. Don Pedro öröne határtalan volt. Kalazanczius ügyesen felhasználta az alkalmat és végre kifejezte atyja előtt égő vágyát az egy-

---

²⁾ Canata-Jofre: „La sabiduria solo descende en las almas buenas, y no habita sino en los cuerpos limpios de todo pecado.“ 13. l. — ³⁾ Timon-David: „Le temps entre ses mains avait une élasticité inconcevable.“ I. 58. — ⁴⁾ Jób III. 18. V. ö. Timon-David, I. 57—59. Koch 11, 12. — ⁴⁾ Canata-Jofre, 14.

házi pályára léphetnie. Don Pedro engedett, és Urgel püspöke 1575 április 11. föladta Kalazancziusnak a tonsurát.¹⁾

Ekkép Krisztus vitézkedő egyházába állván, Kalazanczius minden földi reményről lemondott és örökös tisztaságot fogadott. Ezen időtől fogva még növekedett istenfélelme, jámborsága és emberszeretete és az aragoniak lelki oktatásában való buzgalma. Ezek pörös ügyeiben bíraskodván, mindannyinak rokonszenvét és tiszteletét vívta ki pártatlansága és megvesztegethetetlen jogérzete által. Tanulmányait betetőzte, midőn húsz éves korában mindkét jogból letette a tudori szigorlatot. Ekkor apja beleegyezéssel elhátározta, hogy a valenciai egyetemen theologiai tanfolyamot végez.²⁾

Valencia, a hasonló nevű királyságnak fővárosa, ezen időben híres egyetemmel bírt. A tengerparthoz közel és a Guadalaviar folyó mellett fekvő gyönyörű városba érkezvén, a jeles ifjúnak első dolga újra az volt, hogy lelki vezért és ügyes tanárt keressen. Az első nem tehetett mást, mint hogy helybenhagyja azt az életrendet, a melyet Kalazanczius eddig követett.

Azonban e vidám és derült életű városban sok kísértés várt a tisztalelkű ifjúra. Kalazanczius 21 éves volt, és ez a kor az erőszakos szenvedélyek ideje; testi és szellemi tulajdonságai pedig őt a szenvedélyek csábításainak különösen kitették. Sokat kellett rokonai társaságában is megfordúlnia, a mint azt atyja meghagyta volt neki. De ő a társaságban is ugyanaz a jámborlelkű, szerény, visszahúzódó ifjú maradt s mégis akaratlanul is mindenkit elbájolt.

A kísértések elől menekülendő³⁾, Kalazanczius a castiliani Alcalá de Henaresbe ment, hogy ott folytassa tanulmányait. E városnak egyeteme, a melyet Ximenez bíboros alapított, ekkor egész Európában el volt híresedve. Spanyolországnak nem volt híresebb egyeteme; az ország legelőbbsékelő ifjai siettek oda, hogy ott nyerjék el a doctori borostyánt. Legkitünőbb növendékei közé tartozott don Ascanio Colonna, ekkor születésénél és tehetségeinél fogva kiváló ifjú, későbbben bíboros és Aragonia helyettes-királya. Ez a kitünő ember csakhamar legjobb barátja lett Kalazancziusnak.⁴⁾

József élete itt is ugyanaz volt, mint eddig: lelki és szellemi gyakorlatok szakadatlan sorozata. Azonban nagy szomorúság és erős kísértés várakozott rá. Bátyja, don Pedro de Calasanz, három évi gyermektelen házasság után meghalt. Kalazancziust éles fájdalom fogta el bátyja halála fölött; s ezt a fájdalmat növelte az a tudat, hogy most előreláthatólag szinte áthághatatlan gátak fognak emelkedni jövendő hivatása elé. Atyja

---

¹⁾ Timon-David, I. 60. — ²⁾ Timon-David, I. 61. Koch 14. — ³⁾ L. ezekre nézve bővebben Timon-David I. 62—64. Koch 15—17. Canata-Jofre 14, 15. — ⁴⁾ Timon-David I. 65.

eddig is mindig azt akarta, hogy a katonai pályára lépjen; hogy ne kívánta volna most, mikor József lett a család egyetlen férfi tagja, és Pedrónak, az előkelő tisztnek halálával a katonai díesség iránt táplált eddigi reményei füstbe mentek? Don Pedro sürgetni kezdte fiát, hogy rögtön hagyja abba theologiai tanulmányait és siessen vissza ősei kastélyába, hogy ott előkelő házasságra lépve, általa a család újra fölviruljon. Ezek a sürgetések mind sűrűbbek lettek akkor, midőn anyja, doña Maria Gastón is nemsokára követte fiát a halálban. Nehéz volt ez az idő Kalazancziusra nézve. Ő is, miként atyja, le volt sújtva a család gyásza által, és elaggott apjának nyíltan meg nem mondhatta, hogy csak a papi pályára érez valódi hajlamot. De férfias, mindig biztos és erélyes lelke, mely bekövetkezendő szenvedései közben sem tántorult meg soha sem, ekkor is, mint később, került az erőszakos szakítást. Az Isten segédletétől és az időtől várta ügye jobbrafordulását. És nem is csalatkozott.¹⁾

Midőn tanulmányai végén közel volt ahhoz, hogy újlag elnyerje a doctori koszorút, esengve kérte atyját, hogy engedje befejeznie a theologiai cursust, mely egész életében hasznára válhatik. Ez a kívánság ebben az időben egyáltalában nem volt valami rendkívüli; mert akkor szokás volt tudomást venni a szent tanulmányokról, és azt tartották: „bruta animalia, quaecumque ignorant, blasphemant.“²⁾ Az apa félig-meddig meggyőzve, félig kénytelen-kelletlen beleegyezett fia kívánságába. És Kalazanczius oly rendkívüli sikerrel tette le a theologiai doctoratust, hogy híre elterjedt egész Spanyolországban, és nem nevezték másként, csak doctor Calasanciusnak.³⁾

Tanulmányai bevégeztével haza kellett volna mennie Peraltába. De apját, a kit annyira szeretett és tisztelt, nem szomoríthatta meg. Azonban csakhamar kimenekedett zavarából. Juan Gaspar de la Higuera, a híres salamancai egyetem tanárja, királyi tanácsos, a kit a „bölcseiség napjá“nak hívtak, kineveztetett püspöknek a pyrenei hegyek tövében elterülő Jaccába. Kalazanczius híre hozzá is eljutott; s a kitünő ember tanulmányaiiban társul és segédül hívta meg az elhíresült ifjút.⁴⁾ A meghívás a legjobbkor jött. Kalazanczius kifejtette atyja előtt, hogy ezt a megtisztelő bizalmat nem lehet visszautasítania; és az öreg don Pedro, azt híván, hogy fia távolléte nem fog sokára húzódni, nem ellenkezett.

Egy esztendeig maradt Kalazanczius a püspök mellett. De akkor atyja oly sürgetően és határozottan hívta őt haza, hogy az engedelmes fiú nem ellenkezhetett. Maga a püspök, a ki pedig a hírénelkülönbek

---

¹⁾ Canata-Jofre 16. Timon-David I. 65 66. — ²⁾ Jakab ap. lev. — ³⁾ „Son nom porté par la renommée devint célèbre en Espagne, où on ne l'appela plus que le Docteur Calasancet.“ Timon-David I. 68. — ⁴⁾ Canata-Jofre, 17.

találta Kalazancziust, azt tanácsolta ifjú barátjának, hogy a viszontlátás reményében távozzék.

Huszonöt éves volt akkor; minden pálya nyitva állott ellötte, de ő csak egy után áhitozott.¹⁾

Peraltába visszajöven, Kalazanczius föltette magában, hogy eddigi lelki vezérei által helyeselt életmódját folytatja. Azokat az órákat, a melyeket az egyetemen tanulmányaira fordított, szülőföldje ifjúságának lelki oktatására használta föl ezentúl, így követve azt a szent ígét: „visszajöven hazájába, tanította őket, úgy hogy mindnyájan csodálkozva mondák: honnan való az ő bölcsesége és honnan erényei?“²⁾ Atyja maga is csodálta tudós és szentlelkű fiát, és észrevevén a házaseset iránt való ellenszenvét, nem sürgette eleinte. De később rokonai és barátai által ostromoltatta; majd látva, hogy mindez kárba vezett fáradság, saját tekintélyével, könyeivel és esdeklésével igyekezett őt szándéka teljesítésére rábírní. Az elhatározott fiú halogatáshoz folyamodott. Szerette atyját s tudta, hogy a ki tiszteli szüleit, kincset gyűjt magának;³⁾ de szt. Jeromossal tartott: tiszteld atyádat, a míg valódi atyádtól el nem szakít.⁴⁾ Hivatása, élete üdve forgott koczkán; és ez drágább, nagyobb, mint a szülők egyoldalú kívánsága.

Egy nagy betegség volt végre döntő befolyással pályájára. A hatalmas ifjú sorvadozott, s az orvosok lemondtak róla. A beteg fiú az el-elesüggedő, sőt kétségbeeső atyától végre megkapta az engedélyt, hogy fölgyógyulása esetére a papi pályára léphessen. Dúló fájdalmában egyezett bele az apa fia kívánságába; de mennyi hősies lemondás, mennyi atyai szeretet nyilatkozik e tettben!

Kalazanczius fölgyógyult és 1582 decz. 17. fölvette a négy alsó rendet Osca városában. A következő napon vette föl a subdiaconatust. 1583 ápril 19. az általa annyira tisztelt jaceai püspök föladta neki a diaconatust; s ugyanez évben decz. 17. Urgel püspöke miséppá szentelte.

Igy teljesedett be hű és állhatatos vágya; s így lön megvetve alapja azon pályának, a melyben Kalazanczius számtalan gyermeknek lett második atyja.⁵⁾

A papi pálya lényegesen szigorította eddigi életmódját. A legszigorúbb szabályok szerint szabta ki életét. Kimondhatatlan az a buzgalom, a melylyel szent hivatását teljesítette. Peralta kicsiny volt ilyen lelki vezérnek. De tevékenységének csakhamar tágabb mező nyílt. A jaceai püspököt a fontosabb albarracínai püspöki székre tették át. E férfiú újra maga mellett kívánta látni kedveltjét, s don Pedro beleegyeztével az alig két-

---

¹⁾ Timon-David I. 69. Canata-Jofre 17. Koch 20 ss. — ²⁾ Mátó XIII. 53. — ³⁾ B. Salamon. L. Pázmány Vizk. után való I. vasárn. II. beszéd I. rész. — ⁴⁾ Epist. ad Furium 10. — ⁵⁾ Timon-David I. 72. Koch 23. —

hónapos miséspapot kinevezte theologusának, gyóntatójának, examinátorának és papsága censorának. Kalazanczius öröme nagy volt, midőn hivatalát elfoglalta, mert tere nyílt, a hol buzgalmát tettlegeseíthette. A papság, a hívek és a zárdaszüzek egyaránt épültek lelki vezérek ragyogó példáján. Első sorban ezzel tanított egész életén át; tudta, hogy „értelmünk tanítására és akaratunk izgatására nincs annyi ereje a füllel hallott tanításnak, mint a szemmel látott példának.“¹⁾

Párfogója a következő évben leridai püspök lett; de mielőtt elfoglalhata volna új püspöki székét, királyi tanácsosi minőségében el kellett mennie Monzonba²⁾ a királyi tanácsba, a hova elvitte magával Kalazancziust is, vagy azért, hogy meg ne kelljen válnia tőle, vagy hogy kiváló társát és segédjét ott bemutassa.

Monzonban találkozott Kalazanczius Aguilar-ral, a híres ágostonrendi szónokkal. A két jeles ember mihamar megbarátkozott egymással. Aguilar az augusztínusok reformálására vonatkozó terveit kezdte fejtegetni új barátja előtt. Az eszmének rövid idő alatt sok barátja akadt, s egy bizottság neveztetett ki a terv tanulmányozására, melynek titkárja don Calasanz lett. Ő volt az, ki a Rómába szülő értesítéseket és leveleket írta. A reformálás ezéjából Toledóban egy nagykáptalan tartatott, a melyben Kalazanczius igen élénk és jelentékeny részt vett. A káptalan alatt meghalt az apostoli visitator; helyébe a leridai püspököt nevezték ki, a kinek titkárja, ily minőségében is, don Calasanz lett. — A szerzet reformálása csak későbbben, 1588-ban véglegesítettet.³⁾

Fontosabb és kényesebb ügy várta De la Higuera püspököt és titkosát a híres Montserratban. A vizályok itt napirenden voltak, sőt néha folyt vér is. II. Fülöp a leridai püspököt nevezte ki visitatornak, a ki magával vitte Kalazancziust. A visitatiókat azonnal megkezdették (1585. okt. 18.); de folytonos veszedelmek vártak rájuk. Igéretekkel és halálfenyegetésekkel akartak hatni Kalazancziusra; s ennek többször kellett figyelmeztetnie püspökét, hogy vigyázzon életére. A bátorlelkű püspök azonban nemsokára súlyos betegségbe esett és 1586 febr. 13. meghalt.⁴⁾ Kalazanczius ajánlatára Cordona püspök neveztetett ki új visitatornak. A régi titkár feltárta ez előtt a vizály minden legkisebb körülményeit, elmondotta nézeteit az ellenfelek megbékéltetését illetőleg, beszámolt eddigi működésével; s azután minden marasztalás daczára megvált a híres kolostortól, melyben Loyolai szt. Ignác 1522-ben hírneves hadseregének első alapjait vetette meg, s hol Kalazanczius négy hónapig valóságos anachorétai életet élt.⁵⁾

¹⁾ Pázmány, Vizker. ut. I. vas. I. beszéd, bevezetés. Timon-David I. 73. — ²⁾ Aragonia rendének hajdani gyülekezője, jelenleg egy kis városba 4500 lakossal. — ³⁾ Koch 27. — ⁴⁾ „L'évêque passa une vie meilleure, sans que l'histoire nous dise si ce fut par une fin naturelle“, mondja Timon-David, I. 76. — ⁵⁾ Timon-David I. 76—77.

A fiúi kötelesség hívta haza: apja halálos beteg volt.

Kalazanczius a jó fiú és a hivatásos pap kötelességeit teljesíté. Éjjel-nappal ápolta testileg-lelkileg halódó apját. S a derék aggastyánnak meglett az a vigasztalása, hogy fia látta el az utolsó útravalóval és zárta le a megtörő szemeit.

Az elsőszülöttség révén tekintélyes vagyonnak lévén örökösvé, Kalazanczius csak e vagyon gondnokának tekintette magát a szegények javára. Bőséges alamizsnát kezdett osztogatni. S harmincegyedik évében, nem élvén sem apja, sem anyja, sem fitestvérc, és nőtestvérei férjnél lévén, eltelve a szent élet iránt való szeretettől, elhatározta, hogy kastélyában úgy fog élni, mint egy remete, Istennek és felebarátjainak szolgálatára. Folytonos ájtatoskodás és jótékonyosság közt telt el élte. Gondoskodott a nép lelki és testi javáról, látogatta a betegeteket, segítette a szükölködöket. Új püspöke, Capilla¹⁾ azonban attól tartván, hogy az elhíresült szentéletű férfiút más püspök találja magához hívni, Claverol egyházának gazdag beneficiumát ruházta rá és kinevezte Ortonédába plébánosnak, azonkívül rendkívüli censornak és püspöki helyettesnek Tremp vicariusban. Kalazanczius hozzá volt szokva, hogy elüljárói akaratában Isten akaratát lássa; ennél fogva haladéktalanul engedett a fölhívásnak és átvette terhes hivatalait.²⁾

Claverol, Ortoneda és Tremp Cataloniában fekszenek: a három város között Tremp a legkülömb. Don Calasanz 31 éves korában, 1587-ben ment oda, inkább azért, hogy a vidék atyja és lelki vezére, mint bírása legyen. Első gondja volt meglátogatnia a városokat és az egyházakat, hogy megismerje az őrizetére bízott nyáját, hogy kiirihassa közölök a bünt és bátorítsa és erősítse a jókat. Fáradhatatlan volt az Isten igéje hirdetésében s a katekizálásban; mindenkifölött pedig példájával igyekezett híveit az erény útjára terelni. Sok visszaélés terjedt el a papok körében; ők távol voltak attól, hogy életök a világiak tüköre lehetett volna.³⁾ Egyedül Kalazanczius terelhette őket józanabb utra. Éjjel-nappal járt-kelt, lovon és gyalog, hogy híveit a döre és vészes bünök fertőjéből kiragadja. S hathatós példája és ihletett szava valóban bámulatos eredményeket ért el. Urgel püspöke el volt ragadtatva s nem kécsett Kalazancziust megyéjének a pyrenei hegyek alján fekvő részébe küldeni, hogy ott folytassa esodatévó működését.

Don Calasanz mint visitator ment oda, a hol a tudatlanság, az erkölestelenség, a vadság uralkodott, a hol a visszaélések és botrányok napirinden voltak a világiak és a papok között. Ennyi baj láttára sem csüggedt el Kalazanczius. Szokása szerént legelsőben is a sziveket igyekezett megnyerni. Összehívta a papság legidősebb és legbefolyásosabb tagjait barát-

¹⁾ Timon-Davidnál hibásan: Campiglia. A Capiglia forma olaszos; mindkettő, Capilla és Capiglia, Kapilyának ejtendő. — ²⁾ Timon-David, I. 78. 79. Koch 32. — ³⁾ „Vita Clericorum liber est laicorum.“ Concil. Turon. anno 1537.

ságos összejövetelekre, hivatalos színezet nélkül; s fölvilágosította őket kötelességeik iránt. S lassankint megnyervén őket, az egész vidék regenerálásához fogott. Utasításokat adott, böles határozatokat hozott, megfenyegette a makacsokat, sőt büntetéseket is szabott. Áldásos működése közben sokszor törtek élete ellen; de ezer ellenmondás, ezer ellenszegülés, mindennemű veszély, hosszú és fárasztó hegyi utak után nem maradt egy templom, egy nyomorult viskó sem, a melyet meg ne látogatott volna, s melyben oktató és buzdító szava föl ne hangzott volna. Az eredmény újra valóban nagyszerű volt. A papság és a nép mintegy újjá született Isten igéjében, s a bűn tobzódásait önsanyargató erénygyakorlatok váltották föl.¹⁾

Kalazanczius látogatása eredményeiről beszámolt püspökének, a ki végtelen hálára volt kötelezve alattvalója iránt. Az érdemes férfiú azonban nem fogadott el semmi kitüntetést, bármint ostromolták is hívei. S midőn püspöke őt 1590-ben, 34 éves korában egész egyházmegyéje vicarius generalisának nevezte ki, ezt a tisztséget végtelen alázatosságában alig akarta elfogadni. A trempi kerület a legnagyobb fájdalommal látta távozni lelki vezérét, a kit *a szegények atyjának* nevezett. Azonban Kalazanczius csak engedelmeskedni tudott, s a nagy egyházmegye buzgóságának és értelmességének áldásait csakhamar szélteben érezte. Szelidsége és nyájassága, könnyei, imádsága és példája által mérhetetlen lelki hasznot hajtott az egyházmegye papságának. Különösen a kapzsiság volt a papok között elterjedve, a mely bűnnek túlkapásait Kalazanczius böles rendeletekkel igyekezett elhárítani. Maga a legteljesebb önzellenségnek adta példáját, egy *mons pietatist* alapítván, a hol rendes időközökben bőséges alamizsnát osztatott ki a szegények között. Majd társaságot alapított, a mely évenként Urgel egyházmegye különböző városaiban bizonyos számú szegény vagy árvaléányt házasított ki.²⁾

Mindenki előtt ragyogott a dicső férfiú példája, mindenki őt követte. Csodálta őt nemcsak Catalonia, hanem Aragonia, Valencia és Castilla is. Egy nevezetes esemény még fokozta kitünő hírét egész Spanyolországban.

Barcelonában egy fiatal lovag szenvedélyes elvakultságában elrabolta egy rangjabeli fiatal embernek nemes származású menyasszonyát. A jegyesek családjai fegyveresen készültek megboszlúni a rajtok ejtett gyalázatot. A város két pártra szakadt, és maga a király is elrémült a veszedelmen; s maga nem mervén az oly végtelenül érzékeny spanyolok hecsületi ügyébe aratkozni, Urgel püspökét utasította, hogy ez, a ki oly szép sikereket mutat föl egyházmegyéjében, esőndesítse le a háborgó kedélyeket. Capilla püspök a lelke buzgalmában úgyszólván ellenállhatatlan don Calasanzot bízta meg ezen veszedelmes ügygyel is. Ez haladéktalanul útra kelt, egyetlen egy szolga kíséretében, a tél közepén, hózivatarok és

¹⁾ Timon-David, I. 81. 82. — ²⁾ Koch 32—38; Canata-Jofre 22, 23. Timon-David I. 81—86.

az út ezernyi veszélyei között. Barcelonában mindent kétségbe ejtő állapotban talált; a két párt teljesen fölfegyverkezve készült egymásnak rontani, vérrrel áztatandó a gyönyörű város téreit. A legtekintélyesebb egyének közbenjárása mindedig hiábavaló volt. Kalazanczius szokása szerint Istenbe vetett bizalommal fogott a veszedelmes ügyhöz. Nyomban meglátogatta a pártvezéreket és néhány napi fegyverszünetet eszközölt ki tőlök; mert az volt a fő, hogy idejök legyen a kedélyeknek a lecsillapodásra. Ezen néhány nap alatt ékesszóló és böles közbenjárásának sikerült az ellenséges feleket kiengesztelnie; a fiatal, elvakult rabló nőül vette a rablott leányt, a kinek volt vőlegénye a rabló nővérét vette nőül. Valóságos békeangyalként üdvözölte don Calasanzot az örömeiben felriadó Barcelona, a mely egy vérengző belviszály helyett egy kettős nász örömeiben részesült. Kalazanczius a maga alázatosságában kitért minden-nemű hálálkodás és kitüntetés elől és titkon távozott a városból. Mind hiába; mert számtalan hálaföliirat és szerencsekívánat érkezett püspökéhez. Az örvendező király maga már arról beszélt, hogy a legközelebb megüresedő egyházmegyét don Calasanzra bízandja. Az alázatos férfiú rettegett a kitüntetéstől; és minél bizonyosabbnak látszott ez előtte, annál hamarabb érlelődött meg lelkében egy új, nagy elhatározás.¹⁾

Néhány hónap óta egy benső szózat folyton azt súgta neki: *Menj Rómába!* Eleinte nem hallgatott e szózatra, mert azt hitte, hogy a nagyra-vágyás szóllal meg benne, mert sok spanyolországi beneficium collatiója a pápai széktől függött; de csakhamar megnyugtatta önnönmagát, annál is inkább, mert az a benső szózat: *József, menj Rómába!* nem hagyott neki nyugtot.²⁾ E nyugalmatlanul töprengő napokban álomlátása is volt. Ugy tetszik neki, hogy az örök városban van és egy sereg gyermek veszi őt körül; ő pedig arra oktatta őket, hogy legyenek jó keresztények, s megáldotta és haza kísérte őket. Kalazanczius ezen álomnak nem tulajdonított nagyobb fontosságot, mint más közönséges álomnak. Azonban mégis folyton-folyást *szeme* előtt lebegett, és az a szózat, az a vágyó, sovárgó szózat: *menj Rómába!* föl-fölhangzott lelkében. Hat hónapon keresztül tartott ez így, és szándéka még mindig vajúdott. Lelki tanácsosaihoz fordult, s azok azt ajánlották neki, hogy kövesse lelke sugallatát. Végre elhatározta magát, püspöke elé járult és esennen kérte, hogy oldozza föl hivatalos kötelezettségei és minden beneficiumai alól. A főpap nagyon elszomorodott don Calasanz kérésén, de megértvén czélját, nem ellenkezett; kérte mindazonáltal a távozót, hogy ne mondjon le

¹⁾ Timon-David I. 56—58. Koch 38—40. Valóságos novella. Spanyol földön az ilyen esemény a múltban gyakori volt. V. ö. Cervantes *Las dos doncellas* című elbeszélése, mely részben szintén Barcelonában játszik és meglepően hasonló vonásokat tüntet föl. — ²⁾ Aegidius a S. J. I: „Age Joseph, Romam contendas“. Timon-David, I. 88: „Va à Rome, Joseph.“ Koch 40: „Gehe nach Rom!“ Canata-Jofre 33: „Ve à Roma!“

minden beneficiumáról, míg leendő életpályájával teljesen tisztába nem jön. Végre szívzaggató fájdalommal adta a távozóra áldását.¹⁾

Kalazanczius 1591 szept. 6. Tremp városába ment; ortonedai plébániáját fölcserélte egy egyszerű beneficiummal²⁾, csak arra kötelezván a vele cserélő papot, hogy évenként bizonyos mennyiségű gabonát ingyen szállítson egy magtárba, a melyből évenként kétszer szokott kiosztatni gabonát a szegényeknek. Összes beneficiumai után kétezer tallér évi jövedelmet tartott fenn magának; a mi igen jelentékeny összeg azon korban. Ezt az összeget majdnem teljesen a szeretet műveire költötte. Ugyanis elmenvén Peraltába ügyeit végleg rendezni, ez a kétezer tallér alig volt elegendő arra, hogy alapítványt tegyen néhány szegény leány évenkénti kiházásítására és magtárak föllállítására a szegények számára. Örökségének egy részét is a szegényeknek adta, a többit pedig fölosztotta nővérei között, évi járadékot kötve ki magának, hogy senkinek terhére ne kelljen lennie.³⁾

Igy megszabadúlva minden hivatalától és gondjától, 1591 vége felé Barcelonába utazott. Itt félvén a hála tüntetéseitől, rejtőzött. Majd 1592 elején hajóra szállt, hogy Itáliába menjen.

„Hit által engedelmeskedett az, ki Ábrahámnak hivatik, hogy kiköltözzék ama helyre, melyet örökségül nyerendő vala; és *kiköltözik, nem tudván, hová megyen.*“⁴⁾ De az Isten nemsokára kijelölte Kalazancziusnak az utat, a melyen élete végéig haladva, örök dicsőséget vala aratandó.

Isten megengedte, hogy Kalazanczius a legkiválóbb tisztségeket töltse be, a mióta fölszenteltetett. Sokat járva-elve az emberek között, kiváló emberismeretre tett szert. S egy szerzetalapítónak tényleg nemcsak életszentségre van szüksége, hanem azonfölül mindenek fölött hosszú élettapasztalásra és az emberi szív mélységes ismeretére. Kalazanczius 35 esztendő volt, a midőn hazáját elhagyta, s ez, ha tekintetbe vesszük csodálatos értelmét, kiterjedt tanulmányait s azt a sokféle ügyet, a melyet lebonyolított, rája nézve az előhaladott érettség kora volt. Mielőtt arra vállalkozott volna, hogy a népet regenerálja, annak lelki és szellemi szükségleteit kellett megösmernie. Nehány év alatt élesen észlelő szemei előtt elvonultak a társadalom legkülönfélébb phasisai. Henyeséget, tudatlanságot, kapzsiságot, közömbösséget, viszálykodást, nagyravágyó torzsalkodást látott a papok körében, és cselszövényeket, melyek a királyi palotáig hatoltak. A kolostorokban nagy volt a lazaság, önzés, vetélkedés, góg, elvilágiasodás és mindennemű zavar. A hatalom embereinél hívságos czimkor, fényűző nagyzás, vendégeskedés és multság járta egyre-másra. A népről, a nyomorú népről megfeledkezett mindenki; az teljesen el volt hagyatva. Megvetés,

---

¹⁾ Koch 41. Timon-David I. 89. — ²⁾ Jogi kifejezés. Lelkészkedéssel össze nem kötött beneficium. — ³⁾ Koch 42. Timon-David 90. — ⁴⁾ Scti Paul. Ad Hebraeos XI. 8.

meggyőtrő üldözés és kegyetlenség jutott osztályrészül.¹⁾ Nem volt hazája ; nem voltak emberi jogai ; a jobbágy élete, a parasztnő szépsége legfőlebb azért tartatott becsesnek, mert a kegyelmes úr hasznára vagy multságára szolgálhatott ; a büszke zsarnokok indulatait nem fékezte semmi törvény ; s az egyetlen általános érzemény, mely a nép durva szívét megdobogtatá, a közte forgó papok által növelt vallásos érzés volt. Ez sem vethetett gátat kikitörő vad indulatainak ; a nyomor, ez a nagy lázító, fel-felzúdult az urak ellen, s az elnyomás lánczaival többnyire ketté szakította a törvény kötelékeit is.²⁾

A népnek apostol kellett, ki kiragadja lelki szolgaságából, ki vallás-erkölcsre és ismeretekre oktatta azt, fölvilágosítsa, fölemelje.

Az apostol megjött Kalazancziusban. E nagy spanyol sokat vitt keresztül gyakorlatilag a XVI. században, a mit a múlt és a jelen század nagy theoretikusai a nevelés nagyszerű vívmányainak hirdettek.

Ámde midőn Rómába ér, még nem tudja a gyermekek apostola, hogy Isten mit kíván tőle. Azért ment a szent városba, hogy azt megtudja.

Szerencsés, de némileg viharos hajózás után Noliba, majd innen Civitá-Vecchiába érkezett Kalazanczius. Innen zarándokként gyalog kelt útra és Rómába ért 1592. nagybőjtjében. VIII. Kelemen ápril 4. foglalta el, miut újonnan megválasztott pápa, Szt. Péter trónját. A nagy pompájú ünnepélyeknek szem- és fültanúja volt Kalazanczius is. De Róma pompája és fénye nem tudta elfordítani tekintetét még rejtelmes czéltjától. Folyton azért imádkozott, hogy az Isten fődje fel előtte, mi legyen jövőendő hivatása. De a kinyilatkoztatás késett.³⁾

II.

Kalazanczius hivatása.

Ismeretlenül, idegenül akart rejtőzni Rómában Kalazanczius, csak ájtatossági gyakorlatainak és embertársai javának élve. A templomokban, a kórházakban, a börtönökben naponkint ott lehetett látni a nagy spanyolt ; misézett, imádkozott és elmélkedett, vigasztalta, kiszolgálta és segélyezte a betegeket és a foglyokat, tanította, buzdította, lelkesítette őket.

Nem rejtezhetett sokáig. Urgel püspöke vigasztalhatatlan volt Kalazanczius távozása fölött s egy római ismerősének levelet írt, melyben kéri, hogy különös figyelemmel fogadja magához a buzgó férfiút és bírja rá, hogy ájtatossági gyakorlatai elvégzése után térjen vissza Spanyolországba.

---

¹⁾ Canata-Jofre, 19—20. — ²⁾ Miként nálunk is. V. ö. Eötvös, Magyarország 1514-ben, I. 47. S. 193 sat. G. Freytag, Bilder aus der deutschen Vergangenheit, III. 421—456. Henne am Rhyn, Kulturgeschichte des deutschen Volkes, I. 251 ff. — ³⁾ Canata-Jofre 19. 20. 23. 24. Koch 40—42. Timon-Dávid I. 88—91. Koch szerint éppen ápril 4. ért K. Rómába (43. l.).

Hosszas keresés után rátaláltak Kalazancziusra,¹⁾ a kit Marco Antonio Colonna bíborosnak is bemutatnak. A bíboros bámuló tisztelettel telt el Kalazanczius iránt és palotájában rendelt neki lakást.²⁾ Néhány napig időzött itt, és sok szem nézte fürkészve lépteit, sok jeles ember elegyedett vele beszédbe, hogy meggyőződjenek tudományáról és jelleméről. A bíboros egyebet sem hallott vendége felől, mint lelkesült dicséreteket. Végre magához hívatta Kalazancziust s azt kérdezte tőle, miért jött Rómába? „Hogy Isten akaratát teljesítsem“, felelte Kalazanczius. „Az Isten akaratát az“, mondá a bíboros, „hogy maradjon Kegyed házában és éljen jámbor életet tetszése szerént. Legyen Kegyed az én házi theologusom; ki fogom kérni tanácsait azon congregatio ügyeiben, melynek tagja vagyok.“ „Ha ez az Isten akaratát“, felelte Kalazanczius, „akkor teljesedjék.“ A bíboros a Colonna-palota balsarkában rendelt új theologusának lakást, a szent apostolok templomának tözsomszédságában. Egyúttal unokaöccsének, Filippónak lelki oktatását bízta rá. S a gyermekifjú annyi tisztelettel telt el mestere iránt, hogy csak József atyának hívta és soha sem ment el tőle a nélkül, hogy áldását ne kérte volna. Ez volt az első alkalom, midőn az édes atyai név ártatlan ajakról megcsendült Kalazanczius fülében.³⁾

Kalazanczius a Colonna-palotában is a legszigorúbban kiszabott napi-rend szerént élt, mint egy igazi szent a szent városban. Soha sem panaszkodott az idő rövidsége miatt, benne megvolt az idő sokszorosításának különös tehetsége.⁴⁾ Annyit, oly sokfélét végzett naponta, hogy szinte hihetetlennek látszik. De imé röviden az ő életrendje.

Éjfél után félbeszakítván rövid álmát, hosszasan ájtatoskodott és emlélkedett; majd az akkor még ki nem kövezett és ki nem világított városban a 12 bazilikát sorra látogatta, ezek között közönségesen Szt. Péter templomát hagyva legutoljára, a hol hosszasabban imádkozott. A misét rendszeren a legközelebb fekvő templomban mondta el azzal az áhitattal, a melylyel az elsőt. Azután sorra járta a kórházakat, vigasztalva és kiszolgálva a betegeket, jámbor tanácsot és bő alamizsnát osztogatva nekik. Ugyan így tett a foglyokkal is, a mire különösen rászorult ez a kor, melyben a bűnösöket csak büntették, s nem törekedtek egyuttal arra is, hogy meg is javítsák őket. Ezután folytatta lelki gyakorlatait. Majd délután egy óra felé első és egyetlen étkezését végezte, a mely a legtöbbször kenyérből és vízből állott. Közönségesen a szolgálónak hagyta azokat a válogatott ételeket, a melyeket a bíboros főszolgáltatót neki. Ezután folytatta ájtatossági gyakorlatait, majd szobájába húzódott vissza, olvasta a Szt.-Írást, oktatta hercegi növendékét és ha kellett, theologusi hivatalában járt el

¹⁾ Timon-David I. 94—97. — ²⁾ Erre vonatkozik Kalazanczius első fönmaradt levele 1592. máj. 16.-áról. V. ö. Koch 45, Timon-David I. 97. 98. — ³⁾ „Entonces sonó por primera vez en sus oídos el dulce nombre de padre, con que lenguas inocentes lo apellidaban.“ Canata-Jofre, 24. — ⁴⁾ Timon-David, I. 100.

a bíborosnál. Szabad lévén, azon templomba ment, a melynek éppen napja volt — Rómában 400 templom van — majd ismét látogatta a betegeket és a foglyokat. Este haza ment tanulmányai végzésére, vagy írni és dolgozni a bíboros mellett; utána hosszas újtatosság és elmélkedés következett, és e közben lepte meg közönségesen az álm, tépvedlven, vagy a székre vagy az asztalra támaszkodván, a földön. Ágyában vajmi ritkán aludt.¹⁾

S ezt az életet a nagy férfiú mindvégig folytatta.

Kalazanczius jámbor élete nemsokára a bíborosi kastély összes lakóit elragadta, és mindannyi esengve kérte a bíborost, hogy adja nekik Kalazancziust lelki atyjokul. A szentéletű férfiú ezt a terhet is magára vállalta és minden szombaton egy meghatározott órában lelki oktatást tartott és pedig az apostolok templomának sekretyjében. Ez a hely alkalmas volt arra, hogy emberbaráti tevékenységének új mezőt fődözzön fel. Tudomást vett ugyanis egy társaságról, a mely ugyanabban a sekretyjében tartotta összejöveteleit s világiakból és magasrangú egyháziakból állott, s melynek célja a szegények segélyezése volt. Ezt a társaságot később V. Sixtus pápa főtársasággá (arceiconfraternità) emelte. Tagjai közül némelyek úgynevezett visitatorok voltak, kiknek hivatása volt Róma különböző negyedeiben fölkeresni a szegényeket, a betegeket, a rejtőző nyomort, hogy tanácsal segítsenek a csüggedőn, pénzzel a szegényen és orvossággal a betegen. A társaságnak saját gazdag gyógyszertára volt. Kalazanczius beiratkozott ebbe a társaságba, hogy régi gyakorlatának, régi szokásainak mintegy szentesítést adjon. Csakhamar megtették visitatornak; s ő nemcsak a saját negyede szegényeit látogatta, hanem segített más visitatorokon is. A saját jövedelmét nem is tekintette a magáénak. Kalazancziusnak fényes ellátása volt a bíborosnál, a ki azt rendelte volt, hogy theologusa olyan ellátásban részesüljön, mint ő maga. Volt ennél fogva Kalazancziusnak gyönyörűen bútorozott lakása, kitűnő asztala, személyes kiszolgálására kirendelt szolgálja, és rendelkezésére állott egy hintó. József azonban csak akkor élt ezen szerénte fölösleges dolgokkal, a midőn rangja vagy ura azt megkívánta. Ő maga a legtöbbször a lehető legegyszerűbben étkezett és fölötté ritkán öltözött selyembe, a mint ezt kora megkívánta, hanem a legegyszerűbben ruházkodott, hogy a szegények számára annál többje maradjon. Ezenkívül még gyűjtéseket is rendezett a szegények számára.²⁾

Ez alatt Colonna bíboros házanépe Kalazanczius lelki vezetése alatt egészen átalakult, és a kitűnő férfiúról mindenfelé a legnagyobb tisztelettel beszélltek. Alessandro de' Medici bíboros bemutattatta magának az oly általánosan magasztalt spanyolt és rövid társalgás után egészen el volt

---

¹⁾ Timon-David I. 101—2. Koch 47—48. — ²⁾ Timon-David, I. 103—106. Tosetti-Koch 48—49.

ragadtatva általa. A bíboros esennen kérte Kalazancziust, hogy álljon be az ő szövetkezetébe, a *Keresztény tanítás társaságába*.¹⁾ Ez annyit tett Kalazancziusra nézve, mint rendkívül megszorítani teendőit. Mindazonáltal ő habozás nélkül teljesítette a bíboros kérelmét és beállt azon társaságba, azonnal megkezdvén a keresztény tanítást, és pedig nemcsak ünnepnapokon, mint azt V. Pápa bullája²⁾ később elrendelé, hanem minden nap a templomokban, az utcákon, a tereken, a hol össze tudott gyűjteni hallgatókat, mint pl. gyermekeket, szegényeket, kézműveseket, mezei munkásokat, koldúsokat, szóval olyanokat, a kik foglalkozás nélkül voltak. A katekizáláshoz szent intelmeket és hallgatói értelméhez alkalmazott történetkéket fűzött. Aztán meggyóntatta és megáldoztatta őket. Ilyeténképpen csakhamar bámulatos sikereket ért el. Különösen kevesbedett a nép között az Olaszországban különben oly gyakori vendetta. — Azt mondotta Kalazanczius boldoggá-avatási pörében egy tanu: „Csak az ő kezei közé kellett jutnia az embernek és biztos volt őszinte megtérése.“ — Csodálatos sikereinek köszönhetette Kalazanczius, hogy néhány hó múlva a Keresztény tanítás társasága elnökévé választotta.³⁾ Így szereztek Kalazancziusnak közbecsülést és római polgárjogot magasztos, páratlan erényei.

Kalazanczius hirtelen tovább terjedt. Megjelenése ugyszólván ellenállhatatlan volt, akár mikor az utcái botrányok hőseit feddette, akár midőn a betegeket vigasztalta, a megszorodottakba új bátorságot öntött és a bűnösöknek az isteni kegyelemről szólt. Ily alkalmakkor arca kigyúlt, szeme élénk tűzben égett és külsőleg is lehetett látni azt a lángot, a mely belül emészté. Gyakran kiáltott föl: „Megnyerni egy lelket, ó mi nagy dolog! Mennyire tetszik ez Istennek!“⁴⁾

Kalazanczius kitünő viszonyban volt Szt.-Ferencz rendjével, sőt egy ízben a szent apostolok klostromának szerzetesei között mint pápai kiküldött ő volt a békebíró. Tisztét mindenkinek meglegedésére töltötte be. A nagy rendalapító iránt való tisztelettől indítatva, 1595-ben Assisiba zárandokolt a szent patriarcha sirjához. Belsőleg megvigasztalódva és megerősödvé tért vissza Rómába; egyúttal egy újabb zárandoklatra tett fogadást.⁵⁾

Azonban egy közbejött pestisszerű járvány megakadályozta Kalazancziust jámbor szándékában. A szent apostolok szövetkezetének tagja lévén, úgy hitte, hogy kevés napra sem távozhatik el Romából e vészes időben. És elcsitíva égő vágyát, éjt nappallá tett, hogy a betegeket felkeresse és segédelmet vihessen nekik, vetekedve Szt. Kamillal, a kivel ekkor benső barátságot kötött.⁶⁾ Nem volt kórház és nem volt nyomorult viskó,

¹⁾ Timon-David, I. 107: congrégation de la doctrine chrétienne. Koch-Tosetti 50: Bruderschaft der christlichen Lehre. — ²⁾ Ex credito nobis 1607 okt. 6. — ³⁾ Tosetti-Koch 50—52. Timon David I. 108—9. — ⁴⁾ Tosetti-Koch, 51. Timon-David 113: „gagner une âme, comme cela vaut! combien cela plaît à Dieu!“ — ⁵⁾ Tosetti-Koch, 11. ⁶⁾ Szt. Kamill de Lellis. Tosetti-Koch 54. Timon-David I. 117—118.

a melyet meg ne látogatott volna. S ha nem volt többé egészséges ember valamely házban, a ki ajtót nyisson neki, akkor behatolt az ablakon. Mikor szolgálja nem győzte már a gyógyszerek és az eledelek hordását, akkor egy szamarat vett és ezzel járt utcáról utcára. Maga készítette a betegek eledelét, maga ápolta és tisztogatta őket; a súlyos betegeket ellátta az utolsó utavalóval, nem hagyta el őket utolsó lehelletökig és gondoskodott arról, hogy egyházi temetést nyerjenek; végre szent miseáldozatában megemlékezett rólok.

Augusztus vége felé az Isten ostora alább hagyott. Kalazanczius újra kezdhetette rendes életmódját.

1596. szept. 16. könnyű szendergés közben álmodt, mely őt a szerzetesi életre látszék felhívni. Mintha Isten végre tudatta volna vele, hogy mily magasztos czélok végrehajtására tartja fenn őt. A következő napon egy látomás megerősítette jámbor hitében.¹⁾

A következő 1597. évben a reformált terézianiták érdekében fejtett ki lankadatlan buzgalmat.²⁾ 1597. máj. 13. halt meg Kalazanczius hatalmas pártfogója, Marco Antonio Colonna bíboros.³⁾ Halála mélyen sujtotta Kalazancziust, de állapotán nem változtatott. Mert Ascanio Colonna bíboros, az elhalt Colonnának unoköccse és Kalazancziusnak tanulótársa az alcalai egyetemen, a legnagyobb jóakarattal kérte hősünket, hogy tartsa meg a Colonna-palotában lévő lakosztályát és minden eddigi hivatalát. A mi ügy is lett.⁴⁾

Kalazanczius ezen időtájt végre eleget tehetett égő vágyának és elzarándokolhatott Assisiba. Gyalog és mezítláb ment oda, bőjtölve és imádkozva, mint először. És szent Ferenc oltára előtt imádkozván, új látomása lőn. Visiójában szent Ferenc eljegyezte az Engedelmesség, a Tisztaság és Szegénység erényeivel. Kalazanczius lelke mondhatatlan örömmel telt el. Mennyei megvigasztalódás honolt szívében, midőn Rómába visszatért.⁵⁾

Tisztában vélt már lenni az iránt, hogy az Isten a szerzetesi fogadalmak letételére hívta meg őt, de még nem tudta, hogy milyen módon kelljen hivatását teljesítenie. Ez nagy nyugtalansággal töltötte el. 41 éves volt ekkor, és ez oly kor, a melyben a legtöbb ember régóta tisztában van jövődi hivatásával. De csakhamar tisztá tudatára jött Kalazanczius is azon nemes hivatásának, a melyben még ötvenegy évet tölthetett.

Mihelyt Kalazanczius némiképen tisztában volt jövődi hivatásával, szüntelenül imádkozott, hogy a módot is adja tudatára a Mindenható. Mint a Szent apostolok szövetkezetének egyik visitatora, azt tapasztalta,

---

¹⁾ Timon-David I. 118—119. — ²⁾ Timon-David I. 120, Tosetti-Koch 56. — ³⁾ Timon-David I. 121. — ⁴⁾ Timon-David I. 121. Tosetti-Koch 57. — ⁵⁾ L. e visio terjedelmes leírását Timon-Davidnál I. 121—123.

hogy a szülők a keresztény igazságokat illetőleg a legnagyobb tudatlanságban leledzenek; s gyermekeik, a szülők szegénysége miatt nem tanulhatnak, vagy serdültebbek lévén, nem is akarnak már tanulni. Kalazanczius igyekezett ugyan a szülőkre hatni, de azok teljes igazsággal kijelentették, hogy nem lévén költségek, gyermekeik az iskolákba nem fogadtatnak be. Erre Kalazanczius azon kezdett gondolkozni, hogy a szegény gyermekeknek ingyenes iskolákat szerezzen. Hiszen annyi volt a nagylelkű jótévő Rómában a pápától kezdve az utolsó papig! Kalazanczius fölkereste az egyes városnegyedek tanítóit és a lelegevenebb színekkel rajzolta le nekik a szegény gyermekek lelki nyomorát. A tanítók azt felelték, hogy tanítványaik fizetéséből élnek és méltó a munkás az ő bérére. Sőt némelyik durván azt felelte neki, hogyha olyan szép, nemes, fontos munkáról van szó, miért nem vállalja maga magára, vagy maga tanítva őket, vagy fizetve egy tanítót; hiszen ő gazdag és tüntetőleg osztogatja az alamizsmát! Kalazanczius nem felelt semmit; tudta, hogy az ő jövedelme egymagában nem elegendő a nemes vállalathoz; de tovább elmélkedett a dologról. A capitolumi senatorokhoz fordult, tényekkel és számokkal bizonyítváu nekik, hogy a szegény gyermekek nevelése mily szükséges. Azt a feleletet kapta, hogy terve bámulatos, kivitele felette hasznos és kívánatos, de a senatus ugyis túl van terhelve kiadásokkal. Még erre sem csüggedt el Kalazanczius. Ott volt Rómában a Jézus-társaság, a melynek czélja az ifjúságot a tudományokra és az irodalomra oktatni. Kalazanczius a Collegium Romanum rectorához fordult, oly érvekkel kardoskodván az alsóbbrendűek ingyenes oktatása mellett, a melyek manap is teljességökben helyeseknek, igazaknak ismertetnek el. A rector felelete az volt, a minék kellett lennie: a jézsuiták az ismeretek elemeibe már beavatott gyermekeket és ifjakat vannak hivatva tanítani, s ő neki semmikép sem áll hatalmában a rendi szabványokon változtatni. A szent buzgalom makacsságával fordult ekkor Kalazanczius a jézsuiták generalisához, Aqua-Vivához. E kitünő ember a legnagyobb szeretettel hallgatta meg őt s azt felelte neki, hogy életének legszebb álma a szegény gyermekek ingyenes nevelése; de a jelen viszonyok között, midőn a fenyegetett katolikus egyház érdekei annyifelé szállítják a jézsuitákat, Kalazanczius kérését teljesítenie lehetetlen.¹⁾

Ime, ennyi buzgalom és ennyi utánjárás mindhiába való volt. Ámde Kalazanczius erélye nem csüggedt. A dömésekhez fordult, de itt azt a feleletet kapta, hogy a rend hivatása a lelkészkedő, minélfogva Kalazanczius kérése teljesíthetetlen.

Kalazanczius végre azt kérdezte magában, hogy Rómában, a hol annyi a szentéletű férfiú, a hol annyit áldoznak a keresztény nevelésért, miért hogy nem gondol senki a szegény gyermekek nevelésére, a kik

¹⁾ L. Aegidius 1—3. Canata-Jofre 27. Tosetti-Koch 58—63. Timon-David I. 124—139. Ugróczy 18—20.

pedig annyian vannak ebben a nagy városban és a kik a legteljesebb lelki tudatlanságban vesznek el? Késérű könyeket ontott, midőn teljesen elhagyatott, elrongyolott gyermekcsoportokkal találkozott az utcán.¹⁾

1597 egyik őszi napján áthaladt Kalazanczius Róma egyik terén és ott egy sereg rongyos gyermeket talált, a kik szemérmetlen játékokat űztek. Közönségesen lesütött szemmel járván, a lármát ugyan hallotta, de nem látott semmit. Egyszerre azonban ezt a szózatot hallja szívében: „*József, József, nézz magad körül!*“²⁾ A szt. férfiú megállapodik, nézi a körülötte végbe menő botrányt és szíve bensejében megindul. Ugyanakkor lelke sugallja azt a szózatot, a mely fölött annyiszor elmélkedett: „*Tibi derelictus est pauper, orphanus tuus in cruce adiutor;*“³⁾ egy pillanatra eszébe jut az urgeli szózat is: „*Menj Rómába, József, menj Rómába*“; eszébe jut az is, hogy egy éjjeli látomása szerint Rómában látta magát, körülvéve sok gyermektől. *Mind czen emlékek megújulnak elméjében; hasonlít és követeztet; s végre arra az eredményre jut, hogy ama nagy munkára, az elhagyatott gyermekek nevelésére, az Isten őt szemelte ki.*

Tisztában lévén leendő hivatásával, több nehézség merült föl előtte. Az egyik az volt, hogy nagyon sok olyan gyermek volt Rómában, a kiknek lelki felsegélésre sürgető szükségök volt; vajjon győzni fogja-e a leendő hivatásával járó költségeket? A másik nehézség az volt, hogy Kalazanczius nem tudta eldönteni, melyik szerzetbe lépjen? Hosszas elmélkedés után végre arra határozta magát, hogy a szegény gyermekek nevelésének szenteli magát és a végleges fölvilágosítást az Istentől várja. Minél többet imádkozott, annál világosabb lett előtte jövendő pályája. De mielőtt tervének végrehajtásába véglegesen belefogott volna, még lelki jó barátjaival tanácskozott. Mindannyi azt mondotta, hogy a szegény gyermekek nevelése az a hivatás, a mely az Istentől az ő számára rendelve van. Örvendve ennyi helyenahagyó nyilatkozaton, Kalazanczius buzgó hálát adott Istennek. Lelkét elfogta, elragadta a jövendő hivatás iránt való szent buzgalom és hit, és eszébe jutottak *Aquinói szt. Tamás* szavai: „*Illos, quos Deus ad aliquid elegit, ita praeparat et disponit, ut ad id, ad quod eliguntur, inveniantur idonei, secundum illud: idoneos nos fecit ministros Novi Testamenti.*“⁴⁾

Egy hatalmas mű legkezdetén állott Kalazanczius. A köznép anyagi és erkölcsi nyomorának nagy ismerője gyermekeiben akarja ujjaalakítani,

---

¹⁾ Timon-David I. 139. — ²⁾ Canata-Jofre 28: „Mira, José, mira!“ Tosetti-Koch 64: „Schaue, Joseph, schaue!“ Timon-David I. 139: „Regarde, Joseph, regarde!“ — ³⁾ Canata-Jofre 28: „a tu cuidado se ha confiado el probe, tú has de ser el sostén del huérfano.“ Tosetti-Koch 64: „Dir ist der Arme überlassen, du wirst der Waisen Helfer sein.“ Timon-David I. 140. „C'est à vous, Seigneur, que le pauvre s'abandonne: c'est vous qui êtes le protecteur de l'orphelin. V. ö. Psalm. IX. 38. — ⁴⁾ Idézi Timon-David I. 142.

ujjászülni a népet. Főnséges vállalkozás, mely minden idők tiszteletére érdemes. Hadd tanulják a nép gyermekei alkalmas tanítóktól a hit és a vallás alapelveit, valamint a hasznos tudományokat és az új nemzedék méltó lesz az emberi névre. Sok drágakő rejtőzik a porban, sok nagy elme születik a kunyhóban; csak csiszolni, nevelni kell azokat, és dicsőségeivé válnak az egyháznak és a hazának. A tehetség nem az aristokratia kiváltsága. A kik e demokratikus elvnek tettekben hatalmas kifejezést adtak, azok között az elsők közé tartozik Kalazanczius.

III.

A Kegyesrend megalapítása.

Sok idő telt el, míg Kalazanczius hivatásának tiszta tudatára jutott. De midőn ez végre bekövetkezett, azonnal munkához látott; és egész élete ezentúl nem volt egyéb, mint a lélekemelő sikerek és a súlyos csapások szakadatlan láncolata.

Könnyű volt Róma nagy városában egy sereg teljesen neveletlen gyermeket összeszedni. De egymagában mit végezhetett Kalazanczius? Közremunkálásra volt szüksége. Először is két segédet keresett magának. A Keresztény oktatás szövetkezetének két lelkes hive önkényt ajánlott neki erre a célra. Majd alkalmas helyiség után kellett néznie. Kalazanczius ismerte Rómát, tudta, hogy a Tiberisen túl van a legtöbb elhagyott gyermek. Ennélfogva elhatározta, hogy ott alapítja első iskoláját. Szt. Dorottya templomának lelkésze barátja volt, és ezen kitünő agg pappal vajmi gyakran értekezett volt a szegények és betegek ügyében. Most is hozzá fordult. *Antonio Brendani*, így hívták a lelkészt¹⁾, el volt ragadtatva Kalazanczius tervei által és önként fölajálta neki közremunkálását s a sekrestyéjével határos két szobáját, minden díj nélkül. Képzeltető Kalazanczius öröme ezen nagylelkű ajánlat fölött.

Igy hát volt Kalazancziusnak helyisége és a lelkeszszel együtt három társa, úgy hogy szent munkáját megkezdhetette. De még a felsőbb helyben-hagyásra volt szüksége. E végből Kalazanczius Ascanio Colonna bíboros elé terjesztette czélját és terveit, kijelentvén, hogy a bíboros körül való szolgálatainak nem fog semmi tekintetben sem hátramoszdítója lenni új szerepköre. A bíboros tapasztalásból ismervén Kalazancziust, a legnagyobb örömmel hagyta helyben mindazt, a mit ez szándékoltt. Ez után a pápához fordult Kalazanczius; kifejtette a szt. atya előtt minden tervét s számot adott neki minden gondolatáról. VIII. Kelemen régóta óhajtott volt, hogy ilyen szent mű létesüljön. Azért a legnagyobb örömmel adta áldását a

¹⁾ Igy Tosetti-Kochnál 67; Timon-Davidnál I. 145. Aegidiusnál ellemben (3) Brandano.

szent vállalkozásra és a legkiterjedtebb jogokkal látta el Kalazancziust, áldását adva munkatársaira és jövődő növendékeire is.¹⁾

Kalazanczius erre rögtön a munkához látott. Asztalokat, padokat s mindenféle szükséges butorzatot vett; vett papirost, könyveket, tintatartókat, tollat, hogy iskolája teljesen föl legyen szerelve. Munkatársaival pedig ingyenes iskoláinak hírért elterjesztette, s erre egyéb jó barátjait és ösmerőseit is fölkérte. Másnap a hét bazilika látogatása után, Kalazanczius tényleg egész sereg szegény gyermeket talált összegyűlve a Dorottya-templomnál, a kik között szt. képeket és olvasókat osztogatott ki; és 1597 *őszének vége felé* — a napot biztosan meg nem tudjuk határozni²⁾ — *három társával megkezdette a kegyes iskolákban való működését.*

„Kegyes“ iskoláknak (*scuole pie*) nevezte osztályait. Az olasz *pio* szó (a latin *pius* is) jelenti először azt, hogy *jámbor* vagy *kegyes*, és a szó ezen értelmével azt akarta jelezni Kalazanczius, hogy az ő iskolái első sorban nem classicus nevelést, hanem *keresztény* oktatást és nevelést akarnak nyújtani. Azonfölül ama szó *ingyenes*t is jelent.³⁾

Az eredmény nem késett. Mindjárt az első héten száznál több gyermek jelentkezett. Ezek között volt Regio Ágoston is,⁴⁾ a ki később, 1633-ban, tehát még Kalazanczius életében, beneventói bíborosérsek lett, és így az első azon kiváló emberek sorában, a kik a kegyesrendieknek köszönhetik lelki és szellemi kiképzetésüket.

Az első sikereket azonban csakhamar megkisértések és csapások követték. Nagyobb, ragyogóbb czélok is föl-fölmerültek Kalazanczius szent hévben égő lelke előtt. Idegen tartományokban, a pogányok között mások nagy dicsőséggel működtek, és dicsőségek szentebbnek és ragyogóbbnak látszott. Saját működése mezeje egy-egy pillanatra szűkkörűnek tetszett előtte, ki égett a hitbuzgalomtól. De ezek a gondolatok csak futó felhők voltak Kalazanczius lelkének tiszta egén. Csapás volt azonban rája nézve, hogy 1598 elején két társa egyszerre elhagyta, akkor, a mikor iskolái mind népesebbek lettek. Maga, elaggott és hivatalos teendői által folyton másfelé szállított lelkész barátjával nem győzhette a tulságosan fölhalmozott munkát; s azért, legalább előlegesen, kénytelen volt pénzért fogadni tanítókat, a minőket különben Róma nagyszámú szegény papsága között

---

¹⁾ Timon-David I. 146. — ²⁾ „Nous n'avons pu savoir exactement quel jour“, mondja Timon-David I. 147. Egyéb életrajzokban sincs meg pontosan a datum. —

³⁾ „Anno 1597 Scholas auspiciatus est, easque ex opere misericordiae, quae in pauperes miseratione pia est, etiam Pias denominavit“, mondja Aegidius p. 3. V. ö. Timon-David I. 148. Az elnevezésről így nyilatkozik a jeles Niccolo Tommaseo, Kalazanczius egyik életírója: „Nombre dulce, porque abraza á la vez la fe y la caridad, la inteligencia y el corazón, la palabra y la obra, la compasión y el amor, el hombre y Dios“. Idézi Canata-Jofre, 31. — ⁴⁾ Így Timon-Davidnál I. 148; ellemben Ugróczynál (21.), Tosetti-Kochnál (68.) és másoknál *Oreggio*.

bőrében találhatott. Két tanítót fogadott, és 1598 vége felé annyira megszorodtak tanítványai, hogy két új szobát volt kénytelen bérelni és ugyanannyi új mester után látni, a kik szerencsére más ingyenesen vállalkoztak. E két tanító a Keresztény oktatás szövetkezetéből való volt.¹⁾

1598 decz. 24. Rómát iszonyú vízár borította el, mintegy öt millió frknyi kárt okozva, a mi azon időben óriási összeg. Emberéletben is sok volt az áldozat. József ez időben kénytelen volt szokott szent gyakorlatait a közjó érdekében félbeszakítani. Magas termete, hatalmas ereje és még inkább rendkívüli bátorsága e gyászos körülmények között valóságos védőangyali szerepre jelölték őt ki. Kitétte magát mindennemű veszélynek és fáradságnak, hogy a vizekből kiragadjon a fuldoklókat, kiszedje a hullákat és egy kicsiny hárkában a házak tetejére menekülteknek segítséget vigyen. Biztos helyre vitte és lehetőleg ellátta őket élelmi szerekkel. Mikor pedig a gyászos szerencsétlenség végét ért, visszatért iskoláiba, hogy fokozott buzgalommal folytassa áldásos működését.²⁾

Egész Róma csodálta már a kegyes iskolák növendékeinek fegyelmét és jámborságát. És nevezetes, hogy a mindenki által megvetett és üldözött zsidók meggyökerezett előítéleteik daczára is a kegyes iskolákba kezdték küldeni gyermekeiket, a nál azokat testvérekül fogadták.

Ennyi siker közepette egy nagy kísértés várt Kalazancziusra. Kinevezték kanonoknak a sevillai egyházmegyébe. Kalazanczius a legnagyobb udvariassággal hátrította el magáról a megtiszteltetést. De mihamar tudomására hozta Spanyolország követe, hogy II. Fülöp püspöki székre jelölte őt ki. Kalazanczius ezt sem fogadta el, kijelentvén, hogy *a szegény gyermekek nevelése életének egyetlen célja.*³⁾

Folyton növekedvén a hozzá sereglő gyermekek száma, Kalazanczius nemsokára a szomszéd házat volt kénytelen kibérelni, s azon felül *elhatározta, hogy a Keresztény oktatás társaságára bizza iskoláit.* Hiszen nem indult-e ki ebből az egész intézmény? A társulat 1599. augusztus 1. tartott közgyűlésén egyhangulag azt határozta, hogy a kegyes iskolákat töle telhetőleg gyámolítani és segíteni fogja. Ámde ez az egyhangú határozat bizony csak platonikus maradt; mintha csak azt akarta volna a Mindenható, hogy Kalazanczius minden kísérlete kudarcot valljon addig, a míg az igazi utat el nem találja.⁴⁾

Kalazanczius szinte ember felett való munkát végzett naponta. Nincs talán az összes szentek között egy sem, a ki idejét annyira fel tudta volna használni mint ő. A phantasia zavarba jő, ha fölfoghatatlan munkásságát tekinti. Napjában végig járta Róma hét bazilikáját; a Szent apostolok szövetkezetének tagja lévén, naponta látogatta a szegényeket és nyomorultakat.

---

¹⁾ Timon-David I. 150. — ²⁾ Tosetti-Koch 70, Timon-David I. 151—2. — ³⁾ Timon-David I. 152. — ⁴⁾ Timon-David I. 152—155.

Mint a Keresztény tanítás szövetkezetének tagja, nemesak vasárnaponkint és ünnepnapokon katekhizált a templomokban, hanem ugyszóllva mindennap az utcákon és a nyilvános tereken is. Szt. Ferencz stigmáinak társulatába is beiratkozott és szorgalmasan látogatta annak szent gyakorlatait. Ezen kívül más társulatoknak is tagja volt. És ha mindezekhez hozzá vesszük a naponkinti misézést, a breviariumot, a különböző szent officiumokat s ezek között különösen a Boldogságos Szüzét: bámulattal kell eltelnünk a szent férfiú iránt. De bámulatunk csodálattá kell hogy növekedjék, ha meggondoljuk, hogy ezen kívül kétszer járta meg naponta a Colonna-palota és a Szt. Dorottya-templom közt lévő hosszú utat a nyár forró hevében és a tél sarában, hogy rongyos, nevetlen, szurtos s vajmi sokszor egészen romlott gyermekeket oktasson. Ezen kívül naponkint meglátogatta a kórházakat és börtönöket s vigasztalta és gyóntatta a betegeket és a foglyokat. Colonna biborosnál is mennyi munkája akadt! És mind ezt ő nyugodtan, el nem sietve végezte.¹⁾

1599 júliusában Kalazanezius hosszú útra indult: gyalog járta meg Olaszország valamennyi nevezetesebb búcsúhelyét. Október végén tért vissza az örök városba, a hol azonnal megnyitotta újra iskoláit, a melyekbe mindig több gyermek csődült.²⁾

A Szt.-Dorottyabéli helyiség sok tekintetben kényelmetlen- és meg nem felelőnek bizonyult. Mindenek előtt elégtelen volt a tömérdek gyermek számára, az időnkint eszközölt bővítések daczára is. Azután távol is volt a tulajdonképeni várostól, nagyon sok gyermeknek át kellett jönni a Tiberis egyetlen hidján, a melyen folyton tömérdek nép tolongott. Kalazanezius ennélfogva a folyó balpartján keresett egy megfelelő házat, a mely a belső negyedekhez és a folyó hidjához közelebb essék. Szt.-Dorottya lelkészének halála még siettette a dolgot. Kalazanezius előlegesen egy kis házat bérelt a legnépesebb negyedben 250 frkért; de ez csakhamar kicsinyek bizonyulván, egy másikat bérelt hozzá 535 frkért. Ebben a két házban elfértek a tanulók tanítóikkal együtt. Az átköltözködés az 1600.-i jubilaris évnek elején történt.

Azomban ezen alkalommal új megpróbáltatás várt a szentéletű férfiúra. Majdnem valamennyi tanítója elhagyta. Magára maradt, most már harmadszor és akkor, a midőn a gyermekek leginkább csődültek hozzá. Azonban hatalmas lelke nem ingott meg, és csakhamar az a vigasztalása lett, hogy részben pénzért, részben ájtatos buzgalomból önként vállalkozó tanítókat kapott: sőt akadtak, a kik intézetét pénzbelileg is istáptolták. *Sőt némely tanítók arra kérték Kalazancziust, hogy az iskola házában lakhassanak.* Ámde ez a *communitas* kezdete volt; és Kalazaneziusnak előbb meg kellett győződnie arról, hogy e közös életet helyeselni fogja-e az egyház

---

¹⁾ Timon-David I. 154—155. — ²⁾ Timon-David I. 161—2. Tosetti-Koch 75.

legfőbb ura? Ennélfogva elhatározta, hogy a pápa lábaihoz teszi le hódolatát és attól várja jövődjére nézve az irányt. A szentéletű VIII. Kelemen pápa régóta égett a vágytól, hogy a keresztény köznép számára iskolákat alapítson. Nem csoda tehát, hogy Kalazanczius alig kezdette előtte iskoláinak tervét fejtegetni, s a pápa már is félbeszakította, helybenhagyván és megerősítvén szándékát. Sőt tovább is ment: *arra buzdította Kalazancziust, hogy alapítson egy papi szövetkezetet az ő már is virágzó iskoláinak igazgatására, fejlesztésére és föntartására; s végre atyai áldását adta reá.*

Mondhatatlan öröm töltötte el Kalazanczius szívét. Első dolga volt elbucszúnia Colonna bitorostól. A fiatal Colonna 22 éves volt s ennélfogva lelki vezetőség nélkül már ellehetett. De a bíboros, az ifju Filippo Colonna és a Colonna-palota valamennyi lakója fájdalommal látta megválni azt a férfiút, a kit mindannyian atyjok, sőt szent gyanánt tiszteltek. A palotából, a melyben eddig lakott Kalazanczius, az alacsony házba ment, a hol testi és lelki szenvedések vártak reá.

Kalazanczius iskoláit két bérházában helyezte el s a legnagyobb termet oratoriumnak tartotta fenn. Tanítói az emeleten laktak; Kalazanczius nekik engedte át a jobb lakásokat, ő maga a leghitványabbat foglalta el. Majdnem valamennyi tanítója ott lakott együtt és közösen étkeztek. Kalazanczius végtelen alázatosságával az utolsó helyet akarta elfoglalni itt is, de társai kértére előljárójok és vezetőjök lett, a kinek *Praefectus Scholarum Piarum* czímet adtak. Kalazanczius csak akkor fogadta el e tisztet és czímet, midőn eszébe jutott, hogy a pápa maga buzdította őt egy papi szövetkezet alapítására. Ezzel meg van alapítva a *Congregatio Scholarum Piarum* (1600²).

A Kegyesiskolák Kalazanczius vezetése alatt mindinkább tökéletesedtek. A praefectus napjában többször összegyűjtötte munkatársait, hogy a tanításban gyakorlati utasításokat adjon nekik. Szent buzgalom ragadta meg valamennyit; vetekedve vállalkoztak a legsúlyosabb s a legalacsonyabb munkákra is. De lehetek-e máskép? Hiszen előttök ragyogott a születése, vagyona és tehetségei által oly kiváló férfiú, a ki társai előtt kelt föl, hogy az iskolákat és a lépesöket kisöpörje, mintegy szt. Pál intelmét tartva szeme előtt: *cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem.*³)

Az osztályok ideje a legpontosabban volt beosztva. Tanítást kaptak a gyermekek az írás- és olvasásban, a számvetésben és a nyelvtanban, sőt a humaniorákban is. Folytonfolyvást 12 gyermek ment föl váltva az oratoriumba, hogy a katekhétától oktatást vegyen. Kalazanczius magának

---

²) Timon-David I. 163—5. Tosetti-Koch 75—6. — ³) Timon-David I. 166—7. —
³) I. Ad Corinth. IX. 19.

a legalsóbb osztályokat tartotta fenn, a felső osztályokban pedig kisegítő volt szükség esetén. Éjjelenként keveset aludván, a lelki conferentiák tárgyait készítette elő minden napra, különösen a szombatit, a melyet ő maga tartott az összes tanulók előtt. Természetes, hogy ezen szervezet mellett nemcsak a növendékek, hanem magok a mesterek is lelkileg és szellemileg fölötte gyarapodtak. Megtörtént ugyan, hogy a mesterek némelyike alapos okok miatt elhagyta Kalazanczius intézetét; de mind ezek magukkal vitték volt mesterök szent buzgóságát és mind kitűnő tanítómesterek vagy lelkészek lettek.¹⁾ Ritkábban kellett egyes tanítókat hanyagság vagy más hibák miatt elbocsátani.

Kalazanczius tanulóinak száma mindjobban megközelítette az ezeret. A legtöbb szegény volt, s Kalazanczius nemcsak ingyen tanította őket, hanem a szükséges írószerekkel és könyvekkel is felszerelte. Sőt a legszegényebbeket táplálékkal is ellátta.

Ha a gyermekek közül valamelyik megbetegedett, Kalazanczius meg-meglátogatta otthon és örködött teste és lelke fölött. Figyelme mindenre kiterjedt. Egyike a legkellemetlenebb dolgoknak az iskolából való kimenetel volt. Képzeljünk egyszerre 8—9 száz gyermeket, a mint kiözönlenek az iskolából Róma szűk utcáira. Kalazanczius ez együttes kijárás kellemetlenségeit és veszedelmeit úgy háritotta el, hogy a gyermekeket egyes csapatokba osztotta a városnegyedek szerént, a melyekben laktak, s azután egy-egy mesternek a vezetése alatt bocsátotta őket haza. Ezt a szokást megtartotta késő vénségéig. Egész Róma el volt ragadtatva, midőn reggel és este, télen ugy mint nyáron, jó és rossz időben látta a szépen gondozott és szerény gyermekek hosszú sorait csendben, zajtalanul s a közlekedést egyáltalán nem gátolva haladni. Mindenki hálát adott az Istennek s e kitűnő nevelésben a jövendő nemzedék ujjaszületését látta. Csakhamar a légbefolyásosabb egyéniségek is meg akarták tekinteni az elhíresült kegyes iskolákat; és a kik nagy várakozással mentek oda, elragadtatással távoztak onnan.²⁾

Ekkor sikerei közepette föltámadt Kalazanczius ellen az irigység ádáz haragja. Róma valamennyi tanítója Kalazanczius ellen támadt, mert a szülők a szt. férfiú iskoláit jobbakuak találták, s azon felül ezek ingyenesek is voltak; s így természetes, hogy a többi tanítók iskolái szemlátomást megfogytak. József azomban mit tett tulajdonképen? Hiszen egykor ők magok adták volt neki azt a tanácsot, hogy ha oly nagyon buzog a szegény gyermekekért, akkor hát vállalja magára őket. És megkezdődött az ádáz harc. A tanítók úgy tüntették föl Kalazancziust, mint nyilvános tolvajt; magánházakban és népes gyülekezetekben ocsmány rágalmakat szórtak ellene; átkokat szórtak rá és bántalmazták, hogy a város elhagyására bírják; sőt élete ellen is törtek. Kalazanczius pedig — imádkozott ellenségeiért.³⁾

¹⁾ Timon-David I. 167—8. — ²⁾ Tosetti-Koeh 77. Timon-David I. 168—171. — ³⁾ Tosetti-Koeh 88. Timon-David I. 171.

Bölcs és emberszerető lelke elnémitotta a sötétgyűlöletet, de nem sok időre.

Ezen évben, 1600-ban, abban hagyta a hét bazilika látogatását és azokat a templomokat látogatta sorra, a melyek a búcsú elnyerésére ki voltak jelölve. Róma hallatlanul megtelt idegenekkel, a kik között sok eretnek is volt, kiket talán a pusztá kíváncsiság hozott Rómába. A zarándokok hitszónokaivá VIII. Kelemen Paolo Sfrondato és Camillo Borghese bíborosokat nevezte ki. Borghese bíboros Kalazancziust ajánlotta az eretnekek egyik hitszónokának. És ez oly sikerrel hirdette azoknak az igaz egyház tanait, hogy július hóban 50 idegen tette le kezébe a katolikus hitvallást. Kalazanczius különösen az idegenek iránt való szeretetből nem fogyott ki; alam isznákat osztogatott közöttök, mindennemű szolgálatokat tett nekik, kiszolgáltá őket az asztalnál és elkészítette ágyaikat.¹⁾

Ennyi buzgalmi cselekedet daczára is Kalazanczius minden más kötelességének is lelkiismeretesen megfelelt, sőt újjabbakat is vállalt. Ugyancsak 1600-ban megbízatott a leányiskolák felügyeletével. 1601 július 1. meg akarták választani elnöknek a Keresztény tanítás szövetkezetében. a mit csak úgy kerülhetett el, hogy az elnöklő Medici bíborosnak kifejtette, hogy az ezen hivatallal járó teendők végzésére teljesen képtelen felhalmozott teendői miatt; mindazáltal megmaradt azért iskolafelügyelőnek és betegápolónak s később a szövetkezet spiritualisa lett.

Ez alatt a kegyes iskolák népszerűsége napról-napra növekedett a társadalom minden osztályánál, és ez intézet a legszebb lelki és szellemi gyümölcsöket érlelte. Érdekes erre nézve a következő eset. Lucca püspöke, Guidricioni, Rómában időzván, egyszer egy kertben sétált, a midőn egyszerre egy gyermeket hall, a ki azt kiáltja: „Apám, mondd úgy mint én: Uram Jézus! szívemből szánom és bánom, hogy megbántottalak.“ A püspök összes kíséretével odasiet és egy szegény kertészt lát, a ki gyümölcsöt akart szedni az ő számára, de leesett és az egyik lábánál fogva maradt függve a fán. Még egy pillanat, és fejét összezúzza a földön. A szolgák azonnal kiszabadították a szegény embert veszélyes helyzetéből. A püspök pedig azt tudakolta a gyermektől, honnan tanulta, a mit atyjának mondott? Mire a gyermek bátran felelte: „Én ezt a kegyes iskolákban tanultam, a hol József atya arra tanított bennünket, hogy halálos veszedelemben szánjuk és bánjuk bűneinket és szoktassunk erre másokat is.“ A luccai püspök erre meg akarta ismerni az új iskolát, a melyről soha sem hallott addig beszélni. S miután egyszer látta, elragadtatással beszélt róla és sokszor ismételte látogatását. A főpapok, hercegek, bíborosok közül számosan és gyakran látogatták Kalazanczius iskoláit, a melyekhez népességre és rendre hasonlók soha sem voltak Rómában.²⁾

---

¹⁾ Tosetti-Koch 78. Timon-David I. 171—172. — ²⁾ Canata-Jofre 33. Tosetti-Koch 79. Timon-David I. 174—5.

Azonban iskoláinak rohamos és szüntelen növekedése nagy zavarba hozta Kalazancziust. Lakása újra szűk lett. Annyian özönlöttek hozzá, hogy egy harmadik helyiségről kellett gondoskodnia. Két esztendőn belül ez harmadik lakásváltoztatása. 1601-ben 1000 frankért kibérelte a Vestripalotának legnagyobb részét. A legnagyobb termet ismét kápolnának hagyta, majd kijelölte a tanítók lakásait; végre fokozatosan átvitte osztályait is. Az övénél nagyobb sikert nem is lehetett kívánni. De mintha csak előre el lett volna határozva, hogy a kitűnő férfiú életében a sikereket a szenvedések és az üldözések keserítsék meg folyton-folyvást.

Hogy a házbeli munkát annál pontosabbá tegye Kalazanczius, egy jókora harangot vett, hogy azt az udvar legkiemelkedőbb pontján fölfüggeszsze. A tanítók és növendékeik jelenlétében szentelték meg a harangot, melyet Kalazanczius maga akart a kijelölt helyre fölvinni. Herculesi vállaira veszi, egy létrára megy föl vele s midőn ennek legfelső fokára ér, akkor terhével együtt az udvarba esik. Két helyen szenved esonttörést, egyik bordáján és egyik czombján. Pályatársai hozzá rohannak, szobájába viszik, orvosokat hívnak, a kik kijelentik, hogy a törések fölötte komoly természetűek, és talán e korban nem is remélhető többé a teljes gyógyulás. Kalazanczius megadó türelemmel, sőt derült lélekkel vetette magát alá a műtétnek, sőt még ő bátorította az operációt végző orvosokat. A fájdalmas műtét után mindenki csodálatára azonnal összehívatta szobájába pályatársait, és feledve fájdalmait, a nevelés fontosságáról és congregatiójok fennmaradásának szükséges voltáról beszélt nekik, majd arra kérte őket, hogy válaszszaanak egy új elöljárót, mivel ő e tisztt betöltésére soha többé nem lesz képes. Társai hallani sem akartak erről s végre is hosszas unszolásra arra kérték Kalazancziust, hogy jelölje ki ő helyettesítőjét. Hosszas gondolkodás után Kalazanczius választása *Andrea Bassora* esett, a kit ennél fogva társai egyhangulag megtettek a Kegyesiskolák praefectusának.¹⁾

Kalazanczius betegsége hosszú és fájdalmas volt, de Isten megvigasztalta őt azzal, hogy néhány kitűnő új munkatársat küldött neki, a kiket egyesegyedül a jeles férfiú balesete vitt a Kegyesiskolákba. Az első új munkatárs volt *Tommaso Vittoria*, sevillai nemes származású pap és a hittudományok doctora, a kit Kalazanczius hatalmas egyénisége egész életére meghódított.

A második *Gaspero Dragonetti*, siciliali nemes volt, a ki felvette volt az alsóbb rendeket és egy jövedelmező kanonokságot nyert. Hajlama; azonban csakhamar a nevelés-tanítás mezejére vitték, s ezen a téren hatvan esztendeig munkálkodott volt már. Tanítványai között volt *Alvarez* is, a híres grammaticus. Dragonetti ekkor majdnem 100 éves volt. Mihelyt meghallotta Kalazanczius szerencsétlenségét, azonnal hozzá sietett. A piarista

¹⁾ Aegid. 6. Timon-David I. 176—78. Tosetti-Koch 73—80.

szerzet története megőrizte a párbeszédet, a melyet a két kitünő ember egymással folytatott, s a melynek eredménye az volt, hogy Dragonetti másnap átvitette bútorait a kegyes iskolákba és megmondotta tanítványainak, hogy ezentul csak ott taníthatja őket minden tiszteletdíj nélkül, ha nála akarnak maradni. Dragonetti kiváló szolgálatokat tett még a fejlődő szerzetnek. 125 esztendeig élt. Ugy halt meg, mint Mózsés: szeme teljesen ép maradt, szintűgy minden foga. Halála után boldoggá avatták.¹⁾

A harmadik végre (megjegyzem, hogy csak a legfontosabb egyénekről beszéllek) *Gellio Ghellini*, vicenzai nemes, kanonok és a hittudományok doctora volt, a ki felebarátjai javáért buzgott és e czélből egy szent congregatiót akart alapítani. E végre több buzgó férfit gyűjtött maga köré; a többi között *Sebastiano Londrone* gróf és *Simone Fiori* arpinoi plébános lettek társai. Ez utóbbi Rómában járván, csodálattal látta a kegyes iskolák dús sikereit, majd beszélt ezekről *Ghellininek*, a ki erre lemondva szándékáról, Kalazancziushoz járult, hogy congregatiójába fölvétesse magát. A lelkek mélyébe pillantó férfiú örömmel fogadta a kitünő papot, a kinek pályája, fájdalom, nagyon rövid lett, s a kit szintén boldoggá avattak. Fiori szintén a Kegyesiskolák tagja lett. Igy vigasztalta meg Isten az ő hű szolgáját szenvedései közben.²⁾

Hosszú napok multával, súlyos szenvedések kiálltával végre eltávolították a sebészek lába kötelékeit, s Kalazanczius rögtön az ő kedves gyermekeihez akart rohanni, úgy hogy helyettese kénytelen volt őt elüljárói szavával egyenesen letiltani erről. Nemsokára azonban mankón járhatott s ekkor elnézett az osztályokba, hogy oktassa szeretteit, a kiket oly régen nem látott. Lába később teljesen meggyógyult, s Kalazanczius nem érzett semmi fájdalmat, kivéve az évszak változásakor, a mikor lába nagyon földagadt és nagy fájdalmakat okozott neki.³⁾

Azonban e szenvedések csak növelték alázatosságát és jámborságát és derült istenfelő lelkét egy pillanatil sem zavarták meg.

Azon számos főpapok között, a kik naponta látogatták a kegyes iskolákat, Vestri volt a legbuzgóbb. Ez tulajdonosa volt annak a palotának, a melyet Kalazanczius kibérelt, de abban fentartott volt magának egy részt, hogy folytonos érintkezésben lehessen a Kegyesiskolák tagjaival. Vestri VIII. Kelemen pápa titkárja volt s egy nap a pápai kihallgatás alkalmával kiöntötte szívét a szent atya előtt, nem győzve eléggé dicsőíteni Kalazancziusnak és derék társainak áldásos munkásságát. VIII. Kelemen el volt ragadtatva és megparancsolta Vestrinek, hogy mentül hamarabb vezesse hozzá Kalazancziust. A pápa az alázatos férfiút a legnagyobb kitüntetéssel fogadta és szerencsét kívánt neki csodálatraméltó művéhez;

---

¹⁾ „Il fut déclaré vénérable.“ I. 180. Timon-Davidnál. — ²⁾ Aegidius G. Timon-David I. 178—182. Tosetti-Koeh 80—81. ³⁾ Timon-David I. 18°.

sőt kijelentette, hogy ha a magyarországi török háborúk és a keresztény fejedelmek egyenetlenkedései nem vették volna annyira igénybe, maga gondoskodott volna „kegyes iskolák“ alapításáról; végül megígérte, hogy személyesen fogja szemügyre venni Kalazanczius iskoláit. Ezt az ígérését felhalmozott teendői miatt a pápa ugyan nem válthatta be, de maga helyett két bíborost küldött a kegyes iskolák megvizsgálására, Silvio Antonianit és Cesare Baroniot. Szükségtelen mondanunk, hogy Kalazanczius intézete a legnagyobb bámulatra ragadta őket. Antoniani havi 10 tallért ígért a házi költségek födözésére és oly lelkesedéssel beszélt a pápának, hogy ez évenkénti 200 tallért utalványoztatott a Kegyesiskoláknak is elhatározta, hogy *congregatióvá* emeli az általa szóbelileg már annyira helyeselt és kitüntetett társulatot. Vestri az örvendetes hírekkel sietett Kalazancziushoz, a kit arra buzdított, hogy egy constitutio-tervezetet készítsen. Kalazanczius vágyai beteljesedéséhez volt közel; ámbár nagyra-vágyás soha sem sarkalta lelkét és a rendalapító halhatatlan dicsőségéért nem áhítozott. Ámde szenvedései is csakhamar újra kezdetüket vették.¹⁾

A Kalazanczius ellen annyira fenekedő római iskolamesterekkel csakhamar azon saját díjazott tanítói is szövetkeztek, a kiket kénytelen volt elbocsátani. Kalazanczius a legnagyobb gonddal órködött a gyermekek erkölesi tisztasága fölött és éppen o miatt bocsátott el néhány bizalmára és a tanítói hivatalra méltatlan tanítót, a kik természetesen legnagyobb ellenségeivé lettek. A legszigorúbban tiltotta volt meg tanítóinak, hogy valamit elfogadjanak a gyermekektől vagy azok szülötől. E tekintetben szigorúsága a szélsőségig ment. Tanítói közül egy, a ki kitünő humanista volt és egy virágzó osztály élén állott, egy kis könyvet fogadott el valamelyik növendékétől. Meglehet, hogy Kalazancziusnak egyéb okai is voltak az elégedetlenségre; de akárminc legyen, ő az illető tanárt azonnal elbocsátotta.²⁾ Az elbocsátottak helyett azonnal fogadott új taneröket.

Az elégületlenek szövetkeztek és a pápai vicariushoz, Borghese bíboroshoz benyújtottak egy memorandumot, a mely telve volt a legkegyetlenebb rágalomokkal Kalazanczius és intézménye ellen. De a bíboros ismerte Józsefet, személyesen látogatta volt meg többször a kegyes iskolákat. Ennélfogva a memorandum o rá semmi hatást sem tett; söt annyira ment, hogy Kalazancziust több kiváló bizalmi állásra nevezte ki; a melyekben a szent életü férfiú a leggyümöleszöbbsz sikerrel járt el.³⁾

Azonban ellenei nem nyugodtak és a pápához fordultak egy új, még sokkal gyözületesebb memorandummal, a melyben a Kegyesiskolákat tévtanok hirdetésével és erkölsrontással vádolták. VIII. Kelement mélyen elszomorították e rágalmak. Magához hívatta két megbizottját, Antoniani

---

¹⁾ Timon-David I. 183—85. Tosetti-Koch 85—87. Aegidius 7. — ²⁾ Timon-David I 155—156 — ³⁾ Tosetti-Koch 90, Timon-David I. 186.

és Baronio bíborosokat, és meghagyta nekik, hogy egészen váratlanul lepjék meg Kalazanczius iskoláit. A két visitator a legnagyobb szigorúsággal járt el tisztében; semmi sem kerülte ki figyelmöket, kérdeztek, kutattak, vizsgálták a gyermekeket és a tanítókat. S a legnagyobb lelki épüléssel, sőt lelkesedéssel adtak számot küldetésök eredményéről a pápának. VIII. Kelemen erre elrendelte, hogy Kalazanczius társulata a szentszék közvetlen védnöksége alá helyeztessék és egy breve szerkesztessék, a melyben a társulat congregatióvá emeltetik. Antoniani bíboros pedig, a ki nemsokára meghalt, 200 arany tallért, a következő évben Tagliavia bíboros 100-at hagyott végrendeletileg a Kegyesiskoláknak.¹⁾

Azomban József ellenei nem vették el reményöket. A római egyetem rectorához (rectore della Sapienza) fordultak, a kinek engedélye nélkül nem volt szabad Rómában iskolát nyitni. A rector azonban kétségbevonhatatlan jogát nem akarta gyakorolni oly intézettel szemben, a melyet a legfelsőbb egyházi tekintély helyben hagyott. Így József ellenei most már harmadszor is kudarcot vallottak.²⁾

Kalazancziust fölgőgyulása után egyre sürgették társai, hogy elüljárói tisztét vegye ismét által. Végteieen szerénységében valószínűleg ellenállt volna e sürgetéseknek, hogyha a pápa nem rendelte volna el, hogy intézetének congregatióvá való emelésére mindent készítsen elő; de ily körülmények között kötelességének tartotta a tisztséget elfoglalni, ámbar nem volt soha nagyravágyó és önálló szerzetesrend alapítására nem gondolt.

Ebben az évben (1603) a társulat 18 tagból állott, a kik közül öt ellátásért fizetett, 12 pedig ellátásban és lakásban részesült; ezen utóbbiak között néhányan díjaztattak is. A házi élet a következő módon volt szabályozva. Mindannyian engedelmességgel tartoztak a praefectusnak, a kinek tanácsát képezte két consultor és az ájtatosságok felügyelője. A tanítók este és reggel közösen imádkoztak az oratoriumban, ebéd előtt részletes, este általános lelkiismeret-vizsgálás tartatott, a melylyel össze volt kötve a szentek litániája és más lelkigyakorlatok és elmélkedések. A táplálék egyszerű, de elégséges volt. Kalazanczius soha sem rótta másokra a magának kiszabott böjtöket és megtartóztatásokat. A gyermekek imádkoztak előadás előtt és után, s valahányszor az óra ütött, azaz minden félórán. Folyton 12 növendék végezte ájtatosságát az Oltári Szentség előtt, a mikor egy rövid intelmi beszédet is intéztek hozzájuk. Ez az úgynevezett *oratio continua*, folytonos imádság, mely kizárólag Kalazanczius eszméje. A napot 6 órakor kezdték a szent Szűz kisebb officiuma egy részének elmondásával, a melyet a szf. mise követett, melyen minden növendék részt vett. A napot végezték a szent Szűz litániájával, a pápa szándékaiért és a purga-

¹⁾ Timon-David I. 187—188. Aegidius 9. Tosetti-Koch 90—91. — ²⁾ Tosetti-Koch 91. Timon-David 188—9.

toriumbeli lelkek üdvéért való imádsággal. Szombaton a növendékek egy közös intelmi beszédet hallgattak meg. A napközti betöltötték olvasási, grammatikai és számvetési tanulmányok. A humaniorák és a retorika is szerepelnek a tantárgyak között. Mindennemű lelki vagy tanulmányi gyakorlatban egyképpen vettek részt a nemes és nem-nemes gyermekek. Kalazanczius mindig azt ajánlotta társainak, hogy lehetőleg kevészer büntessenek; ő inkább példaadással, szép szóval, esetleg korholással meg jutalmazással és kitüntetésekkel kívánt a zsenge lelkekre hatni. Azonban olykor a büntetés sem maradt el azon szent ige szerént: *virga in dorso eius, qui indiget corde.*¹⁾

Kalazanczius ellenségei annyi kudarc után sem csüggedtek el, hanem ügyesen taktikát változtattak. Eljárógtak a nemesek palotáiba és mindenféle rágalmakat szórtak a Kegyesiskolák ellen. Az írásbeli gyakorlatokat kitűnőeknek találták, de a javításokat képteleneknek, s ebből a tanítók szellemi tehetetlenségére következtek.²⁾ Természetes, hogy néinely szülők könnyen adtak hitelt az ilyen rágalmaknak. Majd azt mondogatták, hogy a Kegyesiskolák veszedelmesek, mert első sorban a silány köznéppel foglalkoznak, annak gyermekeiből félművelt embereket nevelnek, a kik elárasztják majd az életpályákat, a melyek a nemesi osztálynak vannak fentartva. Azon felül a kegyes iskolákban a gyermekek egyforma bánásmódban részesülnek; pedig nyilvánvaló, hogy a mely büntetés a köznépre nézve megjárja, az egy nemes ifjúval szemben a legnagyobb sértés!

Ezek a vádak rendkívül ügyesek voltak és oly emberek között lőnek elterjesztve, a kik képesek voltak azoknak hitelt adni. A szülők látogatása és pörlekedése a tanítókkal csakhamar egymást érte, és úgy látszott, mintha romlás fenyegette volna a Kegyesiskolákat. A dolog a pápa fülébe jutott. Nagyon megszorították a rossz hírek, de bizalma Kalazancziusban nem ingott meg. Megbízta *Giovanni Leonardit*, a Szent Szűzről nevezett szabályozott papok rendalapítóját, a vizály kiegyenlítésével. Az eszélyes és tapintatos férfiú csakhamar véget vetett a vizálynak, fölvilágosítván a szülőket, hogy álnok módon kelezésbe kerültek. Innen kezdődik Kalazanczius barátsága Leonardival, a kinek papjai a Kegyesiskolák növendékeinek gyóntatói lettek.³⁾

Hogy engedelmessédjék a szentséges atya akaratának, Kalazanczius megírta a *Kegyesiskolák tanítóinak rendtartását*.

Meg akarván azt gyakorlatilag próbálni, intézetének tizenkét legkiválóbb tagját fölszólította arra, hogy az általa készített szabályzat szerént folytatásnak vele közös életet. Mindannyi a legnagyobb örömmel fogadta el az ajánlatot s késznek nyilatkozott egy bizonyos havonkinti összeg fizetésére;

---

¹⁾ Timon-David I. 189—191. Prof. X. 13. — ²⁾ „Les maîtres étaient d'une ignorance crasse“. Timon-David I. 192. — ³⁾ Timon-David I. 191—194.

Kalazanczius pedig titkon megfizette azok helyett, a kiknek nem volt semmiféle jövedelmi forrásuk. Ezen kívül kéregetéshez folyamodtak, a melyekre engedélyt adott nekik a bíboros-helyettes. Tommaso Vittoria atyát bízta meg Kalazanczius ezen fáradoalmas tiszttel. Az eredmény meglepő volt; a bíborosok nagy része egy havi összeget írt alá, szintúgy a római senatus és a nemesség legnagyobb része. Sőt a nemesek egy része arra is vállalkozott, hogy ők gyűjtik az alamizsnát a Kegyesiskolák számára. Kalazanczius a gyűjtött összeget böles óvatossággal egy nemesnek kezére bízta; és ettől a naptól kezdve társaival és növendékeivel naponta imádkozott a jötevőkért.¹⁾

VIII. Kelemen évenkénti 200 tallérral s ezen kívül gyakrabban nagy összegekkel járult az adakozókhoz. Ezen kívül utasította Kalazancziust, hogy mentül rövidebb idő alatt nyujtsa be az általa készített életszabályokat, helybenhagyás végett. E pápa, ki a Kegyesiskolákat congregatiói rangra emelni szándékozott, nemsokára 1605 márcz. 3. meghalt. Utána apr. 1. XI. Leo neve alatt Alessandro de' Medici bíboros választatott pápává, a ki Kalazancziust jól ismerte és nagy pártfogója volt; azonban e pápa ugyanazon hó 27. szintén meghalt. Ezen nagy csapás a legnagyobb mértékben sújtotta Kalazancziust. XI. Leo utóda ugyanazon év május 16. Camillo Borghese bíboros lett V. Pál név alatt, a melyhez örök dicsőségül van fűzve szt. Péter templomának befejezése. E pápa régtől fogva volt kegyes pártfogója Kalazancziusnak, őt a legnagyobb tiszteletben részesítette és állandóan segítette nemesak azzal az összeggel, a melyet havonként fizetett volt bíboros korában a Kegyesiskoláknak, hanem azon 200 tallért is, a melyet VIII. Kelemen szokott volt fizetni évenként Kalazancziusnak.²⁾

Ennyi kegy rábírta Kalazancziust, hogy tágasabb helyiséget béreljen, s választása Ottavio Mamini palotájára esett szt. Pantaleón temploma mellett. Iskoláit az új lakásba 1605 nov. 1. tette át. Növendékeinek száma ekkor meghaladta a 9 százat. Kalazanczius atyaként örködött ezek fölött. Folyton tökéletesítette tanmódját és bővítette tananyagát és tanszereit.³⁾

A Kegyesiskolák ellenségei azonban nem tették le a fegyvert. Újabb és súlyosabb vádakkal teljes memorandumot nyujtottak be V. Pál pápához. S ekkor bizonyult be a Voltaire elvének igazsága: „Hazudjatok, hazudjatok csak, mindig megragad valami“.⁴⁾ A pápa kételkedni kezdett, de nem Kalazancziusban; tudta, hogy a legszentebb gyülekezetben is lehetnek méltatlanok, a kik tönkre teszik a legüdvösebb intézmény hitelét. Két bíboros visitatort küldött ki a kegyes iskolák megvizsgálására, Aldobrandinit és Perettit. Az eredmény e fölötte szigorú és aprólékos vizsgálat után ugyanaz volt, a mi az eddigi látogatásoké: a visitatorok csodálattal

¹⁾ Timon-David I. 194—5. — ²⁾ Tosetti-Koch 93. Timon-David I. 195—197. —

³⁾ Timon-David I. 198. — ⁴⁾ „Mentez, mentez, il en restera toujours quelque chose.“

teljes jelentést tettek a pápának. A rágalom vége az lett, hogy Kalazanczius iskolái növekedtek a közbecsülésben és mindenfelől ajándékokkal halmozottak el.¹⁾

Kalazanczius mindezen üldöztetéseket békével tűrte, megemlékeztén szent Pál intelméről: omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.²⁾ Azonban V. Pál véget akart vetni az örökös üldöztetéseknek s e miatt *egy bíboros-protectort rendelt a Kegyesiskoláknak*. Azzá lőn 1607 márcz. 24. Lodovico Torres bíboros, a ki örömmel fogadta e tisztet és a Kegyes iskoláknak havi díjat utalványozott.³⁾

Kalazanczius a bíboros-protectort tisztelettel, bizalommal és hálával telt szívvvel fogadta, mert méltán reméllhette, hogy intézménye a magas pártfogó alatt nagyobb lendületet fog venni. Növekedett is iskoláinak híre naponta. A rómaiak nem győzték eléggé esodálni az egyes csapatokra osztott 900 gyermeket, a kik az illető atya vezetése alatt mentek haza. A legnagyobb urak megállították hintaikat s türelemmel várták végig a hosszú sort, csak hogy a gyönyörű rendet meg ne zavarják. A bíborosok, főpapok, hercegek, külföldi követek látogatása egymást érte, és Kalazanczius ép olyan teljes mint fényes sikert aratott.⁴⁾

Azonban nemsokára új csapás várt Kalazancziusra. A szent férfiú nagyon sok alamizsnát kapott, de szeretete is kimeríthetetlen volt. Minél többet adtak neki, annál többet osztogatott ki ő viszont a szegények között; s ő tőle sokan kértek, mert mindenki ismerte könyörületes szívét. Ezen kívül iskolai szerekekkel, sőt táplálékkal is ellátta a szegényebb tanulókat; és az ilyenek száma nagy volt. Szóval Kalazanczius végtelen szeretetében nagyon kiköltekezett úgy, hogy egyszerre pénz nélkül maradt s adósságokat kellett csinálnia; a tanítók a legszükségesebb ellátásban is hiányt kezdtek szenvedni, több lett a munka s kevesebb az étel. A lázadás szelleme ragadta meg a tanítókat. Szörnyű szegyennek tartották, hogy egy fáradalmas élet után eredménytelenül oszoljanak szét; de így nem élhettek tovább. Titkon szervezték a lázadást, a melynek élére az ősz Dragonetti állott. S egy reggel a rendes időben, de köpenyben és kalappal mentek a tanítók az iskolába s kijelentették a gyermekeknek, hogy szegénységök miatt nem képesek többé föntartani az iskolát, menjenek a tanulók és keressenek magoknak más tanítókat. Az ámuló gyermekek zajongva rontottak ki az iskolából. A lárma által oda hívott Kalazanczius megtudván tőlök a történeteket, mindannyit az oratoriumba rendelte, azután a tanítókat is összegyűjtötte és viselkedésök okát kérdezte. Pana-

---

¹⁾ Timon-David I. 199—201. Tosetti-Koch 93—94. Aegidius 10—11. — ²⁾ II. ad Tim. III. 12. — ³⁾ Így Aegidiusnál 11—12, hol a breve megoldható; Timon-Davidnál I. 202. hibásan van márcz. 27. V. ö. Koch-Tosetti 96. — ⁴⁾ Timon-David I. 203—204.

szaikat Dragonetti adta elő. Mire Kalazanczius szemrehányólag válaszolta: „Modicae fidei, ez hát azon szó szentsége, melyet a Boldogságos Szűznek adtatok, hogy őt halálig fogjátok szolgálni?“ Azután a meggyőződés heves ékesszólásával beszélt hozzájuk, úgy hogy mind mélyen megindúlva hallgatott. Végre az öreg Dragonetti mindannyinak nevében megszóllalt és letérpelve bocsánatot kért a praefectustól, megigérvén, hogy haláláig lü lesz. Erre valamennyi tanító rendes foglalkozásához látott. Kalazanczius pedig két szekrénykét készíttetett, azokat a kapura tétette ezen felirattal: alamizsnák a Kegyesiskolák számára. Estére Kalazanczius az öreg Dragonetti jelenlétében fölnyitotta az alamizsnagyűjtő szekrényeket és találtak bennök 40 ezüst tallért és egy 200 aranytallérra szőlő utalványt. A ház ezentúl nem szenvedett hiányt; de Kalazanczius azért folytatta adakozásait tovább is.¹⁾

Ez alatt Róma összes palotáiban, de különösen a Vaticanban egyébről sem beszéltek, mint Kalazanczius érdemeiről; úgy hogy V. Pál látni kívánta a szt. férfit. Magához akarta idézni, de ez fölöslegessé vált. Egy nap a pantheoni templomból való kijöretelekor, látván Kalazancziust a téren áthaladni, megállíttatta hordószékét és az egész pápai udvart és megszólításával tüntetvén ki Kalazancziust, kérdezősködött iskoláinak állapota felől és kintartásra buzdította. Mindenki bámult e szokatlan kitüntetésen és közeli nagy meglepetést jósolt belőle Kalazanczius számára.²⁾

Valóban úgy lett. Torres, a Kegyesiskolák bíboros-protectora meghalt 1609 jul. 8. Protectorra szüksége lévén az intézménynek, József az ő nagy pártfogójához, Peretti bíboroshoz fordult, a ki őt rögtön a pápához vitte. De mily nagy volt Kalazanczius fájdalmas meglepetése, midőn a pápa így szóllt hozzá: „*A protector te magad léssz, mert ki akartak nevezni bíborosnak.*“³⁾ Kalazanczius eddig, csakhogy szent intézményének élhessen, kétszer visszautasított két gazdag spanyol püspökséget, azután a brindisii érsekséget, a melyet királya akart neki adni. Hogyan fogadja hát el mostan a legfőbb egyházi méltóságok egyikét? Könyekre fakadva, oly esengve kérte a pápát, hogy ez meghatva e bámulatos önzetlenség és szerénység által, végre megígérte neki, hogy többé nem fog rája gondolni; egyúttal Benedetto Giustiniani bíborost rendelte a Kegyesiskolák protectorának, a ki évi járadékot juttatott azoknak és így nyilatkozott Kalazancziusról: „Annyira tisztellem Kalazanczius atyát,

---

¹⁾ Tosetti-Koch 98—100, Timon-David I. 204—207. Canata-Jofre szerént (36): „Adónde vais, adónde vais, hombres de poca fe? . . . Volved a las escuelas y pensad que los que allí os aguardan son los pobres de Jesucristo; audad y veréis pronto la mano de la Providencia.“ — ²⁾ Timon-David I. 203—9. Tosetti-Koch 100—101. — ³⁾ Timon-David I. 2:0: „Le Protecteur serez vous-même, car j'ai l'intention de vous faire cardinal.“

hogy, ha nem lennék bíboros, fogadására házam kapujáig sietnék, a mikor hozzám jön, mert ő valóságos szent.“¹⁾

1610-ben Kalazanczius társulatába két új tag lépett, *Giovanni García* spanyol nemes, a kit később (1656) a Kegyesrend második generálisának választottak; és *Bernardo Panicola*, a ki kitünő pap, jogtudós és római egyetemi tanár volt s 1643-ban püspök lett.²⁾

Ezen közben Peretti bíboros tudatta Kalazancziussal, hogy a pápa, ígérete daczára, őt is fölvette azon 12 bíboros közé, a kiket kinevezni készül. Az eleinte szinte elcsüggedő Kalazanczius a pápa öcséséhez, Camillo Borghese bíboroshoz fordult és esengő kérésével s könyeivel annyira vitte, hogy ez a pápával végleg töröltette a bíboros-jelöltek sorából. Tényleg a pápa könnyen találhatott bíborost, de sehol olyan férfit, a ki Kalazanczius hivatását betöltse.

Az Isten megjutalmazta szentünk alázatosságát, egy új tagot, *leendő kedveltjét* küldvén neki. *Glicerio Landriani* fiatal és gazdag milánói nemes volt, ki el volt telve vallásos buzgalommal és azért jött Rómába, hogy ott egy szt. társulatot alapítson, a melynek hivatása legyen az evangéliumi tökéletességet szülőföldjén terjeszteni. Azonban Kalazanczius jeles barátjának, Domenigo de Jesu-Maria karmelitának tanácsára őt társával együtt a Kegyesiskolákba lépett. (1612 máj. 31.)³⁾

Ezen közben Kalazanczius újra kénytelen lett volna egy nagyobb iskola-helyiséget bérelni. Azonban Landriani lebeszélte erről és azt ajálotta neki, hogy egy nagyobb terjedelmű házat vegyen meg, a mire a maga részéről egy jelentékeny összeget ajállott föl. Kalazanczius ráállt és *megvett egy palotát Szent-Pantaleón temploma mellett 1612. okt. 1. kbl. 50,000 frkért. Ez a ház lett a Kegyesrend anyaháza.* Az iskolák benne a rákövetkező november hóban nyíltak meg és ott is maradtak 1747-ig, a midőn az új, úgynevezett *Collegium Calasancianumot* nyitották meg, a melybe az iskolákat is átvitték.⁴⁾

Szt.-Pantaleón templomának használatát a Kegyesiskolák egy 1614 jún. 13. kiadott breve alapján kapták meg. Véglegesen az ő birtokukba XV. Gergely pápa 1623. decz. 25. kiadott brevéjének rendelkezésénél

---

¹⁾ Timon-David I. 209—210. Tosetti-Koch 102. Aegidius: „Cardinalem Justinianum patronem substituit. An vero per Breve simile, an vivae vocis oraculo? certitudo haberi nequit; credibilis tamen videtur secundum, cum nullus ullius Brevis meminerit, nec aliquid sit reperibile. Caeterum Alexander VIII. (később) postea decrevit, ut semper deinceps *Card. Summi Pontificis pro tempore existentis in Spiritualibus Vicarius, Scholarum Piarum apud Sedem Apost. ageret Protectorem.*“ — ²⁾ Tosetti-Koch 104. Aegidius 14. Timon-David I. 210—211. — ³⁾ Timon-David I. 212—15. Aegidius 14—15. Tosetti-Koch 106—107. — ⁴⁾ Tosetti-Koch 106—7. Timon-David II. 215—216, Aegidius 13—16.

fogva ment át a templom, mely addig plébániai volt.¹⁾ *Az anyaházat e templomról Szt.-Pantaleónnak nevezik.*

Kalazanczius tanítványainak száma csakhamar ezernél többre rúgott. Az osztályok Szt.-Pantaleónban a földszinten és az első emeleten voltak; az első és a második emeleten voltak Kalazanczius és társainak szobái. Valamennyienél kisebb az övé. De ő boldog volt e kis czellában. Azt szokta volt mondani: „Szobám egy kis paradicsom.“²⁾

Kalazanczius szent buzgalmában mitsem óhajtott inkább, mint hogy a Kegyesiskolák a kereszténységben mindvégig fennmaradjanak. Azonban sokkal szerényebb volt, semhogy arra gondolt volna, hogy ő maga legyen alapítója egy congregatióknak, a mire pedig a legfelsőbb helyről is annyira buzdították volt. Inkább keresett egy hivatására nézve hasonnemű és kiváló férfiakban bővelkedő, már szentesített congregatiót, hogy azzal egyesítse a Kegyesiskolákat. Csakhamar megtalálta, a mit keresett. Nem régiben alapított volt a Luccából való *Giovanni Leonardi* egy ilyen congregatiót, a melyet az *Isten anyjáról* nevezett el. Kalazanczius ezt a congregatiót vélte a maga czéljaira a legalkalmasabbnak, mert az embertársak lelki javának előmozdítására alapított, mert sok jámbor és tanult tagja volt, a kik a kegyes iskolákba járó gyermekeket buzgón gyóntatták; s végre, mert Kalazanczius és Leonardi között a legbensőbb barátság állott fenn.

Leonardi volt az, a ki a római tanítók rágalmait elhallgattatta és a szülőknek Kalazanczius és társai ellen való haragját lecsöndesítette. Kalazanczius a bíboros-protectornak tudomására hozta szándékát. Ez azonnal megadta beleegyezését, sőt az ügy elintézését is magára vállalta. Tényleg létrejött az említett congregatióval, hosszas tanácskozások után, az egyezés, melyet 1614 jan. 14. egy pápai breve szentesített. Ennek erejénél fogva kimondatik, hogy a Kegyesiskolák az Isten anyjáról nevezett congregatióval örök időkre egyesítetnek. Az *Inter Pastoralis Officii curas* kezdetű brevének 3. és 4. §-ai a legfontosabbak. A 3-ban kimondatik, hogy bár a Kegyesiskolák beleolvadnak az Isten anyjáról nevezett congregatióba, Kalazanczius társai csak eddigi praefectusokat ismerik el főnkül és eddigi életmódjuk mellett élethossziglan megmaradnak.³⁾ De ezután és utánok

¹⁾ L. az erre vonatkozó okiratokat Aegidiusnál 22—23. és 51—53. — ²⁾ Timon-David I. 220. — ³⁾ V. ö. ezeket az egész egyesülésre vonatkozó adatokat: Timon-David I. 223—238, Tosetti-Koch 108—113, Aegidius 17—30. A szöveg szó szerént ez: „Cum vero sicut dilectorum Filiorum Praepositi Generalis et Clericorum saecularium Congregationis Beatae Mariae, necnon Praefecti dictarum Scholarum nonine Nobis nuper expositum fuit, Praepositus Generalis et Clerici praefati Christiana charitate ducti, sese onus huiusmodi suscepiunt obtulerint, et habito desuper tractatu de consensu Venerabilis Fratris Nostri Benedicti Episcopi Praenestini Cardinalis Justiniani nuncupati eorundem Scholarum Protectoris cum eodem Praefecto ad infra scriptas condiciones devenierint, videlicet quod

csak az Isten anyjáról nevezett congregatio szabályai szerint vétetnek föl új rendtagok, a kikre átszállnak a „kegyes iskolák.“ — E szerint a nagy spanyol végtelen alázatosságában átengedte volna másoknak nagyszerű termékeny eszméjének továbbfejlesztését.

A breve 4. §-a elrendeli, hogy *csak szegény gyermekek* vétessenek föl a kegyes iskolákba, és pedig úgy *nemesek* mint *nem-nemesek*; azonban a plebánostól vagy valamely gyóntató-atyától, vagy általában valamely hitelt érdemlő egyéntől szegénységi bizonyítványt tartoznak előmutatni.¹⁾

Az egyesült congregatiók közös nevét *Congregatio Matris Dei*-ben állapította meg a pápa. Az egyesülés önkéntes és mindkét társaságtól óhajtott volt. Az egyesülés feltételeit jól megvitatták és önként fogadták el mindkét részről. S mégis, az örömmel és szeretettel történt egyesülésnek csakhamar hová kellett vezetni!

A breve értelmében rectoruknak, *Pietro Cassaminak* vezérlete alatt elegendő számú atya megkezdte Kalazanczius fiaival az együttes tanítást, a szent férfiúnak lelkesült örömére és vérmes reményei között. Ez volt Kalazanczius életének egyik legszebb napja.

Azonban a mily buzgón folyt eleinte a lelkesült munka, oly kevés lett csakhamar a sikere. Két esztendeig eléggé virágoztak az egyesült iskolák; azontúl rohamosan kevesbedett a tanuló gyermekek száma. Ennek első és főoka az volt, hogy a breve csak szegény gyermekek föl vételét engedte meg. Volt ugyan Rómában akárhány szegény nemesi család; de a legtöbb átallotta a saját nyomorúságát nyíltan bevallani. Így történt, hogy nagyon sok nemesi gyermek elmaradt. Leonardí emberei ezt a dolgot mód fölött restellették, mert a mikor ők a kegyes iskolákban tanítani kezdetek, azok a legvirágzóbb állapotban voltak. Nyilván tarthattak tőle, hogy a világ nekik fogja tulajdonítani a hanyatlást. Hivatásos tanítónak különben is csak néhány mutatta magát; a legtöbb hanyag, kedvetlen, elégedetlen volt. Csüggedés szállta meg lelkeiket s vissza kezdték vágyódni kényelmesebb eredeti hivatásukhoz, a hitszónokláshoz és a gyóntatáshoz. Az iskolák

---

Scholarum praefatarum cura, regimen et administratio Praeposito et Clericis dictae Congregationis pro tempore existentibus perpetuo incumbat, ipse tamen Praefectus vita sua durante in hujusmodi officio Praefecti Scholarum dictarum, et alii, qui in domo earundem Scholarum ad praesens reperiuntur, etiam vita eorum durante possint et debeant secundum suas proprias Constitutiones ibidem permanere, illis autem vita functis, seu sibi permanere recusantibus, in eorum locum non alii, quam qui iuxta regulas dictae Congregationis à felicis recordationis Clemente Papa Octavo Praedessore Nostro confirmatas servare voluerint, admitti debeant.“ (Aegidius, 19.) — ¹⁾ „Insuper ut tam in dictis Scholis Piis in Urbe praefata erectis, quam in aliis in eadem Urbe pro tempore erigendis pauperes duntaxat cum fide Parochi de eorum paupertate, necnon filii Nobilium, quorum familiae ad inopiam redactae fuerint, cum fide eorum Confessariorum, vel alterius Personae fide dignae admittantur, inisque gratis et absque ullo praemio propter charitatem et Dei amorem erudiri debeant.“ Aegidius 19.

folyton hanyatlottak; Kalazanczius művét mások az enyészet szélére juttatták.¹⁾

Ilyen gyászos viszonyok között a kis *Frascati* város (12 mf. Rómától keletre) kegyes iskolát kért Kalazancziustól, kit ezen kívánalom teljesítésére maga a pápa is sürgetett. József engedelmeskedett és a többi között magával vitte Dragonettit és Landrianit, kik aztán tanítókül maradtak ott.²⁾ A kis város Kalazancziust a legnagyobb tisztelettel fogadta. A kegyes iskola 1616 szeptember közepén nyílt a lakosok nagy örömeire. Kalazanczius Frascati iránt mindig különös előszeretettel viseltetett.

Annál gyászosobbakra változtak az állapotok nap nap mellett Rómában. A visszatérő Kalazanczius, kit egyik kedvelt fiának, Gellio Ghellininek halála is szomorított, csakhamar belátta a helyzet tarthatatlanságát. Midőn keservében barátja Domenico de Jesu-Maria carmelita előtt panaszkodott, ez meghatva azt felelte neki: „József atya, József atya! győződjék meg már egyszer arról: *tibi derelictus est pauper.*“³⁾ E szavak hatottak, mintegy szárnyat adtak Kalazanczius aláztatos lelkének. Imádságaival az Istenhez, kéréseivel pedig a bíboros-protectorhoz fordult. Ez a pápának bejelentette a válságos helyzetet — Leonardí emberei úgyszólván mind készültek elhagyni a kegyes iskolákat — és a fenyegető baj orvoslására kieszközölt attól 1617 márcz. 6. egy bullát, mely a Kalazanczius társaságát rendeltetéséhez egy jelentékeny lépéssel közelebb hozta.

V. Pál pápa ezen bullája a kegyesrendieknek úgyszólván *magna-chartájok*. Kezdő szavai: *Ad ea, per quae*. Főbb vonásaiban a következőket tartalmazza. Kimondja az előbbi, az egyesítést elrendelő breve visszavonását; fentartja azonban a Kegyesiskolákat, melyeknek *Congregatio Paulina Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum* nevet ad; a congregatiói rangra emelt társulat kormányzására egy *praefectust* rendel; minden rendházban kell lenni kegyes iskolának, kivéve a noviciatust (újjoncnövelőt); a kik a congregatióba akarnak lépni, két évre terjedő *probaidót* állnak ki, melynek kiálltával a szegénység, tisztaság és engedelmesség *hármias egyszerű fogadalmát* tartoznak letenni a miséspapok és clericusok, valamint az operariusok is; a fogadalmak alól csak a pápa mentheti föl őket; tartoznak a *gyermeknek ingyenes, teljesen díjmentes oktatást adni s azokat a keresztény jámbor életre nevelni*; a kormányzói (*praefectusi*) tiszt Kalazancziusra bízatik; neki és congregatiójának megadatik az a jog, hogy statutumokat, regulákat és decretumokat hozzanak, melyeket alkalmasoknak látandanak a rendházakra és az iskolákra nézve; mindezeket a constitutókat azonban előbb az apostoli székhez kell beterjeszteni jóváhagyás és szentesítés végett.⁴⁾

¹⁾ Timon-David I. 225 ss. — ²⁾ Tosetti-Koch 112—3. — ³⁾ Canata-Jofre 39: „P. José! convénzase de una vez: tibi derelictus est pauper.“ — ⁴⁾ Timon-David

Ez főbb vonásaiban azon nevezetes bulla, mely a Kegyesrendet életbe léptette és melyre a piárista fogadalmi letételekor manap is hivatkozik.

Megjegyzésre méltók még a következő mozzanatok: a szegénység fogadalma a legteljesebb mértékben kiterjesztetik az egyénekre úgy, mint

---

I. 241--242. Tosetti-Koch 113—114. Aegidius 24—25 Constitutiones 172—175. Ime az okmány szövege: *Paulus Papa V. Ad perpetuam rei memoriam.* Ad ea, per quae Christi fideles piis moribus et doctrina mature imbuantur sollicitae considerationis dirigentes intuitum, ea quae proinde facta sunt, iustis ita suadentibus causis immutamus, ac alias ut pium et maxime laudabile opus pauperes erudiendi et instituendi huiusmodi: in dies magis ad Dei Gloriam promoveatur, officii nostri partes favorabiliter interponimus, prout personarum et temporum qualitatibus pensatis conspiciamus salubriter in Domino expedire.

§. 1. Alias siquidem eum accepissemus, quod opus Scholarum Piarum a Nobis in Urbe nostra ad pauperes erudiendos et instituendos erectarum uberes fructus ferebat, Nos felici eiusdem operis progressui consultum esse cupientes, curam, regimen, et administrationem dietarum in Urbe erectarum, et aliarum Piarum Scholarum pro tempore erigendarum dilectis Filiis Praeposito Generali et Clericis Saecularibus Congregationis Beatae Mariae, eum certis tunc expressis conventionibus inter eos, et dilectum etiam Filium Praefectum Scholarum huiusmodi, de consensu Venerabilis Fratris Nostri Benedicti Episcopi Praenestini Cardinalis Justiniani nuncupati, earundem Scholarum Protectoris initis, commisimus et demandavimus, et alias, prout in nostris desuper in simili forma Brevis sub die 4. Januarii 1614 expeditis literis, quarum tenorem praesentibus pro sufficienter expressis, et ad Verbum insertis haberi volumus, plenius continetur.

§. 2. Cum autem, sicut accepimus, Clerici saeculares praefati, bonorum stabilitium possessione se abdicare nolint, propterea quod aliis muneribus et exercitiis iuxta regularia eiusdem Congregationis instituta, Apostolica auctoritate confirmata, ne vacent, impediri se sentiant, et huiusmodi exercitiis potius operam dare, quam praedictas Scholas regere malint. Nos, ne tam pium, ac praesertim pauperum liberorum Christianae educationi et eruditioni proficuum opus aliquod propterea detrimentum patiatur, quantum eum Domino possumus providere volentes, motu proprio, et ex certa scientia, ac matura deliberatione Nostra, literas Nostras praedictas, omniaque et singula in illis contenta, Apostolica auctoritate tenore praesentium revocamus, cassamus, et annullamus, ac revocatas, cassatas, et annullatas, nulliusque roboris vel momenti esse et fore decernimus.

§. 3. Praeterea in domo earundem Scholarum Urbis praedictae unam Congregationem Scholarum Piarum ab uno Praefecto regendam et gubernandam, quae de caetero perpetuis futuris temporibus Paulina Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum nuncupari, nec ultra viginti ac Urbe milliaria extendi, neque, ullum locum, in quo Scholae Piae non sint, Domibus Novitiorum exceptis habere, et qui eidem Congregationi nomen dare voluerint, finitis duobus Probationis annis, omnes tam ad Sacros etiam Presbyteratus ordines promoti, et clericali characterе duntaxat insigniti, quam Fratres Operarii, tria simplicia Vota Paupertatis videlicet, ac Castitatis et Obedientiae, super quibus a nemine praeterquam a Romano Pontifice pro tempore existente dispensari possint, emitte, ac gratis, et nullo stipendio, mercede, salario aut honorario accipiendo, pueros in primis elementis, Grammatica, computo ac praecipue in fidei Catholicae rudimentis erudiendos, bonis et piis moribus imbuendos ac demum Christiano more educandos, operam, laborem, ac studium conferre debeant, sine alicuius praepjudicio de novo erigimus et instituímus, ita verum quod qui simplex paupertatis votum ut praefertur, emisierint, quamdiu in praedicta Congregatione permanserint, cujuscunque iuris, dominii, et pro-

az egész congregatióra (paupertatis votum summam in iis paupertatem inducat tam in particulari quam in communi); a congregatiónak Rómától 20 mérföldnél messzebbre eső helyen nem szabad házat és iskolát elfogadnia (ultra viginti ab Urbe milliaria); a bullábau határozottan csak

pietatis incapaces sint idemque paupertatis Votum summam in iis paupertatem inducat tam in particulari quam in Communi, ita ut nihil omnino iuris habeant, sed nec habere aut acquirere quovis titulo possint in bonis seu ad bona, quae vocantur immobilia, vel quae pro immobilibus habentur. Huic vero paupertati omnia ad eorum usum pertinentia, cibos, vestes, supellectilem tam sacram quam profanam, statui et Instituto convenientia, Domos, vestros hortos contiguos domibus, Ecclesias, Sacristias, Oratoria, Scholas et huiusmodi immobilia, quae pariter eorum usui destinantur, similiter convenientia, ut praefertur, et praeterea in dominio Romani Pontificis pro tempore existentis, mobilia vero in dominio ipsorum, in Communi tamen esse debere similiter decernimus et declaramus. Diatarum vero in Urbe et extra eam intra viginti milliaria erectarum et pro tempore erigendarum Piarum Scholarum, et Congregationis sic ercetae praefecturam, Curam, regimen, et administrationem dilecto Filio Josepho Calasantio Scholarum praedictarum nunc Praefecto, ad nostrum beneplacitum committimus et demandamus, ita quod liceat Josepho et Congregationi huiusmodi, earundem et aliarum Scholarum huiusmodi simul atque erectae fuerint, bonorum, corporalem, realem, et actualem possessionem praesentium vigore capere et apprehendere, et illa in Scholarum praedictarum beneficium possidere. Insuper duodecim ejusdem Congregationis in Clericis, qui votum paupertatis, ut praefertur, emiserint, ut arbitrio nunc et pro tempore existentis apud Nos et Sedem Apostolicam earundem Scholarum Protectoris, ad omnes, etiam Sacros, et Presbyteratus ordines a quocunq; maluerint, Catholico Antistite, gratiam et Communionem eiusdem Sedis habente ad titulum paupertatis huiusmodi promoveri, et promoti in illis etiam in altaris ministerio ministrare, dummodo tamen ad hoc idonei reperti fuerint, neque aliud illis Canonicum obstat impedimentum, ita tamen, quod si ex dicta Congregatione exire, sive emitti contigerint, tamdiu suspensi ab executione ordinum susceptorum remaneant, quamdiu in redditibus tantum habuerint, quantum ad congruam eorum sustentationem sufficiat.

§. 4. Insuper Josepho et Congregationi huiusmodi de consensu dicti Benedicti Episcopi et Cardinalis ac pro tempore existentis Rectoris, ut pro felici Congregationis praedictae illiusque Domorum et Scholarum regimine quaecunq; statuta, Capitula, Ordines, et Decreta necessaria et oportuna, licita tamen et honesta, Sacrisque Canonibus, et Concilii Tridentini Decretis, ac Constitutionibus Apostolicis non contraria, per Apostolicam Sedem approbanda et confirmanda, facere et edere, illaque pro tempore, prout eis videbitur, et expediens fuerit, praevia simili approbatione et confirmatione, mutare, alterare, corrigere, et in melius reformare libere et licite valeant, autoritate et tenore paribus concedimus et indulgemus.

§. 5. Decernentes praesentes literas et in eis contenta quaecunq; semper et perpetuo valida, firma, efficacia fore et esse suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac Praefecto ejusque Sociis praedictis in omnibus et per omnia plenissime suffragari.

§. 6. Sicque per quoscunq; iudices Ordinarios et Delegatos, etiam causarum Palatii Apostolici Auditores iudicari et definiri debere, ac irritu et inane si secus super his a quoquam quavis autoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

§. 7. Non obstantibus literis Nostris praedictis ac quibusvis Constitutionibus et Ordinationibus Apostolicis, caeterisque contrariis quibuscunq;. Datum Romae apud S. Mariam Maiorem sub Annulo Piscatoris die 6. Martii 1617. Pontificatus Nostri Anno duodecimo.

fiúk tanításáról van szó, a „szegény“ korlátozása nélkül. A közös szegénységre és a korlátozott terjeszkedésre vonatkozó rendelkezések csakhamar helyet adtak a nagyban fejlődő Kegyesiskolák új viszonyai által sürgetett módosító vagy megszüntető intézkedéseknek. A bulla kibocsátásakor nem is tudhatta még senki, hogy a Kegyesrend nem sok év múlva hallatlan gyorsasággal fogja meghódítani Európa jó részét.

A bullát a kibocsátás napján, márcz. 6. olvasták föl Leonardi és Kalazanczius fiai előtt. Erre Kalazanczius köszönetet mondott volt társainak az iskolák vezetésében kifejtett buzgalmokért, mire a két congregatio tagjai a legőszintébb szeretet jeleivel váltak meg egymástól. Mindazáltal Leonardi emberei közül néhányan, a hagyomány szerint 6-an, köztük a gyorstudományú Cassani, beléptek Kalazanczius rendjébe.¹⁾

Közmegegyezéssel választották ezután Kalazanczius és társai szegénységöknek megfelelő ruházatukat. A szerzetesi öltöny állott egy olcsó-szövetű reverendából és egy rövidebb köpenyből. Lábbelijök egy kis bőrtalp, vagy legfőlebb durva czipőféle volt. Mindannyi letette esaládi nevét és egy-egy szentről nevezte magát. Így Kalazanczius az általa zsenge gyermekkorától fogva annyira tisztelt Boldogságos Szűzről nevezte magát *Josephus a Matre Dei*-nek. Az Istenanya kegyelmébe és ótalmába ajálotta egyuttal congregatióját. Jámbor lite, szent meggyőződése volt mindvégig, hogy a mennyei Patrona védő kezeit ótalmazólag tartja mindenkor intézménye fölött. Ezen ájtatos hiedelem nyer kifejezést a piáristák melléknevében: *Pauperes Matris Dei*; ez a piáristák czimerében.

mely nem egyéb, mint az Istenanya gloriolával körülsugárzott névmonogrammjá: *ΜΑΡΙΑ ΜΗΤΗΡ ΘΕΟΥ*. „*Matris Dei Nomen micantibus radiis circumfusum totius Congregationis insigne et tesseram esse voluit. non alio fine, quam ut si sub hoc tam honorifico Matris Dei titulo militare gloriae nobis ducimus, eidem quoque Dei Matri specialiter afficiamur.*“ mondja Aegidius.²⁾

A szerzetesi öltönyöket az érsek-protector a saját költségén szerezte be, a ki 1617. márcz. 25. Gyümölcsoltó-Boldogasszony napján, mely ekkor Nagyszombattal összeesett, saját palotája kápolnájában a pápa nevében

¹⁾ Aegidius 28—29. Mások szerint heten, sőt többen. — ²⁾ I. m. 34. V. ö. Koch-Tosetti 115—116. Timon-David H. 242—243.

rúadta Kalazancziusra a szerzetesruhát. A praefectus kezéből vette föl azután Szt.-Pantalcóban a 14 első piarista a kegyesrendi egyenruhát. Mindannyi sirt örömében. Egy hitelt érdemlő férfiú később úgy nyilatkozott, hogy azon 15 ember, kik e napon a szerzetesruhát fölvtették, Rómának legerényesebb férfiai voltak.¹⁾

Az első piaristák Kalazancziuson kívül a következők: Pietro Cassani, Viviano Viviani és Francesco Perugino, miséspapok; Ottavio Bovarelli, Tommaso Vittoria, Giuseppe Panerazio, Ansano Lenti, clericusok; Martino Ciomi, Simone Castiglioncelli, Giorgio Mazza, Giovanni Prospero, Antonio Bernardini, Andrea Martini, Giovanni Moranzi, operariusok. Dragonetti élete végéig, García pedig 1631-ig világpapi ruhát viselt.²⁾

A beöltözés megható ünnepe után Kalazanczius Frascatiba sietett, hogy megvigasztalja társait és arra buzdítsa őket, hogy a szerzetesi ruhát fölvegyék. Be is öltöztetett nemsokára új tagokat, a többi között Ottonello Ottonellit, Glicerio Landrianit és Francesco Castellit. Újczokok fölvetelére mulhatatlanul szükségessé vált egy noviciatus. Kalazanczius e célból szt. Onuphrus halmán egy kis házat bérelt. A második noviciatust Frascatiban állította föl. E városkában tartózkodott ekkor a pápa is, ki Kalazancziussal órákat töltött el komoly beszélgetésben.³⁾

A lelki örömek napjai voltak ezek, a melyeket azonban csakhamar ismét a bánat napjai váltottak föl. Kalazanczius kedveltje Glicerio (Landriani) 31 éves korában elhúnyt; rövid idő múlva Bernardini követte a halálban. Glicerio volt az új congregatio első halottja; szent híre volt, és halála után azonnal megkezdették boldoggá-avatása pörét.⁴⁾

Kalazanczius a pápa felhívására 1618 márcz. 19. tette le fogadalmát Giustiniani bitoros-protector kezeibe. E szent cselekményhez hosszasan készült. Előbb lemondott minden javadalmáról. Spanyolországi beneficiumait szűkölködő, de jámbor-életű papoknak hagyta. Lemondott az apai örökséghez való jogáról. A mi készpénze és értékes tárgya még maradt, azt a szegényeknek és a folyoknak adta. Jövőjét az Istenre bízta, a ki gondoskodott is róla, mert irgalmas-lelkű emberek szükség esetében elhalmozták őt adományokkal.

Érdekes, hogy Kalazanczius nemességi oklevelét és különböző egyetemeken nyert diplomáit apró szíjjakra vagdalta össze, a melyekből tanítványai számára korbácsokat font. A mi korunkban, a midőn a testi büntetés oly megszégyenítőnek tartatik, talán mosolyognak, sőt meg is botránkoznak némelyek Kalazanczius ezen tettén. De az ő korában még szokásban volt a hasznos verés és e célra egy külön operarius volt kirendelve. Vajjon

---

¹⁾ Timon-David II. 243. Tosetti-Koch 115. Ugróczy 31. Csösz 52—54. — ²⁾ Aegidius 33—34. — ³⁾ Timon-David I. 144. — ⁴⁾ L. alább.

a modern iskolák ifjai mennyivel önérzetesebbek és különbek ama régi korbácsolt ifjakkál?¹⁾

Giustiniani bíboros kívánatára Kalazanczius a harmadik rendházat alapította *Narni*-ban, a hol az iskola 1618 okt. 20. nyílt meg Cassani atyának mint főnöknek vezérlete alatt. Ez iskolában nemsokára retorikát, theológiát és erkölcsant is tanítottak. Ennélfogva ide sok ember kellett, s a bíboros még többet kívánt. A pápa ugyanis kinevezte volt őt *Maglianóba* püspöknek. A bíboros ide is óhajtott kegyes iskolákat. Azonban ennek utjában állott V. Pál brevéjének azon pontja, a mely Kalazanczius társaságát Róma környékére szorította, elrendelvén, hogy a fővárostól 20 mérföldnél tovább ne mehessen. Ezen felül kevés volt még a congregatióban a novicius. Azonban a bíboros ezen akadályokat elhárította, kieszközölvén a pápától a terjeszkedés korlátozásának megszüntetését, valamint azt, hogy egyes arravaló noviciusok tanítással is foglalkozhassanak. Kalazancziusnak ilyenképpen engednie kellett úgy itt, mint későbben *Mentanában*, a hol szintén új iskolát alapított, melynek feje Vittoria lett.²⁾

Két év múlt el az új congregatio felett. A bíboros-protector tudtára adta Kalazancziusnak, hogy ez a két év elegendő arra, hogy kitapasztalja, milynemű szabványokra van szüksége a congregatióknak? Kalazanczius a rendi constitutiók megírása végett *Narniba* vonúlt vissza (1619 okt.), s ott mindenek előtt negyvennapos elmélkedéssel és ájtatossággal készült fontos művéhez. Azután belefogott a munkába, a mely minden nehézsége mellett sem akadályozta őt abban, hogy congregatiója ügyeit a legélénkebb figyelemmel kísérje és vezesse. Ezek miatt kénytelen is volt munkáját félbeszakítani és Rómába menni.

Ez évben V. Pál több új érseket akart kinevezni és erre a célra tíz egyént jegyzett elő, köztök Kalazancziust is. A dolog tudomására jövéen, mélyen elszomorodott és addig járt-kelt és könyörgött, addig bizonyítottatta, hogy az újonnan alapított congregatióknak főnökére szüksége van, míg a lajstromból ki nem törölték. Ez iránt biztosságban lévén, *Narniba* sietett, hogy constitutióin dolgozzék. Ezen az úton, a melyet gyalog tett meg és szokása szerént ájtatos elmélkedésekbe merülve, elesett és súlyosan megsértette magát. Sebe sokáig gyógyult és sokat szenvedett általa.³⁾

1620 decemberében Lancelloti bíboros halt meg Rómában, a ki a kegyes iskoláknak mindig nagy jótevője volt s most is végrendeletileg körülbelül 32 ezer frankot hagyott rájuk. Kalazanczius házvételi adóságait fizette ki ez örökségből.

V. Pál pápa meghalt Rómában 1621 jan. 28. Ezen veszteség végtelen

---

¹⁾ Timon-David I. 243. — ²⁾ Timon-David I. 249—250. Tosetti-Koch 121. — ³⁾ Timon-David I. 259.

fájdalmat okozott Kalazancziusnak, a ki leghatalmasabb protectorát vesztette el akkor, midőn congregatiójának ügye befejezéséhez közeledett.

A conclave esakhamar összehívott. és Alessandro Ludovici bíboros, Bologna érseke, Narnin keresztül utazott arra Rómába. A kegyesrendieknél szállt meg, és Kalazanczius a legnagyobb tisztelettel fogadta. A bíboros rendkívül megkedvelte Kalazancziust, a kivel hosszasan beszélgetett és a ki a befejezésökhöz közeledő constitutiókat is megmutatta neki. Kalazanczius kérte a bíborost, hogy pártfogolja szegény congregatióját, ha pápa lesz ; a mit a bíboros a legjobb szívvvel ígért meg. Harmad-napra rá tényleg megválasztották pápának XV. Gergely név alatt.¹⁾

Kalazanczius nem hagyta el Narnit constitutióinak befejezése előtt. Ekkor Rómába ment be azokat a bíboros-protectornak bemutatni. Giustiniani azt tanácsolta neki, hogy *necsak mutassa be a pápának, hanem kérje ő Szentségét, hogy a Kegyesiskolák congregatióját emelje szerzesrend rangjára ünnepélyes fogadalmakkal.*

XV. Gergely nagyon tisztelte Józsefet és őt a legnagyobb örömmel s leereszkedő barátsággal fogadta, de a szent férfiú kötségbesésére kijelentette, hogy bíborossá akarja tenni. Kalazancziusnak minden ékes-szóllását össze kellett szednie, hogy a magas tisztséget magától olhárítsa. A pápát meghatotta ezen alázatosság, megígérte, hogy többé nem gondol a bíborosságra s egyuttal a szerzetté-emelés ügyét és a leendő szerzet constitutióit a Sacra congregatiónak adta ki tanulmányozás végett. Végre jelentékeny évi járadékot utalványoztatott ki a Kegyesiskoláknak.

1621. márcz. 9. került a Kegyesiskolák ügye a Sacra congregatio elé, a melyben a ponente vagyis az ügy előadója *Tonti* bíboros lett, a kit *Nazarenónak* is neveztek. názáreti érseksége miatt.

A vizsgálat közben Giustiniani bíboros, a Kegyesiskolák protectora, meghalt. Ez felette nagy veszteség volt Kalazancziusra nézve. Az első fájdalmak lecsillapúlta után József arra gondolt, hogy új protectort kér ; de attól tartván, hogy őt magát fogják bíboros-protectornak kinevezni, az ügyet az isteni Gondviselésre bízta.

Ezen közben *Tonti érsek minden várakozás ellenére elvetni készült az új szerzetre vonatkozó indítványt.* Úgy érvelt, hogy új szerzetek alapítása fölösleges, mert ez által csak zavar támad, hanem e helyett inkább a meglévő nagy-hasznú szerzeteket kell emelni és fejleszteni. Azomban József egy hosszabb emlékiratot nyújtott be a bíboroshoz, a ki azt áttanulmányozván, meglepetve vette észre, hogy *a katolikus egyházban, de egyáltalán sehol sincsen a piaristákéhoz hasonló intézmény ; egyedül ők foglal-koznak a szegény gyermekek nevelésével, s maguk a tanító jézsuiták sem tanítják a szegény gyermekeket az ismeretek alapelemeire.* Kalazanczius

---

¹⁾ Tosetti-Koch 125—126. Timon-David I. 262—63. Aegidius 38.

memoranduma Tontit a Kegyesrend legbuzgóbb pártolójává tette; és ily értelemben tette meg előterjesztését a Sacra congregatio előtt aug. 31. *A Congregatio Paulina tényleg az augusztus 31. tanácskozó Sacra congregatio határozatából szerzetté emeltetett, a mely határozat a pápa által In supremo Apostolatus Solio kezdetű, 1621. nov. 18.-áról keltezett bullájával megerősítettet.*¹⁾ Hátra volt még a constituiók szentesítése, a

---

¹⁾ Constitutiones 172. Aegidius 40. A teljes szöveg: *Gregorius Papa XV. Ad perpetuam rei memoriam. In supremo Apostolatus solio meritis licet imparibus, Divina dispositione constituti, ad ea vigilantiae Nostrae partes libenter interponimus, per quae piae Clericorum Congregationes in Ecclesia Dei ad illius laudem et gloriam provide sancteque institutae in perseverantia laudabilium operum incitentur, ac maioribus in dies proficiant incrementis.*

§. 1. Cum itaque, sicut dilectus Filius Josephus a Matre Dei Praefectus Generalis Congregationis Clericorum Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum de Urbe Nobis nuper exponi fecit, Clerici eiusdem Congregationis tria Simplicia Paupertatis scilicet, Castitatis et Obedientiae Vota emittant. Cumque perfectioris vitae studio ducti Simplicia Vota praedicta per Nos Solennia declarari, Nobis humiliter supplicassent.

§. 2. Venerabiles Fratres Nostri S. R. E. Cardinales negotiis Episcoporum et Regularium Praepositi, quibus negotium huiusmodi mature examinandum, et Nobis referendum commisimus, praedictam Congregationem nuncupatam Pauperum Matris Dei, olim Romae felicis recordationis Clementis Papae VIII. Praedecessoris Nostri auctoritate erectam, per Sanctae memoriae Paulum V. Praedecessorem Nostrum confirmatam, et prope Ecclesiam S. Pantaleonis de Urbe modo degeatam, in Religionem trium Votorum Solennium approbati posse censuerint, prout in decreto desuper sub die 13. Augusti proxime praeteriti facto dicitur contineri.

§. 3. Nos piis Josephi et Clericorum praedictorum votis huiusmodi, quantum cum Domino possumus benigne annuere, eosque Specialibus favoribus et gratiis prosequi volentes, et eorum singulares personas a quibuscvis excommunicationis, suspensionis, et interdicti, aliisque Ecclesiasticis Sententiis, censuris, et poenis, a iure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatae existunt, ad effectum praesentium duntaxat consequendum, harum serie absolventes et absolutas fore censentes, supplicationibus eorum Nomine Nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, decretum praedictum Apostolica auctoritate tenore praesentium approbamus et confirmamus, illique perpetuae et inviolabilis Apostolicae firmitatis robor adiuicimus, ac omnes et singulos tam iuris quam facti defectus, si qui desuper quomodolibet intervenerint supplemus.

§. 4. Deverentes praesentes literas validas, firmas, et efficaces existere et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac Josepho et Clericis praedictis in omnibus et per omnia plenissime suffragari.

§. 5. Atque ita per quoscunque Iudices Ordinarios et delegatos, etiam Causarum Palatii Apostolici Auditores iudicari et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

§. 6. Non obstantibus Apostolicis ac Universalibus, Provincialibus, et Synodalibus Conciliis editis, generalibus vel specialibus Constitutionibus et Ordinationibus, nec non quatenus opus sit, dictae Congregationis etiam iuramento, Confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis et consuetudinibus, caeterisque contrariis quibuscunque.

Datum Romae apud Sanctum Petrum sub Annulo Piscatoris die 18. Novemb. 1621. Pontificatus Nostri Anno primo.

melyeket a legalaposabb átvizsgálás után egyértelműleg fogadott el a Sacra congregatio 1621. szept. 14., mire a pápa azokat 1622. jan. 31. *Sacri Apostolatus Ministerio* kezdetű bullájával szentesítette.¹⁾ Majd

---

1) Timon-David I. 269. Aegidius 44. Constitut. 175. A szöveg: *Gregorius Papa XI.* Ad perpetuam rei memoriam. Sacri Apostolatus ministerio per abundantiam Divinae gratiae nullo licet merito Nostro Praepositi ad ea per quae Christi fidelium praesertim sub suavi Religionis iugo, et in humilitatis Spiritu Altissimo famulantium felici prosperaeque directioni consulitur, libenter intendimus, et his, quae propterea facta esse dicuntur, ut ab omnibus quos illa concernunt inviolabiliter observentur, Apostolici muniminis firmitatem adiciamus, prout in Domino conspiciamus salubriter expedire.

§. 1. Cum itaque sicut dilecti Filii Praepositus et Clerici Congregationis Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum Nobis nuper exponi fecerunt, ipsi pro felici et prospero eiusdem Congregationis statu atque regimine diversas Constitutiones fecerint, illasque in unum volumen redegerint, tenoris subsequenter videlicet: (omittitur tenor Constitutionum, quia illae sunt impressae in libro particulari, et tantum ultimae illarum particulae apponuntur in eodem Brevi nimirum sequentes) Demum Capitulum Generale supradictas Constitutiones immutare aut infringere, nisi ex sex Capituli partibus quinque concurrant, non posse volumus atque statuimus ad Omnipotentis Dei gloriam et proximorum utilitatem.

§. 2. Nos inviolabili dictarum Constitutionum observationi, quantum cum Domino possumus, consulere, dictosque Praepositum et Clericos specialibus favoribus et gratiis prosequi volentes, et eorum singulares personas, a quibusvis excommunicationis, suspensionis, et interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris, et poenis, a iure vel ab homine quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatae existunt, ad effectum praesentium duntaxat consequendum, harum serie absolventes et absolutes fore censentes, supplicationibus eorum nomine Nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, de Venerabilium Fratrum Nostrorum S. R. E. Cardinalium negotiis Episcoporum et Regularium Praepositorum consilio, Constitutiones praedictas, omniaque et singula in eis contenta Apostolica auctoritate tenore praesentium perpetuo approbamus et confirmamus, ac illis perpetuae et inviolabilis Apostolicae firmitatis robur adiciamus, omnesque et singulos tam iuris quam facti et quosvis alios defectus, si qui in praemissis, aut eorum aliquo intervenerint, supplemus.

§. 3. Decernentes modernos et pro tempore existentes dictae Congregationis Praepositum et Clericos, aliasque personas ad plenariam earundem Constitutionum observationem, prout illae eos concernunt teneri et obligatos existere, et fore, et ad id sub censuris Ecclesiasticis, et aliis in Constitutionibus praedictis contentis poenis cogi et compelli posse. Sicque per quoscumque Iudices Ordinarios et delegatos etiam causarum Palatii Apostolici Auditores iudicari et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

§. 4. Non obstantibus Constitutionibus et Ordinationibus Apostolicis caeterisque contrariis quibuscunque.

§. 5. Volumus autem quod praesentium transumptis etiam impressis, manu alicuius Notarii publici subscriptis et sigillo Personae in dignitate Ecclesiastica constitutae munitis, eadem prorsus fides adhibeatur, quae adhiberetur ipsis praesentibus, si forent exhibitae vel ostensae. Datum Romae apud S. Petrum sub Annulo Piscatoris die 31. Januarii 1622. Pontificatus Nostri Anno primo.

ugyanazon év ápr. 28. *Apostolici Muneris Sollicitudo* kezdetű bullájával¹⁾ az új szerzet generalisává kilencz évre Josephus a Matre Dei-t (Kalan-zancziust) nevezi ki és melléje 4 assistenst rendel, a kik a generalissal együtt a szerzet kormányát képviselik és viszik. A pápa engedélyt adott egyttal ezen kormányzó testületnek, hogy egy általok választott főpap kezébe tegyék le az ünnepélyes fogadalmat. Ők *Pietro Lombardi*, Irhon primásának kezébe tették le a fogadalmat 1622. máj. 7. A többi szerzeteseknek a constitutiók szerént két évig kellett az ünnepélyes fogadalmakra előkészülni. Másnap az új generalis Cassani assistenst küldötte az egyes házak meglátogatására, a melyeknek egyttal egy-egy példány constitutiót adatott át.

---

¹⁾ Aegidius 45. Constitut. 177. *Gregorius Papa XV.* Ad perpetuam rei memoriam. Apostolici muneris sollicitudo Divina dispensatione nullo licet merito nostro Nobis imposita postulat, ut circa statum Religiosarum personarum quarumlibet invigilantes, ad ea, per quae religiosae personae huiusmodi in laudabili earum Instituto perseverare valeant, sedulo intendamus, prout conspiciamus in Domino salubriter expedire.

§. 1. Hinc est, quod Nos prospero felicique dilectorum Filiorum Clericorum Regularium Congregationis Panperum Matris Dei Scholarum Piarum de Urbe regimini quantum cum Domino possumus consulere, eosdemque Clericos specialibus favoribus et gratiis prosequi volentes, et eorum singulares personas, a quibusvis excommunicationis, suspensionis, et interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris, et poenis, a iure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatae existunt, ad effectum praesentium duntaxat consequendum harum serie absolventes, et absolutos fore censentes supplicationibus illarum nomine Nobis super hoc humiliter porrecris inclinati de Venerabilium Fratrum Nostrorum S. R. E. Cardinalium negotiis Regularium Praepositorum consilio, dilectum Filium Josephum a Matre Dei eiusdem Congregationis Clericum, Ministrum Generalem ipsius Congregationis ad novennium tantum, qui cum dilectis etiam Filiis Petro a Nativitate, Viviano ab Assumptione, Francisco a Purificatione, ac Paulo similiter ab Assumptione dictae Congregationis pariter Clericis Sociis, vocem Activam et passivam habeat, ac corpus Religionis repraesentat^a Apostolica auctoritate, tenore praesentium facimus, constituimus, et deputamus.

§. 2. Necnon eidem Josepho, ut tam ipse, quam sui socii praedicti vota solenni in manibus alicuius Praelati Ecclesiastici eorum arbitrio eligendi emitte libere et licite valeant. auctoritate et tenore praedictis licentiam et facultatem concedimus et impartimur.

§. 3. Decernentes praesentes literas validas, firmas, et efficaces existere et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac Josepho et aliis praedictis, in omnibus, et per omnia plenissime suffragari; irritumque et inane, si secus super his a quocquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

§. 4. Non obstantibus Apostolicis, ac in Universalibus, Provincialibusque et Synodalibus Conciliis editis, generalibus, vel specialibus Constitutionibus, et Ordinationibus, ac quatenus opus sit dictae Congregationis, etiam iuramento, confirmatione Apostolica vel quavis firmitate alia roboratis statutis, et consuetudinibus. caeterisque contrariis quibuscunque. Datum Romae apud S. Mariam Maiorem sub Annulo Piscatoris die 28. Aprilis 1622. Pontificatus Nostri anno secundo.

Ime így lett a Kegyesrend szerzetté. De mily hosszú pálya feküdt már ekkor Kalazanczius mögött! 41 éves volt, midőn hivatása tudatára ébredt és majdnem 70 éves, a midőn szerzetét megalapíthatta. De életének még hosszúra kellett nyúlnia és késő vénségében oly szenvedéseket kellett kiállania, a minőket az egyháznak kevés szentje állott ki.

A szerzet alapításakor a piáristáknak 7 házuk volt: Szt.-Pantaleón Rómában, Szt.-Onuphrus Rómában, Frascatiban iskolák és noviciatus, Narni és Maglionében, egy a Cività Leoninában a Vatikánhoz közel; végre Moriconében. Ezen felül a szerzetet mindenfelé kérték s mindenfelől új alapítványokat ajánlottak föl. Kalazanczius egymás után fogadta el a következőket: *Carcara, Fanano, Norcia.* Az elsőt a pápa orvosának sürgetésére fogadta el: a második, a hol mindjárt házat, templomot és könyvtárt kapott, sokáig volt a rend legszobb háza; a harmadik helyen Diocletianus egy régi palotáját kapták a piáristák lakul.

Tonti bíboros, a ki ellenséghöl a szerzet legjobb barátja és hivatalosan is kinevezett protectora lett, elhatározta, hogy arra hagyja összes vagyonát. Kalazanczius a szegénység fogadalmánál fogva nem akarta elfogadni ezt a nagy adományt, de végre a bíboros sürgető kérésére azt tanácsolta ennek, hogy alapítson Rómában szegényebb nemes gyermekek nevelésére egy collegiumot. Tonti elfogadta ezt a tervet, de oly föltétel alatt, hogy a collegium örökre a piáristákra lesz bízva. 1622. január 29. a bíboros a Quirinal mellett lévő Gaetani-palotát vette meg és oda ment lakni. Ápril 19. halálosan megbetegedett és végrendelkezvén, palotáját a piáristáknak hagyta, oly föltétel alatt, hogy azok ott collegiumot alapítsanak, a melyet az ő érseksége után *Collegium Nazarenum*nak nevezzenek: a tanárok és a növendékek eltartására hagyta összes egyéb vagyonát. A következő nap meggyónt Kalazancziusnak és két napra rá meghalt. Ez a Collegium Nazarenum eredete, a mely még manap is fennáll, s melyet máskép *Collegium Nobiliumnak* is neveznek.

Kalazanczius szíve megtelt örömmel ennyi siker láttára. Azomban a szomorúság órái sem maradtak el. Akkor, a mikor a legkiválóbb egyének és városok kérték tőle embereket, egymás után vesztette el 12 kiváló testvérét halál által. Annyifelé kérték a szerzetet, hogy Kalazanczius azt írja egyik levelében: „*Habár mindegyikünk tíz ember számba menni is, még sem lennénk elegend.*“¹⁾

Néhány száz évvel a Kegyesrend megalapítása előtt lett Kalazanczius őse *Fortunio* Calasanz várának kormányzója (1098. aug. 25.). Magas hadi dicsőség koszorúzta ezen ősi homlokát. Fia *Ximenio* örökös ura lett a várnak, jutalmúl azért, mert a maurok ellen vitézül és dicsőségesen

---

¹⁾ Mindezekre nézve lásd Tosetti-Koch 129 ss. Timon-David I. 270—275. Aegidius mint fönt.

harczolt. Így jutottak föl a nagy rendalapító ősei Sanctius hegyére (= Calasanz), mintegy a hadi dicsőség magas hegyére. Ámde a harchi hírnév nem jelent valódi, igazán emberies dicsőséget. Ez azoknak jut osztályrészül, kik az emberek szívét és elméjét nemesítik, betegetek gyógyítanak és szomorkodókat megvigasztalnak, a kik az emberi szív rándulásait megértik és megérik, a kik az életet eszményibbé és ezáltal szebbé teszik. Ezek a valódi herosok, ezek jutnak fel a valódi szent hegyre.¹⁾

Ezek között az erkölcsi herosok között ragyogó helyet foglal el Calasanzi szt. József. Évszázak áldják őt, ki az Úr nevében jött!

IV.

A Kegyesrend első éveit és diadalait.

A magas méltóság, a melyre József emeltetett, nem változtatott életmódján, sőt ellenkezőleg, soha sem lehetett látni nálanál alázatosabb és barátságosabb elűljárót. Folytatta eddigi újítossági gyakorlatait és magas kora daczára osztozott szerzetestársai munkájában. Szt.-Pantaleónban ekkor 1200 tanuló volt; s mihelyest egy tanár megbetegedett, Kalazanczius volt a legbuzgóbb helyettesítő. Nem rettegett az alsóbbrendű munkáktól sem, és ha ezektől távol akarták tartani, azt szokta mondani: „*Szeretek szolgálni a szegényeknek, mert azokban Krisztust látom.*“ A szerzetesi szabályokat a legnagyobb gonddal tartotta meg, minek természetesen az volt a következménye, hogy szerzetestársai is pontosan megtartották azokat. Példája, tekintélye hatott, nevelt, lelkesített. A kihágókat szigorú igazsággal büntette.¹⁾

Kalazanczius önként vállalván magára a legnagyobb szegénységet, szerzete is rendkívül szegény volt, és a szerzetesházak néha a legszükségesebbnek voltak híjával. Azomban közönségesen akkor folytak be legbőségesebben az adományok, a midőn a legégetőbb volt a szükség. S megjegyzésre méltó, hogy Kalazanczius ekkor sem szűnt meg alamizsnát osztogatni és a szegényeket élelmezni.²⁾

A szerzetbe özlöttek az újonczok. A római noviciatus képezte

---

¹⁾ Hadd álljon itt Calasanzi nevére vonatkozólag *Carlos Lasalde* néhány felvilágosító sora (hozzám intézett levele, Getafe 1893 máj. 7.): „El pueblo de donde tomó el Santo Padre su apellido se llama *Calasanz*, cuya etimología es *Calat-Sanz* (Castillo de Sanz). La palabra *Calat* ó *Cala* entra en muchos nombres de pueblos españoles que están situados su alturas: és palabra áraba y de la primitiva lengua española en significación de *monte*. La palabra *Sanz*, muy común en España como apellido de Aragon y Cataluña, corresponde al *Sanchez* de Castilla y és el derivado del nombre propio *Sancto* (Sanctius).“ Azaz röviden: e szó *cala* arabs eredetű s gyakran fordúl elő spanyol helynevekben ezen jelentésben: *hegy* (v. ö. német Hohen-Staufen). *Sanz* pedig a castillai *Sanchez*-nek felel meg és annyi mint Sanctius (keresztnev). — ²⁾ Timon-David I. 276—77. — ³⁾ Timon-David I. 278.

Kalazanczius szemefényét. Nem fértek el benne a Rómából és Narniból jövő noviciusok. Ennélfogva 1623 végén 10 ezer tallérért új házat vett s átellenben az utczá másik oldalán egy másik kisebbet: a következő évben pedig megvette az utczának azt a részét, a mely a két ház között volt. Az új noviciatus 1624 febr. 20. nyitott meg s kápolnája szt. József névére szentelteték.¹⁾ A vételt Kalazanczius kölesön által eszközölte; a javítások költségeit jöltevők fizették.

Kalazanczius a rendi növendékek nevelésére kiváló gondot fordított. Folyton-folyvást látogatta a noviciatust, oktatott, buzdított, korholt. Úgy tartotta, hogy a rend jövője a jó noviciatuson nyugszik. Mindenfelől kértek kegyesrendieket, de Kalazancziusnak megvolt az a vigasztaltása, hogy folyton új csapatok is jelentkeztek.²⁾

Az a két esztendő, a melyet Kalazanczius szerzetestársainak az ünnepeles fogadalmakhoz való előkészülésre kellett felhasználniok, elmúlt és Kalazanczius maga akarta az első fogadalmakat átvenni Rómában. Frascatiban és Narniban. Azonban nem mindenütt engedte meg az ünnepeles fogadalmat, sokakat visszavetett; egyeseket fölszóllított, hogy lépjenek kevésbé szigorú szerzetbe vagy legyenek világiak. Az ilyeneket soha sem hagyta el, egyengette pályájokat s a világi életre lépőknek is állást igyekezett szerezni, a melyet tiszta lelkiismerettel és hajlamaiknak megfelelően tölthessenek be. Azonban nem mindegyik hallgatta meg bölcs tanácsait, sőt egyesek a visszautasítottak közül haragjokban elhatározták, hogy meg fogják ölni. Ha eszünkbe juttatjuk az olaszok boszuálló természetét, nem fogunk ezen csodálkozni. S annyira tartottak Kalazanczius fiait e boszuért lihegő emberektől, hogy az ebédlőnek minden kését elrejtették, a konyhába való belépést pedig eltiltották. József e rosszelkű embereket a legnagyobb szeretettel óvta, oktatta. Végre elmentek, meggyőződván, hogy a szerzetesi pálya nem nekik való. De egy operarius el volt tökélye, hogy mielőtt elmegy, megöli jöltevőjét. Egy hatalmas furkós bottal fölfegyverkezve már-már leüti a szent férfit; de szerencsére éppen ott járt valaki, a ki lefegyverezte a bűnöst. Kalazanczius szánakozó jóakarattal nézte a szörnyű embert és magához hívta; azonban fölgerjedt társai letépték róla a ruhát és kiveték a házból. A szerencsétlen nem sokára halálos beteg lett, és József volt az, a ki betegségében vigasztalta és élelemmel ellátta.³⁾

VIII. Orbán pápa 1624-ben jubileumot hirdetett, a mely Karácsony estéjén kezdődött és az 1625. éven át tartott. Rómába számtalan idegen özönlött. Kalazanczius a Szt.-Háromság társulatának tagja lévén, kötelezve érezte magát a zarándokok testi-lelki ellátására, sőt e célra néhány rendtársát is kirendelte. Távollevő rendtársainak is megengedte, hogy felváltva iskolai teendőik elhanyagolása nélkül Rómába jöjjenek, a jubileumi búcsú-

1) Timonid-David I. 282. — 2) U. az 283 - 84. — 3) U. az I. 285—286.

ban részesülendők. S a szent férfiú járt-kelt, oktatott és gyóntatott rendtársaival; kiszolgált a zarándokokat az étkezésnél és ágyat csinált nekik; szóval ki nem fáradt az irgalmasság testi és lelki cselekedeteiben. Minden nap katekhizált a hitetleneknek és az eretnekeknek, a kiket a kíváncsiság vonzott Rómába; minden nap oktatott számos szegényt, a kiktől lelki atyáik megtagadták a föloldozást, mert a hitnek leglényegesebb igazságait nem ismerték. Szelidségével és okos bánásmódjával megakadályozott utcai botrányokat. És soha sem lankadt.

Ennyi foglalkozás közepette Kalazanczius nem hanyagolta el iskoláit. sőt azok jobban virágoztak, mint valaha. Iskoláinak növendékeivel elvégezteté a jubileumi búcsú követelte szent gyakorlatokat. *Az idegenek, a kik naponta kétszer látták azokat a szerény és jólnevelt fiúkat kettenként hosszú sorban mestereik kíséretében Róma utcáin végig menni, eltelték csodálattal. Soha ehhez foghatót nem láttak.* De el is lehet képzelni, hogy mily hatást tesz 1400 (mert ennyire növekedett a számuk) jól nevelt gyermek egy csoportban. Az idegenek között, a kik Kalazanczius nevelési rendszerének bámulói lettek, volt *Gramay János*, jeruzsálemi propatriarcha, uppsalai érsek és császári tanácsos, egyuttal a német lovagrend tagja. E kiváló férfiú kivitte, hogy a lovagrend káptalana elhatározta, hogy a Kegyesrendet minden erejéből fogja terjeszteni a Németbirodalomban, s mindenek előtt, hogy házat szerez neki Bécsben és Prágában. Erről a szentéletű generalist egy átiratban értesítették.¹⁾

A jubileumi év közben VIII. Orbán pápa minden szerzetesházat megvizsgáltatott, és így Szt.-Pantaleónba is küldött néhány főpapot, hogy azok mindent szigorúan megvizsgáljanak és neki az eredményről beszámoljanak. A vizsgálat a legszebb eredményű volt, s a főpapok szebb sikert nem is kívánhattak. Mindenütt meglátszottak az egyetértésnek és a buzgalomnak munkái.²⁾

Eközben újra sokfelé kívánták a kegyesrendieket, így a többi között Messinába. Klessel bíboros pedig a Németbirodalomba akart néhány kegyesrendit magával vinni. Ezenkívül sok más helyre is kértek kegyesrendieket.

Az örömet azonban közbe-közbe a bánat napjai váltották föl. Kalazanczius legkedvesebb assistenseinek egyike Ottonelli meghalt (1626). Nemsokára rá ő maga is isteni tisztelet közben erősen áthűlt és súlyos beteg lett. Láz gyötörte és törött lába iszonyú kínokat okozott neki; ő azonban mindig derült és nyugodt maradt. A gyógyulás lassan ment, s betegsége megakadályozta sok tervének kivitelében. Így nevezetesen: el kellett volna mennie Nápolyba, a hová sürgetve kértek piaristákat. A kormányzó felajánlott nekik egy házat, egy kápolnát és egy kertet, és az érsek csupa jóakarát volt a kegyesrendiek iránt. Azonban fájdalmai nem enyhültek, és

¹⁾ U. az I. 289–290. — ²⁾ Timon-David I. 291.

már helyettes-generalist akart kinevezni, a ki utódja legyen halála esetére. Minden remény ellenére bekövetkezett a gyógyulás, és midőn annyira volt, hogy hordóágyon utazhatott, 1626 okt. 18. Nápolyba utazott, előre küldvén néhány rendtársát s kíséretében is magával vivén néhányat. Négy nap múlva érkezett Nápolyba, a hol egyszerre három helyiséget ajánlottak föl neki iskolául, kettőt pedig noviciatusúl, eláunyira, hogy ha elegendő embere lett volna, rögtön három-négy iskolát alapíthatott volna. Kalazanczius a városnak azon szegény negyedét választotta, a melyben a legtöbb gyermek volt és a legtöbb rosszírű ház és egyén, s ezeket az utóbbiakat azonnal kiüzte a negyedből. Az iskola mellett levő színházat templommá alakította át, a melyet a Boldogságos Szűz tiszteletére szánt, a kinek gyógyulását tulajdonította. A nápolyi iskolák Károly napján 1626. nov. 4. nyíltak meg, és egy hét múlva már több mint 400 gyermek jelentkezett. Képzeltetni Kalazanczius lelkesült örömét. De a városbeliek is vetekedtek a kegyesrendiek iránt való jóakarásban és folyton új meg új ajánlatokat tettek nekik. A nápolyi sikerrel teljes napokat csak egy kis vihar zavarta meg. Három elkeseredett ember halállal fenyegette Kalazancziust, ha „vállalatáról“ le nem mond. Azomban Kalazanczius annyira a lelkökre beszélt, hogy a három erkölcstelen ember rögtön megtért és ezentúl a legjámborabb életet folytatta.¹⁾

Kalazanczius 1627. ápr. 25. hagyta el Nápolyt s visszatért Rómába, hogy ott rendes életmódját folytassa. Az ájtatosság gyakorlatait és az emberszeretet cselekményeit végezte, sőt a tanulókat haza is kísérgette, daczára 71 évének és töréses lába okozta iszonyú fájdalmainak. Egy ízben esős napou ment ki, meghűlt, lábaja félelmes mérvet öltött, úgy hogy az orvosok már-már feladták. A szent férfiú ájtatosságait a beteg ágyon is folytatta. Láza néhány nap múlva teljesen megszűnt. Így váltották a borúlt napokat derültek és viszont. A Kegyesrend ezalatt erősödött és terjedt mindenfelé.

Ezalatt elkövetkezett az az idő, midőn az *első káptalan*t kellett megtartani. Első tekintetre ez a káptalan nem is érdemli meg ezt a nevet: mivel azomban József daczára a kevés tagnak, a mely abban részt vett, és daczára rövid tartamának mindig úgy nevezi, mi is megtartjuk e nevezetet. *Fontos ez a káptalan, mert egyik főoka a szerzet 19 esztendővel később bekövetkezett pusztulásának.*

Mindenek előtt nehéz volt ezt a káptalan összeállítani, mert a constitúciók szerint a követeknek 7 esztendős fogadalmasoknak kellett lenni. De hiszen 1624-ben tették le az első fogadalmakat, és így 1627-ben tulajdonképpen még senki sem lehetett a káptalan tagja. Ennélfogva ez első alkalommal rendkívüli rendszabályokhoz kellett folyamodni, azon elv alapján: *prius est esse, quam esse tale.* Kalazanczius elhatározta ennélfogva, hogy

¹⁾ Tosetti-Koch 152—156.

a káptalanba csak négy assistensét hívja meg s azonfelül egy szavazattal nem bíró titkárt. Így is nehéz volt megalkotni a káptalant, mert assistensei közül három egyuttal provinciális is volt.²⁾ Ez beleütközött a constitutiókba; azonban kezdetben nem lehetett másként tenni. Ily viszonyok között ennek az *első nagykáptalannak tagjai lettek: Francesco Castelli, Pietro Cassani, Giacomo Graziani és Pellegrino Tencani; a titkár volt Glicerio Ceruti.* Kalazanczius ezen kívül meghívta még carmelita barátját *Domenigo de Jesu-Mariát.* a kinek tulajdonítandó az, hogy a piaristák a káptalan határozatából meztlábos szerzet lettek és házaiknak rendes neveit fölszerűlték egy-egy szentnek a nevével. Ez a két határozat azonban csak 1690-ig volt érvényben.

A káptalan három nap alatt végezte be munkáját, 1627 október 12. és 27. és nov. 4. Az első napon a szegénység szigorú megtartására hoztak szabályokat; a harmadik napon pedig egyes szerzetesek fölött határoztak. *A második napon hozták azt a híres határozatot, a mely az operariusokra vonatkozik.* Ezen határozatnál fogva egyes operariusoknak megengedték, hogy az elemi tantárgyakat taníthassák, áldozópapi biretumot viselhessenek és kellő előkészültség mellett fölvehessék a tonsurát. Ezen határozat az adott viszonyok között eszélyesnek és alkalmoszerűnek látszott. Csakhogy az idő a hozzá kötött várakozásokat rútol meghazudtolta.

A káptalan munkáinak bevégezése után két provinciális-assistens provinciájába távozott, kettőt pedig magánál tartott Kalazanczius, hogy a rend kormányzatában segítségére legyenek.¹⁾

A Kegyesrend ezalatt folyton gyarapodott, de szent alapítója folyton-folyvást szenvedett. Lábbaja és láb gyötörték és hosszú időre ágyba szegezték. Ezen időben a nagy férfiú önzetlenségének szép jelét adta. Egy óriási, 850 ezer franknál többre rúgó összeg várt hagyatékképpen a rendre. Kalazancziust megrettentette ez a nagy összeg; attól félt, hogy a rend szegénységének kárára lesz és ennél fogva a leghatározottabban visszautasította a hagyatékot. Kétségtelenül szép alapítványokat tehetett volna ama nagy összeggel: de igaz az is, hogy soha szerzetesrend nem jutott tönkre szegénysége miatt, de sok gazdagsága miatt.²⁾

A káptalan határozatai között az is volt, hogy a generalis igyekezzék megszerezni a pápától a rend privilegiumainak megerősítését. Egyike a legfontosabb szabadalmaknak az volt, hogy a kegyesrendiek miként a jezsuiták, a theatinusok és barnabíták, fel voltak mentve a nyilvános körmenetekben való részvétel alól. Ezt a szabadalmat tulajdonképpen már XV. Gergely megadta volt a Kegyesrendnek. Mivel azonban több püspök nem akarta elismerni, hogy a szabadalom a piaristákra nézve is érvényes,

¹⁾ Castelli Genuában, Cassani Nápolyban, Graziani Rómában. Timon-David I. 206.
— ²⁾ Tosetti-Koch 159. Timon David I. 305—308. — ³⁾ Timon-David I. 308—9.

Kalazanczius egy memorandumot nyújtott be a pápához, a ki azt megvizsgáltatván, *Debitum pastoralis officii* kezdetű brevéjével a piaristáknak megadta az említett szabadalmat 1629 jun. 1.¹⁾

Ez év aug. hónapjában, a mely a legveszedelmesebb Rómában, Szt.-Pantaleón megtelt beteg rendtársakkal. Kimondhatatlan volt Kalazanczius gondja és buzgalma az ápolásban. Ekkor elvesztette több rendtársát és maga is egyszer halálos veszedelemben forgott, kigyúlván éjnek idején cellája. Egy iszonyú ostor verte végig ekkorában Európát, a pestis, a mely csakhamar egész Olaszországban elterjedt. Kalazancziusnak és fiainak ezen gyászos időben tanúsított heroismusa bámulatra méltó. Az éhség által növelt bajban a piaristák oly önfeláldozást tanúsítottak az ápolásban, hogy Toscana nagyhercege eltelt bámulattal. 70 ezer ember veszett el ezen időben magában Flórenczben és ötszázezer egész Toscanában. De másutt is kitűntették magukat ez irányban Kalazanczius fiai, a kik közül többeket elragadt a járvány, a mely 1631-ben is csak alig-alig szűnt meg.²⁾

Mind ezen közbajok sem akadályozták Kalazancziust rendjének buzgó kormányzásában. Ekkorában többen, világi emberek, látva a „kegyes iskolák” rendkívüli sikereit, ugyanazon név alatt iskolákat nyitottak, a melyeket rosszul vezettek. És a csalóknak balsikereit a könnyen hívők a kegyesrendieknek tulajdonították. VIII. Orbán pápa 1630. aug. 7. az excommunicatio terhe alatt tiltotta meg Kalazanczius kérelmére, hogy a „kegyes iskolák” czímmel iskolákat állíthassanak mások mint piaristák vagy hogy valaki a kegyesrendiek szerzetesi öltönyét viselje.³⁾

Nagyobb s következményeiben vajmi súlyos baj érte még ez időben a Kegyesrendet. Egy hitvány csaló az oka, hogy Franciaországban a Kegyesrend a mai napig nem tudott megtelepedni.

Egy előkelő rendből kiűzött szerzetes, áldozópap, a ki olykor Matteo Massiminak, majd Millininek nevezte magát, kiadta magát kegyesrendi szerzetesnek, sőt helyettes-generalisnak. Ez az ügyes, ravasz és cselszövő ember 1625 végén Rómába jöven, tanúja volt azon általános tiszteletnek, a mely Kalazancziust és rendjét környezi. Megtudta azt is, hogy több mint száz olaszországi és sok külföldi város hiába kéri a Kegyesrendet, hogy bennök letelepedjék. Erre alapította ez ügyes gazember tervét. Sikerült neki a generalisnak egy autographját megszerezni és azonfelül a Piaristarend pecsétjének egy lenyomatát. Csak ez kellett neki. Addig utánozta Kalazanczius írását, a míg az utánzás teljesen sikerült. Egy vésnök pedig a lenyomatok után teljesen pontos pecsétnyomót készített neki. 1626 elején folyton-folyvást ott járt-kelt a kegyesrendi noviciatus

---

¹⁾ A breve szövege Aegidiusnál, a Constitutiókban 179—180. V. ö. Timon-David I. 309. — ²⁾ Tosetti-Koch 170. Timon-David I. 310—15. — ³⁾ L. Constitut. 180. Timon-David I. 3:5—16.

körül, nagy jámborságot tetteve és égő vágyat hazudozva, hogy a rendbe beléphessen. Többször kérte a rendi constitutiókat is, hogy tudja, mint mondá, mire fogja magát kötelezni. Mikor aztán oda adták neki, eltűnt a könyvvel és ettől fogva kezdődik kalandor utja. Szinte hihetetlen a vakmerőség, a melylyel ez az ember Franciaországba szálló ajánló leveleket szerzett magának előkelő egyházi egyénektől. Midőn Rómában csalása kiderült, akkor ő már Franciaországban járt, a melynek püspökeit a szent alapítványok czimén fosztogatta. Mi több, eljutott egészen XIII. Lajos királyig és Richelieu bíborosig. S mikor meg Franciaországban már rátette volna a rendőrség a kezét, akkor már Spanyolországban volt. Sok ezer tallért lopott így össze. Spanyolországban is rútúl rászedte a pápa öcsesét, Francesco Barberini bíborost, a ki utitársául fogadta. Végre elfogták és börtönbe vetették. De a végtelenül szelidlelkű Kalazanczius addig járt-kelt az érdekében, míg szabadon nem bocsátották. De alig szabadult ki a gonosz ember, újra hamisított aláírást és pecsétnyomót, a melyekkel Németországba ment zsákmány-utra. Hogy röviden végezzek e gonosztevővel: másodszor is börtönbe vetették, s másodszor is kiszabadult Kalazanczius közbenjárására, s harmadszor is csalt és lopott. sőt olyan vakmerő volt, hogy egy kegyesrendit ő maga bélyegzett csalónak s a szegény embert börtönbe vettette Flórenczben. Az igazság sujtoló keze nem érte utól harminadszor, mert lopott pénzével együtt álruhában elmenekült. Hogy ez a család milyen rossz vért, milyen bizalmatlanságot szült az illető országokban és városokban, elképzelhetni.¹⁾

Ez évben (1631) érte végét Kalazanczius 9 éves generalatusa. Éjjeleit és nappalait övéinek szentelte volt. Végtelen szerénységében néha maga panaszozza föl a generalissággal járó tömérdek teendőt, sőt egy ízben azon óhaját fejezi ki, hogy inkább szeretne bármely házban kapus vagy bele-gápoló lenni, mint generalis.²⁾ Azonban kilencz évnél előbb nem mondhatott le magas tisztségéről; de legalább azon igyekezett, hogy generalatusa utolsó évében előkészítse visszavonulását. A generalis-választó káptalanok tagjai lettek: a nápolyi, génuai, flórenczi és római provincialisok, és ezeken fölül minden provincia választhatott két követet. Ennélfogva a káptalan Kalazancziussal együtt 13 egyénből állott. Kalazanczius el volt határozva, hogy bármilyen lesz a szavazás eredménye, ő többé nem fogja elfogadni a végtelen szerénységében tehetségét felülmúiónak hitt tiszte.³⁾ A káptalan ápril végére hivatott össze, a kilencz évi generalatus végére. Mivel azonban ekkor dühöngött legkegyetlenebbül a pestis s ennélfogva

¹⁾ Timon-David I. 316—323. Tosetti-Koch 173—174. — ²⁾ Timon-David I. 323 „Souvent j'ai désiré être portier ou infirmier dans une maison quelconque, plutôt que général.“ — ³⁾ „Csak egy vágyam van még: hogy a káptalan levegye vállaimról azt a terhet, a melyet csak a pápa róhat rám“, írja 1631 ápril 27. V. ö. Timon-David I. 323—4.

az összejövetel lehetetlen volt, VIII. Orbán Kalazancziust hat hónapra újra kinevezte generalisnak. A káptalan pedig október végére hívatott össze-újrolag. E hónap kezdetén újra nagy fájdalmakat okozott Kalazancziusnak töréses lába, a mire való tekintettel egyik levelében kifejézi azon óhaját, hogy a hó végén talán sikerülni fog a rendet megújítani tam in capite, quam in membris.¹⁾ Október 22. megérkezett a nápolyi provincialis a két megválasztott tartományi követtel; de a többi három provincialis, ide értve a rómain is, a ki éppen akkor Flórenczbe volt küldve az ottani ház megalapítása végett, nem jöhetett a pestis miatt. Kalazancziust mélyen elszomorította ez a gyászos körülmény. Azomban Cassani, a nápolyi provincialis, látván, hogy a káptalan nem jöhet össze, titokban írt a többi provincialisoknak, hogy a szavazatokat a Szentlélek segítségül hívása után a körülmények kényszerítő volta miatt levélben küldjék Rómába. A szavazás eredménye az lett, hogy Kalazanczius egyhangúlag újra megválasztatot generalisnak. Cassani provincialis pedig, mint első assistens, a távollevők nevében egy kérvényt nyujtott be VIII. Orbán pápához, a melyben kifejtette az okokat, a melyek miatt a káptalan össze nem gyűlhetett, és kéri ő Szent-ségét valamennyi választó nevében, hogy nevezze ki Kalazancziust örökös generalisnak: a mit a pápa meg is tett. Józsefet eleinte elesüggesztette e határozat: de mindenekfölött engedelmes fia lévén az egyháznak, újra elfogadta a nehéz tisztelet, a melynek fáradsalmait és gyötrelmeit szívesen vállalta magára, de a melynek dicsőségét és hatalmát soha sem óhajtotta. *A pápa 1632. jan. 12. nevezte ki Kalazancziust örökös generalisnak és melléje assistensökül Cassanit, Castellit, Grazianit és Garciát.*²⁾ Kalazanczius meghajolt a legfelsőbb határozat előtt.

Ezen 1632. esztendőre esik a Vesuvnak egy rettentő kitörése, a mely a kegyesrendieknek egy nápolyi területen lévő iskoláját elpusztítja. Plinius ideje óta nem volt a Vesuvnak ilyen rettentő kitörése, a mely két hónapnál tovább tartott. Hogy Kalazanczius ezen idő alatt nápolyi rendtársait mennyire bátorította és vigasztalta, azt elgondolhadjuk.³⁾

Kalazanczius régóta óhajtott a Boldogságos Szűz tiszteletére egy templomot emelni. Ezen forró óhaja végre 1632 május 9. beteljesedett, a midőn a 76 éves férfit Frascati összes lakosságának örvendezése közben az új templomnak alapköveit letelhette. Frascatiban való időzése közben gyóntatókért sürgették meg az ifjúság számára Szt.-Pantaleónba: s Kalazanczius levelében maga ígérkezett a tanulóifjak gyóntatójának.⁴⁾

Kalazanczius a politikai eseményeket a legélenkebb figyelemmel kísérte, mert tudta, hogy a vallás és a politika a legszorosabb kapcsolatban

¹⁾ Levele 1631 okt. 11.-éről. Timon-David I. 324. — ²⁾ Constitut. 180. Aegidius. Timon-David I. 324—326. Tosetti-Koeli 179—181. — ³⁾ 20. Timon-David I. 327—8. — ⁴⁾ Timon-David I. 329.

van egymással. Sokat beszélt rendtársainak a németországi 30 éves háborúról, a melynek gyászos végét előrelátta. Soha sem szűnt meg rendtársaival a katolikus ügyért imádkozni.¹⁾

Kalazanczius a Collegium Nazarenum növendékei fölött különös gonddal őrködött; s ebből folyólag a szünidők idejére egy vidéki nyaraló helyet akart számukra szerezni. Érdekes jellemvonás, hogy a kibérlendő villába a szent férfiú az illető úrral és két rendtársával négylovas hintón ment ki, mert ő kiváló emberekkel szemben soha sem helyezte magát ellenlétbe az általánosan dívó szokásokkal. Mi több, a villában feltűnés elkerülése végett részt vett az ebéden, a mely nem állott böjti eledelekből, pedig az napra a rendi constitutiók böjtot rendeltek. Kalazanczius utólag magára és társaira mintegy büntetésül szigorú böjtot szabott.²⁾

A kegyesrendiek ez időben Morvaországban, a hová nemrég (1631) telepítették volt őket, fényes sikereket értek el. Dietrichstein bíborosherceg a legnagyobb tisztelettel viseltetett a rend, de különösen annak alapítója iránt és nem győzte a Rómából magával vitt szerzetesek buzgóságát és sikeres működését dicsérni. Nikolsburgi seminariumát bizta volt rájuk; de az ő buzgalmok messzebbre terjedt. Kalazancziust különösen az örvendeztette meg, hogy fiaí sok eretneket hódítottak vissza az egyház kebelébe. 1632 őszén néhány új tagot küldött Kalazanczius Nikolsburgba és Strasznitzba, kijelentvén, hogy ez idő szerént többet nem küldhet. Pedig Bécs, Boroszló és Troppau is sürgetve kértek piáristákat. Dietrichstein nem is érte be Kalazanczius válaszával, hanem a Propaganda bíborosaihoz fordult, hogy hassanak oda, hogy Kalazanczius mentül több rendtagot küldjön Morvaországba, a kik életök szentségével, igaz hitökkel és tudományukkal az eddig elért sikereket tetőzzék. Nikolsburghan eleinte csak egy német piárista volt. Ambrus atya, a ki a husvétí idő alatt 2000-nél több egyént gyóntatott meg és több eretneket megtérített. Az iskolákba a piáristák előtt csak vagy 40 növendék járt; a piáristák alatt számuk egyszerre 400-ra szaporodott fel.³⁾

Az az előkelő állás, a melyet Dietrichstein bíboros az egyházban elfoglalt, a Propaganda bíborosait arra készítette, hogy kérvényével tüzetesen foglalkozzanak (1633 jún. 3.). Az eredmény a pápa helybenhagyásával az volt, hogy a rendnek még nincsen elegendő embere arra, hogy még a legmegtisztelőbb meghívásoknak is elegendő tehessen. S az a jó eredménye is volt Dietrichstein sürgetéseinek, hogy *a pápa felszólította Kalazancziust, hogy mentül több új noviciátust állítson föl, mert ő a Kegyesrend elterjedését a*

1) Timon-David I. 329. — 2) Timon-David I. 330—331. Római szokás szerént az internatusba fölvev tanuló soha sem tölti a szünidőt szülői körében, hanem tanárai felügyelete alatt falun: ritkán kap kimenőt, de akkor is mindig az internatusban keil aludnia. — 3) Tosetti-Koch 177. ss. Timon-David I. 332—334.

leginkább életbevágó dolognak tartja. Ugyanígy vélekedett a Propaganda is. Kalazanczius körültekintő bölcsességében nagyon megörült e rendkívül megtisztelő felszólításnak; de szintoly bölcsen kért és kapott később *egy decretumot, a melynél fogva új házak alapításának engedélyét egyedül a Propaganda adhatja meg.* Ezen intézkedés kétségtelenül rendkívüli hasznos és életrevaló volt. Bár megtartották volna azok, a kik hozták, és bár ne lettek volna ők az elsők, a kik túltették rajta magukat.¹⁾

Helyén valónak látom itt, hogy recapitulálva és részben anticipálva, a Kegyesrendnek 1597-től kbl. 1647-ig való elterjedésről szóljak.

A Kegyesrend nem említették a kath. egyház legelső rendjei között. Franciaországban és Európa éjszaki tartományaiban ismeretlen. Maguk a tudósok, még egyháziak is, gyakran homályos és határozatlan fogalmat kötnek a piarista névhez. Pedig *a mióta szt. Benedek rendje meghódította a barbárok által elpusztított Európát, azóta nem terjedt el szerzet oly bámulatos gyorsasággal, mint a Kegyesrend, és egynek sem volt ember-szeretőbb s különösen következményeiben messzebbvágó hivatása.*

A kegyes iskolák első kísérletével 1597-ben találkozunk. 1599- és 1600-ban folyton gyarapodnak s 1612-ben véglegesen Szt.-Pantaleónban telepednek meg. *Frascatiban* (1616) alapították a második, *Narnában* (1618) a harmadik rendház. Gyors egymásutánban követték ezeket új házak *Maglione, Moricone, Carcare, Fanano, Norcia, Savona* nevű városokban. Mindezek a legnormalisabb viszonyok között keletkeztek. Tizenöt vagy több szerzetes volt egy-egy házban, és ezek az első szerzetesek oly mondhatatlanul buzgók voltak!

A szerzet híre csakhamar messze földre elterjedt. Mindenhova kértek kegyesrendieket. És nemsokára lehetett alkalmazni rájuk Izsaiás próféta szavait: *Multiplicasti gentem, sed non magnificasti laetitiam.*²⁾ Kalazanczius mindent elkövetett, hogy a rohamos elterjedést és az ezzel járó bajokat megakadályozza. De mit tehetett ő annyi biborossal, annyi uralkodóval, sőt magával a pápával szemben? Engedett és engedékenységet drágán kellett megfizetnie.³⁾

Mihamar kérték a piaristákat *Genua, Nola, Turin, Vercelli, Asti* és sok más hely. Még jó volt, hogy a rendbe sok új tag jelentkezett. Kalazanczius Savonában alapított új noviciátust, hol a három első beöltöző előkelő ifjú volt. Genuában maga járt, s itt oly nagy lelkesültséggel fogadták, hogy e nagy várostól nem tudta az iskolát megtagadni. Kilencz évi generalissága alatt magában Olaszországban több mint 50 rendház nyílt meg: nem is említve, hogy Dalmáciába és Horvátországba sürgetve kérték a rendet. Egyike a legfontosabbak olasz házaknak volt a *nápolyi*, a hol noviciátus is volt. Egy másik ház nyílt *Bisignagnóban*, egy harmadik

---

¹⁾ Timon-David I. 336. — ²⁾ IX 3. — ³⁾ Timon-David I. 384.

Campiban, ezt követte egy *Poliban*. Különösen a dömések fáradoztak a nápolyi királyságban a piarista iskolák elterjesztésén.¹⁾ 1629-ben piaristákat kérnek *Bologna*, *Pistoja*, *Lanciano*, *Adérno* Sicilia szigetén és más kevésbé fontos városok és falvak. Mind ezeken a helyeken mihamar meg is alakultak a piarista házak. Másutt és pedig nem csekély jelentőségű helyeken, mint *Milano*, *Saluzzo*, *Sospello*, *Andria*, *Cerrában* és sok más városban Kalazanczius minden sürgető kérés daczára előlegesen nem alapíthata házat. 1629 márcz. 3. azt írja: „*Mindennünnen óhajtanak bennünket, mindenütt akarnak számunkra házat alapítani; szerencsénkre a bíborosok ezt megtiltották nekünk.*“²⁾

Egyik legfőbb gondját képezte Kalazancziusnak a *Collegium Nazarenum*, a melyet Tonti bíboros hagyatékából kellett felállítania. Azonban előbb még pörre került a dolog, melynek sikeres végeztével 1630 január elsején nyílt meg e nevezetes ház négy atyával és hét növendékkel. Később ezen collegium nagy virágzásnak indult és manap közönségesen a *Nemesck collegiumának* neveztetik. Az olasz kormány „szubvencionálja“ a még manap is a piaristák vezetése alatt levő collegiumot az alapítványtól.

Különös említést érdemel itt egy másik alapítvány, a mely egyike lett Olaszország leghírnevesebb collegiumainak, melyet az olasz kormány 1876-ban meg akart szüntetni, a mi ellen aztán *Flórencznek*, mert ezen városról van szó, csaknem egész lakossága tiltakozott. Ezen nevezetes intézet 1630-ban nyílt meg, a legelőbbkelő emberek s az egész lakosság rendkívüli lelkesedése közben. Hogy mily nagy kedveltségnek örvendtek itt csakhamar a piaristák, mutatja a többi között az is, hogy *a toscanai nagyherceg két fiának matematikai oktatását két piarista tanárra bízta*. Érdekes, és mivel éppen alkalmas e hely. itt említem fel azt a tényt, hogy *Kalazanczius kezdettől fogva kiválóan kedvelte a matematikai tudományokat és rendjének tagjait nem szünt meg azoknak mentül alaposabb elsajátítására buzdítani. Ugy gondolkozott, hogy a theologiai és philosophiai tanulmányok tanítására más szerzetek elegendő számban állalkoztak; s azon felül azt tartotta, hogy a matematikai tudományok kiválóan alkalmasak az elme kiművelésére, azt hozzá szoktatják a módszeres és szigorúan logicus gondolkodáshoz, a melyre a philosophia, a theologia és a jog tanulmányozása közben oly nagy szükség van. Kalazancziusnak több levele van, a melyekben ezen eszméjére vissza-visszatér. Francesco Michelini piarista lett 1636-ban II. Ferdinand nagyherceg két öcsésének egyik mennyiségtan-tanára, később pedig a nagy Galileinek (1564—1642) a pisai egyetlen tanárutódja. A híres Vincenzo Viciani (1622—1703) a legnagyobb elismeréssel szól a piaristáknak, egykori*

1) Timon-David I. 388. — 2) Timon-David I. 389.

tanárainak, *math. készütségéről.*¹⁾ — A fiórenczi iskola 1630 máj. 21. nyílt meg.

A pestis dúlásai közben alapított egy ház *Sommában*, a melyet nemsokára a Vesuv kitörése elpusztított. Ez időre esik a *nikolsburgi* ház alapítása is Mórvaországban, a melynek iskoláiba csakhamar özönlöttek a tanítványok. 1632-ben kértek piaristákat *Bécs*, *Boroszló* és *Troppau*, a mely kívánalmaknak azomban a szerzet tagjainak csekély számánál fogva nem lehetett azonnal eleget tenni. Azomban Dietrichstein bíboros azon kívánsága elől, hogy *Strasznitzban* alapíttassék kegyesrendi szerzetesház és iskola, nem lehetett kitérni Kalazancziusnak. Ugyan ezen időtájt létesült *Cosenza* és *Anconában* egy-egy kegyesrendi ház. Számos helyre kérték még ezen felül a kegyesrendieket ez időtájt, különösen Ausztriába, így első sorban *Austerlitzba*, és *Németországba*, a hova még csaknem teljesen reformált-hitű városok is hívták a piaristákat. Külömben a Német-birodalomban, Ausztriában és Magyarországon való elterjesztésére a piaristáknak különösen a német lovagrend generalisa fordított kiváló gondot. Általában beláthatatlan lenne azon kisebb és nagyobb városok jegyzéke, a melyekbe a piaristákat nap nap mellett sürgetve hívták, kérték. Azért igaza volt Kalazancziusnak, midőn az ellenséges érzület fel-felhangzó gáncsoskodásaival szemben azt írta: „*Mondjanak a mi iskoláinkról bármit, ha nem lennének közkedveltségűek, nem kívánná azokat nap nap után annyi sok jelentékeny város, és annyi püspök nem hagyná el egyházmegyéjét, csak hogy hozzám jöjjön új alapítvány felajjállása végett.*“ Tényleg a piaristák sikereinek ez a legfényesebb bizonyítéka; s nekik a jézusiták fölött egy nagy előnyük volt, az t. i. hogy a gyermekek kezdettől fogva kerültek az ő tanításuk alá.²⁾

1634-ben újra sok város kért piaristákat, mint *Colla*, *Montepulciano*, *Cortona*, *Nicastro*. *Prágában* egy templomot és egy szerzetesházat ajánlanak föl a kegyesrendieknek. „*Hogyha tízezer szerzetesem volna*“, írja ezen időtájt Kalazanczius, „*egy hónap alatt valamennyit el tudnám helyezni, annyifelé hívnak bennünket.*“³⁾ Egyéb helyeket mellőzve, megemlítjük itt azt, hogy a Vesuv által elpusztított Sommabeli ház helyreállítását esengve kérték. 1638-ben eljutnak a piaristák *Spanyolországba*, a hol első házuk a *Guisona*-beli. Ugyanez időtájt újra kérik sürgetve *Sziciliába* több helyre, s a piaristák megtelepesznek *Messinában* és *Palermóban*. Dietrichstein bíboros sürgetésére, a ki a piaristáknak egy az előtt reformált-hitűek által birt házat és templomot ajánlt föl, Kalazanczius noviciatussal egybekötött rendházat alapít *Leipnikben*, a mely kiválóan német rendtagok nevelésére vala rendeltetve.

¹⁾ V. ö. Tosetti-Koeh 171—2. Timon-David I. 393—394. Michelini műve: *Trattato della direzione de' fiumi*. — ²⁾ Timon-David I. 399. — ³⁾ Timon-David I. 400.

De ki győzné az előszámlálást? Piáristákat kérnek *Ragusa, Brindisi* és *Sardinia* szigetére, a zordon *Abruzzói hegyek* közé és *Olmüczba*, Spanyolországba és sok olaszországi városba. 1637-ben kapja a német provincia első provinciálisát Conti atya személyében. 1639-ben kéri *Lengyelországba*, majd *Lichtensteinba* a rendet. A legjobban fájt Kalazancziusnak, hogy a német földre nem küldhetett elegendő számú szerzetest, mert az ott lévők a legsikeresebben működtek a reformált-hítűek visszatérítésében.¹⁾ Még a *Németalföldekre* is hívták a piáristákat *Maestrichtba*, szintűgy Németországba *Worms* városába. *1641-ben hozatott az a határozat, hogy a bíboros-protector különös helybenhagyása nélkül új házat alapítani nem szabad.* Kalazanczius, mint generalis, ezen határozat által sok kellemetlenségtől lett volna megmentve és részben meg is menekedett; csakhogy a bíboros-protector nem volt kérielhetetlen és annyisok előkelő ember esengésének nem állhatott ellent. Így alapúlt még ugyanabban az évben több olaszországi ház, így kérték a piáristákat sürgetve *Varsóba*, és *pedig maga a lengyel király*, és sok másfelé. Szóval sokan voltak, *qui petunt panem, sed non fuit, qui frangat eis.* Kérték őket *Krakkó* és *Avignon* 1642-ben, a mely esztendőben alapított az akkor még lengyelországi *Podolinban* az első magyar piáristaház. *És így váltogatták egymást a teljesíthetetlen kérelmek és az egymást szaporán követő házalapítások mindenfelé, még abban az időben is, a midőn a Kegyesrendet végeszedelem fenyegette.* Sőt 1646-ban, a midőn a szerzet eltöröltetett. több olaszországi városon kívül kérték őket különösen azészaki vidékek; Ausztria és Lengyelország sürgeti folyton-folyvást új meg új házak alapítására a piáristákat.

Ne gondolja senki, hogy jegyzékünk csak megközelítőleg is teljes. *Magában Olaszországban több mint száz kegyesrendi ház alakult, és a rend rohamosan terjed Ausztriában és Lengyelországban, a kormányok a leghathatósabbán pártfogolják, a népek lelkesülnek érte, és a rend tagjai szent buzgalomban égők, igazán hivatásos szerzetesek.* Kalazanczius kilenczévi generalatusa alatt vagy 100 piárista ház létesült. Mindegyikre 10 rendtagot számítva — közönségesen több volt egy-egy házban, így Szt.-Pantaleóban 30-on fölül — 1631-re fölvehetünk 1000—1200 piáristát. Ismételjük, a mióta szt. Benedek rendje a barbárok által elpusztított Európát meghódította, azóta nem terjedt el szerzetesrend ilyen csodálatra méltó gyorsasággal. S csodálkozásunk növekedni fog, a midőn e páratlanul gyarapodó rend egyszerre virágzása közepette, eleinte lappangó, de később annál hevesebben kitörő belső viszályok és külső ármányok által tönkre jut. Csodálkozva nézzük a virágzó rend hirtelen pusztulásának történetét és csodálkozásunkat ámulat váltja föl, a midőn látjuk, hogy a rend elnyomásának nagy katasztrófája, a melyet a Jézsuitarend eltörlésével lehet össze

¹⁾ Timon-David I. 410.

hasonlítani, oly kevés nyomot hagyott a történelemben. Talán nem esaló-dunk, ha azt mondjuk, hogy a kik a Kegyesrendet tönkre juttatni segítettek, maguk is megrémültek oktalan és gonosz aknamunkájuktól és annak nyomait siettek eltüntetni. Külömben a Kegyesrend nem szűnt meg teljesen, s voltak országok, melyek egyáltalán nem akarták tudomásul venni a hasznos testület eltörlését.¹⁾

V.

Belzavarok és külármányok. — A Kegyesrend eltöröltetése.

Szomorú korszak történetének elbeszélésébe kezdek. Elő akarom adni az ifjú életerejében levő Kegyesrend első belzavarait. Ezt a bámulatra méltó rendet a rossz szenvedélyek kezdik megingatni.

A zavaroknak sok oka volt. Az első: a rend nagyon is rohamos elterjedése. Igen sok szerzetes kellett, hogy annyi kíváncsolomnak eleget lehessen tenni. Sok új noviciatus alapított, és a noviciusok magisterei nem voltak mindig eszélyesek. Megfeledkeztek arról, hogy tíz jó szerzetes többet ér, mint száz középszerű. Sok méltatlan egyén jutott így a szerzetbe.

A második ok az a szerencsétlen határozat volt, a melyet az első nagy-káptalan hozott, hogy t. i. az operariusok közül az arravalók *clerici operarii* név alatt mint kisegítő tanítók felvehetik a tonsurát és viselhetik a papi biretumot. Ez tagadhatatlan hiba volt, a melyet azomban akkor, a midőn a szerzet még nem terjedt el annyira, nem lehetett súlyos következményeiben előre látni. Elméletben a határozat nem is volt kifogásolható; azomban a gyakorlat másra tanított. Azok a kisegítő tanítók, a kik az osztályokban egyrangúak voltak az áldozópappokkal, de a rendben azoknak alá voltak rendelve, mihamar mindnyájan áldozópapok akartak lenni. Megkezdődött a baj, a praesidium, az elsőbbség kérdése. *Kalazanczius a kisegítők kívánságába bele nem egyezhetett, mert ez a rend értelmi tönkrejutását jelentette volna.* Egy clericus operarius képes lehetett a gyermekeket az írásra, olvasásra és a számvetésre megtanítani, a nélkül, hogy az áldozópapi álláshoz megkivántató értelmi műveltséggel birt volna. Más részről azomban a kisegítőket kíváncsolmaikkal visszautasítani annyi volt, mint őket elesüggeszteni, sőt apostatákká tenni. A kisegítők magok nagyon jól tudták, hogy új alapítványok elfogadása miatt nélkülözhetetlenek. A baj eleinte csak némi elégedetlenségben és zúgolódásban nyilvánult; de lassankint valóságos járványnyá lett, a melyet aztán egy gonoszlelkű ember, Mario Sozzi a gaz ügyességével tudott felhasználni.

Mindezeket szükséges tekintetbe venni annak, a ki a fejlődő dráma

---

¹⁾ Mindezeket I. Tosetti-Kochnál különböző helyeken; Carlos Lasaldenál 5. től; Timon-Davidnál I. 382—419.

sorsfordulatait alaposan meg akarja érteni. Midőn a baj tetőpontját érte, akkor új szereplők lépnek elő, hogy a romladozó rend pusztulását véglegesítsék.

A szédelgő Massimi nagyon megrontotta a piáristák hitelet messze földön. Elgondolhatjuk azon kiváló egyének haragját, a kiket ez a gonosz ember olyan jelentékeny összegekig csalt meg. Tényleg soha sem sikerült a piáristáknak némely országban lábukat megvetniök, másokban pedig csak nagykesőn. Ehhez járult egy inásik baj. Akkor, *a mikor a rendnek leginkább volt szüksége emberekre, a kisegítők nagy számban kezdték elhagyni a rendet. Egyre-másra áldozópapok akartak lenni, a mit nem lehetett megengedni.* Eleinte szórványosan, később csaknem általánosan jelentkezett a baj. Hiszen az ember oly gyarló és szenvedélyeire, különösen büszkeségének gonosz sugallataira olyan könnyen hallgat. Akadt kisegítő, a ki a szünidőben öveinél időzván, azoknak azon kérdésére: hát te mikor mondasz misét? képzelt megszegényítése miatt búskomorságba esett, a melyhe belehalt.¹⁾ Egy sajnálatos eset nagy botrányra adott alkalmat. *Cherubini* atya, egy előkelő család sarja, a kit maga Kalazanczius öltöztetett volt be, éveken át ügyes és hasznavehető embernek bizonyult; de később, így mondják a rend történetirői, egy ritka bűnnek lett martaléka.²⁾ Kalazanczius kénytelen volt fegyelmi vizsgálatot rendelni ellene, de a szerencsétlen Cherubininak oly hatalmas családi összeköttetései és pártfogói voltak, a kiknek szavára a mindig engedelmes Kalazanczius kénytelenítve látá magát a fegyelmi eljárást megszüntetni, nemcsak, hanem Cherubinit generalis-visitatornak is kinevezni és több új ház alapításával megbízni. Kalazanczius ezen engedelmes eljárásra Cherubinnal szemben sok bajnak volt okozója és magát a bűnöst nem terítette meg. Egy kisegítő, a kinek nem engedték meg az áldozópappá szenteltetést, gyalázkodó emlékiratot irt a saját rendje ellen, a melyet Barberini bíboros, a pápa fivére tudomásul vevén, nagy haragra gerjelt a Piáristarend ellen. Elhívatta Kalazancziust és előszobájában sok előkelő egyén jelenlétében a legszigorúbb szavakban a legélesebb szemrehányásokat tette neki. Az alázatos aggastyán, a ki rangjánál és 77 éves koránál fogva több tekintetet érdemelt volna, térdre esett, a nélkül, hogy a kegyetlen és igazságtalan szavakkal szemben csak egy szót szólott volna. A bíboros helyzete ezen végtelenül alázatos emberrel szemben nehezzé kezdett válni. Meglepte őt a kitünő férfúnak alázatosságában is nyilvánuló méltósága; s midőn szenvedélyes kifakadásai után Kalazanczius köszönetet mondott neki s őt arra kérte, hogy magán kiballgatást adjon neki, e kérelmet nem tagadhatta meg. Szobájába vezette Kalazancziust, a ki azután kevés szavakkal

---

¹⁾ Timon-David II. S. — ²⁾ Molto puzava: quo putore foeteret parendum est corbis. V. ö. Timon-David, Réponse 26.

elmondta neki az egész sajnálatos történetet. A bíboros erre nem tudott mit felelni; sőt ellenkezőleg, bámulta Kalazanczius alázatosságát, türelmét és okosságát. Valóban bámulnunk is kell a szent férfiú esszélyességén; mert misem veszedelmesebb, mint a nagyoknak és hatalmasoknak nyersen kimutatni igaztalanságokat és hibájokat. Cherubini egyébként sem maradt büntetés nélkül, mert elvesztette mindennemű szavazati jogát.¹⁾

A belső bajok ez alatt tovább hol lappantak, hol meg ki-kitörttek. Csüggedés vett erőt a legjobb szerzeteseken, még azokon is, a kiket Kalazanczius bizalma az iskolák és a noviciatusok élére helyezett. Mindig növekedett azoknak a kisegítőknak a száma, a kik elégedetlenkedtek. Kalazanczius nem engedett, sőt ellenkezőleg egy brevét eszközölt ki, *egy brevét ad laxiorem*, vagyis hogy a rendben elégedetlenkedő tagok kevésbé szigorú szerzetbe mehessenek át.²⁾ S ez időtájt írja Castelli atyának Flórenczbe: „*Atyaságod ne féljen egy helyett száz ajtót kinyitni, a melyeken a szerzetesek kimehessenek; de be kell zárni kilenczvenkilencz és egy fél ajtót, midőn a szerzetesek bebocsátásáról van szó.*“ Mentek is a nyitott ajtón a ferenczrendiekhez, a ciszterczitákhoz, a kapuczinusokhoz, a carmelitákhoz, az ágostonrendiekhez. De viszont akadtak olyanok is, a kik várakozásaikban csalatkozva és tévedésöket belátva, visszakivánczoltak a rendbe. Kalazanczius nem késett ezek közül azokat, a kiket jólelkűeknek ismert, visszafogadni; de a konkolyhintók nem találtak előtte kegyelmet.³⁾

Az a ki az emberi szívet nem ismeri, nem értheti e belső viszályokat. Valamennyi kisegítő nem kívánta az áldozópapságot; a jobblelkűek megelégedtek szép hivatásukkal. Azomban a kevésbé buzgók és mindenek fölött a kevésbé intelligensek tele voltak a legtúlzóbb igényekkel és számos gyöngye jellemű társaikat rossz tanácsaikkal a magok részére hódították. Ilyképpen a Kegyesrendben három párt alakult: a jobbák pártja, a kik mindvégig ellenállottak s a rendet Kalazanczius halála után új életre keltették, s a kik túlnyomó többségben voltak a rendben; a rosszlelkűek pártja, a kik a legkevesebben voltak, de egyúttal a leglármásabbak és legvakmerőbbek és kihágó természetűek; végre a gyöngék, a határozatlanok és töprengő lelkűek pártja, a kik nem egészen öntudatosan, szaporították a lázadók pártját.

A bajt növelte az egyházi tekintélynek időszerűtlen beavatkozása.

Ambrogio Ambrosi kisegítőnek kiváló hajlama volt a matematikai tanulmányok iránt s Kalazanczius rendeletéből lehető teljes kiképeztetést nyert úgy, hogy különösen a tanulmányok hadtudományi részében kiváló ügyességre tett szert. Flórencz nagyhercege, II. Ferdinánd de' Medici,

---

1) V. ö. Timon-David II. 12-14. Tosetti-Koch 193. — 2) Timon-David II. 15. —
3) Timon-David II. 16-17.

két fiatal öcsésének tanítójává fogadta *Francesco Michelini* kíségitőt, a ki szintén kitünő matematikus volt. Michelini sietett Ambrosit bemutatni a nagyhercegnek és őt a hadtudományi matematika tanárjává kineveztetni. A két férfit mindenki becsülte. De állásuk fölébresztette bennök a rossz becsüvyat, és folyton-folyvást kezdtek hangoztatni fejedelmi növendékeik előtt, hogy vajmi kevésbé tisztességes dolog, egyszerű frater operariusokat tanárokkül birni. Könnyen nyerték meg a két fiatal herceget, a kik esengő kérelmekkel fordultak Kalazancziushoz, hogy két tanárjokat engedje pappá szenteltetni. S midőn a szent férfit hajthatatlannak találták, belevonták az ügybe bátyjokat, a nagyherceget, és nagybátyjokat, Medici bíborost. Ezeknek közbenjárására a nagyhercegi udvar római követe elment Kalazancziushoz, az ügyet újra megsürgetni, kijelentvén egyúttal neki, hogy kérelmek elutasítása esetére a Sacra congregatióhoz, sőt a pápához magához fognak fordulni. Az ügy ilyképpen nagyon bonyolult lett. A Kegyesrend consistoriuma sokat tanácskozott e dilemma fölött: ha nem adják meg az engedélyt, akkor a Mediciek hatalma megtör minden ellenállást a pápánál; ha pedig megadják az engedélyt, akkor tárva-nyitva lesz minden ajtó a kíségitők számára. 1636. apr. 30. a consistorium megvizsgálta az 1627.-i nagykáptalan határozatait s arra az ereduényre jutott, hogy a kíségitők nem tarthatnak ugyan igényt az áldozópapi álláshoz, de a káptalani határozatok nem tiltják azt, hogy a generalis egyes esetekben kivételt tehessen; s ennek alapján ugy vélekedett a consistorium, hogy jobb lesz ama két kíségitőnek feladatni az egyházi rendet, mint a generalist kitenni azon veszedelemnek, hogy ő kikerülésével és így tekintélyének határozott esorbításával mégis elérjék a maguk czélját. Kalazanczius és kormánytanácsa megadta tehát az engedélyt, de jól megjegyzendő azon feltétel alatt, hogy a két aspirans a római papság vizsgáló tanárai előtt adjon számot theologiai készütségéről. Bajos manap ezt a incidenst teljes pártatlansággal megítélni; de hogy Kalazancziusék a bonyolult viszonyok között máskép alig cselekedhettek, az bizonyos. Bizonyos azomban az is, hogy ezt az esetet erősen bírálták a rendben, hogy a kíségitők igényei növekedtek és hogy ezek megtanulhatták két társuk esetéből, hogyan lehet czéljokat a rend főnökének akarata ellenére is elérniök.

A zavarok tehát növekedtek. És a kíségitők között még azok is kívánták már az áldozópapságot, a kik egyáltalán képtelenek voltak a theologiai tanulmányok végzésére. Hogy Kalazanczius nem volt gyöngö kormányzó, sőt inkább állhatatos és szilárd, azt láttuk; és a jelen viharai között Istenbe és a boldogságos Szüzbe vetett hitén kívül az vígasztalta, hogy majdnem valamennyi rendalapító ki volt téve hasonló belső forradalmaknak.

Ezek megannyi bizonyító példaul állottak előtte, hogy a kissé nagyobb számú szerzetekben mindig akad néhány rossz egyén, a kiknek ereje legfőképpen a határozatlanok gyöngeségén épül.

Ezen felül Kalazancziust ez időben sok más gond is háborította. Különösen bénítólag hatott a rendre, hogy némely házában valóságos szükség volt napirenden, másokban meg sok volt a beteg. A baj tehát csapatosan jött; s a szentéletű férfiút csak az vigasztalhatta, hogy a kívülről jövő önzetlen elismerés is napirenden volt.¹⁾

A lelki betegség néhány áldozópapot is elfogott. E súlyos viszonyok között Kalazanczius példájával úgy, mint szavaival igyekezett a bajuk elejét venni. Midőn annyi szerzetese hagyta el a rendet s Itáliában és külföldön annyifelé kivánták a piaristákat: lelkének szent derűsége soha egy pillanatra nem hagyta el. Különösen a német provincziának, a vihar úgy látszik nem tudott elhatolni, sikeres működése vigasztalta e súlyos napokban.²⁾ És akadt jézuita is, névleg a híres Francesco Pavoni, a ki azon buzgó óhajának adott kifejezést, hogy a rend az egész kereszténységben mentül jobban elterjedjen.³⁾

Közben a lázadó szerzetesek látván, hogy generalisuk elhatározása megingathatatlan, és a legtöbbször nem is lévén semminemű pártfogója, taktikát változtattak. Kijelentették ugyanis, hogy fogadalmuk semmis. Azt mondták, hogy VIII. Kelemen pápa egy az uralkodó VIII. Orbán pápa által megerősített rendeletben megparancsolta, hogy a noviciatusi évek csak a szentszék által kijelölt helyeken tölthetők ki; ők pedig pusztán a rendi generalis által meghatározott helyeken voltak noviciusok; ennél fogva fogadalmuk semmis.

Szerencsétlenségökre az előtétel helytelen; és Kalazanczius bejelentvén az esetet a Sacra congregatióknak, az a kisegítő magyarozatát elvetette. Kalazanczius kérelmére a pápa egy külön brevében hagyta helyben az eddig követett eljárást 1634. nov. 17.⁴⁾

Ez ellen az ünnepélyes, a legfőbb egyházi tekintélytől származó határozat ellen nem volt mit tenni. Ekkor a lázongó szerzetesek újat gondoltak: apostoli visitatiót kértek. Senki sem óhajtotta ezt jobban, mint maga Kalazanczius, a ki már több ízben kérte volt. Jól tudta, hogy e visitatio a lázongók megszegyentlenségével fog végződni. Ezen közben pedig nem szűnt meg a buzgókat erősíteni, az ingadozókat óvni és a pártoskodókat atyai szeretetének melegével visszahódítani. Élőszóval és levelekben buzdítja és oktatja rendtársait. 1635. július 21. e sorokat írja Alacchi provincialishoz: „A szerzetesek azon önkényes szolgálatba, melyre fogadalmat tesznek és melyre magukat szentelik, úgy vezetendők be, mint értelmes emberek, kiket meggyőz a nyilvánvaló igazság, különösen ha

¹⁾ Timon-David II. 19—21. Tosetti-Koch 194—5. — ²⁾ Tosetti-Koch 204 et ss. Timon-David II. 22—23 Dirnholtz. Prerau és Leitomischl városokban és környékükön a piarista atyák térítő szavára alig maradt reformált-hitű. Tosetti-Koch 205. Timon-David II. 25. — ³⁾ Timon-David II. 26. — ⁴⁾ Tosetti-Koch 202 et ss. Timon-David II. 28. Aegidiusnál.

atyai szeretettel és nem kemény és fenyegető szavakban mondatik ki. Nagy művészet a lelkeket egész észrevétlenül megnyerni az Isten szolgálatának. Az elüljáró járjon elül a türelemben, szeretetben, alázatosságban és mindennemű erényben. Legyen részvevő alattvalói iránt, ha hibáznak és javítsa őket szerető szívvvel. Az elüljárót csak úgy fogják segíteni és tisztelni az alattvalók, hogy szembeötlő benne az atyai szeretet.¹⁾

Az apostoli visitatio bíborosai meghallván, hogy a rendnek nem sokára nagykáptalanja lesz, elhatározták, hogy abban részt vesznek. Miközben a baj napról-napra növekedett, megjelent a káptalant összehívó decretum 1637. aug. 14. A káptalan október 15.-ére hívatott össze Rómába. 24 tagja volt: a generalis és 4 assistense; Cherubini, generalis-visitor (cízm jog nélkül); az akkor már fennálló 6 provinciának, úgymint: a római, génuai, nápolyi, toscanai, sicíliai és német provinciának tartományi főnökei; és mindezen tartományokból két-két választott követ. A káptalanban részt vett ezen felül 4 apostoli visitor, és ezek között a későbbi IX. Kelemen pápa.²⁾

Mielőtt a káptalan megnyílt volna, egy kellemetlen eset adta elő magát. Cherubini atya meg volt fosztva minden szavazati jogától a rendben Szerencsétlenségre Rómában akkor a protectio nagyban járta; és Cherubininek sikerült kieszközölnie a maga számára nemcsak a szavazati, hanem azon jogot is, hogy a káptalanban mindjárt az assistensek után, tehát a provincialisok előtt ülhessen. Nem tudjuk, hogy ezt a kegyet hogyan nyerte Cherubini; de hogy ilyen viszonyok között egy szerzetesrendet kormányozni lehetetlen, az bizonyos.³⁾

A nagy káptalant maga a szt. alapító nyitotta meg egy ünnepélyes szt.-misével, a melyet 81 éve daczára maga celebrált. A káptalannak 20 ülése volt október 15.-étől november 24-ig, a melyeken böles és időszerű határozatokat hoztak az apostoli visitorok jelenlétében.

A kisegítő tanítókra nézve azt határozta a káptalan, hogy ezentúl a belépő frater oparariusok a rendben nem taníthatnak, nem kapják meg a tonsurát és nem viselhetik az áldozópapi biretumot; csak az áldozópapok és a clericusok taníthatnak ezután. Az apostoli visitorok ezen határozatot helybenhagyták, azon hozzáadással, hogy az eddigi kisegítők megmaradnak tényleges állapotukban, s hogy a generalis ezentúl is taníthatja azokat, a kiket erre méltóknak ítél; de ezek sem kaphatják meg soha a tonsurát. Később, 1641-ben, a frater operariusok új fogadalmi formulát kaptak, a mely szerint ünnepélyes esküt kellett tenniök arra, hogy nem törekeshnek az után, mi őket semmiképpen meg nem illeti. Ezt a formulát VIII. Orbán pápa is megerősítette.⁴⁾

---

1) Timon-David II. 28. 29. 26. — 2) Timon-David 33—34. (1637. szept. 19. kapta meg Cherubinit „jogait.”) — 3) Tosetti-Koch 204. —

Okt. 29. a Cherubini-féle emberek ellen hoztak határozatot, a mely egyúttal éles tiltakozás minden illetéktelen beavatkozás ellen a rend belügyeibe. Ezen határozatnak egy közvetlen kedvező eredménye volt: Cherubini állásáról lemondott, mivel nem a generalis által neveztetett ki; de Kalazanczius azonnal újra megerősítette hivatalában.

Nov. 22. azt határozta a káptalan, hogy tekintettel a rend bonyolult állapotaira a legközelebbi nagykáptalan kivételesen három év múlva lesz tartandó. Nov. 24. az elsőbbség annyira vitatott kérdését tárgyalták, s azt határozták, hogy a leendő áldozópapok mindenkor a kisegítők előtt vannak, ez utóbbiak pedig rendbeli koruk szerint következnek egymás után, tekintet nélkül arra, hogy van-e tonsurájok vagy nincs. Megjegyzésre méltó, hogy először Kalazanczius únt bele e kicsinyes kérdés bosszadalmas vitásába; s hogy monsignore Rospigliosi, a későbbi IX. Kelemen pápa úgy nyilatkozott a generalisról: „*Nem tudom, lesz-e nektek valaha ilyen szent és ilyen tökéletes rendfőnökök, mint a minő most van.*“ A későbbi pápa nem felejtette el ezt a nyilatkozatát.¹⁾

A káptalan bevégeztével az apostoli visitatorok a pápai provicarius elnöklete alatt ülést tartottak, a melyben VIII. Orbán pápának a kisegítőkre vonatkozó brevjét érvénytelennek nyilvánították és Michelinit és Ambrosit arra kötelezték, hogy a suspensio alól, a melyet magokra vontak, ad cautelam kérelmezzék fölmentésüket. Ezt a fölmentést csakhamar meg is kapták.²⁾

A nagykáptalannak az apostoli visitatorok által helybenhagyott határozatai után azt várhatnók, hogy minden benső zavargásnak vége lett. Ámde az elvakult szerzetesek vakmerőbbek lettek, mint valaha. Újra változtattak taktikájokon. A rendi szabványok szerint a kisegítők 21 éves koruk előtt nem tehetek fogadalmat. Az egyik provincialis azonban ezen kor előtt engedte meg néhánynak a fogadalmat. Ebből azt következtették az ellenzékiek hogy az illetők, mivel clericusok módjára tettek fogadalmat, az áldozópapi állásra boesáthatók, vagy hogy fogadalmuk érvénytelen. A dolog kényes volt s ezt maga Kalazanczius is érezte. Az illető kisegítők közös eljárásra határozták el magokat. Azok pedig, a kik a káptalani határozatok által meg voltak fosztva minden reményöktől, és a kiknek semmi ürügyök sem volt fogadalmuk érvénytelenségét vitatni, dispensatiót kértek, hogy más rendbe léphetnek. A fogadalmaikat kifogásolók Ambrosi atyát kérték szószóllójuknak. Nem találhattak rossz ügyöknek jobb védelmezőt; mert Ambrosi atya, a ki fejedelmi kegy útján lett áldozópap, ezt a pártfogást saját generalisa ellen akarta felhasználni ezentúl is, a ki pedig őt a porból kiemelte és költség kimélése nélkül kiképezte.³⁾

¹⁾ Timon-David II. 34—38. Tosetti-Koch 203 ss. Aegidius. — ²⁾ VIII. Orbán brevje 1638. január 7. ról. — ³⁾ Timon-David II. 39—41.

Mind ezen zavarok közben Kalazanczius nem szűnt meg atyailag gondoskodni szerzeteséről s különösen azokat halmozta el szeretetével, a kik neki bánatot okoztak.

A legegyszerűbb mód a lázangó kisegítők zavargásának megszüntetésére az vala, hogy a rend igyekezzék mielőbb megszabadulni tőlök; mert ez embereket ugy sem lehetett többé a jó útra visszatérlni. És Kalazanczius nem is gördített semmi akadályt a távozni kívánkozóknak útjába. Fájdalom, ezen közben újabb és komolyabb baj merült föl. Kitűnt ugyanis, hogy sokan vannak egyes házakban, a kik fölött a professio letétele előtt titkos scrutinium nem tartatott. Kalazanczius maga mélyen fájlalta az egyes előjárók hibájából származó bajt és mély igazságérzetében ez ügyben maga is kételkedni kezdett. A szent férfiú tekintélyét veszélyeztetve látván, újra bíboros-protector akart kérni a pápától. Azomban Gessi bíboros, a kegyesrendiek kiváló barátja, a kit Kalazanczius a pápától protectorul kért, a kérelem teljesedése előtt meghalt, és Kalazanczius ujra határozatlanságban maradt.¹⁾

A mindenünnen rája zúduló bajok és saját töprengő kétségei daczára Kalazanczius a legnagyobb ügybuzgalommal fáradozott rendjének ügyén. A legkisebb dolog sem kerülte ki figyelmét és 83 éves kora daczára igen sokszor lehetett vele találkozni az iskolában, kedvelt gyermekei között.²⁾

Ez alatt Ambrosi atya, a ki mindent Kalazancziusnak köszönhetett, folyton zaklatta generalisát a kisegítők kérelmével; s midőn Kalazanczius szilárd-ságát nem tudta megtörni, elég arczatlan volt őt arra szóllítani föl, hogy mondjon le a generalisságról; s ezt a legnyersebb és legszenvedélyesebb szavakkal tette. Kalazanczius ezen hallatlan insultussal szemben sem vesztette el végtelen szelidségét. *Andate! Andate!* (folytasd) mondotta nyugodtan. Tulajdonképen valamennyi lázangó szerzetesnek az volt a czélja, hogy Kalazancziust lemondásra bírják. Kalazanczius Gessi váratlan halála után Cesarini bíborost kérte protectorul, a ki ki is neveztetett 1639 július 8. Ugyanaz nap a pápa által kiküldött Sacra congregatio érvényeseknek nyilvánította a vitás professiókat. Azt hinné az ember, hogy a lázongás itt véget ér; de az elégedetlenek annyi kudarcz után sem nyugodtak, mert Kalazanczius állott a rend élén.³⁾

A szegény aggasztán ez alatt testileg is sokat szenvedett töréses lába és azzal összekötött lázai miatt. Ehhez járult a folytonos lelki aggodalom. Az elégedetlenek egy napig nem nyugodtak. Másrészt azomban sok vigasztalás is érte a szent öreget e napokban. A lengyel királyt, IV. Ulászlót elragadta a piaristák sikeres működése s egy püspököt küldött Rómába, hogy kegyesrendieket hozzon magával Lengyelországba.⁴⁾ Magyarországból is jött egy püspök ugyanolyan czállal. Legjobban virágozott pedig

¹⁾ Timon-David II. 43. — ²⁾ Timon-David II. 43—46. — ³⁾ Tosetti-Koch 204—5. — ⁴⁾ Tosetti-Koch 207. Timon-David II. 47.

és ennél fogva legtöbb örömet szerzett Kalazancziusnak a német provincia, a hol a kegyesrendi szerzetesek szent munkájok, az ifjúság nevelése és a reformált-hitűek térítgetése közben nem értek rá alacsony czivódásokkal bemoeskolni szent hivatásukat.¹⁾

Az új protector buzgalommal és szeretettel látott a rend belső békéjének helyreállításához. Mind hiába; a jobbérzésűek ugyan teljesen megnyugodtak, midőn a pápa brevében érvényeseknek nyilvánította a vitás professiókat; azomban egyesek tiltakoztak e breve ellen, azt csalárdsággal kieszközöltnek mondogatták és képtelen magyarázatokat fűztek hozzá.

Szenvedései közben sem szűnt meg Kalazanczius a rend legkisebb ügyeit is éber figyelemmel kísérni. 1640 ápr. 14. utasítja a nápolyi provincialist, hogy készüljön elő az újólagos tanításra; Flórenczben pedig utasítást ad egy áldozópapnak, hogy a philosophiát tanítsa a rendi növendékeknek. És nagy megpróbáltatásai daczára is, milyen nagylelkű és önzetlen! Ez időben több kitűnő növendék jelentkezett noviciusnak, a kik a rendre dicsőséget hozhattak volna. Kalazanczius semmi áron sem vette fel őket, mert a szerény piarista szerzetesi állást a rájuk váró nagy szellemi és lelki hatáskörre nézve korlátozóknak tartotta.²⁾

Az elégedetleneknek vezér kellett, nekik magoknak nem volt annyi értelmi műveltségök, hogy gonosz terveiket sikeresen végrehajthassák. Ambrosi világiasította magát. A virágzó, a buzgó egyénekben oly gazdag Kegyesrendben, fájdalom, végre találkozott egy hivatott vezér, egy áldozópap, a kinek sikerült a rendet tönkre juttatnia. *Mario Sozzi* a neve cunek a gyászos emlékü férfinak.

1630-ban figyelmeztette Kalazanczius a nápolyi provincialist, hogy legyen megfontoló a noviciusok fölvetelésében, különösen ha már idősebbek. És ugyanabban az évben adta fel ez a provincialis egy körül belül 40 éves nápolyvidéki papnak, *Mario Sozzinak* a piarista szerzetesi ruhát. A rend történetirői ezt a fatalis embert közönségesen csak keresztnevének emlegetik.

Mario tehetségtelen és tudatlan ember volt. De rút lelkében élt a nagyravágyás. Nem tudván a világi papi állásban ezéljait elérni, az újonnan fölvirágzó, de a kezdet nehézségeiben vajúdo Kegyesrendre vette a szemét, arra számítván, hogy ott a zavarosban halászhat. A tettetésben rendkívül ügyes lévén, félrevezette a nápolyi provincialist, a ki tettetett jámborsága, hazudott buzgó vágya által megesalatra, esengő kértére felvette a rendi noviciusok közé. A noviciatusban kiváló ügyességgel folytatta álszenteskedő szerepét, úgy hogy megengedték neki, hogy a két év leteltével ünnepélyes fogadalmat tegyen. Olaszországban áldozópappá könnyen szentelik az egyéneket; de aztán annál szigorúbbak a vizsgálatok, a melyeket az illetőknek

---

¹⁾ Tosetti-Koeh 206—205. — ²⁾ Timon-David II. 50—56.

ki kell állaniok, mielőtt a hívők lelki üdvét rájuk bízák.¹⁾ Mario tehetőségtelen ember lévén nem állta meg sikeresen e vizsgálatokat, s ünnepléses fogadalmá után mindennek daczára oly hivatalokra tartott igényt, amelyek a sikeres vizsgálatot föltételezik. Kalazanczius kérlelhetetlen volt és a megkívántató vizsgálatot követelte. Ekkor fogamzott meg Mario lelkében a bosszú gondolata. Eleinte azt kérte, hogy adassék meg neki az engedély a camaldulensisek közé léphetnie. Az engedélyt Kalazanczius nagyon szívesen adta meg. Ekkor egyet gondolt Mario és — maradt. Csakhamar kitűnt, hogy hazug és álnok, a fegyelmet tekintetbe nem veszi. a szegénység fogadalmát megszegi és az egyenetlenség magvát hinti el testvérei között, sőt rendi belügyeket világi embereknek tudomására hoz, azokat rágalmaival nagyobbítva és eltorzítva. Csakhamar magára vonta az egész nápolyi ház gyűlöletét, úgy hogy át kellett helyezni Rómába s innen ugyanazon okból csakhamar Flórenczbe. De itt is viselkedése olyan szenvedhetetlen és az ellene való panaszok oly sürűek és súlyosak voltak, hogy Kalazanczius az ügy megvizsgálására kénytelen volt egy biztost kiküldeni. Mario elveszett ember volt, mert az ellene való panaszok egyhangúak voltak. Egy sajtóságos körülmény mentette meg. Sok összeköttetése lévén, sikerült neki egy reformált-hitű nőiskolát fölfedeznie, a melyet egy Fausta nevű asszony tartott fenn. Ezen időben az újitókkal szemben nagyon szigorúan jártak el. Mario sietett az ő titkával a flórenczi inquisitorhoz, a miáltal azt, de különösen az inquisitio elnökét kiválóan lekötölte maga iránt. A szerencsétlen sietett ez oldalról hathatós ajánló leveket szerzeni, a melyekkel 1641. októberében Rómába sietett, nem azért, hogy a generális által rája rovandó büntetést kikerülje, hanem hogy az újonnan szerzett pártfogók segítségével a *toscana provincia tartományi főnökévé* neveztesse ki magát. És bármily hihetetlen a dolog, de 1641. decz. 14. azt írja Kalazanczius Flórenczbe: „A Sacra Congregatio, a mely Ő Szentsége rendeletei szerint cselekszik, azt határozta, hogy Mario atya mint tartományi főnök térjen vissza Flórenczbe“. Ugyanabban a levélben engedelmisségre inti szerzeteseit. Ime a szent aggastyán végtelen engedelmissége az egyházi fő tekintéllyel szemben. S mégis, őt vádolják nemsokára arról, hogy lázadó.²⁾

Flórenczbe érkezvén Mario gögje nem ismert határt. Fölforgatta nemcsak saját provinciája, hanem a többi provinciák házait is, hogy alkalmas egyéneket gyűjtsön maga köré. Hogy mennyire ment ezen ember,

---

¹⁾ „En Italie, on a toujours été très facile pour les ordinations sacerdotales, mais, en revanche, on est fort difficile à approuver les prêtres destinés à la direction des âmes: on les soumet à des examens sévères sur la morale.“ Timon-David, II. 59. —

²⁾ Timon-David II. 61—62. Réponse 22—25. Mondhatom Timon-Dáviddal: „Le Père Mario est un être encore plus dégoûtant que je ne l'avais dit.“

abból is kiténik, hogy Kalazancziusnak titkárját is a saját provinciájába kérte; s a szelíd öreg kérelmét teljesítette. Kalazanczius a zavarok elől olykor-olykor el akart menekülni. Meg-megszállta a vágy, hogy lemondjon a rendfőnökségről és egy noviciatusban végezze be élete hátralevő napjait. De assistensei, gyóntatója és jobb érzésű fiai mindig ellene mondtak feltűnedező kívánságának. A hatalmas lelkű ember tovább hordozta tehát keresztjét, egészen a saját Golgotájáig.

Főülmúlhatatlan szeretete különösen Ambrosival szemben nyilvánult. Ez a szerencsétlen ember, kényszerítést vetve okúl, érvényteleneknek nyilvánította fogadalmait, világi pap és a pápai állam hadseregében katonai mérnök lett. De nemsokára rá súlyosan megbetegedett és nyomorban élő anyjához vitetett Rómába. Mindenki elhagyta, csak régi generalisa nem, a ki súlyos helyzetét megtudván, sietett ápolni és mindennel ellátni azt az embert, a ki reudjében egyike volt a fő zavargóknak.¹⁾

Ezen időközben Mario napról-napra rosszabb lett. Szeszélyes áthelyezéseire a panaszok egymást érték, a mire ő csak azt felelte: én azt teszem a mit akarok, és úgy, a mint akarom. Tulajdonképen az volt a szándéka, hogy Kalazanczius ellenmondását kihívja. De a szent aggastyánt végtelen béketűréséből nem lehetett kisodorni; sőt inkább ő volt az, a ki elégedetlenkedő szerzeteseit engedelmességre és békességre intette. Mario mégis mindúntalan panaszkodott pártfogóinál, arcátlanul rágalmazta Kalazancziust, hogy jogos kívánságainak ellenszegül.²⁾

Mindenbe beleavatkozó természetete miatt nagy megszegyenülés várt rá. Bejáratos volt a nagyhercegi palotába, különösen annak titkári hivatalába, a hol a kegyesrendiek néhány növendéke volt alkalmazva. Itt ajándékok és ravaszság útján állami titkokat is igyekezett megtudni. Az állami titkár megtudván a dolgot, kérte Mariót, hogy ne járjon többé az állam irodáiba. S midőn Mario ez intelemre mitsem adott, jelentést tett fejedelmének, a ki megparancsolta Mariónak, hogy többé ne tegye be a lábát a nagyhercegi palotába. Ez eljárást teljesen jogosultá teszi az, hogy Mario emissarius és kém gyanánt tűnt föl, kit a Barberinik, a flórenczi udvar ellenségei, fizetnek.³⁾ Mariót szörnyű düh ragadta meg; megaláztatását Kalazancziusnak tulajdonította és a flórenczi inquisitiohoz sietett bejelenteni azt az engesztelhetetlen gyűlöletet, a melylyel a szent férfiú ellene állítólag viseltetik. Panaszai nem vesztok kárba; mert Kalazanczius a római inquisitio elüljáróságának útján a legélesebb szemrehányásokat kapta. Hozzájárult még, hogy Mariót a toscanai nagyherceg arcátlan magaviselete miatt Flórenczből kiutasította. Étlenül, lovon sietett ki a szerencsétlen ember két társ kíséretében a városból, szívében tompa dühvel és adáz

1) Timon-David II. 64. — 2) Timon-David II. 64—65. — 3) Canata-Joffe 221.

boszúvágygyal. Ezt a súlyos gyalázatot, egy újabb hazug denunciálással tetézte. Kalazanczius a maga végtelen alázatosságában megelégedett azzal, hogy a dologban ártatlannak mondja magát; de nem, késznék mutatkozott arra is, hogy a gonosz ember Flórenczbe való visszatérhetésének útját egyengesse.¹⁾

Mario kiűzetése után Pisában vonta meg magát, a hol azt határozta, hogy provinciájának egyes házait pénzszerzés czéljából sorra látogatja; mert az oly cselszövőnek, a milyen ő volt, mindig volt szüksége pénzre. De a pisai szerzetesek ellenszegültek, okosan kijelentvén, hogy a látogatás nem volt bejelentve és nem is jogszerű; ugyanazt tették a fananóiak és az anconaiak. Természeteszerű, hogy ezt a gyalázatot Mario részéről egy újabb hazug denunciálás követte Kalazanczius ellen, a kit arról vádolt, hogy a szerzeteseket felbújtogatja ellene. Ezután Rómába sietett 1642. június végén. Szerepe itt szinte hibetetlen: Kalazancziussal szemben tisztelettudó volt, az inquisitio emberei előtt pedig álnok, mint a róka, és folyton-folyvást rágalmazta generalisát, a kinek minden baját tulajdonította. És elég sajnálatos, hogy hitelre talált. Az inquisitionnak csak egy embere volt, a ki súlyos gyanúba vette Mariót, s ez Cesarini volt, a rend bíboros-protectora. A Marióval történtek tudomására jutván, a dolog végére akart járni, s ennél fogva Kalazancziushoz intézett ez ügyben kérdést. A cselszövényekbe egyáltalán be nem avatott Kalazanczius azt felelte neki, hogy toscanai szerzetesei tartományi főnöküktől való félelmökben nem merik neki Mario viselt dolgait megírni. Cesarini ezt nem hitette. Ugy vélekedett, hogy a zsarnoksága alatt nyögő szerzetesek leveleit Mario maga sikkasztotta el. Azon felül a flórenczi érsek azt írta neki, hogy Mario nemesak a saját előljáróságával daczol, hanem az ő főnhatóságával is. Mindezen okoknál fogva elrendelte, hogy auditorja Corona lehetőleg csendben és előkészület nélkül, de jogilag elfogadható tanúk jelenlétében foglalja le Mario írásait. Kalazanczius értesülve a dologról, elrémult a lehető következményektől és a bíboros-protectorhoz sietett, hogy parancsa visszavonására bírja; midőn azomban a bíboros azt felelte, hogy a következményekért helyt áll, a szent és szelíd aggastyán megnyugodott. A lefoglalás 1642. augusztus 7. ment végbe. Mario rögtön azt írta inquisitói pártfogójához: „Ma este a generalis, assistensei, a procurator generalis és a titkár elvették tőlem mindazon iratokat, a melyeket az inquisitói hivatal útján kaptam. Értesitem önöket erről, hogy intézkedhessenek. a mint önöknek legalkalmasabbnak látszik.“ Ugylátszik, hogy msgr. *Albizi*, az inquisitio assessorja, Mario egyik pártfogója, nagyon heves ember volt. Roppant haragra gerjedt, s minthogy Kalazanczius már régóta és sokszor be volt panaszolva nála Mario által, a nélkül, hogy alaposabban meggondolta volna,

¹⁾ Tosetti-Koch 218. Canata-Jofre 222. Timon-David II. 69.

másnap reggel a mindenható államtitkárhoz, Francesco Barberinihez, a pápa unokaöcséséhez sietett s a képzelhető legélesebb kifejezésekkel vádolta be Kalazancziust. *Az államtitkár, de még inkább a pápa haragra gerjedtek az inquisitio megsértése miatt s ő szentsége a bűnösök azonnal való bebörtönöztetését rendelte el.* Az inquisitio emberei tényleg délelőtt 11 órakor körülvették Szt.-Pantaleont, s miután a tanulókat mind kiküldötték, Albizi a rend generálisát hívatta s az alázatosan jelentkező Kalazancziusra rárivallt: *Őn a Sanctum Officium foglyá!* Ezen kívül előparancsolta a négy asszistent, a kik közül azomban az egyik másfelé volt elfoglalva, a másik pedig betegen feküdt, a procurator-generalist és a titkárt. Ez utóbbi éppen a szent misét kezdette volt és az epistolánál tartott, a midőn Albizi levétette róla a miseruhát és elrendelte, hogy Kalazancziust, a két jelenlévő asszistent, a procurator generalist és a titkárt az inquisitio börtönébe kísérvék.

A jelenet, a mely most kifejlődött, haragot és részvétet kelt a szemlélő szívében. Szt.-Pantaleón igen népes városnegyedben volt, s azonfelül a katonák, a kik körülvették volt, felhívták a járó-kelők figyelmét, úgy hogy nagy sokaság verődött össze, kíváncsi a történendőkre. A tömeg között volt igen számos tanuló is. Ezenfelül a hír futótűz gyanánt terjedt el a városban. Délben indultak meg az inquisitio emberei foglyaikkal roppant tömegtől kísérve. A foglyok kettesével mentek az inquisitio szolgálójának hosszú sorai között; Kalazanczius valamennyiök közül kilátszott magas természetével, s tiszteletet parancsoló fönséges arczával és galambösz hajával nyugodtan, sőt derülten haladt a világ által szégyenletesnek itélt uton. A menetet Albizi assessor zárta be hintájával. Szinte szántsándékkal választották ki a legnépesebb utcát. A tömeg szeme csak Kalazancziust kereste. Az összegyülekezett nép okosabb része az elfogatást denuncziálásnak tulajdonította; a nagyobb rész kételkedett és habozott; s végre a nép sőpredéke a megaláztatásában is nagy Kalazancziust, jóltevőjét gúnyolta. Kalazanczius megindulás nélkül volt mind ennek tanúja. Később beatificatiója alkalmával egy szemtanú azt vallotta: „Méltóságáról lehetett látni, hogy spanyol és királyi vérből való.“ De ha lelke alig érezte a méltatlanság súlyát, a hosszú életkortől megtört test az augusztusi nap gyilkoló hevében annál többet szenvedett; azonfelül csaknem huszonnégyszáz óra óta étlen volt. A helyszínére érkezve, az assessor termében hagyták a foglyokat, Albizi pedig elment ebédelni s aztán megtartotta rendes siestáját. Magukra maradván, Kalazanczius leült és mély álomba merült; s nyugodt álmán a inquisitio emberei is csodálkoztak. Spinola bíboros azonban megtudván, hogy a foglyok mind étlenek, ébedet szolgáltatott föl nekik; azután aludtak, mert Rómában a siesta alól nincs kivétel. Végre megjelent az assessor és minden előleges kikérdezés nélkül Kalazancziusnak és társainak a legélesebb szemrehányásokat tette Marióval szemben tanúsított

magaviseletök miatt, a kit a Sanctum Officium érdemei miatt annyira pártfogol. Eljárása könnyelmű és elhamarkodott volt. Szemrehányásait így végezte: „Önök nem fognak innen egyáltalán kimenni, mielőtt azokat az iratokat ki nem adták.“ Ime a nagy bűn! Mintha Albizi ezt Szt.-Pantaleónban meg nem mondhatta volna. Így ki lehetett volna kerülni egy nagy botrányt.

Kalazanczius szokása szerint térden állva fogadta az egyházi előjáróság igazságtalan szemrehányásait; s miután azokat nyugodtan végig hallgatta, szokott szelidségével kijelentette, hogy neki Mario iratainak lefoglalásában nincsen egyáltalán része, Cesarini bíboros rendelte el a lefoglalást; az iratokat sem adhatja vissza, mert azokat a bíboros auditorjával rögtön magához kérte. Albizi zavara elképzelhető; lassankint alább szállott hangja, s végre udvariasan kérte Kalazancziust, hogy küldje két társát a bíboroshoz, hogy a dolog felől teljes bizonyosságot nyerhessen. A két kiküldött a bíborosnak átadta Albizi levelét s egyúttal elbeszélte neki a botrányos elfogatást. A bíboros magán kívül volt s rögtön a következő sorokat írta az assessornak: „Azok, a kiket önök elfogtak, soha személyesen egy lépést sem tettek, mások által sem tétettek, a kérdésben levő iratok lefoglalása érdekében.“ Kalazanczius és társai tehát minden kétséget kizáró igazságszolgáltatásban részesültek; és Cesarini bíboros lehető tökéletes elégtételt akart számukra. Rendeletére auditorja előhozatta hintóinak egyik legszebbikét, a mely a bíboros számos egyenruhás szolgálai kíséretében az inquisitiohoz hajtattott; ott az auditor átadta Mario iratait és kieszközölte a folyok azonnal való kiszabadítását. Mivel azonban az auditor Albizi azon vádjára, hogy Kalazanczius és benső emberei Mariót Flórenczben mennyire üldözték, a dologról most először hallván, nem tudott mit felelni, kénytelen volt belenyugodni, hogy az inquisitio helyiségéből elbocsátott foglyok Szt.-Pantaleónban *két heti szobafogságot* álljanak ki. Este hat óra felé vitték vissza diadallal a foglyokat Szt.-Pantaleónba.¹⁾

Visszatérve Kalazanczius megparancsolta híveinek, hogy egyáltalán ne panaszkodjanak a szenvedett igazságtalanság miatt, hanem inkább imádkozzanak ellenségeikért. Azokban az esetnek nagy híre volt és a római előkelőségek nagy számban siettek részvétőket kifejezni a szt. aggastyánnak. Valamennyi szemtanú tanuskodik arról, hogy Kalazanczius a legnagyobb szelidséggel, a keserűség legcsekélyebb árnyalata nélkül beszélt az igazságtalan elfogatásról. Szó sincs róla, hogy a legkevésbé is panaszkodott volna Albizi ellen, a kinek pedig tudnia kellett volna, hogy *testis unus, testis nullus*, s nem lett volna szabad az egymagában álló és általánosan gyűlölt Mario tanúságára építenie. A mit Kalazanczius

---

¹⁾ Canata-Jofre 223—226. Tosetti-Koch 219—230. Timon-David II. 69—79. Ugróczy 40—42.

tett, az annyi volt, hogy övéit a folytonos imádkozásra buzdította, *quoniam dies mali sunt*. Jól tudta a szent férfiú, hogy a bajoknak nincs vége, s ha egy vád alól oly fényesen kitisztázta magát, a többi vád, különösen az, hogy Mariót szenvedélyes gyűlölettel üldözi, fenmaradt és tovább burjánzott.

Mario Kalazancziusék két heti fogságát nem hagyta fölhasználatlanul. A gonoszlelkű Cherubini tanácsára végig járta a Sanctum Officium tagjait és valamennyit megnyerte ügyes rágalmaival, az egy Cesarini bíborost kivéve, a kinél szava hatástalan maradt. A Sacra Congregatio néhány nappal később, aug. 14. ült össze. Az határozatot, hogy *Mario Sozzi a toscanai provincia tartományi főnöke hivatalában meghagyatják, de közvetlenül a Sanctum Officium főhatósága alá helyeztetik*; mi több, Kalazancziusnak és assistenseinek a szent engedelmesség nevében arra kellett hatniok, hogy Mario hivatalában elismertessék és tiszteltessék minden szerzetese által, különben az inquisitio haragját vonják magukra. Azoufelül megtiltattott az új házak alapítása az inquisitói Sacra Congregatio engedélye nélkül.

Kalazanczius a legnagyobb alázattal fogadta e rendeleteket, s különös örömmel az új házak alapítására vonatkozót, a mely őt annyi zavartól volt megmentendő. Mario pedig az egész vonalon győzött; s hogy győzelme annál fényesebb legyen, a Sacra Congregatio határozatait mindenfelé kifüggesztette.¹⁾

Azomban Kalazanczius még mindig ott állott a rend élén, a honnan szerették volna eltávolítani. Üldözői között voltak csalók és esalottak; s az üldözés vége az volt, hogy a szent aggastyánt a generalisságtól megfosztották. Kalazanczius kapott ugyan igazságszolgáltatást, de csak halála után; de az igazságszolgáltatás olyan, volt a minőt semmiféle földi intézmény nyújthat.

Kalazanczius üldözői között nagyon nehéz Albizi assessort kimenteni. Megfoghathatlan a szenttel szemben tanúsított keménysége. A pápa teljes bizalmát élvezvén, ő volt az, a ki a szent atyát félrevezette; de tény az is, hogy őt meg Mario, Cherubini és mások vezették félre. Nem szívesen jegyezzük meg itt, hogy Kalazancziusnak és rendjének üldözői között néhány jézuita is van. Egyes lelketlen tagjaiért az egész diéső intézményt felelőssé tenni ki fogja? Külömben Kalazanczius első panegiristái halálakor és boldoggá-avatásakor három híres jézuita, a kik maguk is szentéletűek lévén, a leghivatottabbak voltak Kalazanczius élet-szentségének hirdetésére.

Kalazancziust a pápa által helybenhagyott inquisitói decretum arra kötelezte, hogy Mariót provincialisnak elismertesse. Ezért a legszigorúbb leveleket

---

¹⁾ Timon-David II, 83.

intézte a szent öreg minden egyes szerzetesházhoz; 1642. aug. 30. pedig összegyűjtötte a Rómában időző áldozópapokat s valamennyi előtt kihirdette az általa, assistensei és az inquisitio assessora által aláírt rendeletet, a melynél fogva Mario a toscanai provincia tartományi főnökének ismerendő el; és ezt a rendeletet valamennyi provinciának megküldötte. Valamennyi jobbjézésű szerzetese meghajolt az intézkedés előtt. Nehéz volt azonban a toscanai nagyherceget megengesztelni. Kalazanczius a bajon úgy akart segíteni, hogy Mariónak felajánlotta a sicíliai provinciálisságot. Mario azonban Cherubini tanácsára kijelentette, hogy inkább mesz egyszerű szerzetes Rómában, mint Siciliában tartományi főnök. A gaz Cherubini boszúvágyból el volt tökévelve, hogy Kalazanczius rendjét tönkreteszi. A szent aggastyán ez iránt a bűnös fia iránt mindig különös szeretettel viseltetett; azonban Cherubini oly botránnyosan viselte magát, hogy 1642. apr. 13. fölötte assistensi ülés tartatott, a melyben Kalazanczius kénytelen volt őt procuratori állásáról letenni; mindazáltal, hogy megmentse a látszatot, maga körül tartotta. Cherubini képtelen volt a hála érzetére. Boszút akart állani a kegyelmért, a melyet vele gyakoroltak; s ennélfogva a legszorosabban szövetszött Marióval, a kiben sok volt a vakmerőség, de kevesebb az ész és az ügyesség. Ez a két ember hozta Kalazancziusra a legnagyobb szenvedéseket. Ez a két ember volt a szerzetnek legfőbb árulója, ellenségeinek hitvány bérencze.¹⁾

Azon kezdte a két gonosz ember, hogy a kisegítők félig elalvóban levő kérdését fölelevenítette. Majd Kalazanczius tekintélyét kezdték alá ásni. Csalárdul elismerték, hogy Kalazanczius {szent, hogy nagy dolgokat hajtott végre. De hozzátették ravaszúl: 87 esztendő, nemesak elaggott, hanem beteges, ninesen emlékező tehetsége többé, fecsegő vén ember, a ki alkalmatlan a kormányzásra. A mi pedig az assistenseket illeti, azok szerintök szenvedélyes, oktalan és elkapatott emberek, a kik előregedett generalisukat tetszésök szerint vezetik. Ezeket a rágalmakat aztán minduntalan és mindenfelé terjesztették, úgyhogy azok lassanként sokak közvéleményét képezték. Cherubini kétszínű szerepet játszott; a legalázatosabb volt a generalissal szemben, a kit háta mögött aljasan rágalmazott.²⁾

A két szövetszég mindenek előtt Albizi assessort akarta terve ügyének megnyerni, a mi ennek Mario iránt való elfogúltságánál fogva nem volt nehéz. *Czéljok az volt, hogy Mario az elgyöngült elméjű generalis helyébe nevezessék ki a rend helyettes-főnökének; Cherubini titkos, be nem vallott czélja azonban a rend tönkretétele volt.* Hogy czéljokat elérjék, egy apostoli visitorra volt mindenekelőtt szükségök. S mivel a rendben senki sem kívánt ilyent, ügyesen azt híresztelték, hogy a rendi apostoli

---

¹⁾ Canata-Jofre 226—227, Timon David II. 84—88. — ²⁾ Timon David II. 88—89.

visitor már ki is van jelölve, hogy a kinevezési breve nemsokára meg is fog jelenni. Ravasz híresztelések mihamar igaz hír színében lépett föl, úgy hogy maga Kalazanczius is foglalkozik egyik levelében 1643 elején e hírrel, azt irván, hogy a rendeletnek akkor is alá fogja magát vetni, ha Mario neveztetik ki helyettes-rendfőnöknek. Cherubini és Mario ez alatt tervöknek megnyerték a döntő köröket, mikor Kalazanczius és szerzetesei a dolog ily közeli eldöntéséről nem is álmodoztak. 1643 január 15. az inquisitio tagjai gyűlést tartottak, a melynek az eredménye egy ezen a szavakkal kezdődő decretum: „*In causa patris Marii.*“ Mintha ezek a kezdő szavak is azt akarták volna jelezni, hogy nem a rend, hanem Mario ügyéről van. A decretum főbb vonásaiban a következő: egy más rendnek tagja kineveztetik a rend visitorának, a ki a rend összes állapotairól, tam in capite quam in membris, beszámol ő Szentségének; Mario atya kineveztetik első assistensnek; ő és a visitorator még három assistenst fognak választani, a kikkel ideiglenesen kormányozzák a rendet; *a rend öltönyét sem operarius, sem, áldozópapjelölt fel nem öltheti Ő Szentségének vagy a Sacra Congregationának engedélye nélkül; Kalazanczius felfüggesztetik ideiglenesen a rendfőnöki hivataltól, négy assistense pedig egyszerűen letétetik.*¹⁾

Ezt a rettenetes csapást Kalazanczius a nála megszokott lelki erővel fogadta, pedig ettől a pillanattól meg volt győződve arról, hogy rendjének feloszlatását tervezik. Mario pedig Leonardi, Spinola és Bafici atyákat választotta assistenseiül, a kiket Albizi által meg is erősítettett. Ime az uralomra jutott forradalom egy szerzetesrendben. Cherubinit procurator-generalisnak szerették volna kineveztetni; mindazonáltal rovott előélete miatt ezt most mellőzték. Egy jámborsága, okossága és tudománya által kiváló somaschai szerzetest, *Ubal dini* atyát nevezték ki a visitoratori hivatalra.

A pápai decretum 1643 márcz. 4. hirdettetett ki Szt.-Pantaleónban. *Ubal dini* márcz. 22. erősített meg hivatalában. De alig hogy megkezdte hivatalos működését, rögtön átlátott az egész méltatlan eselszövényen, a melyet itt egyes gonosz lelkek szőttek. Előítéletekkel eltelve foglalta el hivatalát. Azt hitte, hogy egy második gyermekkorát élő aggastyán helyét kell betöltenie. Milyen nagy volt meglepetése, midőn azt látta, hogy Kalazanczius emlékezőtehetsége üde, ítélőképessége tökéletes s tanácsai bölcssek; midőn azonfelül azt kellett tapasztalnia, hogy a négy hivatalától letett assistens valóban jámbor, ügybuzgó, ügyes, tanult és okos szerzetes; midőn látta, hogy Szt.-Pantaleónban, a noviciatusban és a Collegium Nazarenumban valamennyi szerzetes egyformán buzgó s valamennyi fiúi tisztelettel csüng Kalazancziuson; s végre midőn látta, hogy egyedül Mario és csekély

---

¹⁾ Timon-David II. 90—91.

számú pártfelei a kivételek. Azonfelül a rend valamennyi házából érkezett levelek arról tanúskodtak, hogy a rendben teljes egyetértés uralkodik, s hogy az anyyi zajt csapott zavargás nagyrészt eltávozott, és csak csekély részben megmaradt, sok tekintetben kifogásolható szerzetesektől származik. Különösen a Németországból érkezett levelek voltak egyértelmű örvendetes tartalmuk által meglepők Ubaldinira nézve. A kitünő férfit nyert benyomásait nem is tagadhatta meg; egy Szt.-Pantaleónban tartott nyilvános ülésben kifejezte azon óhaját, hogy bár valamennyi szerzetesrendnek lennének olyan buzgó tagjai, mint a Kegyesrendnek. Mario remegett dühében. Nem csoda; hiszen ő folyton azt hangoztatta volt, hogy a rend tele van visszaéléssel, Kalazanczius oktan és gyöngé kormányzása miatt, s ime most egy visitor lelkes őszintesége halomra dönti valamennyi rágalmát s összes gonosz terveit. Ubaldinótól tehát minden áron szabadúlnia kellett. Ennélfogva Cherubinival együtt újra megkezdte a rágalmazást, azt híresztelvén, hogy Ubaldini nagyravágyó ember, a ki az elgyengült elméjű generalissal és régi assistenseivel akarja kormányozni a rendet. S a két ember újra Albizihez fordult, a kinek mintha be lettek volna kötve a szemei. Ubaldini kitünő és jámbor szerzetes volt, a ki engedelmességből vállalta el terhes hivatalát és visszavágyódott csendes cellájába. A kitünő férfiú tapasztalatairól egy memorandumot írt, a melyben lelkiismeretére kijelentette, hogy egyedül Kalazanczius és volt assistensei érdemesek a rend kormányzására, s hogy égető szükség a lázongókat, első sorban Mario atyát végleg megalázni; végre lemond terhes hivataláról.¹⁾

Ez a lemondás rettentő csapás volt a Kegyesrendre, a mely a volt visitorban egy körültekintő s jóakaró pártfogót veszített el, hogy az újbán egy már régóta gyűlölt, kiszámíthatatlan ellenséget nyerjen. Az új visitor *Pietrasanta* jézustársasági atya egy 1643 május 9.-ről keltezett breve által neveztetett ki, a mely brevében megadatott neki az a jog is, hogy Marióval és assistenseivel együtt kormányozza a rendet. *Pietrasanta*, a ki előzetesen már értekezett volt Marióval, sőt egyenesen Mario tanácsára neveztetett ki, rögtön másnap elfoglalta hivatalát és kinevezte Cherubinit procurator-generalisnak. Rögtön tudta minden kegyesrendi áldozópap, hogy a rend végórája ütött. És a rend hű tagjai egymásnak minden provinciába küldözgették a kesergő leveleket, olyan rossz volt az újonnan kinevezett visitornak hite. Egyértelműleg nyilatkoztak a rend közeli vesztére nézve Nápolyból, Génuból, Varsóból és Strasznitzból.²⁾

Mario sohseim volt oly gögös, mint ezen napokban. Lelkének valamennyi rossz indulata mintegy felszabadult, s kormányzatát azzal kezdte el, hogy Kalazancziust, a szent öreget, gúnynyal és bántalmakkal halmozta el. Elvette tőle a rend eddigi leltárait és archivumát és azokat megsem-

---

¹⁾ Timon-David II. 92—95 — ²⁾ Timon-David II. 95—97. Canata Jofre 228—229.

misítette az alapító szeme előtt, a rend történetírásának mérhetetlen kárára. Kalazanczius leveleit felbontotta és elolvasta; megtiltotta, hogy valaki láto-gassa vagy éppen vigasztalja és egy kegyesrendinek sem volt szabad Rómából eltávoznia a visitor engedélye nélkül. Kalazanczius teljesen el lett szige-telve, eltávolították köréből legjobb embereit, úgy hogy meggyengült szeme miatt csak ritkán tudott levelezni. A szent öreg pedig a méltatlan emberben folyton-folyvást elüljáróját vette tekintetbe és úgy is tisztelte azt, a ki kéme-kkel vette körül, a kik a szent férfiú minden szavát és lépését besúgták neki. Ha valami kegyes adomány érkezett Kalazanczius nevére, önként adta át üldözőinek, ezzel akarván példát mutatni az alázatosságra és béketűrésre.

De ha Kalazanczius örömmel tűrt és szenvedett, mások nem voltak olyan tökéletesek. A Mario által választott három assistens fölháboro-dott a hitvány ember méltatlanságain és beadta lemondását. Egy hónap elegendő volt arra, hogy türelmöknek vége szakadjon; különben is Mario soha tanácsukat ki nem kérte és csak igazságtalan rendeleteit iratta velök-alá. Lemondásuk hírére Marióban forrt a méreg. Az oratoriumba rohant, a hol Kalazanczius éppen volt, és ökölre szorított kézzel fenyegetve kiál-tozta: „*Vén fecsegő, esztelen öreg, nem akarnak nekem többé engedelmes-ke-dni, és te nem békíted meg őket! Vesztéhez közel hoztam a rendet és nem fogok kifáradni, míg teljesen ki nem pusztítom.*“ Kalazanczius szokott szelidségével azt felelte, hogy Mario maga választotta assistenseit, s a helyett, hogy rágalmakat szór, jobban tenné, ha Isten sujtoló kezére gondolna, a ki talán nemsokára meg fogja látogatni.¹⁾

A három assistens lemondását Mario érdekében minden áron meg kellett akadályozni. A visitor rá is beszélté őket lemondásuk visszavo-nására, megígérve nekik, hogy igénybe fogják venni tanácsukat, és fenye-gette őket, hogy a pápa különben sem fogadná el lemondásukat. A három assistens végre megnyugodott. De Mario a régi maradt, soha sem fordult hozzájuk tanácsért és a legfontosabb intézkedéseket kénye-kedve szerént tette. A három assistens panaszai által fölingerelt visitor kijele-ntette, hogy ezentúl mitsem fognak adni szavokra; s szavát is tartotta, a mennyiben kedves Mariójával teljesen önkényesen kormányozta a rendet. E két ember volt az, a ki a kisegítőket újra meg újra fölingerelte és föllá-zította álnok tanácsaival.

Kalazancziust személyes sérelmek soha sem bántották; de fájt lelké-nek, midőn rendjének annyi buzgó társát szenvedni látta. Leveleiben szerette volna vigasztalni a csüggedőket; de Mario azokat közönségesen elfogta.

A rendi belzavarok miatt, a melyeket maga a visitor és Mario idéztek föl újra, a két ember egy congregatiót eszközölt ki a pápánál, a mely 1643 aug. 9. ült össze. Tagja öt főpap volt és ezek között Albizi. Hosszas viták

¹⁾ Canata-Jofre 229—230. Aegidius 83 ss. Timon-Dávid II. 98--100.

után, a melyek alkalmával a congregatio tagjainak többsége a rend fentartása és fejlesztése mellett beszélt, végre a főpapok a következő határozatban egyeztek meg: meg kell vizsgálni a brevéket, a melyek a Kegyesrendet szerzették emelték, és a rend constitutióit, hogy vajjon nincs-e azokban olyasmi, a mi ő Szentségének intentióival ellenkezik; s meg kell vizsgálni a szabályozott papok Sacra Congregatiójának határozatait is, vajjon ez a congregatio ő szentsége rendeletének értelmében helyesen járt-e el a kegyesrendi constitutiók elfogadásakor? *Szinte hihetetlen minvlez az 1629. jun. 1., 1630. aug. 17., 1632. jan. 12., 1634. nov. 17. és 1641. február 17. pápai brevék után.* A rend és az egyház között ratum et consummatum volt a szerződés. Miért kellett hát mind ezen a brevéket és határozatokat újra átvizsgálni, ha nem másért, mint azért, mert egyesek elhatározták volt a rend teljes elnyomását? A congregatio tagjai nagyobb részben írásban beadott szavazatukkal erélyesen a rend fentartása mellett nyilatkoztak. Fájdalom, e szavazatok elvesztek, egynek a kivételével, a melyet 80 évvel későbbben fedeztek föl és a mely Paolucci bíborosé volt, a ki az annyira elterjedt és annyi érdemmel dicsekvő rend fentartása érdekében erélyesen emelte fel a szavát, egyttal figyelmeztetve arra is, hogy a külföldi fejedelmek és előkelőségek mily rossz néven fogják venni az általok oly előnyösen ismert rend eltörlését; hozzá tevén egyszersmind, hogy a Kegyesrendben fölmerült zavarok oly természetűek, a melyek más és régi rendekben sem tartoznak a ritkaságok közé.

Azde tagadhatatlan volt, ennyi józan ok daczára sem lehetett kétségbe vonni, hogy a congregatio első és főkérdése nem az volt, hogy a bajokat megszüntesse, hanem, hogy alkalmoszerű lesz-e a rendet eltörlőni? A pápa a belső bajokat megszüntette legfőbb tekintélyével; s mégis végelemzésben ezt a három az unalomig hajtogatott okot hozták föl a rend eltörlése mellett: 1) sok kegyesrendi tag érvénytelennek tartja fogadalmát és vissza akar lépni a világi életbe; 2) az egyszerű frater laicusok áldozópapok akarnak lenni; 3) folytonos vitatárgya a rendben a praesidentia. Ezek voltak az okok, a melyek miatt egy kitünő rendet megakartak semmisíteni.

Ezen közben Mario súlyos betegségbe esett. Testét elborították a fekélyek. Eleinte nem vette nagyra baját s folytatta eddigi életmódját; a kiségitőknek pénzért adta az engedélyt, hogy áldozópapokká szenteltessék magokat. De baja lassanként iszonyú mértékben súlyosbodott. Hiába folyamodott Róma legkitünőbb orvosaihoz, ezek csak ideiglenesen tudtak könnyíteni baján, a mely aztán annál irtózatosabban tért vissza. S e mellett ez az ember megátalkodott maradt mind végig: soha sem fogadta a lelke üdvéért aggodó Kalazancziust, soha annak küldötteit, a kik mindannyian egészségeért imádkoztak. Húsa olyan lett, mintha meg lett volna sültve s fékélyeiből iszonyú bűz áradt. Kalazanczius soha sem hagyta el;

de végre is a megátalkodott Mariótól csak azt a nyilatkozatot tudták kivenni: „Mondjátok meg a generalisnak, hogy bocsásson meg, ha megbántottam, és imádkozzék érettem az Istennél.“ Kalazanczius régen megbocsátott neki, a ki halálos ágyán is a Kegyesrend romlásán munkálkodott s magához hívatva a visitatort és az assessort, arra kérte őket, hogy utódjának nevezzék ki Cherubini atyát. Mario Sozzi 1643. nov. 10. ötven éveskorában fejezte be gyászos életét. Ravatalát elzárták. A nép ismerte Mariót és annyira fel volt ingerelve ellene, hogy holttestét széttépte volna. A rend két főnnebb említett ellensége megtartotta a haldoklónak tett ígérését.³⁾

Cherubini mindjárt másnap 1643. nov. 11. neveztetett ki helyettes-rendfőnöknek, s a kinevezést a visitator egy körövényben tudatta az egész renddel. A csüggedés, a fájdalom, sőt a kétségbeesés vett erőt a legjobb piaristákon, azt hitte volt mindannyi, hogy az álnok üldöző rettentő halála után Kalazanczius lesz újra a rendfőnök; s ime mostan azt a méltatlan Cherubinit rendelték nekik főnökül. A méltatlankodás egy kiáltása hangzott végig a renden. A Rómában lévő áldozópapok azonnal tanácskozássra jöttek össze még a breve kihirdetése előtt. A négy régi elbocsátott és a három új assistens, a Rómába sietett provincialisok, a német provincia tartományi főnöke és sok áldozárja, szóval mindazok, a kik össze jöhettek, egy mindnyájok által aláírt világos, szabatos és erélyes memorandumot terjesztettek be a congregatio öt bíborosához. A maguk és az egész rend nevében kérték, hogy Kalazanczius tétessék vissza rendfőnöki hivatalába, vagy hogy ha ez a kérelem közvetlenül nem teljesíthető, bizassék a rendbeli főtekinthely két egyhangúlag választott assistensre, a kik a visitatornak segítségére legyenek. De semmi áron se bizassék oly súlyos és terhes hivatal a teljesen hitelt vesztett Cherubini atyára. Világosabban nem lehetett beszélni. A visitator tényleg nem állta utját az ügynek s a két legrégebb professust bízta meg azzal, hogy a memorandumot a congregatióknak átnyujtsák. Általában Pietrasanta mindig nagyon ügyesen járt el, a midőn szemben állt a kegyesrendi atyákkal; de méltó társa lévén Mariónak és Cherubininak, annál lelketlenebb rosszakaró és rágalmazó volt a hátuk mögött.

A két kijelölt kegyesrendi atya csakugyan beadta a rend jobbainak kérvényét, a melyben alázatos, de erélyes hangon sürgetik Cherubininak új méltóságáról való letételét. Azomban a visitator Cherubiniban kétes szándékai végrehajtására a legalkalmasabb embert találta, s azért nem mulasztotta el ezt a rosszlelkű férfiút mindenképen támogatni. Látva a piaristák általános ingerültségét Cherubini ellen, nem találá tanácsosnak az erőszakos intézkedést. Kerülő uton és csinyján igyekezett tehát céljához eljutni. Első sorban, habár csak ideiglenesen, a római piaristákat igyekezett Cherubini számára megnyerni. E célból elment ezzel Szent-

³⁾ Timon-David II. 102—110.

Pantaleónba, összehívatta ünnepélyesen az ottani áldozópapokat, megindító beszédet tartott hozzájuk az engedelmességről és az egyetértésről, mindannyit arra intette, hogy keresztény alázatossággal ismerjék el Cherubinit főnöküknek; és végül ünnepélyesen megigérté, hogy ő maga kevés idő múlva a generalis-atyát előbbi hivatalába fogja helyezni. Azomban a piarista atyák között senki sem hitt édeskés ígéreteinek és intelmeinek; nagyon jól tudták, hogy szavai és tettei elütök egymástól. Ilyformán nehéz volt őket meggyőződésüktől eltéríteni. Valamennyi piarista atya állhatatos maradt, a szent életű öregek hallgattak, a többiek fenyegető morajban törték ki. A visitator tekintélyét veszélyeztetve látván, okos előrelátással eltávozott, hátrahagyva Cherubinit, a kire a felizgatott atyák heves kitörései rája zúdultak. A hitvány emberek mindig gyávák is. Cherubini is nem tudott hova lenni félelmében és segítség után nézett. Szorultságában Kalazanczius jutott eszébe. Hozzája futott tehát a mellékszobába, reszketve fogta át térdeit s ótalomért és segítségért könyörgött. S annyi gúny és arczátlan sértés után mit tett Kalazanczius? Megölelte a hálátlan fiút, kézen fogva visszavezette az oratoriumba, folyton bátorítva és vigasztalva őt; aztán ellensége javára beszédet intéz övéihez, mindnyájokat a szent engedelmesség nagy áldozatára buzdítja; s ő az első, a ki térdet hajtva és kezet csókolva engedelmisséget mutat Cherubini iránt. Nyugalom és általános ámulat mutatkozott egyszerre Kalazanczius fiainak arczain, mindenki meg volt hatva szelidsége, alázatossága és szeretete által és ha nem meggyőződésből, a szent atya iránt való tiszteletből követte annak példáját. Ily módon Cherubini Kalazanczius hősi erényei által nyerte el azt, a mit a visitator cselszövényei által nem érhetett.¹⁾

Az utóbbinak a rend ellen táplált rossz indulata oly általánosan volt ismeretes, hogy az összes piarista provinciák panaszt nyújtottak be ellene. Pietrasanta feleletül egy manifestumfélélet irt, a melyet valamennyi rendháznak megküldött. Azomban a piaristák nem késtek felelni erre az önvédő iratra. Évvel együtt az ő feleletök igen fontos okmány a rend történetére nézve. A felelet határozott, nyílt és meggyőző. Kimutatja, hogy a visitatornál más a szó, más a tett, hogy a rend megrontása az ő czélja, hogy a rend szent alapítóját kilencz hónapon át egyszer sem hallgatta meg és azt el akarja nyomni; végül, hogy nagyon is igaz az a szerte elterjedt hír, hogy a visitator Cherubinit akarja helyettes generalisnak kineveztetni. Tényleg úgy volt. A visitator önvédő irata febr. 17. (1644) kelt, és ebben azt mondotta volt: a mai napig senki sem gondolt arra, hogy Cherubini vicarius-generalis legyen. Maga Cherubini sem óhajtotta vagy kereste ezt a hivatalt, sem pedig más által nem kerestette. Ez nyilvánvaló hazugság volt. Mert már 1643 nov. 10. óta volt nála egy breve, a

¹⁾ Tosetti-Koch 253—262. Timon-David II. 111—128.

melyben Cherubini nevezetik ki vicarius-generalisnak. A piáristák felelőkben ezen felül kimutatták a visitatornak, hogy egy időben egymásnak ellentmondó írásbeli meghagyásokat küldözgetett ugyanazon háznak; hogy ha jó barátai és szerzetestársai nem volnának olyan vigyázatlanok és a Kegyesrend közeli feloszlatajának híret nem hirdetnék mindenütt, talán senki sem tudná gonosz szándékát; különben is jó barátai csak az ő nyilatkozatai alapján merhetnek beszélni.¹⁾

A visitator jónak látta a piáristák ezen nyilatkozataira nem felelni. Azomban megkezdett művétől nem állott el. A főt említett breve utját egyengette, másolatokat küldött szét valamennyi rendházba Rómán kívül, hogy Cherubini vicarius-generalisnak ismertessék el.²⁾ Rómában magában a breve nem hirdettetett ki, hanem a Sacra congregatio nevében megparancsolták Kalazancziusnak, hogy azt tartalma szerint hajtassa végre. Pedig addig senki sem látta, sem nem olvasta a piáristák közül. Kalazancziusnak már nem volt része a rend kormányzatában; de itt felhasználták erényét és tekintélyét, hogy őt magát elnyomják. Kalazanczius az önmegalázás súlyos munkáját lemondó szívvel vállalta magára. Mindenféle leveleket írogatott, hogy fiai saját üldözőit tiszteletben tartsák és azoknak engedelmeskedjenek. Ez időbeli levelei tele vannak intelmekkel és sürgető kérésekkel, hogy fiai a visitatornak és az új vicariusnak a szent engedelmesség nevében vessék alá magokat. Ennek daczára hogyha egyik vagy másik helyen mindjárt nem engedelmeskedtek, ezért a végtelenül szelíd Kalazancziust okolták. És habár Cherubini nem bánt oly aljas módon Kalazancziussal, mint egykor Mario, mégis távollétében nem szűnt meg fölötte gúnyolódni és beesületében gázolni. Feltörte leveleit, és haragját érezték mind azok, a kik fiúi tiszteletüket mutatták Kalazanczius iránt. A legérzékenyebb bántalom az volt, a mikor Kalazancziustól elvette Glicerio Landrianinak emlékül megtartott és egy edénykében jól elzárt szívét. Kalazanczius pedig a hozzája sűrűn befolyó adományokat mind beszolgáltatva Cherubininak, a ki háta mögött kinevette és kiesűfolta a szent öregot.

1644 július 29. halt meg VIII. Orbán pápa és szept. 15. lett utódja X. Inceze (Pamphili bíboros).

Úgy látszott, hogy a Kegyesrendnek belvillongások és külármányok által vészbe sodort hajója az új pápa alatt végre szerencsésen nyugodt révbe jut. E remények nem teljesültek. X. Incezeben nagy és kiváló tulajdonságok voltak, a melyeket ellenséges érületű írók is elismernek; de a mely gyöngesége a katolikus írónál is föl vagyon jegyezve, az az, hogy sógorasszonya Olympia Maldehini és unokahúga Rossane hercegnő nagy befolyást gyakoroltak a 72 éves aggastyánra.³⁾ A piáristákat jól

---

¹⁾ Tosetti-Koch 257—259. — ²⁾ Tosetti-Koch 259. — ³⁾ A történetírók egybehangzó véleményét csoportosítja Timon-David II. 134—136. Együttal alkalmat veszek

ismerte Olympia, hiszen gyóntatóatyja Taccioni is az volt. Némely szerzetesrend is ellenük volt már, olyan rossz hírbe hozták a rendet a rút belviszályok és ügyes külármányok. Voltak, kik egyszerű congregatiói rangra szerették volna leszállíttatni; mások azt óhajtották, hogy kizárólag csak az írást, olvasást és számvetést tanítsák a piaristák. Ezen utóbbi irányban különösen a jezsuiták agitáltak. S kerültek ügyes emberek, kik azt híresztették, hogy Kalazanczius maga sem ellenzi e terveket. A szent férfiú a legerélyesebben tiltakozott mindezen híresztelések ellen. Méltán vetette föl azt a kérdést, minő értelmi fokon fog állani az ő rendje, hogyha kizárólag csak a legelemibb ismeretek tanítása lesz hívátása? Vajjon jeles tehetségű egyének fognak-e egyáltalán a rendbe lépni? „Soha, soha nem helyeseltem, soha sem adom beleegyezésemet abba, hogy társaságunk csak az elemi ismereteket tanító, egyszerű fogadalmakkal bíró congregatio legyen“, írja Kalazanczius 1644. decz. 10.¹⁾

Mindezt tudta Olympia Maldachini, a ki mindezek mellett is eddig pártfogolta a rendet. É mindenható nőt a piaristák ellen felbőszíteni, volt a Kegyesrend egyik ellenségének legármányosabb és legügyesebb mesterfogása. Ez a bíboros-protector által Taccioni atyát Norciába helyeztette át. Taccioni 66 éves aggastyán volt és példás életet folytatott. Az áthelyezés fölötté rosszul esett neki; Olympia Maldachini pedig kedvelt gyóntatójának eltávolítását egyenesen kihívásnak vette és szilaj gyűlöletre gerjedt a Kegyesrend ellen. Ettől a perعتől kezdve a rend ellenségeivel szövetekezett és mindent elkövetett, hogy a szerzetet tönkre juttassa. A piaristák ügyében X. Inceze soha sem hallotta többé az igazság szavát.²⁾

A föllegek mindjobban tornyosultak a Kegyesrend fölött. Nagy pártfogója Cesarini meghalt; és egy másik barátja, Falconieri, Bolognába kapott küldetést.³⁾

1645 elején oly súlyosan betegedett meg Kalazanczius, hogy mindenki halálától tartott, annál is inkább, mert 89 esztendő aggastyán volt. Azomban az Úr most is csak türelmét tette próbára, sőt még újabb és nagyobb szenvedéseket tartott fönn számára. Húsz napi betegség után fölkelhetett. A betegségnél jobban bántotta szerzetének gyászos állapota. De azért soha egy keserű szó nem hagyta el ajkait. Ővéiben igyekezett föntartani a reményt, az Istenbe vetett bizalmat.

A rend ellenségeit kezdte ingerelni az, hogy folyton új akadályokra bukkanak. Pietrasanta és Cherubini ezen való haragjokban kezdtek kegyetlenek lenni. Kegyetlen szigorúsággal jártak el azokkal szemben.

---

itt magamnak, hogy *Hergenröther*nek a piaristákra vonatkozó téves állítását helyreigazíthatás végett idézzem: „Calasanza (!) legte 1643 die Generalswürde nieder; der Orden bestand darnach nur aus Weltpriestern.“ *Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte* II. 444. — ¹⁾ L. Timon-David II. 138—139. — ²⁾ Timon-David II. 135—137 — ³⁾ Tosetti-Koch 262.

kik a veszendő rendet védelmezni vagy szeretett atyjok Kalazanczius iránt való ragaszkodásukat kimutatni merészelték. Ha egy szerzetes Kalazanczius pártját fogta, azonnal eltávolították Rómából. Conti atyát (provincialist) Norciába küldötték, mivel azt hitték, hogy ő közvetíti a Német- és Lengyelországból jövő, a piáristákra nézve olyannyira kedvező híreket, megtiltva neki az a kiközösítés terhe alatt, hogy ama két országba írjon. Kalazanczius teljesen el volt szigetelve és magára maradt az aggkor gyöngeségével és betegségeivel.

Cherubini lelke rút hajlamait követhette vélt diadalainak e napjaiban. Ügyes ember volt és bejáratos a nagyok palotáiba. De itt is csak jótevőjét, második atyját rágalmazta. Tüntetett szabados magaviseletével, féktelen szórakozásaival, szerénytelen beszédmodorával, a szerzetesi szegénység megvetésével. Nem volt más szerzetesi rajta, mint a ruha. Részt vett a Carneval corsóiban, míg a római papság az Oltári szentség előtt ájtatóságát végezte. Viselkedése általános megbotránkozást keltett. Kalazancziust nagyon lesújtotta a botrány híre. *Monstra te esse matrem*, suttogetta ismételten és a hír hozóját hallgatásra kérte.¹⁾

A Kegyesrend egészséges elemei ezalatt a régi buzgalommal végezték terhes feladatukat. Balzsam gyanánt enyhítette egy-egy jó hír Kalazanczius keservben égő szívét. S ilyenek jöttek mindenünnen: Flórenczből, Leitomischlből, Podolinból. A rend főnökére mért csapás nem tántorította meg azt tagjaiban. E buzgó, lelkes férfiak nem tudták föltartóztatni a Kegyesrend ármányszötte bukását; de a feltámadást ők tették lehetővé.²⁾

A rend nem vehetvén föl noviciusokat, pusztult. Mindennünnen panaszok érkeztek emberek hiánya miatt. Így Nikolsburgból, Strasznitzból, Lengyelországból. Pietrasanta és Cherubini mindamellet az hirdették, hogy soha sem állottak a szerzet ügyei oly jól, és hogy a generalis elaggott volna miatt képtelen a kormányzásra.

Hiábavaló volt minden közvetítés a rend érdekében. Hasztalanul küldözgette a lengyel király követét Albizi assessorhoz; azt a feleletet kapta, hogy csodálatosan jól kormányoztatik a Kegyesrend, de ő szentsége nagyon föl van ingerelve a generalis ellen.³⁾

A halál lassú, de biztos munkát végzett. Az ürült nyomokba nem léptek új emberek. A gyöngék nyugalmasabb szerzetekbe vágyódtak és elhagyták a rendet. A lengyel-, cseh- és morvaországi áldásos térítői munka elakadt.

Kalazanczius az imádságban keresett vigasztalást. De azon szabály szerint: segíts magadon és az Isten is megsegít, Francesco Firmiani és Teodoro Amideno ügyvédek által alapos védőiratot készíttetett a maga számára 1645 ápril 15. A két férfiúhoz harmadikül önként csatlakozott

¹⁾ Timon-David II. 144—149. Tosetti-Koch 262—63. — ²⁾ Timon-David II. 149—151. — ³⁾ Timon-David II. 154—5.

Bernardo Panicola püspök, Kalazanczius egykori társa a gyermekek nevelésében. Panicola egy ízben komolyan a lelkére beszélt Cherubininek és látszólag meg is nyerte őt. Ámde az ingatag lelkű embert Pietrasanta csakhamar ismét rabjává tette. Megigérte ugyanis neki, hogy ki fogja őt nevezetni a Collegium Nazarenum örökös főnökének, és így élethossziglan lesz biztosítva számára egy tisztos életpálya. Cherubini kapott az odadobott konczon, nem kutatva, vajjon nincsen-e megmérgezve. Visszavonhatatlanul a visitator kezeibe került, a kinek kezére járt Kalazanczius rágalmazásában.¹⁾ A két ember nem vesztegette el az idejét. Mindenfelé híresztelték, hogy Kalazancziust teljesen elhagyta az emlékezete és hogy egészen megvakult. Csak abban volt némi igazság, hogy a szent öreg szeme meggyöngült, úgy hogy rendesen a Boldogságos Szűz miséjét vagy halottas misét mondott; ámde vasárnapokon és a duplexeken elmondotta a napi misét. A rágalom külföldben a konkolyhintők gyalázataival végződött. Mert híreszteléseikre sok bíboros és főpap látogatta meg Kalazancziust, sokáig maradtak vele és úgy találták mindnyájan, hogy emlékező tehetsége élénk és a legesekélyebb részletekre kiterjeszkedő. Átható értelmét bámulták, lelkes, istenes beszédein épültek.²⁾

A Kegyesrend érdekében 1645 július 18. jött össze egy újabb, négy bíborosból álló congregatio; az ötödik, Falconieri, Bolognában járt. A *Kegyesrend sorsa*, mely egy 1644 márcz. 10. tartott congregatióban függőben maradt, *előlegesen jobbra dült el*. A bíborosok azt határozták, hogy a Kegyesrend tartsa meg ordói rangját és főnöke legyen Kalazanczius, a ki mellé négy assistens és fölé egy bíboros-protector állítandó; egyúttal megszüntetendő a szerzet ellen hozott novicius-fölvételi tilalom.³⁾

Az örömhír villámgyorsasággal terjedt el. Rómában mindenki tisztelte és szerette a piaristákat és szerzetők szent alapítóját. Mindenki örvendett az elnyomott szerzet felszabadulásakor, mindenünnen özönlöttek a szerencsekívánatok. Szinte mámoros öröm fogta el a föllélekző rendet. Narniban, Nápolyban, Flórenczben, Genuában ünnepélyes Te Deumokat tartottak.⁴⁾ Nyíltan és büszkén hirdették a piaristák mindenfelé igaz ügyök diadalát, Kalazanczius szomorúságára, a ki azt szerette volna, ha fiai az örömben és a bánatban megtartják a *aequa mens-t*.

Az öröm valóban korai volt. A congregatio határozatát még nem szentesítette a pápa. Igaz azonban az is, hogy az általános öröm volt a legszebb czáfolat a piaristákra szórt rágalmakra. Mindenki nevette Pietrasantát és Cherubinit, mert az egész áldatlan ügyért mindenki őket okolta. S ha e két ember meg is volt lepetve a rájuk háruló csapástól, azért bátorságuk nem esüggedt, különösen mikor látták, hogy Olympia Maldachinit

---

¹⁾ Tosetti-Koch 263—4. — ²⁾ Timon-David II. 156—160. — ³⁾ Timon-David II. 160—161. — ⁴⁾ Timon-David II. 162—3.

az előre nem látott határozat valóságos dühbe hozta. A hercegnő fogadkozott, hogy megnyeri a pápát.¹⁾ Mivel már a decretum kiállítását nem lehetett megakadályozni, legalább annak kihirdetését és végrehajtását kellett megghiúsítani. A visitator minden áron azon volt, hogy a pápát a Kegyesrend ellen ingerelje. E célból egy rágalmozó iratot nyújtott át neki, a melyben a szent buzgalom álarca alatt a rend fõntartása módzatait fejtegette. A Kegyesiskolákat Nerii Fülöp congregatiójához hasonló intézetté kell átalakítani, ez volt az õ tervezete. Szerénte a Kegyesiskolák csak így lettek volna fõntarthatók. Rágalmozó iratában tíz igazságtalan és álnok tartalmu fejezet van, melyeket Talenti *vérese*eknek nevez.²⁾ Külömben az egész irat a szenttéavatási pör irományaihoz van csatolva, s mint ilyen csatolvány természetesen annak idején tüzetes tárgyalás alá került. A többi között az olvasható ezen gyászos munkában, hogy a Kegyesrend gyarapodása a pápai szék iránt való engedetlenségébõl származik: a rendnek nem lett volna szabad Rómán kívül hársz mérföldõn túl terjeszkednie; nem igazolható, hogy több provinciát, különösen a német- és lengyelországi tartományt hogyan alapíthatta a Kegyesrend: a rend generalisa az inquisitio tilalma daczára titokban még mindig gyakorolja hivatalát, és éppen azért mert nem tud engedelmeskedni, nem is tud kormányozni és parancsolni; úgy az új, mint a régi assistensek egyetértenek abban, hogy Kalazanczius kormánya alatt a rend fõnn nem tartható többé. Ezek csak csekély részét képezik a visitator iratában foglalt rágalmozásoknak. Igaz ugyan, hogy Kalazanczius szenttéavatási pörében ez embernek különös szerepet is kellett játszania; mindazáltal ezúttal elérte célját: a Kegyesrend romlását.³⁾

„Nyilvánvaló dolog,“ írta 1645. aug. 26. Kalazanczius egyik levelében, „*hogy ex directo nem tudják rendünket megdõnteni; most czélt akarnak érni ex indirecto.*“⁴⁾ A szent alapító jól állátott az egész gyászos eselszõvényen. A rend fõnnállását akarta néhány fölõtte érdekelt emberen kívül az egész világ. Ezzel szemben nem boldogúlhattak a rend ellenégei. Legyen tehát a Kegyesrend halott helyett tetszhalott, gondolták; foszszuk meg értelmiségétõl, önállóságától és egységes szervezetétõl. Példatlan dolog, bûn és ítélet nélkül eltörölni egy szerzetesrendet; hasonló esetre nem találunk az egyház történelmében. A templariusokat eltörölték, miután iszonyú bûnök bizonyodtak rájuk. A humiliatusok közül egy le akarta lõni Borroméi szt. Károlyt, az egész rendben pedig kicsapongó világi szellem terjedt el; ezért mondta ki eltöröltetésõket 1571-ben IV. Pál pápa. A nemes és nagy Jézsuitarendet csak a fejedelmek egye-

¹⁾ „La princesse Olympia, furieuse de ce résultat inprévu, se promettait bien de gagner le Souverain Pontife.“ Timon-David II. 165. — ²⁾ Timon-David II. 168. Tosetti-Koch 268—69. — ³⁾ Tosetti-Koch 267—269. Timon-David II. 167—179. — ⁴⁾ Timon-David II. 167.

temes szövetkezete tudta megdönteni, és az utókor nem mentegeti XIV. Kelemen gyöngeségét.

A Kegyesrend szövetkezett ellenségei czélt értek. A pápa értesítéseik alapján meg volt győződve arról, hogy a „hasznos és jelentékeny“ Kegyesrend csak gyökeres orvoslás után szilárdulhat meg és terjedhet el. A S. Congregatio összes bíborosaival szemben a Kegyesrend ellen foglalt állást. Midőn a bíborosok 1646. szeptember 6. újra összeültek, Roma bíboros mindjárt kijelentette, hogy *a pápa el van határozva, hogy a Kegyesrendet egyszerű congregatio rangjára szállítja le; ennélfogva másról nem tanácskozhatik a S. Congregatio, mint az átalakítás módosatairól.* A bíborosok hallgattak; a legfőbb egyházi tekintéllyel szemben nem lehetett szavok.¹⁾

Kalazanczius a veszedelmet előre látta. 1646. szept. 9.-i levelében emlegeti a rend ellenségeinek hatalmas voltát, kik le fogják rontani a Kegyesrendet. Protectort kért, de X. Incze nem teljesítette kérelmét.²⁾ Mind ennek daczára nincs leveleiben, lelke a ragyogó tükreiben, egyetlen egy keserű sor sem. A kilenczvenéves aggastyánban férfias lelkierő lakozott, mely a gyászos pusztulás láttára is szilárdan megállt.

A bíborosok hiúzták-halasztották a rend sorsának eldöntését. Nyilván nem volt kedvökre a nekik juttatott szerep.³⁾ Rendkívüli izgalom vett erőt a piaristákon. A bizonytalanság már tűrhetetlen volt egyesekre, a kik inkább akarták tudni a biztos halált. Nehány piarista összeállt és ő Szentsege elé járult 1646. jan. 5. abban a pillanatban, a mint az istenítisztelet után a templomból kilépett. Esengve kérték ügyök végleges elintézését. „Ügyetek mihamar be lesz befejezve, nem lesz többé visitatortok, szükséges rendszabályokat fogunk hozni.“ Ez volt a pápa felelete.⁴⁾

Ezen közbejött eset nélkül talán soha sem jött volna köztudomásra a pápa elhatározása.⁵⁾ Hiszen Pietrasantát és Cherubinit mindenki gyűlölte, a Kegyesrendet pedig mindenki tisztelte. „Torkig van mindenki ezzel a kormánynyal, mely három év óta áll fönn, és haszon helyett csak kárt hozott a rendre.“ írja Kalazanczius 1646. január 27.⁶⁾ A lengyel provincialis azt írja 1646. febr. 6.: „A miniszter úr magától Cherubini atyától tudta meg, hogy szerzetünket egyszerű congregatio rangjára készülnék leszállítani. Ha ez bekövetkezik, a mit Isten ne adjon, én és ezen provincia minden tagja el vagyunk határozva, hogy kilépünk abból az új

1) „Tous les Cardinaux se turent, ils n'avaient plus qu'à obéir aux ordres de leur Souverain.“ Timon-David II. 171. — 2) Timon-David II. 172. — 3) „Les Cardinaux de la Congregation, assez ennuyés du rôle qu'on leur avait fait jouer, différaient de jour en jour de se reunir pour exécuter les ordres du Pape mal informé.“ Timon-David II. 174. — 4) Timon-David II. 174—175. — 5) „Ces paroles firent hâter la décision qui sans cela n'eut jamais été pronolcée peut-être.“ Timon-David II. 175. — 6) Jusqu'à la gueule etc. Timon-David II. 175.

congregatióból. Ha a rend főnnáll, megmaradunk benne halálunkig. Csodálatos dolog! *Az egész világ, maguk a eretneknek is szeretnek, fölkeresnek, maguk közé kívánnak bennünket; csak néhány atya gyűlölködik ellenünk.*¹⁾

A congregatio 1646. febr. 3. ült össze újra. A pápa utasításai szerint tanácskoztak. A kölcsönös megegyezés után ő szentsége Albizi assessort bízta meg az elnyomási bulla megszerkesztésével. Sok huza-vona, változtatás és módosítás után 1646. márcz. 16. írta alá X. Incze az eltörlő, *Ea quae pro felici kezdetű bullát.*²⁾

1) Timon-David II. 175—176. — 2) *Innocentius papa X.* Ad perpetuam rei memoriam. Ea quae pro felici personarum Regularium statu a Romanis Pontificibus Praedecessoribus Nostris consuituta fuerunt, cum incommodum afferre ac earundam personarum in via Domini profectui et tranquillitati obesse noscuntur, Nostri muneris est provide moderari et immutare, prout temporum ratio suadet, et conspiciamus salubriter in Domino expedire.

§. I. Dudum siquidem felicitis recordationis Paulus Papa V. Praedecessor Noster per suas in simili forma Brevis die 6. Matrii 1615. expeditas literas in domo Scholarum Piarum Urbis unam Congregationem Scholarum Piarum ab uno praefecto regendam et gubernandam, quae de caetero perpetuis futuris temporibus Paulina Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum nuncupari, nec ultra viginti ab Urbe milliaria extendi, neque ullum locum in quo Scholae Piae non essent domibus Novitiorum exceptis habere, et qui eidem Congregationi nomen dare voluissent, finitis duobus Probationis annis, omnes tam ac Sacros et Presbyteratus Ordines promoti, et Clericali characterе duntaxat insigniti, quam Fratres Operarii, tria simplicia Vota paupertatis videlicet ac castitatis et obedientiae, super quibus a nemine, praeterquam a Romano Pontifice pro tempore existente dispensari posset, emittere, ac gratis et nullo stipendio, mercede, salario, aut honorario recipiendo, ad pueros in primis elementis, grammatica, computo, ac praecipue in fidei Catholicae rudimentis erudiendos, bonis et piis moribus imbuendos, ac demum Christiano more educandos, operam, laborem, ac studium conferre deberet, erexit et instituit ita vero, quod qui simplex paupertatis votum ut praefertur emisissent, quamdiu in praedicta Congregatione permansissent, cuiuscunque, dominii, iuris, et proprietatis incapaces essent, idemque, paupertatis votum summam in iis paupertatum induceret tam in particulari, quam in communi, ita ut nihil omnino iuris haberent, sed nec habere aut acquirere quovis titulo possent in bonis, seu ad bona, quae vocantur immobilia, vel quae pro immobilibus habentur. Huic vero paupertati omnia ad eorum usum pertinentia, cibos, vestes, suppellectilem tam Sacram quam profanam statui et Instituto convenientia, domos vero hortos contiguos domibus, Ecclesias, Sacristias, Oratoria ac Scholas, et huiusmodi immobilia, quae pariter usui eorum destinabantur similiter convenientia ut praefertur, et praeterea in dominio Romani Pontificis pro tempore existentis, mobilia vero in dominio ipsorum in communi tamen debere esse decrevit et declaravit. Et deinde cum tunc existentes S. Romanae Ecclesiae Cardinales negotiis Episcoporum et Regularium Praepositi, quibus piaе memoriae Gregorius Papa decimus quintus etiam Praedecessor Noster negotium huiusmodi examinandum, et sibi referendum commiserat, decreto per eos desuper facto censuissent Congregationem Scholarum Piarum huiusmodi ut praefertur erectam et institutam posse in Religionem trium Votorum Solennium approbari, dictus Gregorius Praedecessor per suas etiam in simili forma Brevis die 18. Novembris 1621. expeditas literas decretum praedictum approbavit et confirmavit, et alias prout in dictis eorundem Pauli et Gregorii Praedecessorum litteris, quarum tenores praesentibus pro expressis haberi volumus uberius continentur.

A híres okmány főbb vonalaiban a következő. A kegyesrendi szerzet fogadalom nélkül való egyszerű congregatióvá változtatatik. Azon áldozó papoknak, a kik Kegyesrendben már fogadalmat tettek, szabadságukban áll más (ha enyhébb is) szerzetesrendbe átlépni. A kegyesrendi áldozó-

§. 2. Cum autem sicut Nobis innotuit graves in Religione huiusmodi perturbationes suscitatae fuissent, et etiam nunc vigeant, ita ut prout sedandis illis operae pretium ac aere eiusdem Religionis summpere futurum sit, si illa in Congregationem absque ullorum votorum emissionem adinstar Instituti Congregationis Presbyterorum saecularium Oratorii in Ecclesia S. Mariae in Vallicella de urbe canonice erectae S. Philippi Nerii nuncupat ac redigatur.

§. 3. Hinc est quod Nos pro cura Nostra Pastoralis eiusdem Religionis tranquillitati quantum cum Domino volumus consulere volentes de nonnullorum Venerabilium Fratrum Nostrorum S. R. E. Cardinalium, ac quorundam dilectorum Filiorum Romanae Curiae Praelatorum quibus hoc negotium examinandum commissimus consilio, motu proprio ac certa scientia et inatura deliberatione Nostris, deque Apostolicae protestatis plenitudine omnibus et singulis Religionis praedictae Religiosis etiam Professis tam Sacerdotibus, quam Laicis, sive ut vocant Operariis, facultatem transeundi ac quaecunque aliam Religionem ab hac Sancta Sede Apostolica approbatam etiam laxiorem, in qua benevolos invenerint receptores tenore praesentium concedimus et impartimur. Praeterea ne de caetero ulli amplius in dicta Religione recipiantur, et ne iam recepti in Novitiatibus degentes ad Professionis emissionem admittantur, sub nullitatis receptionis et Professionis huiusmodi, aliisque Nostris, et pro tempore existentis Romani Pontificis, arbitrii paenis interdiciamus et prohibemus. Ad haec omnes et singulos eiusdem Religionis Religiosos, cuiuscunque qualitatis existant, eorumque domos, Scholas, et loca quaecunque, omnimoda Ordinariorum locorum in quibus reperiuntur, iurisdictioni subiciamus et supponimus, sublata tam dilecto Filio Josepho Calasancio sive Matriis Dei nuncupato olim Ministro Generali Religionis praedictae quam aliis etiam autoritate Apostolica Visitoribus ac Superioribus deputatis Domorum Ministris, caeterisque inferioribus Superioribus, omni et quaecunque facultate et superioritate et iurisdictione tam in Spiritualibus quam temporalibus erga praedictos Religiosos eorumque Domos ac Scholas et loca quaecunque, omnemque auctoritatem, Superioritatem, et iurisdictionem quae penes Ministrum Generalem, Visitatores Apostolicos, aliosque Superiores, ut praemittitur residebat, totaliter et omnimode in Ordinarios locorum huiusmodi transferimus, ita ut Religiosi praedicti nullam deinceps iurisdictionem, auctoritatem et superioritatem sibi usurpare possint, nisi illam, quae iis fuerit ab ordinariis, ut supra mandata seu delegata. Religionem vero praedictam in Congregationem similem Instituto praedictae Congregationis Oratorii in dicta Ecclesia S. Mariae in Vallicella ut praefertur erectae S. Philippi Nerii nuncupatae absque ullorum Votorum emissionem regendam et gubernandam, iuxta tamen Constitutiones primo dicto Instituto proportionabiles desuper iussu Nostro edendas redigimus et reducimus, ita tamen ut praedicti Religiosi nunquam possint denominari Presbyteri seu Clerici Congregationis Oratorii vel S. Philippi Nerii nec pro talibus se gerere. Regimen autem et gubernium Collegii Nazaraeni de eadem Urbe dilectorum filiorum caesarum Palatii Apostolici Auditorum omnimoda dispositioni relinquimus. Ita tamen, ut quantum fieri possit, menti bonae memoriae Michaelis Angeli Cardinalis Nazaraeni nuncupati, praedicti Collegii Institutoris et Erectoris satisfiat.

§. 4. Praesentes quoque literas et in eis contenta quaecunque, semper et perpetuo valida, firma et efficacia fore et esse suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere.

papok ezentúl teljesen a püspökök hatósága alá tartoznak. Sem Kalazancziusra, sem másra nem ruházható többé a generalisi rang, mivel az egyik háznak a másiktól teljesen függetlennek kell lenni. Pápai rendeletre új constitutiókat kapnak a Kegyesiskolák; ezek elkészültéig a régiéek szerint kormányzandó a congregatio.

Erről a bulláról még megjelente előtt sokat beszéltek, úgy hogy Kalazanczius a végső csapásra rég óta el volt készülve. Márcz. 17. este Ginnetti bitoros-vicarius titkárja Szent-Pantaleónban összehívatta maga köré a rendtagokat és kihirdette nekik a bullát.¹⁾

Ez volt Kalazanczius életében a legsúlyosabb és a legkegyetlenebb csapás. Midőn a nyilvános hebertönöztetés gyalázatát kellett elviselnie, csak saját személye bántatott meg, s ő a személyes bántalmakat mindenkor örömmel tűrte. Midőn azonban az általa alapított szerzetet törölték el, elvették mintegy szemefényét. Mert ő szerzetét kizárólag az Isten nagyobb dicsőségére alapította volt: mert ő okvetetlenül szükségesnek és üdvösnek találta, hogy a keresztény gyermekek zsenge lelkei idejekorán az örök üdvnek útjára vezetessenek; mert ő az Isten és felebarátja iránt való szeretettől lángolt; mert nem saját eszméjének tekintette, hanem isteni sugallat művének oly gyorsan növekedett szerzetét; mert az Isten által kijelölt hivatásáért lemondott volt minden földi dicsőségről és reményről, 49 esztendőn keresztül a legsúlyosabb munkát vállalta magára és lelkileg félvad gyermekeket nevelt volt, mint egy mezitlábos koldús. És ime most, midőn a szerzet fája hatalmasan terebélyesedni kezdett, most sújtotta le azt az Isten engedelmével a gonosz emberek átkos keze. Loyolai szt. Ignác azt mondotta, hogy ha az általa alapított szerzet tönkre ment

---

§. 5. Sicque et non aliter in praemissis per quoscunque Judices, Ordinarios et Delegatos etiam causarum Palatii Apostolici Auditores, ac S. R. E. Cardinales etiam de latere Legatos iudicari et definiri debere, irritumque et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari decernimus et declaramus.

§. 6. Non obstantibus praedictis eorundem Praedecessorum literis ac quibusvis aliis Apostolicis, nec non in Universalibus Provincialibusque, et Synodalibus Conciliis editis generalibus vel specialibus, Constitutionibus et Ordinationibus, ac quacunquē etiam ultima dicti Michaelis Angeli Cardinalis voluntate, quam quo ad praemissa sufficienter et expresse commutamus. Nec non dictae Religionis etiam iuramento Confirmatione Apostolica vel alia quavis firmitate statutis et consuetudinibus, Privilegiis quoque indultis, exemptionibus et literis Apostolicis eidem Religioni illiusque Praefecto, et Clericis, ac aliis quibuscunque, in contrarium praemissorum quomodolibet concessis, confirmatis, et innovatis. Quibus omnibus et singulis illorum tenores, praesentibus pro plene et sufficienter expressis habentes, illis alias in suo robore permansuris ad praemissorum effectum specialiter expresse derogamus, caeterisque, contrariis quibuscunque. Datum Romae apud S. Petrum sub Annulo Piscatoris die 16. Martii 1646. Pontificatus Nostri Anno secundo.

¹⁾ Timon-David II. 184. Tosetti-Koch 270. Aegidius 78—96 Canata Jofre 242.

volna, e veszteség fölött csak egy negyedórai imádság tudta volna megvigasztalni; és szt. Terézia kimondotta, hogy a legnagyobb szívbeli fájdalmat okozta volna, ha reformált szerzetének első conventusát felfüggesztették volna. Nem lehetne tehát esodálkoznunk azon neki, hogy ha Kalazanczius végtelen veszteségében panaszra fakadt volna. Ámde őt szent nyugalma soha egy pillanatra nem hagyta el, az ő akarata teljesen beleolvadt az Isten akaratába; és a bulla kibirdetése után nyugodt hangon azt mondotta: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum! És övéihez fordulva: nyugodjunk meg, édes testvéreim, az Úristennek rendelkezésin.* Joggal hasonlították Kalazancziust e bámulatos békeségstűrés és megnyugvás miatt az ó-testamentumi nagy szenvedőhöz, Jóbbhoz.¹

A szomorú nap estején Kalazanczius még lehető sok levelet irt mindenfelé, hogy az egyes házak főnökeivel tudassa a szerencsétlenséget és rendtársait nyugalomra és lemondásra intse. Vigasztalta szeretett és elesüggedő rendtársait, utalva az apostolok példájára, a kik Jézus nevéért gyalázatot szenvedtek, de azért derült lelkők megmaradt. És ilyen hős maradt Kalazanczius továbbra is abban a két esztendőben, a melylyel műve pusztulását túlélte.

A pápai bullának gyászos hatása volt, pedig az lett volna a célja, hogy a Kegyesrend kebelében dúló belviszályokat megszüntesse. A szent öregnek látnia kellett, hogy nyája elszéled; hogy szerzete, mint a beteg test, elsorvad. *A pápai bulla engedelmével élve 300 kegyesrendi elhagyta a congregatiót, és vagy 300 más szerzetekbe lépett át. Kiürültek a házak és az iskolák, az ifjúság vezérek nélkül maradt.* Kalazancziustól kértek mindenünnen segítséget, de ő csak hathatós imádságával és Istenben vetett bizalmával tudott segíteni.

Cherubini és a visitator ezalatt írásban és szóbelileg mindenfelé azt híresztelték, hogy Kalazanczius elgyengült elméje és makacssága a szerzet pusztulásának oka. Ismételték a régi rágalmakat, a melyek már százszor meg voltak ezáfolva. S midőn Kalazanczius meghallotta, hogy két nagy ellensége a szerzet pusztulásának okozóját ő benne látja, jósló lélekkel azt mondotta: „Két esztendő multával én és gyászos szenvedésünk okozói az Isten igazságos ítélőszéke előtt fogunk állani, és ott majd kiderül az igazság.“ A jóslat teljesült, a két ember Kalazancziust megelőzte a halálban.²)

Mindezen csapásokhoz járult még egy végpusztulással fenyegető. A bulla kibirdetése után X. Inceze pápa Albizi assessort bízta meg azzal, hogy az új congregatio részére új alapszabályokat készítsenek. Albizi ezt a munkát Cherubinira bízta és a felügyeletre a visitatort kérte föl. Méltán féltette Kalazanczius e két embertől szeretet szőlőjét, mert ismerte őket

1) Canata-Jofre 242. Tosetti-Koch 272—274. Timon-David II. 184. — 2) Tosetti-Koch 281—232.

lelet. Az új alapszabályok hamar elkészültek és a pápa azokat néhány főpapnak adta át felülvizsgálatra. Ezek azonban elvetették azokat, mert sok olyan czikkelyt találtak benne, a melyek intézmény végleges romlását idézték volna elő.

Kalazanczius két nagy ellenségének napjai meg voltak számlálva. A pusztlóban levő Kegyesrend halálukkal megmenekült a végső enyészettől. Mielőtt Pietrasanta kieszközölhette volna az új rendi szabályok szentesítését,¹⁾ heves betegség támadta meg, úgy hogy operációhoz kellett fordulni. Ez sikerült is; mivel azonban éles fájdalmai nem szűntek meg, a beteg 1647 máj. 5. este egy adag opiumot vett be, hogy elaludhassék; de 6.-ára virradóra halva találták ágyában.

Pietrasantát nem lehet menteni. A ki erre vállalkozik, az rontsa meg előbb a dicső Kalazanczius történetét! „*Visitor apostolicus, per fraudem pessime instructus*“, olvashatni róla Szt.-József beatificációjának irataiban.²⁾ De ha mások által félrevezette is magát, azért csak nehezen lehet róla a jóhiszeműséget föltételezni. Mario és más rosszlelkűek segítségével kapta meg a visitori állást.³⁾ Éjszaktól Délig, Siciliától Lengyelországig egy jajkiáltás hangzott fel a piáristák között e kinevezés hallatára. S a rendtagok aggodalmát érezték királyok és hercegek, főpapok és követek is, a kik mind szerették az üldözött Kegyesrendet. Vox populi, vox Dei volt ez esetben, a balsejtelmek gyászos valóra váltak. A kinevezés 1643 máj. 9. történt, és az új visitor sietett elfoglalni hivatalát. Utasítása volt, hogy tam in capite, quam in membris szorgos és szigorú vizsgálatot tartson. És mit tesz? Kalazanczius azt írja 1643 aug. 29.: „Még nem beszélhettünk a visitorral.“⁴⁾ Sőt Pietrasanta megteszi jelentését (1643 okt. 1.), a nélkül, hogy látta volna Kalazancziust. Az egykorú írók egybehangzó értesítése szerint a szent rendalapítóval csak 1644 végén beszélt. Jelentésében egy szó sincs Kalazanczius erényeiről, bölcs kormányzatáról, mély tapasztalatairól, fiai szeretetéről, világos értelméről; a melyeket minden ember elismert. Ellenben tele van e jelentés Stefano Cherubini mentegetésével; anuak a Stefanónak, kiről a piáristák egyhangúlag azt vallották, hogy viselete nem méltó a papi álláshoz s a kinek nápolyi és corsói viselt dolgait kellett hogy Pietrasanta is tudja. Visitorságát három évig húzta-halasztotta, holott Ubaldini módjára két hét alatt tisztában lehetett

---

¹⁾ Kalazanczius azt írja 1646. szept. 8. az új „constitutiók“-ról: „Si aspettano le nuove Costuzioni con molti spropositi contrarii tutti al bene del nostro istituto; l'hanno reviste alcuni Prelati, ma niuno l'ha volute ancora approvare e sottoscrivere, se non il P. Pietrasanta.“ — ²⁾ Idézi Timon-David, Réponse 42. — ³⁾ „Substituto proinde ad idem munus obeundum P. Pietrasanta, S. J., ope et consilio eorumdem calumniatorum, inter quos P. Marius“ . . . Idézi Timon-David. Réponse 21. — ⁴⁾ Réponse. 32. „Ancora non abbiamo potuto parlare al P. Visitatore.“

volna a dolgok állásával. *Veniam meretur*, olvashatni róla Kalazanczius szenttéavatási pörirataiban. Ha így van, mi meg akarunk benne nyugodni.¹⁾

„Tot labores perpessus est, ac tot aerumnas invicto animo toleravit, ut omnium voce . . . sancti Jobi exemplum diceretur“, mondja Kalazancziusról a Breviarium. E nagy jellemnek — annak mutatja minden szava és tette és minden tanú vallomása — leszállításával lehetne csak végleg menteni a gyöngé Pietrasantát; de akkor meghamisítanók a történelmet, mely nem lenne többé *madre de la verdad*, a minek Cervantes mondja, hanem az *ira* és a *studium* forrása és fészke.

Megható, hogy Kalazancziust Pietrasanta halálának híre mélyen megsomorította. A hírvételkor rögtön összegyűjtötte az oratoriumba rendtársait és a lelkökre beszélt, hogy a megholtban az isteni akaratnak végrehajtóját tiszteljék és lelki üdvéért imádkozzanak. Ilyen ellenségnek a szeretete a legfőbb keresztény tökéletesség.²⁾

A pártfogót nemsokára követte Cherubini is. Albizi assessor közbenjárására kineveztetett a Collegium Nazarenum rectorának. 1646 végén a collegium védői átnézték Cherubini számadásait, azokban hűtlen kezelést találtak és azért megfosztották elöljárói tisztétől.³⁾ Midőn október hóban még egy hibát követett el, Frascatiba száműzték.⁴⁾ Körülbelül egy év múlva megkapta az engedélyt, hogy a Collegium Nazarenumban lakjék. Ott lakott aztán, de a saját gyalázatára. Rómában mindenki újjal mutatott rá, mint a Kegyesrend megrontójára, a ki a hozzá hasonlókat túlélte.⁵⁾ A szerencsétlen ember búskomorságba, majd irtózatos betegségbe esett.⁶⁾ Betegségében töredelmesen magába tért. Magához kérte a collegium rectorát és a legsürgetőbben kérte, hogy menjen Szent-Pantaleónba és ott valamennyi rendtag előtt kérjen bocsánatot az ő nevében Kalazancziustól

---

¹⁾ L. Timon-David, Réponse 40, 42, 21, 31, 39, 32, 34 sat. sat. Timon-David sok igazságtalan vádat türt el e miatt az áldatlan emlékü Pietrasanta miatt. Azt mondja: „On fait pleuvoir sur ma chétive personne un déluge d'injures.“ (Réponse, 10.) *De ő méltán livatkozhatott XIII. Leo pápa hozzá intézett brevéjének (1884. márcz. 17.) ezen helyére: „Nous n'ajouterons rien au sujet de la vie de saint Joseph Calasancet que vous venez d'écrire à nouveau, après une soigneuse recherche des monuments, afin que l'exemple des épreuves et de la patience du très saint fondateur des Écoles Piés excite le courage de vos frères.“* — ²⁾ Tosetti-Koch 283. — ³⁾ Timon-David II. 199—200. Tosetti-Koch 383. — ⁴⁾ Tosetti-Koch 283. Timon-David II. 200: „Stéfano s'oublia jusqu'a faire une de ces grandes fautes qui ne diminuaient aucunement son mérite aux yeux du Père Saintepierre et ne l'avaient pas empêché de le faire Supérieur de l'Ordre. Les Auditeurs de Rote en jugèrent autrement, et dès le jour suivant, qui était un mercredi, il fut exilé à Frascati.“ — ⁵⁾ Timon-David II. 225. Tosetti-Koch 284—285. — ⁶⁾ „Au Nazaréno il finit sa triste vie dans la boue, ayant recommencé les mêmes infamies de Naples.“ Réponse, 29. „Il fut couvert d'une affreuse lèpre.“ Vie, II. 226.

sértéseieért, igaztalanságaiért, gonoszságaiért. Kalazanczius meghatott lélekkel sietett a hűtelen fiúhoz, szívből bocsátott meg a lelkileg is gyötrődőnek és gyászoló lélekkel kísérte örök nyugvóhelyére.¹⁾

Stefano Cherubini férfikora teljességében, 48 éves korában szállt sírjába. Kalazanczius maga öltöztette be 1617-ben és nagy reményeket fűzött hozzá. Stephanus ab Angelis — ez volt szerzetesi neve — e várokozásokat mind meghazudtolta. Az övéhez és Matrióéhez hasonló neveket a Kegyesrend története többet nem ősmér; az *úrulás* szörnyű bűne csak e két szárandó embert terheli.²⁾

A rend eltörlését kimondó bulla megszorított sok fejedelmet és előkelő egyént, a kik országukba vagy városukba behozták volt már a Kegyesrendet és működésének rendkívüli sikereit látták. Strasznitzban egy tudós kapuczinus, *Magni Valerián*, egy iratot bocsátott közre, a melyben igyekezett bebizonyítani, hogy a bulla csalárd úton csikartatott ki a rosszul értesült pápától a visitor által. Ezt az iratot Lengyel-, Német- és Olaszországban sokat olvasták és igen sok bíboros és főpap meggyőzőnek találta.³⁾ A lengyelek e meggyőződés alapján nem akarták a piaristákat, a kik úgy a királytól, mint az állami legfőbb tisztviselőktől bűcsút vettek, Olaszországba visszatérni engedni; a király, egész udvara, az országgyűlés vetette magát közbe, hogy a rend Lengyelországban megmaradjon. Hasonló sürgető kérések érkeztek mindennünnen, a hol a piaristákat ismerték.⁴⁾

Azomban minden közbenjárás hasztalan volt. Csak Kalazanczius Istenbe vetett bizalma maradt állhatatos. Naponkint intette fiait, hogy legyenek állhatatosak, bizzanak az Úrban, ki fel fogja támasztani a Kegyesrendet. A nápolyiakat buzdítja (1647. máj. 20), hogy imádkozzanak, *ut in tribulatione magis elucescat virtus vestra*.⁵⁾ *Orate, donec transeat iniquitas*, mondotta gyakran.⁶⁾ Az ő bizalma soha sem rendült meg, ha rendje elszéledőben volt is. Voltak állhatatosak is. Ezekben bízott Kalazanczius, ez a válogatott hadsereg támasztotta föl újra a rendet.

Kalazanczius végső gyászainak egyike Pietro Cassani halála volt 1647 okt. 7. A szentéletű férfit a nép általánosan tisztelte. Végtisztességén óriási népesődület volt.⁷⁾

Videbitis aurilium Dei super vos, ezt mondotta csüggedő társainak, kik a gyász napjaiban csak ő tőle vártak vigaszt.

1647 decz. 5. a Tiber kiöntött. Ez a csapás alkalmat adott a szentéletű férfiúnak, hogy gyakorolja életében annyiszor tanúsított végtelen

---

¹⁾ Timon-David II. 2:6—238. Tosetti-Koeh. — ²⁾ Canata-Jofre 2:6. — ³⁾ Timon-David II. 151. — ⁴⁾ L. alább és Timon-David II. 206—224. — ⁵⁾ Timon-David II. 219. — ⁶⁾ Timon-David II. 203—4. — ⁷⁾ Koeh-Tosetti 206.

jótekonyságát. Elete mindvégig hasonló maradt önmagához a lángoló emberszeretben.¹⁾

Utolsó levelében (1648 aug.) is így ír: „Igyekezetek fenntartani a legszigorúbb rendet magatok között és a lehető legjobb karba helyezni iskoláitokat. Reményem az, hogy a Úr, ki bennünket levert, életre fog ismét kelteni.“²⁾

V.

Kalazanczius halála és temetése.

Ezen közben érkezett Kalazanczius napjainak teljessége, a természet örök törvénye szerint.

Körülbelül egy esztendő óta azt mondogatta Kalazanczius övéinek, a kik vissza-visszatérő testi fájdalmai közben meg akarták őt vigasztalni: „Várjátok meg augusztus havát és akkor meg fogjátok látni, mit tesz az az Isten.“³⁾ Fiai nem gondoltak arra, a mire ő, és a mire már régóta készült, t. i. halálára. Ők a szerzet visszaállítását várták.

Sokáig és sokat készült Kalazanczius a halálra. 1648. jul. 21., keddi napon, szintén ezen czélból akart Szt.-Pantaleonból az Üdvözítőről nevezett kis templomba menni, a melyben az nap sok búcsúban lehetett részes. Kalazanczius szokása szerint mezitláb ment. Elvégeztén ájtatosságát, nagyon fáradtnak érezte magát és kínosan vánszorgott haza felé; a midőn a Madamaterén átmenve, oly erősen ütötte bele a lábát egy kőbe, hogy nagy újjáról majdnem leszakadt a köröm. Ily korban minden seb halálos; és Kalazanczius sebéből csak úgy patakzott a vér, megjelölve az utat, a melyen járt. Társa kétségbe esett, hogy a gyöngye-szemű aggastyánt nem vezette a kellő figyelemmel, és keserves sirásra fakadt. Kalazanczius kínos fájdalmai daczára is vigasztalni igyekezett a szegény embert, a kit otthon is megremült és haragra gerjedő társai ellen megvédett. Ágyba akarták fektetni, hogy lába gyúladásba ne essék. Nem tette, erős volt a kimerülésig: hivatkozott B. szt. Károly példájára, kinek egy körmenet alkalmával egy vasdarab fűrődött mezítelen lábába; a szent férfiú sebe nagyobb és vérzőbb volt, mint az övé, s szt. Károly még sem vette semmi tekintetbe, s fájdalma el is múlt csakhamar. Az ő sebe, úgymond, ahhoz képest semmi: ne tulajdonítsanak hát rendtársai az ő bajának fontosságot és járjanak el mint rendesen kötelességeik teljesítésében. Mind engedelmeskedett. Maga a szt. öreg is a legnagyobb lelkierővel tartotta fenn roskatag testét és minden nap mutatta be a vértelen áldozatot az úrnak.

---

¹⁾ Tosetti-Koeh 298. — ²⁾ Timon-David II. 233—239. — ³⁾ Canata-Jofre p. 254: „aguardad el mes de Agosto y veréis lo que hará Dios. Todos esperaban en dicho mes el restablecimiento del Instituto; pero no fué así“ . . .

Aug. elsején szintén misézett, de a misét csak nagy kínnal fejezhette be. Ez volt az utolsó életében. Mise után a helyett, hogy mint rendesen, hálaadó imádságát, mondja el, kénytelen volt ágyára feküdni, hogy kipihenje magát, mert előttevaló éjjel nem pihent. Azomban a következő napokon sem volt nyugalma, és baja súlyosbodván, nagy bánatára vasárnap sem mondhatott misét. Nem is mondott többet életében. Láz és kínos szomjúság gyötörte. Gyónt és áldozott és folyton ájtatoskodással készült a nagy útra. Gyóntatójával, Garciával, hosszasan beszélgetett lelkiismereti ügyeiről és pusztuló rendjéről. Aug. 3. orvosokat kellett hívni, mibe végre a beteg is beleegyezett. Ezek között volt Castellani, Kalazanczius benső barátja, XV. Gergely régi orvosa. Az orvosok nem vetettek nagy ügyet bajára és hamaros gyógyulást ígértek, a min a beteg mosolygott, mert érezte a vég közeledtét. „Az fog történni a mit Isten akar“, mondta megadással.¹⁾ Külsőleg tényleg javult, de a belső láz folytonfolyvást gyötörte. Hozzájárult még, hogy régi májbaja is jelentkezett. Az orvosok mindazáltal némileg könnyítettek baján.

Megható Róma részvéte a nagy beteg iránt e napokban. Róma legelőbbszel egyénei látogatták és egymástól nem férték a nagy ember kicsiny czellájában. Bátorosok és hercegek, fejedelmi követek és egyéb magas hivatalnokok egymást érték Szt.-Pantaleóban. Boldog volt, ki vele szállhatott és imádságába ajálhatta magát. Kalazanczius derült volt a végső fájdalmak e napjaiban. nyájasan fogadott mindenkit és lelki épülés és vigasztalás nélkül senki sem ment el tőle. És sajátságos reactio mutatkozott a szellemeiben; azok is, a kik még nemrég elfogúltak és fenekedők voltak, a beteg aggastyán és szerzete mellett nyilatkoztak; a halál elnémitotta volt a rágalmazók nyelvét, és szerepökre újolag senki sem vállalkozott. A látogatók legtöbbször Kalazanczius áldásért könyörögtek és imádságaiba ajánlották magukat, sokan kezeit csókokkal tetézték, a legtöbben pedig erőszakkal vittek magokkal holmi csekély emlékeket.

Némi javulás tünetei között érkezett el aug. 6., szt. Justus és Pastor vértanúk napja, kiket tanítványai védőszentjeiül választott Kalazanczius. E nap mindig alkalmas iskolai ünnepélylyel volt összekötve, mely most sem maradhatott el. Baldi, a retorika tanára, a védőszentek életét egy iskolai drámává dolgozta föl, melyet növendékei által adatott elő. Szt.-Pantaleón e napon valóságos búcsújáró hely volt.

Kalazanczius az ünnepély napján jobban érezte magát; de éjjel súlyosbodott baja és nem engedett a következő napokon sem. Az orvosok folyton biztatták; pedig láz és égető szomjúság gyötörte. Testi szenvedéseihez járultak egyéb bajok is. A nagy rendalapító kínjai közepett is el akarta olvasni szerzetesei hozzá intézett leveleit. Azok pedig tele voltak

¹⁾ Canata-Jofre: „Sera lo que Dios quiera: solo Dios es verdadero medico, porque tiene en sus manos la vida y la muerte.“ p. 254.

gyász hírekkel bomladozó, széttzüllő rendjéről. Mindenütt tanító és lelkész-
kedő erőkre lett volna szükség, és Kalazanczius nem küldhetett többé
senkit sem. *Pusztulás mindenütt, kiháló házak és hűtelen fiak, kik a
szerzet súlyedő hajóját elhagyták.* S a haldokló alapító előre látta, hogy
a gyász napjai még éveken keresztül tartanak; ámde nagy lelke nem tudta,
mi a csüggedés; rendületlenül bízott műve életrevalóságában és fenmara-
dásában, ezért imádkozott, e hittel vigasztalta meg el-elcsüggedő fiait, és
e rendületlen hittel szállott sírjába.

Aug. 18. egy érvágás némileg könnyített egyre aggasztóbbá váló
baján. De a javulás csak rövid ideig tartott. Láza és ezzel gyötrő szom-
júsága visszatért. Az orvosok biztatták, ő derült nyugalommal mondott le.
Aug. 25.-ét emlegette. Halála előtt három nappal hanyatt fordult s ég
felé fordított tekintettel maradt haláláig.

Aug. 22.-i áldozása alkalmával bocsánatot kért fiaitól s azután elbu-
csúzott tőlük; majd síró esdeklésökre megáldotta jelen- és távollevő és
jövendő fiait. Aug. 24. oly súlyossá vált baja, hogy a pápa áldását *in
articulo mortis* kérte és meg is kapta. Azután fölvette az utolsó kenetet,
mit orvosai, kik még folyton bizni látszottak felgyógyulásában, nem akar-
ták megengedni; végre a szerzet pénztárát minden formulátus megtartá-
sával átadta Garcíanak, mint Szt.-Pantaleón elüljárójának.

Az utolsó kenet fölvétele után látszólag nyugodtabb és jobban lett
Kalazanczius, a ki e végső óráit folytonos imádságban és szent elmélke-
désben töltötte. Azonban belső hősege folyton növekedett; mindazáltal
elküldötte maga mellől összes szerzetestársait, kettő kivételével.

Másnap reggel 5 óra felé lehellete szakgatott lett. Gyakran ismételte
mondhatatlan áhitattal Jézus és Mária nevét. Az ápoló megijedt és a
csöngetyűvel jelt adott. Fiai a haldoklóhoz siettek, de jórészt későn érkez-
tek.¹⁾ Nyoma sem volt nála a halálküzdelemnek vagy a magánkivületnek,
utolsó pillanataig uralkodott érzékein. Fölemelte karját és jobb kezével
áldást intett fainak, szemeit ég felé emelte, háromszor mondotta *Jézus!*
Jézus! Jézus! és csöndesen jobblétre szenderült.²⁾

1648. aug. 25. reggeli 5 $\frac{1}{2}$ órakor. keddi napon. adta vissza lelkét
Teremtőjének. Tizenhét nap múlva lett volna 92 esztendő. Isten megki-
mélte a végső belegségek lealázó gyöngeségeitől; tiszta, szennytelen maradt
mindvégig. Nyugodt. férfias arczán ott honolt a halálban is a szelid jám-
borság. A ki e magasztos arcot látta, megvigasztalódott és kibékült a
halál gondolatával.

¹⁾ Timon-David II. 262: „toute la maison accourut promptement pour la dernière
recommandation de l'âme, mais trop tard.“ — ²⁾ Canata-Joffre, 263: „acudieron todos los
Religiosos, arrodillándose alrededor de su cama. Cuando el Santo les vió, per despido
una mirada de amor; con la mano les bendijo, y pronunciando tres veces el nombre
de Jézus . . . cerró los ojos á las miserias de esta vida“ . . . .

Ott zokogott halottas ágyánál a könyörgő imádság: „*Subvenite sancti Dei, occurite Angeli, suscipientes animam ejus, offerentes eam in conspectu Altissimi.*“

Kalazanczius halála után fiait, a kik betegsége közben oly levertek és szomorúak voltak, egyszerre sajtáságos élénk öröm ragadta meg; mintha lelke legbensejében érezte volna mindenik, hogy a szent alapító a halhatatlanság csarnokába jutott. Olyan magasztosan lelkesítő volt a nagy halott látása.

A halott arczáról mintát vettek. Meg akarták örökíteni az egyház egyik leghívebb fiának vonásait. Életében hasztalanul törekedtek őt rávenni, hogy üljön a legkiválóbb festőknek. A minta teljesen sikerült. Egy ügyes festő, ki Kalazancziust életében ismerte, a minta alapján megfestette az arczképét, mely manap is megvan és a legtalálóbbról valamennyi között. A 92 éves aggastyánnak vonásait tükrözi vissza. Valamennyi egyéb arczképe, különösen azok, melyek a szent férfit fiatalabbnak tüntetik föl, többé-kevésbé eszményítők.

Reggel a holttestet a házi oratoriumban helyezték el. A szerzetesek felváltva imádkoztak mellette; de jobbra olt voltak mindnyájan, nem tudtak megválni a drága tetemtől. Az Olaszországban általános siesta alatt az orvosok a holttestet fölboncolták, mely alkalommal kitűnt, hogy a betegség főészke a májban volt; bámulatot keltett a szokatlanul nagy szív.

Aug. 26. reggel korán a templomban tették ki a holttestet. A legrégebb szerzetesek vitték oda. Őrizésére két áldozópapot rendeltek ki, Berro és Caputi atyákat, a kik későbbben mindezen eseményeket a legpontosabban följegyezték. A többiek karban imádkoztak a holtért.

Egész Róma visszhangzott a gyászos hírtől: „*A szent férfiú meghalt! Meghalt a szent atya! Menjünk Szt.-Pantaleónba!*“ Rövid idő alatt 5—6 ezer ember gyűlt össze a holttestnél, a kik a templomot egészen betöltötték. De ez az általános zarándoklatnak csak kezdete volt. A szomorú hírt beszéllte Rómában egymásnak mindenki, apraja-nagyja. Az örökös atyák számát nyblezra kellett szaporítani, hogy a tömeg visszatartható legyen; majd 10-en, 12-en, végre 15-en őrizték a holttestet, és ennyi is elégtenek bizonyult. Torlaszokat emeltek nagy padokkal a ravatal körül; mind hasztalan. Róma egyes részei ezen nap reggelén néptelenek lettek. Szegény emberek, kereskedők, törvényszéki hivatalnokok, főpapok, fejedelmi követek és úri hölgyek siettek a holttesthez, és a közös gyászbán és ájtatosságban egyenlő lett mindenki. A tolongó népözön folyton növekszik. A szt. öreg holttestét a jámbor nép minden áron meg akarja érinteni és az örökös papokat majdnem agyon nyomja. Minden visszatartás hasztalannak bizonyul; a nép darabokat vág a szent gyanánt tisztelt halott ruhájából és mise-öltetéből, elveszi olvasóját, birtumát, sőt magát a tetemet sem kiméli. Mindenki egy kis emléket, ereklyét akar magával vinni. A holttest őrzésére a pápai katonákból egy egész csapatot kellett kirendelni, de azért

nem szűnik a tolongás. Hogy a hálott a további fosztogatástól meg legyen mentve, roppant akadályok leküzdésével a főoltárhoz viszik, hogy a szentély korlátjával legyen elzárva. De innen is el kell vinni és a sekrestyébe zárni. Főpapok a karzatról ámuló esodálattal nézik a hallatlan jeleneteket és híroket megviszik a pápának. A történelem nem értesít arról, mit érzett és mondott X. Inceze e pillanatban; de kirendelte svájcei testőreit, kik a holttestet újra a templomba viszik és a bejáratnál a tolongó népet rendben boesátják be és ki. A templom előtt zajgó türelmetlen néptömegnek egy jézsuita ékes szavakban hirdeti Kalazanczius dicsőséjét. „Szent ő,“ úgymond, „s mindenki úgy van meggyőződve. Isten hívta meg őt a Kegyesrend alapítására, mint szt. Ignácot a Jézsuitarendére.“¹⁾

A tolongás csak a forró déli órákban szűnt meg, a mely idő alatt a kegyesrendiek a holttestet kénytelenek voltak újra fölöltöztetni. A visszatérő nép a templomot zárva találván, a szomszéd házokról a tetőkön keresztül bemászott Szt.-Pantaleónba, és ekkor újra kezdetét vette a rajongó fosztogatás.

Szinte hihetetlen, de tény, hogy Kalazanczius meggyérült ellenségei még a holttal szemben sem békültek meg. Arról vádolták a piáristákat, hogy alapítójukat szentnek híresztelik és ez által zavargást idéznek elő a nép között. Sikerült is nekik részben alacsony érzületeknek eleget tenni. Csalárdul megparanesoltatták a piáristáknak, hogy a holtat mentül hamarabb temessék el; a svájcei őrség által visszatartatták a népet és a holttestet egy a sekrestye mellett levő szobába záratják és poroszlók őrizetére bízták. Ez az eljárás teljesen jogtalan volt; s Szt.-Pantaleón elüljárója García panasza sietett a bíboros-helyetteshez. A bíboros a jogtalan eljárás fölött mélyen megbotránkozott és megparanesolta, hogy a poroszlók hagyják el a holttestet, melyet újra el kell helyezni a templomban, hogy a nép újatos kívánsága teljesüljön. A népnek ezalatt a később oly híressé lett Caravita jézsuita atya hirdette volt Kalazanczius dicső erényeit.

A csüdület újra kezdődött. Soha nem láttak a rómaiak hasonló nép-vándorlást; az öregebbek megvallották, hogy az aunyira népszerű Nerii szt. Fülöp halálakor tapasztalt részvét össze sem hasonlítható a mostanival. Éjfélkor erőszakkal kellett a templomot bezárni és a holttestet a házi oratoriumba vinni. A nép legnagyobb része az éjt a templom előtt várta végig.

Másnap reggel korán a piárista atyák García elnöklete alatt tanácskozmányt tartottak, a melyben elhatározták, hogy a holttestet a nép beboesátása nélkül fogják eltemetni. Félték a nép visszaéléseitől. Azért azonnal mély sírt ásattak a főoltár mellett és eltemették drága halott-

---

¹⁾ Canata-Jofre. 267: „José era un Santo, lo ha sido siempre, esta es la opinión y la voz de todo el mundo“ etc.

jukat. A később bebocsátott nép neki rohant a frissen hantolt sírnak; boldog volt, a ki egy maroknyi földet vihetett magával. A zarándoklás egyre tartott, úgy hogy Róma házai néptelenek lettek. A sírra folyton új földet kellett vinni.

Este felé zárt ajtók mögött. annyi előkelő egyéniség jelenlétében, a mennyit belehetett bocsátani, megállapították hivatalosan a halott azonosságát. Feje felől egy ólomlapot helyeztek el ezen felirattal: *Hic requiescit Corpus Venerabilis Servi Dei Patris Josephi a Matre Dei. Religionis Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum Fundatoris et Propagatoris, qui obiit anno aetatis suae 92., die 25. Augusti, anno Domini 1648.*

A kortársak megőrizték számunkra Kalazanczius külső leírását. Nagyon magas termetű volt, bőre finom és fehér. haja és szakállá szőke és kevéssé vörösbe hajló, de aggkorában galambbősz; homloka széles, szemöldöke sűrű, szeme kicsiny, orra egy kissé hegyes, arca rendkívül nemes. sőt főséges kifejezésű. lelke szentségét visszatükröző volt. Idegalkata a természettől fogva fölötte élénk volt, de mérsékelte azt az erény. Szavaiban nem szólt soha harag vagy neheztelezés, hanem mindig szelidség és szeretet. Arca mindig derült volt és soha sem láttatta azokat a fájdalmakat, a melyek belül emésztették.¹⁾

VI.

Kalazanczius megdicsőülése.

A Kegyesrend nagy alapítója meghalt, és dicsőség és egyetemes gyász kísérte nyugvóhelyére. Ámde a nagy embereknek szellemi utóéletök is van; így Kalazanczius emléke sem mosódott el, midőn ő már nem járt fiai között és az emberekhez már nem jött vigasztaló igével, hanem folyvást fényesebb és ragyogóbb lett. Áhitattal emlegette a nagy szenvedő nevét a nép, a művelt és a műveletlen osztály. Isten kedvelt szolgálójának tartották már életében, a kinek eleven hitét és égő szeretetét az Úr azzal jutalmazza meg, hogy csodákat hajtat végre vele. Ravatalánál is számos csodás esemény történt.

Kalazanczius szentségének terjedő hírével fölmerült a sürgető óhaj hogy lépések tétessenek boldoggá, illetőleg szentté-avatása érdekében.

A szentté-avatás a legnagyobb dicsőség, mely halandót érhet.

Az egyház azon személyeket, kik e földi életben a jámborság- és ájtatosságban és a keresztény erényekben kitűntek, holtuk után különös tiszteletben részesíti, emlékökre ünnepeket szentel és istenitizteletet rendez. Az egyház a jámborságot, az ájtatosságot és az igazán jeles keresztény

---

¹⁾ Mint Timon-Davidnál II. 284: „Les contemporains nous ont conservé le portrait de saint Joseph Il était d'une taille fort élevée” . . . et.

erényeket tekinti érdemekül és magának az isteni Üdvözítőnek ígéretére alaposan hiszi, hogy mindazok, kiket az egyház a mondott okból tisztel, a túlvilágon is megdiadósultak Isten előtt, miből bátran következtethetjük, hogy az ő esedekléseik is nagyobb kegyelemre találnak Istennél. Ezen nyugszik mint alapon a szentek tisztelete. Az egyház a szenteket tiszteli, Isten kedveltjeinek tartja őket, kik példaképei a valódi keresztenynek; de a szentek imádását soha sem tanította, mert az imádás egyedül az Istent illeti, hanem igenis buzdít arra, hogy a szenteket utánozzuk és közbenjárásukért folyamodjunk.

Az életszentségre nézve bizonyos fokozatok állanak fenn. Így *servi Dei* azok, kik szentség hírében haltak meg; *venerabiles* pedig azok, kiknek szentéletét a bíróság előtt bebizonyították. A *beatus*-t a boldoggá-avatás okmányában megnevezett személyek bizonyos helyen, megszabott módon tisztelik. A *sanctus*-t tiszteli az egész egyház a vallásos tisztelet minden módja szerint, nevére templom vagy oltár avatható, képére félkörű fejdísz (diadema) alkalmaznak, ereklyéi körmenetben körülhordozhatók, valamely ország vagy város védőszentjéül választható, sat.

A boldoggá-avatás, valamint a szentté-avatás hosszas, lelkiismeretes, részletes nyomozás, az avatandó életének és érdemeinek és holtá után eszközölt csodáinak szigorú vizsgálata és ismételt tárgyalások után történik. Az eljárást az avatandó halála után csak hosszabb idő múlva (közönségesen ötven év múltával) kezdik meg; de erre nézve vannak kivételek. A *beatificatio* csak akkor mondatik ki, ha szigorú vizsgálat után kitűnik, hogy a megholt a keresztyén erényeket hősies fokban gyakorolta, és hogy Isten az ő esedezésére két, három vagy négy csodát művelt; a *canonisatio* pedig akkor kérhető, hogy a *beatus* (üdvözült, boldog) esedezésére ismét legalább két csoda történt. Az ide vonatkozó hivatalos iratokat az illető püspök szokta Rómába a *Congregatio Rituum*hoz küldeni, mely pápai megbízás folytán szokott ezen ügyben eljárni. A csodákat orvosok, természettudósok és különféle tanárok vizsgálják meg. Egy *promotor fidei* (*diabolus rotae*, *advocatus diaboli*) hivatalból különféle kifogásokat tesz: ezenkívül van egy *defensor* (*advocatus Dei*). Az ügyet hosszabb időn át többszörösen megvizsgálják, és ha a csodákat kellően be lehet bizonyítani, egy a pápa elnöklete alatt megtartott ülésben a pápa a *congregatio* kívánatát meghallgatja és a boldoggá-avatásra vonatkozó decretumot kiadja. A *canonisationál* (szentté-avatás) a *congregatio* által egy tárgyalás és bizonyítás a pápa előtt történik, mire a pápa ezen ügyben előbb egy titkos, azután egy rendkívüli vagy nyilvános *consistoriumot* tart, melyben a Rómában jelenlévő érsekek és püspökök nézete is kikéretik; mire egy meghatározott napon a pápa ünnepélyesen Szt.-Péter templomába megy, s az ott általa vagy egy bitoros által tartott mise után a szentté-avatást ki mondja; mire azonnal *Te-Deum* tartatik.

Megjegyzendő, hogy multhatlanul megkívántatik, hogy az avatandó ne részesült legyen soha és sehol sem nyilvános tiszteletben.

Ime ennyi gondba és lelkiismeretes vizsgálatba telik egy beatificatio és canonisatio. Nem csoda, ha a hivatalos eljárás hosszas és a költségek óriásiak. Ez utóbbiak felrúgnak legalább 200,000 frankra. Kalazanczius szentté-avatása csak több mint 100 évig tartó pör után következett be.¹⁾

A kegyesrendi atyák a pörös eljárás alapos tanulmányozása után tényleg megnyerték az ügynek Ginnetti-t, a bíboros-helyettest. 1650-ben hét kijelölt hitelt érdemlő tanú vallomása alapján hivatalból kimondatott, hogy Kalazanczius eddig nem részesült szentet illető tiszteletben.²⁾ Majd az erénypör vette kezdetét. Az 1655-ben meghalt X. Inczét VII. Sándor követvén a pápai trónon, a piaristák lelkében új remény ébredt nemcsak alapítójok pörét, hanem veszendő congregatiójok ügyét illetőleg is, mert az új pápa bíboros korában mindig nagy pártfogójuk volt. Tényleg VII. Sándor rendkívüli örömmel fogadta az uralkodó fejedelmektől, püspököktől és községektől érkező leveket, a melyekben Kalazanczius boldoggá-avatását sürgetve kérték. Annyi levél érkezett hozzá e tárgyban, hogy egyszer azt mondotta nagy lelki örömmel államtitkárjához: „Úgy látszik, az egész világ mozgásba jő József atya boldoggá-avatása érdekében.“ VII. Sándor, saját nyilatkozata szerint, égett a vágytól, Kalazancziust boldog gyanánt az oltárra helyezni, mert Istennek ezen kiváló szolgája iránt különös tisztelettel és az általa alapított szerzet iránt nagy jóakarattal viseltetett. Azomban Kalazanczius felmagasztaltatásának ideje még nem érkezett el. VII. Sándor meghalt: a pör lanyhuló buzgalommal folyt tovább, az ellenvetések és védőbeszédok sok időt vettek igénybe. Csak 1728 szept. 8. adatott ki XIII. Benedek pápa decretumra, melyben Kalazanczius hősiességei constatálnak.³⁾ Nyolczvan év telt el a nagy szenvedő halála óta.

Ezután kezdetét vette a boldoggá-avatás pöre. A beterjesztett számos esoda közül, melyek mind Kalazanczius közvetítésével történtek, a Congregatio Rituum hármat vizsgált és vitatott meg a legaprólékosabb gondnal: Morelli Salvator, Ceccherini Krisztina és Tanteri Margit esodás meggyógyulását.⁴⁾ Mind a három esodát elfogadta. A pör szerencsés befejeztével adta ki XIV. Benedek 1748. aug. 7. a boldoggá-avatás brevéjét. A nevezetes okirat kezdete: *Coelestis Paterfamilias*.

---

¹⁾ Dr. Szeredy József, Egyházjog, II. k. 1300 s. kk. II. (Pécs. 1879, II. kiadás). — Timon-David, i. m. II. 285. s. kk. II. (Lehetőleg szószerént.) — ²⁾ „constare de non cultu.“ — ³⁾ „constare de virtutibus Venerabilis servi Dei Josephi a Matre Dei. tam theologialis quam cardinalibus, eorumque annexis, in gradu heroico.“ — ⁴⁾ L. bővebben Timon-David, II. 299. s. k. I.

A breve, vonatkoztatván a bibliai családapára, ki a nap különböző óráiban ment ki munkásokat fogadni,¹⁾ így szól folytatólag: „Ekként az egyház is minden korban támasztott munkásokat, kik szerzetesrendeket alapítsanak . . . A múlt században e nagyhirű városban az irgalmasság Atyjának tetszett gondviselésének fényes és emlékezetes példáját föltüntetni szolgájának, az Isten anyjáról nevezett Calasanzi Józsefnek személyében. Egy híres arragoniai család sarja ő“ . . . Következnek: Kalaz. rövid életrajza, csodatételei, hősies erényei; majd így végződik: „Apostoli tekintélyünk és jelen levelünk erejénél fogva megengedjük, hogy Isten szolgája József ezentúl mint boldog tiszteltessék, hogy teste és ereklyéi a hívők tiszteletére kithetők legyenek. Képeit sugarakkal és aureolával lehet díszíteni, és minden esztendőben aug. 27. temetése napján, az officium és a mise az ő tiszteletére mondandók.“ Azután a breve kimondja, hogy e tisztelet csak a piarista házakra és oly más helyekre szorítkozik, a melyek arra méltó okok alapján igényt tarthatnak, mint Peralta, Ortoneda, Tremp és Urgel, buzgóságának és gyümölcsöző tevékenységének első színhelyei.²⁾

Emberemlékezet óta nem láttak annyi embert a vatikáni bazilikában mint 1748 aug. 18., a boldoggá-avatás hivatalos ünnepén. A szószékről *Vitelleschi* jezsuita atya, a hírneves hitszónok, hirdette Kalazanczius dicsőségét. Aug. 25., Kalazanczius halálának százéves fordulóján kezdték a piaristák ünnepélyes triduumjokat Szt.-Pantaleónban. A pápa és a bíborosok több istentiszteleten személyesen vettek részt. A piaristák mindenütt ájtatos lelkesültséggel ülték meg alapítójok felmagasztaltatásának ünnepét. Madridban nyolcz napra kellett kiterjeszteni az ünnepet, s az első nap költségeit a spanyol király, a másodikát a királyné, a többiekét királyi sarjak és előkelőségek viselték. A palermói görög collegium növendékei patronusoknak választották. Velence dogéja, érseke, senatorai és plébánosai kérelmekre engedélyt kaptak Kalazanczius officiumára és miséjére; hasonlóképen Genua, Savona, Carcare, Flórencz. Egymást érték az ilyenmü kérelmek a pápánál.

1642. aug. 18. gonosztevőként fogságba hurczolták Kalazancziust, 1748. aug. 18. magasztos dicsőség övezi a rég elköltözött mártir fejét! Miként szenvedései szokatlanok, akként diadala is fölülmúlja az emberi arányokat!

Kalazanczius szentté-avatásának pöre *Caminati Mária* és *Buada Vincentának* az ő közvetítésével történt csodás meggyógyulása alapján indult meg. XIII. Kelemen pápa 1767 júl. 16. adta ki a szentté-avatás decretumát, mely által Kalazancziuson kívül még öten avattattak szentekké.³⁾

---

¹⁾ Máté XX. — ²⁾ Timon-David, II. 304–5. Constitut. 214 csak jelezve. Koch 340 et ss. — ³⁾ A szentté-avatáskor mindenféle nagy egyházi ünnepélyeket tartottak a

Két évvel későbbben, 1769-ben, a Rituum Congregatio végleg megállapította és helybenhagyta Kalazanczius miséjét és legendáját. Ez utóbbi kevés szóval és nagy szabattossággal mondja el a szent férfiú hosszas életét.

Kalazanczius tiszteletét XIV. Kelemen kiterjesztette az egész egyházra (duplex minor). Colossalis szobrát még 1753-ban állították a legnagyobb rendalapítóké közé a Vatikánban.

Egy dicsőült meg az a férfiú, a ki életében annyi jót és nagyot tett és mindezért csak túrt és szenvedett. De erényének méltó jutalma is lett. Mert hol van a világnak azon dicsősége, a mely a szentté-avatással fölér? A legnagyobb királyok és hadvezérek tetteit romlandó szobrok és a nemzeti hiúság vagy irigység ellenmondó lapjai hirdetik; az egyház szentjeit pedig, bár néha a legalacsonyabb sorsú emberek voltak, a nemzetek egyetértőleg tisztelik, mint közbenjárókat az égek Uránál.

VII.

A Kegyesrend visszaállítása és elterjedése.

Kalazanczius szentté-avatásakor a Kegyesrend régen szerzetesrendi rangra volt újra emelve és szerte virágzott. Maga az alapító gyakran mondogatta: „Halálom után a szerzet újra föléled és szebben virágzik, mint valaha.“¹⁾ Így nyilatkozott haldoklásakor is. Ámde sokan gondolkoztak másként és nagy fájdalomra egymás után hagyogatták el a rendet. Halála után sem szűntek meg a feloszlás tünetei. Mások ellenben az ő példájából erőt merítve, tántoríthatatlanul maradtak meg helyökön, hogy az újra fölépülő szerzetnek alapkövei legyenek.

Az egyénekben való hiány daczára a piaristák egy évvel alapítójok halála után újra megtelepedtek a csehországi Leitomischlben, hol később számukra Csehország egyik legszebb temploma épült. E városba sokat szenvedett a múltban a huszitáktól; 1425-ben elpusztították a dühöngő táboríták. Most is vallási viszályok dühöngtek benne, melyek közepette a piaristák többször forogtak halálos veszedelemben. Azonban hősiességük nem várt siker aratott. Már 1649. végén és 1650 elején 2230 egyént terítettek vissza az egyház kebelébe, a kiket a legközelebbi években még sok százan követtek. E kiváló sikerek hathatósan befolytak a rend visszaállítására.²⁾

---

a piaristák, melyekben a nép néhol óriási arányokban vett részt, pl. a többi közt Nyitrán, mely ama napokban valóságos búcsújáró hely lett, hova messze földről zarándokoltak. Amaz ünnepek emlékei közé tartoznak: Ditsőséges Sz. Calasanczius Józsefnek, az Áhitatos Oskolák Szerzete Alkotójának nagyérdemű Jóságiról sommás Beszéd. Kalocsa 1769. A beszédet írta és mondta *Dezső Bernárd* benezés. — Sz. Calasanczius Józsefnek dícsérete. Írta *Erdélyi József*, váci kanonok. Kalocsa, 1769. — ¹⁾ Timon-David II. 392. — ²⁾ Timon-David, II. 392—3.

Másutt nem csekélyebbek az eredmények, melyeket Kalazanczius elárvult fiai fölmutathatnak. Oly annyira kedvelt és hasznos volt a szerzet, hogy az egész világ elámult eltöröltetése fölött. „*Mirata est Roma et cum Urbe orbis.*“¹⁾ Az ausztriai tartományokban előkelő egyének, köztök Dietrichstrein Miksa birodalmi herezeg és Harrach prágai bíboros-érsek, kivitték, hogy az eltörölt bulla soha sem hirdettetett ki.²⁾ IV. Ulászló, Lengyelország királya, sem engedte kikirdettetni az ő országaiban.³⁾ Kalazanczius buzgó lelke élt szerzeteseiben és tiszteletet és szeretetet biztosított nekik minden ország fiai között.

Egész Lengyelország mozgásba jött a piáristák érdekében. Soha szebb levelet nem irtak szerzetesrend érdekében, mint a minő IV. Ulászló levele X. Incze pápához. „Összes Rendjeimmal azon egyhangú kérelemmel járulunk Szentséged lábai elé, hogy e már fejlődő és virágzó szerzetet . . . ápolni és föntartani méltóztassék; s rövid idő múlva meglátandja Szentséged, mennyi gyümölcsöt fognak hozni az Isten egyházában ezen új csemeték, és a hit elterjesztésében, valamint az ifjúság tanításában mennyi diadalt fognak aratni. És a mi a legfőbb, bizton hiszem, hogy e szerzet, megerősítésével, testi-lelki erejének legnagyobb részét a kath. hit ellen fenekedő balhitűek visszaszorítására fogja fordítani. *Ingemiscet oppressa sine triumphali ferro sola pietate praesumptuosa haeresis, dum quotidie austeritate Vitae, laborum, inediae, frigoris inter horridos brumae rigores, tolerantiam Patrum Piarum Scholarum suspiciet . . . . . favebit nihil dubito Sanctitas Vestra iusto meo universaeque gentis Poloniae Sanctitati vestrae obedientissimae desiderio, votaue Nostra prono excipiet affectu*“ etc.⁴⁾ — Ezen levelet (1647. júl. 17.) megelőzte Lengyelország egyháznagyjainak kérő fölirata 1647. máj. 25., valamint Ossolinski nagykancelláré az összes nemesek és lovagrendiek nevében 1647. május 15. Kalazanczius túláradó szívvvel mond köszönetet a királynak 1647. szeptemberében.⁵⁾

Hasuló kérelmekkel járultak a pápához Eleonora császárné, Toscaua nagyhercege és Németország kath. fejedelmei. X. Incze ennyi kérésre, úgy mondják, a szerzethez kezdett hajolni; úgy látszik, új bizottságot nevezett ki a sokat vitatott ügy átvizsgálására. Nem lehet azonban tudni, hogy határozatott-e valami a szerzet javára? Vannak, kik azt mondják, hogy X. Incze mindvégig a Kegyesrend ellenségeinek befolyása alatt maradt.⁶⁾ Ez azonban nem nagyon valószínű. Kalazanczius ezt írja 1648. május 30. egyik kedvelt szerzeteséhez: „Van már engedélyünk noviciusok föl vételére“ . . .⁷⁾ X. Incze nem állíthatta vissza a piárista szerzetet. Az

¹⁾ Aegidius a S. J. 98. — ²⁾ Aegidius a S. J. 99. — ³⁾ Aegidius a S. J. 99. —

⁴⁾ Aegidius a S. J. 100 et ss. — ⁵⁾ U. az u. o. — ⁶⁾ Timon-David II. 393: „Ce Pape, malgré ses incontestables qualités, était entouré par les adversaires de l'Institut . . .“ —

⁷⁾ Aegidius a S. J. 105.

uralkodók nem szeretnek határozataikon könnyen és rövid idő alatt változtatni, nehogy könnyelműeknek mondják őket; X. Incze sem jöhetett önmagával ellenkezésbe. Valószínűleg Kalazanczius közbejött halála is késleltette rendje visszaállítását.

X. Inczét 1655-ben VII. Sándor (Chigi bíboros) követte a pápai trónon, ki kezdettől fogva nagy jóakaratot tanúsított a piaristák iránt. A rend visszaállítását sürgették nála János Kázmér lengyel király és neje és számos fejedelem, különösen a Mediciek egész családja, melynek ekkor három bíboros tagja volt. Különösen Lengyelországból és Ausztriából mindig lélekemelő hírek érkeztek Rómába a piaristákról; de ezzel egyuttal az az állandó panasz: „nagy az aratás, kevés a munkás.“¹⁾

A pápa sürgető kérések előtt meghajolva, egy hármias bizottságot nevezett ki, mely Ginnetti, Corradi és — Albizi bíborosokból állott és melynek kötelességévé tétetett a szerzet ügyeinek alapos átvizsgálása. Albizi nevét hallva, a piaristák veszve hittelék ügyöket; mily nagy és kellemes volt azonban meglepetésök, midőn a bíborosnál tisztelegve, ez jóakaratáról biztosította őket és kijelentette, hogy különös tisztelettel viseltetik nagy alapítójok iránt, a szerzet ellen való működését gyászos tévedésnek tartja és szerencsésnek érzi magát, ha egy olyan hasznos és szükséges rend visszaállítására valamit tehet.²⁾ Így lett az ellenségből buzgó pártfogó.

A bíboros-bizottság tényleg a piaristák visszaállítása mellett döntött; javaslata ez volt, hogy a piaristák legyenek az egész életre kötelező egyszerű fogadalommal bíró congregatio, melyet egy generalis, provincialisok és rectorok kormányoznak. A pápa ez értelemben már meg is szerkeszteté bulláját, midőn egy névtelen emlékirat nyújtatott át neki, mely tele volt a piaristákra szórt rágalmakkal. A pápára mély hatást tett az emlékirat: új visitatort akart kinevezni, némelyek szerint azzal azon utasítással, hogy a Kegyesrend végleg törültessek el. Imperiali bíboros, a piaristák nagy barátja, megtudva a dolgot, a szentatyához siet, a rágalmakat kézzelfoghatólag kimutatja, felvilágosítja és megnyugtatja a pápát, és — a szétépett emlékiratot a tűz hamvasztja el.³⁾ A jobban értesült pápa 1656. jan. 24. adta ki a Piaristarend visszaállítását kimondó bulláját.

Ennek a fontos okiratnak kezdő szavai ezek: „*Dudum felicis recordationis Paulus Papa V.*“ A rend történetére való rövid visszapillantás után így szóll: „Most azonban megfontolva, mit a történetek mestere, a tapasztalás világosan bizonyít, hogy a fent- említett atyák intézménye mily nagy hasznára van a keresztény köztársaságnak; hogy a gyermekek, kik a megromlott természetnél fogva rosszra hajlók, nemesak

---

¹⁾ A lengyel provincialis levele Capponi bíboroshoz 1651. jún. 27. Timon-David-nál II. 393. — ²⁾ Timon-David II. 396. — ³⁾ Timon-David II. 397.

az első elemekre, nyelvtanra és számvetésre taníttatnak a Kegyesiskolák által, hanem a mi sokkalta fontosabb, a kath. hit elemei, a keresztény erkölcsök és erények is beléjük oltatnak: *a közjóra nézve fölötte hiható-nak ítéljük, hogy ezen oly hasznos és gyümölcsöző szerzet állandóan megmaradjon.* Ez után kimondatik, hogy a piaristák az egész életre szőlő egyszerű fogadalommal bíró congregatiót fognak alkotni; elrendeli a bulla, hogy régi constitutióikat kövessék, és védőjökül a bíboros-helyettest nevezi ki.¹⁾ — Majd 1656. ápril 4. García atyát nevezi ki egy breve a

---

¹⁾ L. Aegidius a S. J.-nál 107—114. A szöveg a következő: *Alexander Papa VII.* Ad perpetuam rei memoriam. Dudum felicis recordationis Paulus Papa V. Praecessor Noster per suas in simili forma Brevis die 12. Martii 1617. expeditas literas in domo Scholarum Piarum Urbis unam Congregationem Scholarum Piarum ab uno Praefecto regendam et gubernandam, quae de caetero perpetuis futuris temporibus Paulina Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum nuncupari, nec ultra viginti ab Urbe milliaria extendi, nec ultum locum in quo Scholae Piae non essent domibus Novitiorum exceptis habere posset, et qui eidem Congregationi nomen dare voluissent, finis duobus annis Probationis omnes tam ad Sacros etiam Presbyteratus Ordines promoti, et clericali duntaxat characterе insigniti, quam Fratres Operii tria simplicia vota Paupertatis videlicet, Castitatis, et Obedientiae super quibus a nemine praeterquam a Romano Pontifice pro tempore dispensari possint, emittere, et gratis, et nullo stipendio, mercede, salario, aut honorario accipiendo, ad pueros in primis elementis, Grammatica, computo, ac praecipue in fidei Catholicae rudimentis erudiendos, bonis et piis moribus imbuendos, ac demum Christiano more educandos, operam, laborem, et studium conferre deberent, exiit, ac instituit. Verum ita, quod qui simplex paupertatis Votum ut praefertur emisissent quamdiu in praedicta Congregatione permansissent, cuiuscunque domini iuris et proprietatis incapaces essent, idemque paupertatis Votum summam in eis paupertatem induceret, tam in particulari quam in communi ita, ut nihil omnino iuris haberent, sed nec habere aut acquirere quovis titulo possent in bonis seu ad bona quae vocantur immobilia, vel quae pro immobilibus habentur. Huic vero paupertati omnia ad eorum usum pertinentia, cibos, vestes, suppellectilem tam Sacram quam profanam statui et Instituto convenientia: Domos vero, hortos contiguos domibus, Ecclesias, Sacristias, Oratoria, ac Scholas, et huiusmodi immobilia, quae pariter usui eorum destinabuntur, similiter convenientia, ut praefertur, in dominio Romani Pontificis pro tempore existentis, mobilia vero in dominio ipsorum, in Communi tamen, esse debere de-revit et de-laravit.

Et deinde cum tunc existentes S. R. E. Cardinales negotiis Episcoporum e Regularium Praepositi, quibus felicis memoriae Gregorius XV. Praecessor Noster negotium huiusmodi examinandum et sibi referendum commiserat decreto per eos desuper facto censuissent Congregationem huiusmodi, ut praefertur, erectam et institutam posse in Religionem trium votorum solennium approbari, dictus Gregorius XV. Praecessor Noster per suas et in simili forma Brevis die 19. Novembris 1629 expeditas literas decretum praedictum approbavit, et confirmavit.

Postmodum vero piae memoriae Innocentius X. Papa pariter Praecessor Noster ex causis tunc expressis adductis, omnibus et singulis Religiosis praedictae Religionis etiam Professis tam Sacerdotibus quam Laicis sive ut vocant Operiis transeundi ad quaecunque aliam Religionem ad Sancta Sede approbatam etiam laxiorem, in qua benevolos receptores invenirent, concessit et impertitus est facultatem, praeterea ne de caetero

szerzet generalisának, és Castellani. Fedeli, Spinola és a Scassellati atyákat generalis-assistenseknek, mindannyit három évre.) E kinevezés az újjá-

---

ulli amplius in dictam Religionem reciperentur, et ne recepti tunc in novitiatibus degentes ad professionis emissionem admitterentur sub nullitatis receptionis et Professionis huiusmodi aliisque ipsius Innocentii Praedecessoris et Romani Pontificis pro tempore existentis arbitrio paenis interdixit ac prohibuit. Ad haec omnes et singulos eiusdem Religionis Religiosos cuiuscunque qualitatis existerent eorumque domos et Scholas et loca quaecunque omnimodae Ordinariorum locorum in quibus reperiebantur iurisdictioni subiecit et supposuit. Sublata tam olim Generali Ministro Religionis praedictae, quam aliis etiam auctoritate Apostolica Visitatoribus ac Superioribus Domorum Ministris caeterisque inferioribus superioribus omni et quacunque Superioritate iurisdictione tam in Spiritualibus quam in temporalibus. Praeterea praedictos Religiosos eorumque Domos et Scholas et loca quaecunque omnemque auctoritatem, Superioritatem, et iurisdictionem, quae penes Ministrum Generalem, Visitatores Apostolicos aliosque praedictos, ut praemittitur, residebat, totaliter et omnimode in Ordinarios locorum huiusmodi transtulit, ita, ut Religiosi nullam deinceps iurisdictionem auctoritatem et Superioritatem sibi usurpare possint nisi illam, quae iis fuisset ab Ordinariis locorum demandata seu delegata.

Religionem vero praedictam in Congregationem similem Instituto Congregationis Oratorii in Ecclesia S. Mariae in Vallicella de Urbe erectae S. Philippi Nerii nuncupatae absque ullorum votorum emissionem regendam, dirigendam ac gubernandam iuxta tamen Constitutiones primo dicto Instituto proportionabiles desuper iussu Innocentii praedicti edendas redegit et reduxit. Ita tamen ut praedicti Religiosi nunquam possent denominari Presbyteri seu Clerici Congregationis S. Philippi Nerii, nec non pro talibus se gerere, et alias pro ut in eorundem Praedecessorum Pauli et Gregorii Supradicti et Innocentii pariter in forma Brevis die 16. Martii 1645. expeditis literis, quarum tenores praesentibus pro plene et sufficienter expressis haberi volumus, uberius continetur.

Nunc autem Nos considerantes experientiam rerum magistrâ liquido constare, quod utile sit Reipublicae Christianae Institutum praedictorum Patrum quorum opera et sedulitate pueri corruptae naturae vitio alioquin ad malum proclives, non solum in primis elementis, Grammatica et computo instituuntur, sed etiam quod longe conducibilis est fidei Catholicae rudimentis, ac bonis moribus et virtutibus Christianis imbuntur, boni publici plurimum interesse censemus, eosdem Clericos in laudabili et fructuoso eorum Instituto huiusmodi perseverare. Hoc vero ut ab ipsis alacrius et maiori cum fructu deinceps peragi possit ac simul eorundem Clericorum prospero statui ac facili directioni consulere quantum cum Domino possumus volentes de particulari Congregationis Nonnullorum Venerabilium Fratrum Nostrorum S. R. E. Cardinalium, ac Dilectorum Filiorum Romanae Curiae Praelatorum, qui de mandato Nostro negotium huiusmodi auditis etiam Clericis praedictis mature examinarunt, consilio, motu proprio et ex certa Scientia et matura deliberatione Nostra, deque Apostolicae potestatis plenitudine hac nostra Constitutione perpetuam reductionem eorundem Clericorum a statu Regulari ad Congregationem saecularem sub eadem denominatione Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum approbamus et confirmamus, et quatenus opus sit de novo Congregationem huiusmodi ad statum saecularem sub denominatione praedicta reducimus, statuentes et decernentes quod quicumque in eandem Congregationem saecularem nunc et pro tempore quocunque recepti tria simplicia vota nempe Castitatis, paupertatis, et obedientiae cum iuramento in eadem Congregatione perpetuo permanendi suo tempore emittere debeant ita, ut cum ipsis super Votis et iuramento huiusmodi, nisi per

szervezés kedvéért történt és nem jelentette a piáristák constitúciónak megszorítását.

Nos, et Romanum Pontificem pro tempore existentem dispensari, aut illa commutari vel relaxari respective nullatenus etiam praetextu vel vigore quarumcunque facultatum etiam Cruciatæ vel Iubilei Universalis possit sub paenis apostasiae in casu contraventionis, ita tamen ut deinceps in eadem Congregatione recipiendi antequam tria vota huiusmodi emittant duos annos Probationis in domibus Specialibus in unaquaque provincia pro Novitiis si fieri poterit destinandis complere teneantur.

Ad haec ut certus duntaxat numerus Clericorum eiusdem Congregationis saecularis iuxta indigentiam uniuscuiusque Domus Congregationis ipsius ab infra scripto Rectore determinandus ad omnes etiam Sacros et Presbyteratus Ordines ad titulum dictæ Congregationis de illius Praepositi Generalis licentiâ Servatis Servandis promoveri valeat, concedimus.

Praeterea facultatem eligendi Praepositos Provinciales in qualibet Provincia supradictæ Congregationis, et Rectores illius Domorum Clericis ipsius Congregationis imperitumur, reservata nobis nunc facultate Praepositum Generalem eiusdem Congregationis una cum assistentibus ad beneplacitum Nostrum deputandi.

Necnon Venerabilem Fratrum Nostrum Martium Episcopum Albanensem S. R. E. Cardinalem Ginettum nuncupatum, tunc, et quocumque tempore alium, quandoeunque existentem, et summi Pontificis etiam illo tempore existentis in alma Urbe praedicta Vicarium in Spiritualibus Generalem, supradictæ Congregationis illiusque Domorum et personarum quarumcunque apud Nos et Sedem Apostolicam Protectorem facimus, constituimus et deputamus.

Insuper Ordinariis locorum ne in iis, quæ particularem Domorum et rerum dictæ Congregationis administrationem et personarum illius regimen, gubernium et correctionem concernunt, esse ullo modo ingerant, aut superiorum ea in re auctoritatem quomodolibet impediunt, aut perturbent, prohibemus. In iis vero quæ Scholæ Puerorum et ipsorum exercitium respiciunt, et concernunt, eadem Congregatio illiusque Personæ quemadmodum et in reliquis omnibus omnimodæ iurisdictioni Visitationi, et correctioni Ordinariorum huiusmodi subiaceant et subsint, volentes ut praedicti Ordinarii semel saltem singulis annis Scholæ huiusmodi visitent, et visitari faciant, et si quos eorundem, Clericorum sive in actu Visitationis, sive aliâs quomodoeunque delinquentes et culpabiles repererint in his, quæ ad Scholarum administrationem exercitium et regimen pertinent oro qualitate criminum et culparum puniant et nihilominus quoque Superiores dictæ Congregationis processus ea super re conficere, et delinquentes cupabiles carceri domestico si opus fuerit includere teneantur, ut facilius puniri valeant.

Praefecti quoque Scholarum et Magistri antequam regimini illarum sese quoquomodo immisceant, approbati debeant ab Ordinariis praedictis, et coram illis Professionem, fidei iuxta articulos a Sede Apostolica propositos emitte, et si non bene se gesserint ab eodem amoveri valeant per praedictos Ordinarios pro sua prudentia et conscientia quam super hoc serio oneramus.

Porro quoniam Institutum eiusdem Congregationis sicut valde utile, ita quoque valde periculosum est, volumus ut ad dictam Congregationem non recipiantur Novitii nisi decimum octavum aetatis suae annum compleverint, optimique nominis et famæ existant, et qui literas testimoniales Ordinarii sui habeant super natalibus, moribus, et idoneitate atque eiusdem Ordinarii iudicio apti reputentur ad huiusmodi Institutum exercendum.

Ad haec statuimus ut Praefectus Scholarum qui Scholæ rector est deputetur

Az újjászervezés nagy munkája megkezdődött. Mily pusztulást vont maga után a tíz évig tartó interregnum! Sok házban nem volt több mint

---

non nisi Sacerdos gravis et prudens probatae vitae et pietatis qui saltim trigesimum secundum aetatis suae annum compleverit, reliqui vero Magistri sint aetatis 28. annorum.

Praeterea praedictae Congregationi eiusdemque Donibus, ut a Communitatibus, sive ab aliis, qui per Clericos ipsius Congregationis in suis Civitatibus, oppidis, terris, vel locis domos et Scholas erigi et institui postulaverint, annuos redditus sive praestationes annuas unde decenter alantur et vestiantur possint recipere, dummodo tamen agros, vineas, domos, et alia huiusmodi non possideant stabilia, ita tamen ut iidem Clerici non impediantur, quominus eleemosynas pro eorum Sustainatione etiam ostiatum quaerere et accipere valeant, itidem concedimus et indulgemus.

Ac ut praedicti Clerici infra annum a data praesentium computandum vendant bona stabilia, si quae ad praesens possident, et eorum pretia in emptionem locorum, montium Cameralium non Vacabilium Urbis aut censuum annuorum perpetuorum et securorum ac exigibilium convertant, praecipimus et mandamus. Necnon Praeposito Generali et reliquis superioribus, et Clericis ac personis praedictae Congregationis nunc et pro tempore existentibus, quod ipsi extra Urbem ex nunc de caetero perpetuo futuris temporibus, in Urbe vero arbitrio nunc et pro tempore existentis Vicarii Generalis, quibuscunque processionibus et aliis quibuslibet actibus publicis de more vel consuetudine, aut alias quomocunque faciendis et celebrandis aut ab Ordinariis locorum quibuscunque indicendis interesse minime teneantur, nec ubique locorum per quosunque Ordinarios huiusmodi, aliasque personas cogi possint et compelli similiter concedimus.

Et ne alii quicunque quavis autoritate fungentes Scholas sub denominatione Scholarum Piarum erigere, aut forsitan iam erectas Pias nominare nec inscribere audeant seu praesumant, sub paena excommunicationis et aliis censuris Ecclesiasticis eo ipso per contrafacientes incurrendis interdicens et prohibemus. In reliquis vero antiquas Constitutiones Congregationis huiusmodi in omnibus iis, quae aptantur et congruunt statui Congregationis saecularis, et praesenti Nostrae Constitutioni nullatenus adversantur servari praecipimus.

Demum quia illi qui regularem professionem ante praedictam eiusdem Innocentii Praedecessoris suppressionem emisissent, forsitan praetendunt se non teneri ad praestandum supradictae permanentiae iuramentum, in eadem Congregatione Saeculari, ideo singulos horum serio monemus, et in Italia quidem et in Insulis ei adiacentibus intra triennium, ultra montes vero ubicunque existentes intra sex mensium a die publicationis praesentis constitutionis computandorum spatium declarent, an velint iuramentum huiusmodi praestare vel ad aliam Religionem transire iuxta facultatem in literis Apostolicis supra praedicta suppressione emanatis concessam, quo termino elapso iuramentum eiusmodi per ipsos eo ipso praestitum fuisse et esse censeatur.

Decernentes praesentes literas firmas, validas, et efficaces existere et fore. suasque plenarias et integros effectus sortiri et obtinere, ac ab omnibus et singulis ad quos spectat et pro tempore spectabit inviolabiliter et inconcusse observari debere, sicutque vi praesentis per quosunque Iudices Ordinarios et delegatos, ac Causarum Palatii Apostolici Auditores et S. R. E. Cardinales etiam de Latere Legatos, et alios quoslibet quavis autoritate et potestate fungentes et functuros sublata eis et eorum cuilibet quavis aliter iudicandi et interpretandi facultate et autoritate iudicari et definiri debere, ac irritum et inane, quidquid superhis a quocunque quavis autoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

Non obstantibus quo ad ea quae praesentibus sunt contraria Praedecessorum

egy szerzetes, a tulajdonjog föntartója és képviselője gyanánt; sok frater időközben minden előkészület nélkül pappá szenteltette magát; mindenütt hiány volt az egyénekből, és a meglevők két része oszoltak: olyanokra, kik a régi constitutiók szerint ünnepélyes fogadalmat tettek, és olyanokra, kik egyáltalán nem tettek fogadalmat. E gyászos szabálytalanság kiirtása és alkalmas elüljárók választása volt az első súlyos föladat, mely az új generalisra és segédeire várt. A pápa a legnagyobb jóakarattal kísérte működésüket.

Három év elteltével a piaristák újra szabályszerű nagykáptalant tartottak (1659), melyen *Scassellati* egyhangúlag választott meg generalisnak, és melléje szintén választás útján assistensek adtak.

A piaristák lassankint ocsúdni kezdettek. Jötevő pártfogójok, a pápa, 1667. máj. 22. halt meg. Utódja *Rospigliosi* bíboros lett, IX. Kelemen név alatt. A piaristákra nézve nem történhetett szerencsésebb választás, mert az új pápa régi pártfogójuk volt. IX. Kelemen vizsgálat alá is vétette csakhamar a piaristák ügyét. Ujra egy bíboros-bizottság küldetett ki e tárgyban, mely hosszas tanácskozások után 1669 aug. 8. azon egyhangú határozatot hozta, hogy Kalazanczius társasága minden előbbi kiváltságaival szerzetesrendi állapotába visszahelyezendő. A pápa nem elégedett meg ezzel; utasítására egy újabb bizottság újra tüzetes vizsgálat alá vette az ügyet, de az egyhangú határozat itt is ugyanaz volt. Erre IX. Kelemen 1669. okt. 23. kiadta visszaállító bulláját, melynek kezdő szavai: „*Ex iniuncto nobis*“, s a mely által az annyira magalázott és szorongatott Kegyesrend a legtökéletesebb rehabilitatiót nyerte.²⁾ Egy évvel később pedig (1670. okt. 18.) X. Kelemen egy brevéje a fogadalom-letétel körül fölmerült zavarokat szüntette meg, a szerzet generalisának megadván a jogot, hogy Itáliában két, a közelfekvő szigeteken három, a többi tartományokban négy hónapon belül minden egyszerű fogadalmas szerzetest saját kívánatára föloldozhasson fogadalmától, a megmaradni kívánókat ellenben az ünnepélyes fogadalom letevésére szoríthassa.³⁾

A piaristák ellenségei az egész vonalon le voltak verve. A rend folyton gyarapodott és szerte virágzott.

Nostrorum literis supradictis et aliis omnibus quae praedicti praedecessores in eis respective voluerint, caeterisque contrariis quibuscunque.

Volumus autem ut praesentium transumptio etiam impressis manu alicuius Notarii publici subscriptis et sigillo Personae in Ecclesiastica dignitate constituti munitis eadem prorsus fides in iudicio et extra adhibeatur, quae praesentibus ipsis adhiberetur si forent exhibitae vel ostensae.

Datum Romae apud. S. Petrum sub Annulo Piscatoris die 24. Januarii 1656 Pontificatus Nostri Anno primo.

¹⁾ Aegidius 115—116. — ²⁾ Constitut. 184. Aegidius 124. Timon-David II. 400. Koch 352. — ³⁾ Aegidius a S. I. 135. Timon-David II. 401.

Ezentúl már csak alsóbbrendű jogi kérdésekben kellett a Kegyesrendnek a pápához fordulnia. Ilyenek voltak: a püspökök joghatósága kiterjed-e a szerzet tagjaira; a piáristák elfogadhatnak-e kegyes alapítványokat és örökül rájuk hagyott vagyont; a piáristáknak csak az elemi ismeretekre szabad-e tanítaniok szegény gyermekeket, vagy taníthatják a szép- és más tudományokat is és pedig úgy a szegény, mint a nemesi gyermekeknek és ifjaknak?

Az első kérdést, vajjon a piáristák az illető püspök iurisdictionja alá tartoznak-e, eldöntötte XI. Incze pápa 1684. márcz. 13. kiadott brevéjével kimondván: „gaudere Religionem Cler. Reg. Paup. Matris Dei Sch. P. exemptione a Jurisdictione Ordinariorum Locorum“ . . .¹⁾

A második kérdést eldönti magának a nagy alapítónak élete. A kérdésnek véget vetett XI. Incze 1686. szept. 3.-i brevéjével: „Religionem Sch. P. esse capacem possidendi ad formam S. Concilii Tridentini auctoritate Apostolica tenore praesentium declaramus.“²⁾

A harmadik kérdés is tulajdonképen már rég eldőlt. még a Collegium Nazarenum alapításakor. A szerzet eltörlése után azomban a piáristák egyének hiánya miatt inkább csak a szegényeket tanították az ismeretek elemeire. Mikor azután annyira megerősödött a rend, hogy elég embere volt, akkor a régi gyakorlat szerint a felsőbb ismereteket is tanították tagjai, és tanítványaik között sok előkelő nemes ifjú is volt. Ez ellen a törvényes gyakorlat ellen kezdtek kiáltozni 1730 táján a szerzet ellenei. Azt mondták, hogy a rend tagjai constitutiójuk értelmében nem taníthatnak mást, mint a keresztény hit elemeit, az olvasást, írást, számvetést és a nyelvtant, és ezeket is csak szegény és nemnemes gyermekeknek; azonfölül, hogy a piáristáknak nem szabad a nemesi ifjúság számára collegiumokat vagy seminariumokat állítaniok. XII. Kelemen pápa az ügy elintézése végett egy bizottságot nevezett ki, mely egyhangúlag a következő határozatokat hozta:

1. A piárista szabályozott papok kötelesek tanítani a keresztény hittant, a nemzeti nyelvet és a számvetést; de meg van nekik engedve tanítani a széptudományokat és a többi tudományokat is. 2. Kötelesek elfogadni tanításra a szegény gyermekeket, és meg van nekik engedve, nemesi gyermekeket is elfogadni. 3. Collegiumaikban és seminariumaikban szabad nekik benlakókat tartaniok. 4. Meg van nekik engedve új házak alapítása s erre nem szükséges más rendek beleegyezése, a jézsuitaké sem.

XII. Kelemen pápa 1731. máj. 1., *Nobis quibus a Christo Domino* kezdetű brevéjével erősítette meg e határozatokat.³⁾

¹⁾ Constit. 189. Aegidius 137. — ²⁾ Constitut. 190. Aegidius 141.

³⁾ Constitut. 199. Aegidius 151—159. V. ö. Lubrich. A nevelés történelme, II.¹ 519: „Később kimondatott, hogy mindig szabad volt nekik a jó művészeteket és tudományokat is tanítani. még pedig a tanítványok minőségére való tekintet nélkül.“

A Kegyesrend ezalatt folyton-gyarapodott. Néhány év alatt flórenczi és pisai collegiumai, melyek azelőtt Olaszország első tanító-erőivel diesekedhettek,¹⁾ ismét a régi fényben ragyogtak. Okos, türelmes kitartással elfoglalták a piaristák régi posztioikat és folyton-folyvást szereztek újabbakat. Hercegek és királyok rájuk bízta gyermeik és rokonaik nevelését. III. Jakab angol király fiait, Károlyt és Henriket, Traditi atya nevelte, XI. Kelemen pápa öcsésének, Albini Sándornak, Chelucci atya volt a nevelője. S hány nagy ember nyerte még a piaristáktól első oktatását egész korunkig, IX. Pius pápáig!

A Kegyesrend különösen a XVIII. században, a Jézuita-rend hanyatlásával emelkedett rohamosan. „A múlt század dereka felé a mint a Jézus-társaság már két századon át oly messze szétragyogó csillaga az ellene mind sötétebben tornyosuló fellegek közt elborúlni kezdett, másrészt a Kegyesrendé emelkedőben vala.“²⁾ Ám a viharok, melyek az egyház legkiválóbb rendjének eltörlését maguk után vonták, a Piaristarend fáját is gyakran megtépdesték és végveszedelembe sodorták; de azért ez a fa életerős maradt és tovább virul szakadatlanul.

A haladó nevelés-oktatás és egyes országok sajátságos viszonyai a piaristák működésének súlypontját később a középiskolai oktatás terére tolták; mint hazánkban. Itt is siker követte. elismerés koszorúzza munkásságukat.

Az elismerés! Az egyes ember szerény megalázódással kitérhet előle, de erkölcsi testfleteknek szükségök van rá, mert ez létjogosultságuknak a köztudatban való nyilvánulása. A Kegyesrendnek háromszáz éves működése alatt bőven kijutott az elismerésből is, nemcsak a szenvedésből. A pápai

---

Nincs igaza Schmidt Károlynak, midőn azt mondja: „Később a Kegyesrend, alapítójának *széllje ellenére*, latin iskolákat kapcsolt az elemiekhez.“ A kiváló neveléstörténet-írónak különben is igen jellemzően csak 12 sora van Kalazanczius számára: Francke számára 40 lapja van. „Von der Parteien (Gunst und) Hass verwirrt, Schwankt sein Charakterbild in der Geschichte,“ lehetne mondani Calasanziról. Neveléstörténelmünk némely részei egyenesen tótágast állanak e miatt. *Apáczai Csere János* pl. nagy hazfi és nevelő, a ki előtt tisztelettel hajolunk meg, mert azt tartjuk Börnével: „Die Vaterlandsliebe hat keine Stufen; wer nicht alles gibt, hat nichts gegeben.“ De hát ez némelyeknek nem elég: lángeszű tudóst akarnak belőle csinálni, ki egész életében nem csinált egyebet kivonatoknál. *Neményi Imre*, Apáczai legújabb dicsőítője, a modern nevelési eszméket mind meg találja már kedvelt hősénél, ki e szerént századokkal előzte meg korát. Heinrich Gusztáv nagyrészt kimutatta ezen agyba-főbe dicsérés alaptalanságát. Hadd álljon itt egy kis hozzáadás. *Neményi úr Apáczai egyik legfőbb dicsőségének tartja azt, hogy a „magyar nevelő a matematikára és a természeti tudományokra először óhajjt nagy gondot fordítottatni.“* Apáczai 1625—1660 élt: tehát fiatal kortársa Kalazancziusnak. Hogy a nagy spanyol mennyire szereti az exact tudományokat, sőt hogy azok tanulására buzdítja első sorban fiait, arról néhány érdekes sort lehet olvasni lejjebb. — ¹⁾ Timon-David II. 403. — ²⁾ Csaplár Benedek, Révai Miklós élete I. 45.

brevék és bullák dicséretre méltó, a keresztény köztársaságra nézve fölötté hasznos intézménynek nevezik a Kegyesrendet, melyben a kipróbált szeretet tökéletes nevelést nyújt a gyermekeseregnek. Fejedelmek a lelkesedés hangján beszéllnek és írnak a szerzetről. Szt. Domonkos rendje 1686-ban tartott nagykáptalanja elhatározta, hogy a Piáristarend iránt való tisztelete jeléül és hasznos voltára való tekintettel tőle telhetőleg fogja annak gyarapodását és terjedését előmozdítani. Ugyanazt határozta szt. Ferencz rendje 1695.-i nagykáptalanjában.¹⁾

Az elismerés nyilvánulásai gyakran ismétlődtek a múltban és korunkban.

Eugène Müntz érdekes utirajzaiban kiemeli a piáristákban a mérséklet szellemét, mely a pártüzelmektől távol tartja magát és kivívta magának az egyetemes tiszteletet, különösen Toscanában.²⁾

Századulnak Kalazancziushoz leginkább hasonlító szelleme *Timon-David*. A lelkes férfiú azon megfontalandó nézetben volt, hogy korunk nagyon hasonlít Kalazanczius korához, sőt hogy annál rosszabb; minden bajnak oka pedig a jó népmvelésnek hiánya; a népből kezd kivészni a jimborság, az áhitat. Ezen veszedelemnek elejét veendő, alapította Timon-David 1846-ban a munkás-osztály számára a vasárnapi iskolát. Majd ezt elégtelennek találván, 1864-ben egy „ájtatos iskolát“ alapított, mely sok-sok keresztény munkás ifjút erősített meg egész életére hitében. Timon-David 1860-ban ismerkedett meg Kalazanczius szerzetével s buzgó hevében a piáristákra akarta bízni házáat. IX. Pius értesülvén a nemes férfiú áldásos tevékenységéről, egy dicsérő brevével helyeselte eddigi működését; a legkiválóbb egyházi férfiak pedig önálló társaság alapítására buzdították, A tényleg megalakult társaságot IX. Pius 1876-ban erősítette meg ezen cím alatt: *A gyermek Jézus szent-szívének Társasága*. „Nem bírván meghívni Szt. József fiait“, mondja Timon-David, „átvettük majdnem összes szabályait, azokat az új szükségletekhez alkalmaztatván.“³⁾

Ime. Kalazanczius regeneráló eszméinek egy congenialis zászlóvivője a huszadik század küszöbén.

Legfelsőbb helyről is hallott a Kegyesrend korunkban is buzdító és elismerő szavakat. Fölötté érdekes e tekintetben XIII. Leó pápának a spanyolországi piárista vicarius-generalishoz intézett, 1883. január 29. kelt brevéje.⁴⁾ mely kiemeli a piáristák hű ragaszkodását a pápai trónhoz, buzgóságukat és ügyességöket hivatásuk teljesítésében: buzdítja őket, hogy maradjanak múltjokhoz hívek, és a rendi fiatalok lelkére köti Aquinói szt. Tamás tanulmányozását; s végül a szerzetet különös jóakaratóról biztosítja.

---

¹⁾ Hélyot, Dictionnaire des Ordres Religieux etc. (Paris, 1863). II. 25. — ²⁾ Le Tour du Monde, no 116^s. Idézi Timon-David. — ³⁾ Timon-David, II. 443. — ⁴⁾ L. Timon-Davidnál. II. 144—149.

A Kegyesrend háromszáz éves fönnállása óta mély nyomokat hagyott azon országok művelődés- és irodalomtörténetében, melyekben elterjedt. Igy különösen Olasz-, Spanyol-, Lengyel-, és Magyarorszáiban. A lengyelek büszkén emlegetik *Konarskyjok*at,¹⁾ a spanyolok számos más mellett *Jerico*, *Merino*, *Scio* és *Feliu* atyákat,²⁾ a jeles olasz piaristák száma legió; s nálunk mely művelt ember nem ösmeri *Révay*, *Horányi*, *Endrödy*, *Dugonics*, *Purgstaller*, s a jelenben *Csaplár* nevét? Számos püspök és érsek került ki a piaristák sorából. Igy Olaszországban alig halt meg a toscanai provinciának disze, az érseki székre emelt *Zini*, XIII. Leo máris kinevezte *Mistrangelo* piaristát püspöknek Pontremoliba.³⁾ A szerzetesi askesis terén sem marad hára a Piaristarend. 1846-ig a Sacra Congregatio Rituum 55 kegyesendit nyilvánított venerabilisnak;⁴⁾ Kalazanczius kedvelt tanítványa, *Landriani Glycerius* boldoggá-avatási pöre még mindig folyamatban van.⁵⁾ 1890 jan. 26. avattatott boldoggá *Pirrotti Pompilius*, 1710—1766 élt olasz piarista atya.⁶⁾ A szerzet legnagyobb dicsősége azonban alapítója, Calasanzi szt. József, a legnagyobb rendalapítók egyike.

A Kegyesrend jelenlegi elterjedtségét megközelítőleg a következő adatok mutassák.

Olaszországban van egy toscanai, egy liguriai és piemonti, egy nápolyi és egy római provincia, összesen 4. A siciliali és a sardiniai provinciák „adhuc iacent extinctae.” A toscanai provinciában van 8 szerzetesház 135 szerzetessel, kik 3338 növendéket tanítanak; a ligúr-piemonti tartományban 6 társházban 84 szerzetes tanít 2129 gyermeket; a nápolyi tartománynak 3 házában 97 szerzetesnek 300 növendéke van; a római provinciában 10 házában van 80 szerzetes, s a növendékek száma 1174.

Lengyelország provinciája kihalt; csak újabban merültek fel törekvések megújítására. Egyetlen háza, a krakói, 15 szerzetesnek ad hajlékot; a tanulók száma 100.

Csehország, Szilézia és Morvaország provinciájában van 17 ház, 90 szerzetes, 8879 növendékkel.

¹⁾ Életrajzát megírta Csaplár Benedek. — ²⁾ Carlos Lasalde, *Historia Literaria y Bibliografía de las Escuelas Pias de España*, prólogo XIX. — ³⁾ *Domesticæ Ephemerides Calasancianæ An. I. Bim. I. Florentiæ 1893*. — ⁴⁾ *Memorie storiche intorno i Venerabili delle Scuole Pie*. Genova. 1846. — ⁵⁾ L. Vida del venerabile escolapio P. Glicerio Landriani de Christo. Olaszul írta Armini, spanyolra fordította M. Pérez. (Madrid, 1887). — ⁶⁾ Számos mű szól róla. Kezemenl van a) *Vita del Beato P. Pompilio M. Pirrotti delle Scuole Pie* scritta dal P. Michelangelo M. a Monti dello stesso ordine. (Roma, 1890). b) *Vida del V. P. Pompilio Maria Pirrotti de San Nicolás*, sacerdote de las Escuelas Pias en la provincia de Nápoles escrita por el p. Manuel Perez de la Madre de Dios . . . Madrid 1875. c) C. Lasalde rövid spanyol nyelvű életrajza, melynek alapján készült az enyim: d) B. Pirrotti Pompilius Maria élete. Váciz 1891. A correcturát nem végezvén, tévedésből a boldog neve hibásan (am következétesen) van Pirrottinak szedve ez életrajzban.

Ausztria provinciájában 5 házban van 39 szerzetes; a tanulók száma 3494.

Spanyolországban a catalóniai provinciában van 10 ház 232 szerzetessel és 3888 tanulóval; az aragóniai provinciában 12 házban 175 szerzetes, kik 4993 tanulót tanítanak; a castiliaiban van 14 ház 410 szerzetessel s 6607 növendékkel; a valenciaiban van 6 ház, 108 rendtaggal, 2898 növendékkel. — Catalonia provinciájához tartozik az észak-amerikai 2 házzal, 49 szerzetessel, 894 növendékkel; és a délamerikai 2 házzal, 21 szerzetessel, 662 növendékkel.

Magyarországban a piarista-házak száma 24, a rendtagoké 359, a tanulóké 7803.

Ilyformán a piaristáknak van 14 provinciában 120 szerzetesházuk 1875 szerzetessel, kik körülbelül 48,000 növendéket tanítanak.¹⁾

A jelenlegi politikai viszonyok miatt legtöbbet szenvednek az olasz piaristák. A többieknek lassú gyarapodás észlelhető. Legjobban virágzik a spanyol piaristaság, mely folyton hódít tért Amerikában. Így alapított piarista szerzetesház 1889-ben Buenos Airesben, 1890-ben Copiapó y Concepciónban (Chile), 1891-ben Panamában.²⁾

S ha Amerika népei úgy rátérnek a jó útra, mint Costa-Rica köztársaság, mely a vallás-erkölcsi nevelés visszaállítását kívánta és keresztül vitte;³⁾ akkor a spanyol piaristákra még szebb jövő, még nagyobb és dicsőségesebb szerep vár.⁴⁾

VIII.

Kalazanczius szelleme.

„Az, a mi az emberben valóban nagy, forrása az emberi culturának“, mondja Brandes.⁵⁾ És Carlyle: „Az egyetemes történelem alapjában nem egyéb, mint a nagy emberek története.“⁶⁾ E nagyok közé tartozik Kalazanczius is. Nagy lelke nagy művet létesített, mely a fejlődés minden föltételét magában foglalta. Jámbor szíve, ragyogó szelleme háromszáz év után is emelve, lelkesítve szól hozzánk. Szerzete egész nemzedékeket nevelt, nemcsak a

---

¹⁾ L. az illető provinciák schematismusát. A számadatok nem ingadoznak nagy mértékben évről-évre. — ²⁾ Carlos Lasalde, utóbb idézett mű I. 46. — ³⁾ L. Revista Calasancia. 1893. II. szám, 142. — ⁴⁾ A piarista szerzet a múlt században sokkal inkább el volt terjedve. Akkor a római provinciában 21, a liguriaiban 10, a nápolyiban 10, a toscanaiban 13, a cseh-morvában 26, a sardíniaiban 6, a sicíliaiban 7, a lengyelben 23, a magyarban 33, az aragoniaiban 11, a lithvánban 12, a cataloniaiban 7, a kettős castiliaiban 6, az apuliaiban 10, az osztrákban 10, a rajnai-szab provinciában 8 szerzetesház volt. V. ö. Csösz, 64. — ⁵⁾ Det store Menneske, Kulturens Kilde. Lásd Tilskueren, 1890. január. szám. — ⁶⁾ Les Héros etc. traduction française par S. B. I. Izoulet-Loubatières. Paris 1888. p. 3.

nagyvárosokban, Rómában, Nápolyban, Genuában, Flórenczben, Turinban, Madridban, Bécsben, Budapesten, Varsóban, Prágában, hanem a műveltség országútjától félreeső kis helységekben is. *Kalazancziusnak és szerzetének története egy kiváló művelődés- és neveléstörténeti epizód, mely ritkítja pártját.*

A neveléstörténet nagyon hálátlan Kalazancziussal szemben. Nagy terjedelmű könyvekben szó sincs a Kegyesrend alapítójáról, vagy meg kell húzódnia egy kis jegyzetben. Pedig szembeszökő, hogy Kalazancziusnak egy *Francke* és egy *Pestallozzi* mellett, sőt fölött kell érdemhelyet juttatni.

Működésének egész fontosságát akarván ismerni, mint *író, rendalapítót és gyakorlati nevelőt* kell őt tanulmányoznunk. E három irányú tevékenység egységes egészszé forr össze Kalazancziusban.

Egységgé forrasztja pedig a *keresztény szeretet*. Kalazancziusnak minden gondolata, szava, tette Jézus Krisztusból indul ki és oda tér vissza. A ki pedig Krisztusban és tanaiban hiszen, azokért lelkesül, az megállhat az életben; mert fel van fegyverkezve a védelemre, és el van látva a haladás föltételeivel. Mi sem állíthatja meg növekvésében. Az igazság, a jóság, az önmegtágadás, az önfeláldozás, az erkölcsi méltóság lesznek erényei. Erényeket fog vetni az élet csiráiúl, elő fogja készíteni, terményebbé fogja tenni az emberi talajt, hogy minden cultura hordozására képes legyen.¹⁾

„Ne szégyellje a szolga azon az ösvényen jártát, melyen tudja, hogy az ő Úrúnak nyomdoki fénylenek,“ mondja Pázmány.²⁾ Ne szégyellje senki Krisztust követni! Kalazanczius a kereszténység isteni alapítójának isteni tudományát hirdette s annak szellemében intézte életét és működését. Tudta, hogy abban semmi sincs, mi ellenkeznék az emberi okossággal, noha sok dolog van benne, mely meghaladja és megelőzi a mi értelmünket. Semmi ellenkezés, semmi éktelenség, semmi gonosz féslettségre és törvénytelen életre szabadító kábaság niucsen az Istentől adott tudományban; hanem inkább valamit az ember, jó okosság szerént, meggondolhat szükségesnek a tökéletes jó erkölcsre, mindazt magában foglalja.³⁾ ;

A Krisztus szellemében akarta Kalazanczius a népet nagykorúvá növelni. A világtörténelem legszentebb oltáráért huzog, és e buzgalomban égi el élete.

„Sok érdeme mellett a régi philosophiának egy megbocsáthatatlan hibája van,“ mondja Troplong. „Hideg maradt az emberiség bajaival szemben. A speculatio körébe zárkozva, néhány választott egyén javára, ez a régi philosophia nem volt egyéb, mint az értelemnek foglalkozása vagy

---

¹⁾ V. ö. Le Père Didon. Jésus Christ. Bruxelles, 1891. p. 12. — ²⁾ Kalauzának II. k. S. r. 7. bizonyság. — ³⁾ V. ö. Pázmánynál u. ott.

szórakozása. Soha sem tett erélyes és bátor kísérletet arra, hogy nagyban reformálja a társadalmat, hogy azt kiragadja romlott és embertelen szokásaiból. S ez onnan van, mert híjával volt azon erénynek, melyet kiválóan a kereszténység sugallt, a szeretetnek.¹⁾

Ezekre a szeretet-sugallta, erélyes és bátor kísérletekre a kereszténység volt hivatva. Újjá is szülte a világot. S az isteni Alapító nyomán hányan támadtak, kiknek elvök az volt: *pauperes evangelizentur!* hányan szentelték életüket arra, hogy az emberek fájdalmain könnyítsenek, hogy embertársaiknak megadják a hit vigasztalását és a tudomány világosságát! Különösen Kalazanczius századában virágzik a keresztény emberszeretet. *Nerii szt. Fülöp* apostoli szelleme ujjászüli a műhelyeket és gyóntatószékeket. *Leonardié* a lelki conferentiákat; *Emilian* *Jeromos* az árvákat. *De Lellis* a haldoklókat teszi a keresztény szeretet központjává.²⁾ Kalazanczius pedig az elhagyatott zsenge gyermekeket neveli a keresztény életre és oktatja a hasznos ismeretekre, hogy későbbi életüket megmentse a lelki és szellemi nyomortól. A tanítás addig inkább csak a kiváltságos osztályokra terjedt ki; a nép általában sötét tudatlanság- és ennek kapcsán erkölcsi romlottságban leledzett. Különösen nagy volt a corruptio Olaszországban, melyet folytonos politikai viszálykodások téptek szét. A keresztény szeretet nevében üzent hadat ezen állapotoknak a Kegyesrend alapítója. A bajt gyökerében támadta meg. Eszméje nagyszerű, sőt páratlan, gyógyítás-módja csalhatatlan. Nem rajta múlt, hogy megfelelő sikert nem ért el, hanem irigyein és üldözőin. Sikerei így is a legszebbek közé tartoznak, melyeket a nevelés történelme egyáltalán fölmutat; és neve ott ragyog az emberiség valódi jóltevőie között.

A gyakorlati szeretet és nevelés embere Kalazanczius. Azért *irodalmi hagyatéka* aránylag nem nagy; de fölötte becses. Ez is gyakorlati irányú.

A fiatal Kalazanczius a *költészettel* is foglalkozott; de nála ez is a vallásnak állt szolgálatában. A Szent-Háromságról, az Oltári-Szentségről és ilyen szent tárgyokról szóló költeményei még 1680-ban megvoltak, de aztán gondatlanságból nyomtalanul elvesztek. Hasonlóan nyomuk veszett *theologiai feleleteinek, különféle lelki ügyekben hozott ítéleteinek és tithári iratainak*.

Rendje legkezdetén a kis gyermekek számára egy kis könyvet nyomtatott, a melynek czíme: *Krisztus Urunk életének és szenvedésének némely tithai*. E könyveeskében le vannak írva a kath. vallás főbb hitcikkelyei; a végén, *A passió órái* című fejezetben Krisztus Urunk szenvedései napi elmélkedésekre vannak beosztva. Ezenkívül Kalazanczius még egy *Mindennapra való rövid lelki útbaigazítást* írt.

¹⁾ De l' influence du christianisme sur le droit civil des Romains Paris 1866. 57—58. — ²⁾ Canata-Jofre 42—43.

Kalazanczius legnevezetesebb műve rendjének alkotmánya : „*Constitutiones Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum.*“ A mű 3 könyvből és 1 bevezető részből meg 30 fejezetből áll.¹⁾ Csodálatra méltó benne a gondolatok nyomós komolysága, a bizonyítások finomsága, a szerzetesi tökéletesedés szabályainak olykor valóban megragadó szépsége. Oly tökéletes ez a mű, hogy a leghivatottabb és távolról sem mindig jóakaró, ismételt és szigorú kritikának is csodáló elismerés lön az eredménye. Kiváló jártassága lévén a Szent-Irásban és a Szent-Atyákban, mindúntalan azok gondolatai és szavai tolnak Kalazanczius tolla alá. Az eredeti kéziratot kegyeletes gondossággal őrzik Szent-Pantaleónban. Később Kalazanczius olasz nyelven egy rövid commentárt írt főművéhez, mely szintén megjelent.

Noviciusainak reguláit és a rendtagok közös reguláit és szertartásait szintén megírta. Főnmaradt sok *katekhesise* is. A *Frascati*beli *Mária-társulat szabályait* is ő írta. Ábitátának kiváló emléke még : *Hogyan kell a Boldogságos Száz tizenkét-csillagos koronáját elmondani? Tanulóink számára.* E mű, idegen kéz által leírva, két példányban maradt fenn : de mind a kettőt szerzőjük sajátkezüleg írta alá. E művecskét Timon-David francia nyelven adta ki növendékei számára, kik május havában szokták elmondani.

Kalazanczius irodalmi munkásságának legnagyobb részét *levelezése* képezi, melyből több vaskos kötet telnék ki. Háromezer sajátkezű és körülbelül ugyanannyi lemásolt levelét őrzik kegyeletes gonddal Sz.-Pantaleónban. Napról-napra írta a rendalapító e leveleket fiaihoz és külső egyénekhez, rendje ügyében. Sok levele elveszett; egyes birtokosaik életökben kegyelettel őrizték a drága kézírást, mely haláluk után elkallódott. A meglévők is tanúságot tesznek Kalazanczius bámulatos munkaerejéről. A levelek legnagyobb része egészen magán-érdekű az egyén vagy a szerzetesház szerént, a hová intéztettek; de mindegyikből az Isten lelke szóll, valamennyi egy áhitatos és megadásos, a lelkek szelíd és okos kormányzására hivatott embernek műve. Ha egy gyűjteményt adnának ki belőlük, az valóságos kincsesháza lenne a lelkek igazgatásának, tartja Timon-David és véle sokan.

Ezen üdvös munkára már a múlt században vállalkozott egy nikolsburgi kegyesrendi, *Guido Nicht ab Angelis*. Gyűjteménye *Documenta Spiritualia ex Epistolis S. Josephi Calasancii etc. excerpta et ex idiomate italiano latine reddita* a . . . czím alatt jelent meg 1772-ben. Újabb kiadása Turinban látott napvilágot 1887-ben. Ez a kis mű (12°, 232 l.) a keresztény szeretetnek, az életbölcességnek és a nevelői hivatásra vonatkozó mély-

---

¹⁾ Az I. II. részben 11—11, a III.-ban 8 caput van.

séges észrevételeknek gazdag tárháza. Valóságos evangéliumi bölcs szóllal meg e magas igékben.

Legyen gondotok rá, hogy ne legyen köztetek henye, és a szeretet s az egyetértés fűzőn össze benneteket, akkor az Isten mellettetek lesz és gyámolítja fogyatékoságtokat. Igyekezni kell arra, hogy a szerzetes minden tehetségét a gyermekek javára fordítsa. Ilyformán mérhetetlen érdemet szerez és biztosítja a maga számára az égbe való útát. A legnagyobb jutalomra érdemes munka a gyermekek, különösen a mindenkitől elhagyatott gyermekek elméjének felvilágosítása. Az élet olyan rövid; azért munkálkodjék kiki Isten nevében az iskolákban, a míg teheti, nehogy késő legyen, a mikor munkálkodni akarna, és nem tud. Mindenki egyenlő szeretetet tanúsítson valamennyi tanítvány iránt és egyikkel szemben se mutasson nagyobb szeretetet. Különösen abban oktatóndók a gyermekek, a mik a lélekre vonatkoznak és az istenfélelmet istápolják. A senkitől sem óhajtott tanítói hivatást nem kell kicsinyleni; ha nem kívánatos is ez az állás, de azért mindenki nagyra becsüli. A nehéz hivatásban legyenek a társak egymás segítségére. (Kalazancziust 88 éves korában is ott lehetett még látni a gyermekek között). A tanításban mindig az isten-félelem legyen az első. *Beatus, qui semper pavidus est.* De arra is ügyeljenek a mesterek, hogy tanítványaik mindenkivel szemben legyenek szerények és udvariasak. Az igaz és őszinte jámborság mellett, melyet a Kegyesiskolák első sorban tartoznak a gyermekek szívébe ültetni, a tudományok elemeit is alaposan el kell sajátíttatni a gyermekkel. A magyarázatban a zsenge elmékhez kell alkalmazkodni; minden tanulóval, a nehezebb felfogásával is, kegyesen kell bánni, hogy lássa, hogy a tanár őt lelkéből szereti és előhaladásáért buzog. Ez biztosítja a tanulékony-ság felébredését. A kiben magában nincs buzgalom és istenfélelem, másban sem fogja azt fölébresztetni. A vallásosság növeli a kötelességérzést, a vallásosságot pedig a szentségekhez való járulás. A hanyag tanuló büntetendő; de a fenytés kegyes és okos legyen. . . . .

Nem folytatom. A keresztény szív talaján fakadt eszmék ezek, mely soha sem évtűnek el, örökké igazak maradnak.

Kalazanczius ajkairól sokszor hangzottak le a szerzetes és általában a jámbor keresztény életre vonatkozó bölcs *életszabályok*. Fiai ezek közül hatvanat összegyűjtöttek és kiadtak. Jobbára a szerzetesi tökéletesedésre vonatkoznak, így nevezetesen az első 44; de valamennyit szívére veheti a lelki életével törődő ember. „Nem elüljáróját, hanem önmagát csalja meg, ki nem akarom helyett nem-tudomot mond.“ (34.) „Nyugalmatlanul élsz, ha csak egy szenvedélyt is ural lelked, és a többit valamennyit elfojtottad is.“ (45.) „Jaj annak, ki példájával lerontja azt, a mit másokban szavával fölépített.“ (46.) „Oktalanság és nem szeretet az, ha másoknak használván, magunknak ártunk.“ (48.) „Önmagát nem szeretheti, ki nagyon

elnéző magamagával szemben.“ (52.) — Oly aranymondatok ezek, melyek bármely életpályán vezérlő csillagokul szolgálhatnak.¹⁾

Kalazanczius kiváló szeretetének és nagyrabecsülésének akarta kifejezését adni, midőn néhány *elhúnyt szent-életű rendtársának életrajzi adatait* följegyezte. Nem akarta, hogy lelkesítő példájok idővel elhomályosuljon. E mellett *nagyrabecsülte az alapos irodalmi munkásságot*. „Hogy veszendőbe ne menjenek a jeles elnök emlékei“, úgymond, „a rendház elüljárója az illető rendtag halála után azonnal vizsgálja át az elhúnytak szobáját, és annak összes kéziratait a levéltárban helyezze el.“ Constitutóiban és reguláiban vissza-visszatér az irodalmi műveltségre. Különösen a rendi fiatalok lelkére köti az irodalmi gyakorlatokat. De nem szereti a henye olvasási kórt, a nagyzó tudóskodást, mely üres felfuvalkodást szül és megrontja a testvérek egyetértését. Nem minden iromány való a nyilvánosság elé; az elüljárók ügyeljenek rá, hogy engedélyök nélkül ne kerüljön munka sajtó alá, és engedélyt a kinyomatásra ritkán adjanak. Így akarja Kalazanczius elejét venni a nagyon szapora, fölösleges irodalmi termelésnek.²⁾

Kalazancziusnak irodalmi műveiben kifejtett eszméi adták meg a Kegyesrendnek a maga önálló jellemzetes formáját.

Kalazanczius a keresztény nevelés állandósítása céljából szerzetesrendet alapított.

A szerzetesrendeknek mérhetetlen sokat köszön a világ. A tudatlanság és a rosszakarat sok gúnyt szórtak rájuk. A higgadt gondolkodás e felett sajnálattal tér napirendre.

A Kegyesrend nem említették a kath. egyház legelső rendjei között. Sokan nem ismerik a tudósok között. Voltak, kik Leonardi szabályozott papjainak rendjével, a Lucensesekkel tévesztették össze. Pedig a korunkban annyira hangoztatott *általános népnevelésnek első megtestesítője*.

„Der Volksunterricht hat eigentlich bei den katholischen Völkern gar keine heilige, menschheitliche Grundlage“, mondja Bunsen.³⁾ Mindenestre nagy elvakultság kellett az ily félszeg ítélethez. A kath. román fajoknak nagyobb polgárosító hivatásuk volt mindenkor, mint a germán és angolszász fajoknak. Vajmi sokszor emelték föl a román nemzetek a világot és tették erkölcsösössé, elbájolták az örökszép művészettel és megszentelték a vallással.⁴⁾ Román és katolikus fajnál találkozunk először a *crèche* (jászol) megható intézményével, mely a legzsengőbb gyermekek

¹⁾ V. ö. Carlos Lasalde, *Historia Litteraria de las Escuelas Pias de España*, 55—56. Timon-David II. 428—438. — ²⁾ V. ö. Constitut. 58. 76. 133. 137 sat. Carlos Lasalde, *Historia Literaria etc.* VII. VIII. XXXI. — ³⁾ Christian Carl Josias Bunsen, *Gott in der Geschichte*, III. rész. VI. könyv. II. fejt. 376. l. — ⁴⁾ V. ö. Bougaud, *A kereszténység és korunk*, IV. 315.

ápolását és gondozását czélozza. Román és katolikus talajon keletkezett az első kiseddóvó, a vasárnapi iskola és az első szegény-iskola is, a Kalazancziusé. A Vatikán alján élt és buzgott a nagy spanyol.

Meghatva olvassa a nagy Chateaubriand e sorokat: „A Kegyesiskolák szabályozott papjai arra kötelezték magukat, hogy az apró népet (le petit peuple) Isten nevében (par charité) megtanítják olvasni, írni, kezdve az ábczén, számolni, sőt könyvet-vinni a kereskedőknél és az irodákban. Tanítják még nemcsak a retorikát és a latin és görög nyelvet, hanem a városokban oly iskoláik is vannak, melyekben philosophiát, theológiát, erkölestant, felsőbb mennyiségtant, erődítéstant és mértant is adnak elő . . . mikor a tanulók kijönnek az osztályból, csapatokra osztva mennek haza, egy-egy csapatot egy szerzetes vezet, nehogy az utcázakon haszon-talan játékokban töltsék el az időt.“¹⁾

Kalazanczius szerzete tehát oly tanító-testület, mely a legelemibb és legfelsőbb ismeretek tanítására egyaránt vállalkozott. És e rend egyetemes foglalkozás körén belül a nagy embereknek egész raját mutathatja föl.

A szerzetalapító szabatosan körülírja a Piáristarend czélját. „A czél, melyet congregatióknak magának kitűzött,“ úgymond, „a gyermekek tanítása úgy a keresztény jámborságban, mint az emberi tudományokban, hogy így kinevelve az örök életet elnyerhessék.“ E mellett azonban nem szabad elhanyagolni a földi boldogságot. „A szegény gyermekek számára alkalmas mesterekről kell gondoskodni, a kik ügyesen tudják a gyermekeket arra tanítani, hogyan lehessen mentül könnyebben megszerezniök azt, a mi az élethez szükséges.“

A jó neveléstől függ az államok boldogsága. Ninesen fontosabb hivatás a nevelő-tanítóénál, így nyilatkoznak a pogány bölcsek és a keresztény szentek. Rendkívüli testi és lelki erényekkel is kell felruházva lennie, ha nehéz hivatásának meg akar felelni. Kifogyhatatlan szeretet és türelem és sok minden más erény kívántatik meg a nevelőben. Az alkalmas tagoktól függ minden intézmény boldogulása; alkalmatlan egyének a legmagasztosabbat is vészbe dönthetik. Azért okosan és ügyesen kell megválasztani azokat, kik a Kegyesrendbe akarnak lépni, és ezáltal a nevelői pályára. *Mens sana in corpore sano*, legyen a választásnál a vezető elv. Az egészség hiánya és szembetűnő külső alakhiba gátul szolgál a nevelői hivatásra. Az alak szépsége előny, de sokkal inkább az a társadalmi műveltség és a tiszta erkölcsön alapuló szerénység. A szegénység ragyogjon a tisztaság mezében a nevelőnél, a kiben különösen megkívántatik még *in loquendo gratia* (a beszéd szépsége) és *in docendo facilitas* (a tanításbeli könnyűség).

¹⁾ Génie du Christianisme, IV. r. VI. könyv, 5 fei. Hozzá teszi: „La naïveté du style fait toujours grand plaisir; mais quand elle s'unit, pour ainsi dire, à la naïveté des bienfaits, elle devient aussi admirable qu'attendrissante.“

A mi pedig a nevelőnél mindenkor döntő legyen, az a *hivatás*. Ne vállalkozzék e súlyos pályára, az, kiből nincs elegendő hivatás, kit nem vezet a szeretet. E nélkül a nevelő minden munkája hiábavaló, agit perperam. A hiúság, henyesség, szórakozási hajlam oly tulajdonságok, melyek a hivatást lehetetlenné teszik. Ellenben a szívbéli jóság és az elme élénksége emelik a hivatás érzetét; mert a kikben ezek megvannak, azok példájokkal és tudományukkal fognak ragyogni.

A kiválasztott egyéneket a noviciatusban a legnagyobb gonddal növeltette Kalazanczius. A szerzet élete a jó noviciatusoktól függ, mondotta gyakran. Legterhesebb teendői közben sem mulasztotta el az ujonczok látogatását. *Purificatio cordis*, a szív megtisztulása volt első sorban az, a mit a rend fiatalaiban megkívánt. Ezért különösen a keresztény tanokban oktatták őket. Folyton irtogatták belőlök a hívságot, nagyravágyást, kapzsiságot. A legalaposabban vezették be a rendi fiatalokat a theologiai tanulmányokba. Ezek mellett tanultak nevelés- és módszertant, retorikát és philosophiát. Különös gondot fordítottak a latin nyelv tanítására. A noviciusoknak általában csak latinul volt szabad beszélniök. A latin nyelvhez járult a görög; s e mellett tanulták még a történelmet és földrajzot, és a legnagyobb gonddal az irodalmi és a mathematicai tanulmányokat üzték. Ékesszólási gyakorlatok napirenden voltak, és latin, sőt görög versek írásában vetélkedtek egymással a noviciusok. Az izlésről tanúskodó, numerosus és kellemesen folyó beszédnek nagy kedvelője volt Kalazanczius. Az exact tudományok iránt nagy előszeretettel viseltetett. Ismételten meghagyta a rendi elöljáróknak, hogy gondosan mozdítsák elő, fejlesszék ki a rendi fiataloknak a matematikára való hajlamait. *Arithmetica docere in Ordine nostro maximi est meriti*“, írja Genuába 1643. okt. 3. És 1640 jún. 23. Nápolyba: „*Arithmetica schola progressu temporis in magna existimatione futura est.*“ Nem volt könyv és segítőeszköz, melyet a tehetséges fiataloknak meg ne szerzett volna. Példa rá *Francesco Michelini*, a kit a noviciatusbeli alapvető tanulmányok befejezte után Flórenczbe küldött az elaggott *Galileo Galilei*hez tanulni. A tudomány és szívjóság ezen mintaférfia nagyon kedvelte piarista tanítványait, a kik közül többen jártak ki hozzá Arcetribé és segítségére voltak tudományos vizsgálataiban. Az agg tudós gyakran kérte ki napokra *Clemente Settimii*, *Angelo Sesti*, valamint *Michelini* piaristákat. Az utóbbi Galilei utódja lett a pisai egyetemi tanszéken. Settimii vezetése alatt fejezte be a híres Viviani Galilei tanítványainak egyik utolsója, mathem. tanulmányait.¹⁾ „Galilei

¹⁾ Álljanak itt Viviani szavai Canata-Jofre (63) után: „El padre Settimii, de las Escuelas Pias, que con su bondad y saber robaba el corazón de cuantos tenían la dicha de tratarlo, era en aquellos tiempos el único que enseñaba matemáticas en la capital de Toscana. Había sido discípulo del padre Francesco Michelini de San José, del mismo Instituto, que era entonces preceptor de su Alteza, y fué después profesor de la

iskolát alapított; halálos ágyát meghitt tanítványai vették körül, kik halála után elszéledvén, mesterök tanait terjesztették. Így keletkezett nemsokára egy tudományos egyesület, az „*Accademia del Cimento*“, mely faladatául tűzte, hogy a Galileitől indított úton kísérletekkel fogja tanulmányozni a tüneményeket.“¹⁾ A „kísérlettel akadémiája“ alig tíz évig állott fönu, de ezen rövid idő alatt bámulatra méltó gazdag és sikeres tevékenységet fejtett ki. A ki ezt a társaságot megalkotta és szervezte, az Michelini volt.“²⁾

Galileiben az irodalmi és az exact-tudományos műveltség egyesült. „Stylusra nézve remekműveket alkotott, a tárgyalás módját illetőleg a legkiválóbb dialectikusok sorában foglal helyet.“³⁾ Annál nagyobb becsben állhatott tehát Kalazanczius előtt a lángeszű férfiúnak a rendi fiatalok iránt mutatott kegye, mint a ki az általa leginkább ajánlt tudományokban fényes példáiul szolgálhatott. A matematikai tudományokban későbbben is kitűntek a Kegyesrendiek. A mainzi születésű *Mösch Lukács* fiatalabb korában Szobieszky János lengyel király fiának nevelője volt a német nyelvben és a mennyiségtanban, később a Pálffy grófok nevelője és Pálffy tábornok gyóntatója. *Részt vett Budavár ostromában 1686-ban; s az alkalmazott mértanban meg a hadi építészetben kitünően jártas levén, tanácsát a főtisztikar elfogadta és a császári tábort a szerént helyezte el.“⁴⁾*

De bármennyire ajálotta és mozdította is elő Kalazanczius a tudományos kiképzést azért azt szokta mondani: „*A tudományok ékességei a szerzetesnek, de csak az erény valódi koronája.*“ Tettekben nyilvánuló szeretetet kívánt fiatalaitól. *Opera sunt amoris indicia. non composita verba*, volt egyik kedvelt szava. A tanulásban szorgalmat, az imádságban állhatatosságot követelt. *A hanyag szerzetes az ördög öröme*, mondotta gyakran. Az őszinte vallásosság által fegyelmezett akaraton kívül a *silentium* az, mely különösen előmozdítja a tanulmányokat úgy, mint a szent elmélkedéseket. Ez a *silentium* rendkívül szigorú volt.

Ilyen vezérelvek mellett a piáristák között buzgó és munkás élet fejlődött ki. *A kegyesrendiek karthausiak otthon és tudósok az iskolában*, mondták sokan.

A noviciusok végül szigorú vizsgálatnak voltak alávetve. Ezek sikeres végeztével következett az úgynevezett *junioratus*, vagyis a szélesebb alapú kiképzés ideje, mely alatt a szigorú noviciatusi fegyelem nem lauhült.

S ájtatossági gyakorlatban és tanításban apadt el a piárista élete. Constitúcióihoz és reguláihoz kötötte magát. Erre buzdította is folyton a szent alapító fiait. „*In omnibus domibus disciplina regularis vigeat frequenterque perlegantur constitutiones, ut appareat, qua in re deficient*“,

Universidad de Pisa, y autor de un ingenioso tratado sobre la dirección de los ríos, que salió á luz con el nombre de Farniano Michelini.“ — ¹⁾ Heller ágost. A physika története. I. 158. 160. Heller nem említi Michelinit. — ²⁾ Canata-Jofre 62. -- ³⁾ Heller, i. m. 133. — ⁴⁾ V. ö. Molnár Aladár. A közoktatás története sat. 541. l.

írja 1640 máj. 18. A ki a szabályok szerént nem tud élni, nem való szerzetesnek. De a szigorú életmód mellett ügyelni kell az egészségre; a „sancta observantia“ észszerűen nem lehet annak kárára. Idősebb szerzetesekre is áll az, a mi a fiatalokra: „*Confabulari cum alio indicium est valde exigui spiritus exiguique desiderii proprii profectus* ;“ valamint : „*Sine silentio religiosi erunt materiales, et proni ad relaxationem.*“ A hol nincs silentium, ott nincs imádság és tanulmány; különösen az előbbi a „belső embernek“ olyannyira szükséges, mint a „külsőnek“ az étel: az imádságon mint esatornán át ömlik a lélekbe a mennyei kegyelem. Végre soha se felejtse el a piarista Kalazanczius azon bölcs igéjét: „*Czélom, hogy szerzeteseink Istent tevékeny élet által szolgálják, de bizonyos órákban ne feledkezzenek meg az elmélkedésről sem.*“ (1631 febr. 15.)

Luther sokat szidalmazza a korabeli iskolamestereket. Egy 1540-ben kelt irat így rajzolja az akkori iskolamester képét: „Hét gonosz uralkodik manap rendszeren az egyháziakon vagy úgynevezett iskolamestereken, a kevély, renyhe, durva, ravasz, gonosz, részeges, oktondi ördög, kik után sántítva jó a szegény ördög.“¹⁾ A későbbi kiszolgált porosz altisztek semmivel sem voltak különbek. E mellett járta és járja az a mendemonda, mintha Olaszországban a népet tudatlanságban akarták volna tartani. Kalazanczius hadserege mást mutat. Azt a gondosságot és hivatásbeli hűséget, melyet ez tanúsított, hiába követelnők bérenczektől és kaszánya-lelkektől.²⁾

Kalazanczius maga övéinek örökös mintaképe, a kath. szellemű nevelő ideálja. Elül járt a tanulmányban és a szigorú életben, a türelmes szeretetben — „quia charitas patiens est“ — és az alázatosságban. Képes volt egy szépiró-mestertől leczkéket venni, hogy szebb írásra taníthassa gyermekeit. Szintígy tanult mathematicát is. Spanyol létére annyira elsajátította az olasz nyelvet, hogy azt remekül kezelte, mi kitűnik leveleiből, és tanította. Nem szerette a pedanteriát, ellensége volt a sok hivatalos írásnak, inkább eselekedett. Különös gondja volt a tanítás egyöntetűségére. Hogy mily alapos volt a módszere, kitűnik abból, hogy egy év alatt gyermekei a latin nyelvből annyira vitték, hogy azon elég jártassággal írtak.

Soha sem lankadt szeretettel teljes gondossága. Az esteli órákban szépirási mintákat írt, tollakat faragott, katekhesiseket, számtani és irodalmi feladványokat készített elő, a melyekre nézve, ha szükségesnek látta, társainak is adott utasításokat. Ily munka közben lepte meg gyakran az álm.

Jelenlételevelél lelkes buzgalomra ragadta a gyermekeket és a taná-

---

¹⁾ Lubrich Ágost, A nevelés történelme II. 476. — ²⁾ Érdekes vallomásokat tesz erre nézve a protestáns Mittermayer, Italienische Zustände (1844 Heidelberg) czimű művében.

rokat. Ha ő volt jelen, akkor összhangzók voltak a lelkek a nemes vetélkedésben. Leginkább a kisebb gyermekekkel szeretett bajlódni, apró kérdéseket intézgetni hozzájuk, fölsillanni látni bennök az ártatlan lelket és a világosodó értelmet, vezetgetni kezeiket a betűvetésben. A haladókat meg-megjutalmazta. A mit úgy mondanak: für die Jugend ist das Beste gut genug, azt ő is tartotta; a legjobb, a legkipróbáltabb férfiakat tette a legelső osztályokba.

Szívesen helyettesítette beteg rendtársait. El sem tudott lenni gyermekek nélkül. Megindulás nélkül nem gondolhatni e képre: elaggván, a tisztos férfiú, különösen tavasszal, ki-kiült egy kőpadra a bejárathoz; és mikor jöttek a gyermekek az iskolába, édes szavakkal hivogatta magához a kicsinyeket, kérdéseket intézett hozzájuk, megnézte írásbeli dolgozataikat, kihallgatta leczkéiket, szorgalomra intette őket, javította hibáikat, és áldásával eresztette őket útnak, úgy hogy mindig lelkileg felvidúlva mentek el tőle. A szív nyelvén beszélt hozzájuk, és a gyermekek megértették igéit.

Naponta kísérgette haza a gyermekeket, a míg birta. Iskoláinak ragyogni kellett a tisztaságtól. Nem szégyenlette a termeket és folyosókat söpörni, sőt undora daczára a félreeső helyeket is kitisztítani. Beteg tanítványait ápolta, gyógyította.

A gyermekeket nemcsak nagyon szerette, hanem nagyra is becsülte. *Az Isten angyalkáinak* nevezte őket. A legrútabb hünnök nézte a zsenge lelkekben a hazugságot, melyet szigorúan büntetett. Különösebb gondot fordított és fordított a tehetségesebb gyermekekre, kikből az egyház és a haza jövődjé diszeit sejtette.

Ez a mindenkivel szemben szelid lélek csak önmaga iránt volt a kegyetlenségig szigorú. A legnagyobb megtartóztatásoknak, önsanyargatásoknak és megaláztatásoknak vetette magát alá. *Non quaerit quae sua sunt*, lehetett róla mondani.

Nem esoda, ha ezt a férfiút rendtársai mindvégig a rajongásig szerették és tisztelték.

De nemcsak az ő varázsos egyénisége, nemcsak fainak buzgalma, hanem *iskoláinak szervezete* is biztosította a piáristáknak a sikert és a köztiszteletet.

Külön osztályokban tanították az olvasást, az írást, a számvetést, a könyvvitelt, a latin nyelvet, a humanoriákat, a retorikát. A tanítás vallási és irodalmi volt meghatározott napok és órák szerint. Csengetyű adott jelt a bemenetelre mire a gyermekek bementek osztályaikba, hol egy félóra alatt beadták feladványaikat a kijelölt decurióknak, a kik azokat átnézték és egy-egy leczkét is kikérdeztek. A belépő professornak a decuriók beszámoltak, mire a tanár tett kérdéseket és ellenőrizte a tanulók haladását és a decuriók hűségét.

Az elemi osztályokban a rendes órákon kívül a katekizmus tanítá-

sával bőven foglalkoztak. Kalazanczius maga írt e célra e kis tankönyvet, melyet a tanítók folyton-folyvást magyarázgattak a gyermekeknek. Különösen szombat volt a katekhezis napja. A latin és a retorikai osztályban Bellarminus híres művének vagy más vallásos munkának fordítása szolgált a vallásosság előmozdítására.

A rendszeres előadások, melyek a Szent-Lélekhez és a Boldogságos Szűzhez intézett imádsággal vették kezdetüket, délelőtt is, délután is 2½ óráig tartottak. Szigorú csend, fegyelem és tisztaság uralkodott mindenütt. Minden óraütéskor felállottak az összes tanulók és néhány ügyesebbnek előimádkozása mellett elmondtak egy Üdvözlégyet, egy a hit-, remény- és szeretetre vonatkozó imádságot és az Őröangyalhoz intézett fohászt. Minden óra utolsó negyedében egy-egy vallási igazságot magyarázott meg nekik a tanár, olyan, mely táplálta szívöket és erősítette értelmöket. Ezenkívül behozta Kalazanczius az úgynevezett *folytonos imádságot*. A leckeórák közben minden félórában 6, ritkábban 8, 10 vagy 12 tanuló ment felváltva egy professor örökődése mellett imádkozni az egyház, a haza és a kegyes iskolák javáért; ugyanakkor az imádkozásnak és a szent-ségekhez való járulásnak módjait tanulták. A leckeórákat egy Miatyánkkal és egy Üdvözlégygyel fejezték be a tanulók. Utána tanítóik és tanáraik kíséretében délelőtt misét hallgattak, délután litániát. Szombaton litánia előtt vagy után az igazgató (praefectus scholae) erkölcsi intelmi beszédet intézett hozzájuk. Havonként egyszer gyóntak és áldoztak, mihez minden alkalommal újra előkészítették őket. Ezen előkészítésnek egyszerűnek és példákkal vegyítettnek kellett lenni. Ünnepeken vagy a rózsafüzér vagy a Szent-Szűz officiuma volt ájtatossági gyakorlatuk. Vasárnaponként a templomban hallgatták meg egy tanár prédikációját.

„In Scholis nostris nec iuramenta, nec iniuriae verbo aut facto illatae, nec quid inhonestum, aut dissolutum in discipulis permittatur,“ rendelik a Kegyesrend constitúciói (II. 9. 10.). A kölcsönös szeretet és udvariasság (urbanitas) növelésére fölötte ügyeltek a piárista professorok.

Minden hónapban egy vizsgálat volt minden osztályban, melyen az igazgató elnökölt. A professor elébe terjesztette a tanulók névsorát és a lefolyt hónapban nyert összes érdemjegyeit, valamint a házi gyakorlatok osztályzatait. A tanfolyam végén tíz napon keresztül általános vizsgálatokat tartottak minden tantárgyból. Ezeken kívül volt még egy félévi vizsgálat, különösen azon gyermekek kedvéért, a kik egy vagy más ok miatt nem járhatták végig az egész tanévet, és a jobbtehetségük kedvéért, kiket évközben léptettek elő.

A szünetidőt nem szerette Kalazanczius. Hetenkint egy félnap volt szánva némi felüdülésre. A nyári szüneteket 15 napra szabta ki. Mitsem tartott ártalmasabbnak a tanárra és tanulóra nézve egyaránt, mint a henyéséget, a hivalkodást.

A módszerben szigorú egyöntetűség uralkodott a Kegyesiskolákban, ámbar egyebekben Kalazanczius tisztelte minden ország gyakorlatát. „In omnibus Scholis eadem doctrina, idemque modus eam tradendi servetur“, mondják a constitutiók (II. 11.).

Az alsóbb osztályokból való föllépéskor nemesak általában megfelelő ismereteket kívántak a tanulótl, hanem rendezetteket is. Az emésztetlen, zagyva ismereteket ártalmasabbaknak tekintette Kalazanczius a tudatlanságnál.

A gyermekek olvasmányainak olyanoknak kellett lenniök, hogy azokon maguk a szülök is épüljenek. Ezenfölül még megköveteli Kalazanczius azt is, hogy a könyvek „optimis characteribus insigniti sint,“ jónyomásúak legyenek.

Oly olvasmányokat adatott tanítványai kezébe, melyek azok eszét és szívét táplálták. Így erkölcsi példákat és részleteket a szentek életéből. Ilyenek voltak kidolgozandó themáik is. Az alsóbb osztályokban olvasták Vivez (János Lajos. 1492—1540) erkölestani dialogjait, később Valerius Maximus történeti példáit, a retorikai osztályban Annaeus Seneca tragédiáiból, és Sallustius meg Titus Livius történeti műveit. A mi az egyes osztályokat illeti: *a retorikai osztályban* Cicero Pro Rege Manilia, Pro Archia poeta, Laelius de amicitia, Cato Maior de senectute, De officiis című művei és Sallustiuson kívül Curtius voltak az olvasás tárgyai. A „*classis humanitatis*“-ban tanulták a prosodiát, olvasták az Ars poeticát és Horatius ódáit, Martialist (expurgatus!), Virgiliust, Cicero valamely művét, különösen De officiist. Curtius és Sallustius itt is szerepelnek. Különös gondot fordítottak a figurák, tropusok és progymnasmaták elsajátítására. Mindezekhez járult némi görög nyelvelbeli gyakorlat (aliquod exercitium linguae graecae). *A felső grammaticai osztályban* Cicero Ep. Familiares. exempla Valerii Maximi, Virgilius, Ovidius de Ponto voltak az olvasmányok és erkölcsi parancsokat fűztek könnyű levelekbe. *A középső grammaticai osztályban* tanulták a nevek nemeit, az igék múltját és participimjait, és olvasták Cicero válogatott leveleit, Ovidius Tristiáit és Vivez erkölestani dialogjait, melyek kiváló beszédgyakorlatul szolgálhattak. *Az alsó grammaticai osztályban* a nyelvtan elemeit és apró mondattani szabályok vanuak előírva. *A számítani osztályban* (classis scribendi) a gyermekeket meg kell tanítani, hogyan vessenek szép betüket. Ájtatos könyvet olvassanak e mellett, mely a helyes életre példákat szolgáltat. Ez különben minden osztályra szolgál szabályul, a kezdökére is. az *olvasók* osztályára nézve, kik nem ritkán az írókkal egybe foglaltanak.

E tantervnek jellege a befejezetlenség. Kalazanczius csak általános utasításokat ad, tudva, hogy a részletek az egyes országoktól és a haladó kortól függnnek. Ezért látjuk, hogy a piáristák véglegesen meg nem állapított tanításrendszeröket koronkint változtatják és a paedagogia újabb eredményeit

s az újabb bölcészeti irányokat, bár nagy óvatossággal, elfogadják.¹⁾ Ez áll első sorban a múlt századra nézve.

Alapjában azonban a piaristák iskolaterve közeljárt a jezsuitákéhoz. A két-három elemi osztályon kívül 5 gymnasiumi osztályban tanítottak. Egyes helyeken voltak azonban bölcészeti tanfolyamaik is, melyek két évig tartottak. Ezekben logikát és ethikát egy éven át, physikát, felső mennyiségtant és mértant két éven át tanultak.

A piaristák theologiai tanfolyama 3 évig tartott és benne Aquinói szt. Tamás szelleme uralkodott.

Kalazanczius növendékei lelki és szellemi java mellett azok testi neveléséről is gondoskodott. Szigorúan megparancsolta a praefectusoknak, hogy tartsanak távol mindent, a mi a tanulók egészségét veszélyeztethetné.

Iskoláiban olykor énekkel és zenével is találkozunk. A privigyei gymnasiumnál 1676-ban két rendtag „musicae magister“.

A kegyesrendi ház élén egy *rector* állott, az anyagi és szellemi ügyek vezetője gyanánt. Ő alkalmazta és változtatta a ház tisztviselőit és a tanerőket. A fölveendő tanulók vizsgálatánál felügyelt és az iskolákban gyakrabban tartott tüzetesebb inspectiót. Elnökölt az évvégi vizsgálatokon is. Mellé volt adva egy *praefectus scholae*, ki az oktatási ügyek kizárólagos vezetője volt. Ez vette föl és bocsátotta el a növendékeket, rólok rendes anyakönyvet vezet. Szigorúan volt kötelességévé téve a gyakori iskolalátogatás. A tanterv megtartására, a lakások tisztaságára, a használandó szerzőkre különös gondjának kellett lennie. Kalazanczius megköveteli, hogy az osztályban minden gyermeknek ugyanazon tankönyve legyen. Ez manap természetesnek látszik; pedig nehezen kivihető újítás volt ez sok helyen még a múlt században is, a Ratio Educationis előtt.²⁾ Mindezekre ügyelt a praefectus, ki közönségesen a legfelső osztályban tanított; s ügyelt különösen még, hogy a gyermekek vallási kötelezettségeiket teljesítsék és engedélye nélkül testi fenytést ne kapjanak.

A kegyesrendiek *convictusokat* is tartottak nemcsak a kellő díjt fizető vagyanosok számára, hanem a mennyiben alapítványaik engedték, eredeti rendeltetésök szerint a szegény tanulók számára is voltak e nemű külön intézményeik, *convictus pauperorum*.

Ime, nagy és általános vonásokban Kalazanczius iskoláinak szervezete.

Évenként nagyobbodik a neveléstani irodalom áradata. Elméletek és rendszerek által akarják tanítani a nevelés művészetét: mintha nem a lelkes szellem, hanem a tanult szabály tenne hivatottá a nevelői pályára. Az ifjúság önzetlen szeretete, a gyakran hálátlan munka iránt való oda-

---

¹⁾ Molnár Aladár, a közoktatás története Magyarországon a XVIII. században Budapest 1881. I. (nincs több), 531 l. ²⁾ — Molnár Aladár, I. 547—8.

adás, a neveletlen gyermekek hibáival és durvaságaival szemben tanúsított béketűrés, a mély vallásosság: ezek azok a tulajdonok, melyek megkíván-
tatnak a nevelő-oktatóban és melyek minden neveléstaut pótolnak.¹⁾ Kalazancziusban mindezen tulajdonok valóban hősi fokban vannak meg. Őt például veheti minden nevelő-tanító.

Iskolái, mint láttuk, bámulatos gyorsasággal terjedtek. XI. Leo azt mondta: „*Ezek a Kegyesiskolák érdemesek lennének arra, hogy a törökök is hívják magukhoz.*“²⁾ Hódítottak is még a reformált-hítűek között is. Lennart Torstenson, a harminczéves háborúnak egyik leghíresebb svéd vezére, morvaországi pusztításai közben tőle telhetőleg igyekezett megmen-
teni a piaristák házait. „*Bár lennének Svédországban olyan atyáink, mint ők, kik nem keresik a kincses házakat, hanem a lelkeket*“, mondta gyakran.³⁾ Mikor II. Ferdinánd (de' Medici) Toscanába akarta a piaristákat behozni, valaki nagyon ellenezte ezt, mondván, hogy ezen atyák rossz szolgálatot tesznek a kereszténységnek, a nép fiait nevelvén és tanítván; maholnap az uraknak nem lesznek szolgálk és kocsisaik. Mire a fejedelem azt mondta: „*Inkább uralkodom emberek, mint barmok felett*“: és behozta a piaristákat.

Önző vetélkedés és rágalmazás nem rontotta meg a Kegyesrend hitelét. Tanítástervével lehetőleg a kor színvonalán állva, kicsiny koruktól fogva nevelte a gyermekeket olyan jól, mint a legjobb nevelők, és olcsóiban, mint bárki más. Nevelte a keresztény szeretet nevében, mint *Francke* és *Pestalozzi*. Csakhogy a Kegyesrend alapítójának sikerei és érdemei hasonlíthatatlanul nagyobbak, mint a két német nevelőéi. Francke a Calasanzi pietista epigonja, kinek működésköre felette szűkkörű ezéhez képest A Pestalozzi kísérlete Stanzban 80 árva gyermekkel dugába dőlt. A világhírű Yverdunba sem tartottak sokáig a zarándoklatok. Sőt az ellen is kénytelenek vagyunk óvást tenni, ha *Hermann Schiller* azt mondja Pestalozziról: „*Nie erreicht worden ist seine Uneigennützigkeit, seine Aufopferungsfähigkeit, seine Begeisterung, seine Liebe zum Volke und sein Leiden für dessen Bildung.*“⁴⁾ Schiller Kalazancziuson kívül is találhatott volna még kath. nevelőket, kik olyan önzetlenek és áldozatkészek, mint Yverdun nagy paedagogusa. Ha részletes összehasonlítást akarunk tenni, akkor a Pestalozzi részén talán némi előnyök lesznek; de ne feledjük a két nagy nevelő közt lefolyt időközt! A Calasanzi hatalmas egyénisége pedig a félszeg németé mellett minden tekintetben kiemelkedik.

Kalazanczius a keresztény szeretet hőse volt. S ha életének nagy tanulságát akarjuk tudni, akkor olvassuk el Kempis Tamás „Krisztus köve-

¹⁾ Der heilige Joseph Calasanza Stifter der frommen Schulen. Mainz 1886. Vorrede. A „Lebensbilder Katholischer Erzieher“ című gyűjtemény I. k. Tulajdonkép Tosetti fordítása legnagyobb részben. — ²⁾ Canata-Jofre 39. — ³⁾ Canata-Jofre, 87—88. — ⁴⁾ Lehrbuch der Geschichte der Pädagogik. 2. Auflage. Leipzig, 1791. 339—342.

tése" című művében azt a csodás fejezetet, melynek címe: *Az isteni szeretet csodálatos munkálódásáról.*

„Nagy dolog a szeretet, igen-igen nagy jó, mely egymaga könnyít minden terhen és egyenlőn elvisel minden egyenetlenséget.

Mert a terhet teher nélkül viseli, s minden keserűséget megédesít és megízesít.

Jézus nemes szerelme nagy vállalatokra sarkall, és egyre nagyobb tökéletességre lángít.

Nincs édesebb a szeretetnél, nincs hatalmasabb, nincs tágasabb, nincs örvedesebb, nincs tökéletesebb, nincs jobb égen-földön; mert a szeretet Isten szívéből fakadt és nem nyugszik, míglen minden teremtmények felett Istenben nem találja teljes nyugtát.

A szeretet szárnyakat ölt, haladva halad s röpdös örömében; szabad magával, és nem hagyja magát letartóztatni.

Jelszava: mindent mindenért! S midőn mindenét odaadja, mindent birtokába vesz, mert mindenek felett az egy legfő valóban nyugszik, abban, kiből minden jó források és szerete árad.“¹⁾ . . . .

---

¹⁾ Nogáll János fordítása. — Nehány becsüszott hibát a figyelmes olvasó maga is ki fog javíthatni. Így a Dragonettinél előforduló „boldog“ helyett „venerabilis“ teendő.

